Utjecaj globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta

Dagen, Tamara

Doctoral thesis / Disertacija

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:114:594705

Rights / Prava: Attribution-NonCommercial-NoDerivatives 4.0 International/Imenovanje-Nekomercijalno-Bez prerada 4.0 međunarodna

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / disertations

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Tamara Dagen

UTJECAJ GLOBALIZACIJE NA INTERNACIONALIZACIJU JAVNIH EUROPSKIH SVEUČILIŠTA

DOKTORSKI RAD

Zagreb, 2018.

Sveučilište u Zagrebu

Fakultet političkih znanosti

Tamara Dagen

UTJECAJ GLOBALIZACIJE NA INTERNACIONALIZACIJU JAVNIH EUROPSKIH SVEUČILIŠTA

DOKTORSKI RAD

Mentorica: prof. dr. sc. Danica Fink-Hafner

Zagreb, 2018.

University of Zagreb

Faculty of Political Science

Tamara Dagen

THE IMPACT OF GLOBALISATION ON THE INTERNATIONALISATION OF EUROPEAN PUBLIC UNIVERSITIES

DOCTORAL THESIS

Supervisor: Professor Danica Fink-Hafner, PhD

Zagreb, 2018

MENTORICA – CURRICULUM VITAE

Prof. dr. sc. Danica Fink-Hafner profesorica je *policy* analize, političkih stranaka, interesnih grupa i *policy* mreža *(policy networks)* te voditeljica Istraživačkog programa u području političkih znanosti *(Political Science Research Programme)* na Fakultetu društvenih znanosti Sveučilišta u Ljubljani (UL FSS).

Osnovala je i bila prva voditeljica poslijediplomskog studija *Policy analiza i javna uprava (Policy Analysis and Public Administration)* te poslijediplomskog studija *Politička znanost: policy analiza – europski aspekti (Political Science: Policy Analysis – European aspects)* na UL FSS (1999. – 2011). Autorica je velikog broja znanstvenih radova u međunarodnim znanstvenim časopisima kao što su *Journal of European Public Policy, Public Administration* (London), *Journal of Southern Europe and Balkans, Europe-Asia Studies, European Journal of Political Research, Legislative Studies, European Educational Research Journal, East European Politics and Societies, West European Politics and Interest groups and Advocacy.*

Njezin znanstveni rad u području *policy* analize posebno je vidljiv kroz znanstvene radove kao što su: *The Role of Interest Organizations in the Europeanisation of Slovenian Policy-making* (Journal of International Relations, 1997.); *Organized Interests in the Policy-making Process in Slovenia* (Journal of European Public Policy, 1998.); *Analiza politik* (kouredništvo s Damjanom Lajhom, Ljubljana, FSS, 2002.); *Uvod v analizo politik: teorije, koncepti, načela* (urednica, Ljubljana, FSS, 2007.); *Europeanization in Managing EU Affairs: Between Divergence and Convergence, A Comparative Study of Estonia, Hungary and Slovenia* (Public Administration, 2007.); *The open method of coordination: a view from Slovenia* (urednica, Ljubljana, FSS, 2010.); *Education policy convergence through the open method of coordination: theoretical reflections and implementation in old and new national context* (s Alexiadou i Lange, European educational research journal, 2010.); *The Political Instrumentalisation of Policy Analysis* (Politička misao, 2011.); *Levelling the playing field: monitoring Croatian policies to promote gender equality in politics* (koautorstvo, Ljubljana, FSS, 2013.); *The post-accession shift towards politicising. The national coordination of EU policy: the case of Slovenia* (Public Administration, London, 2013.); *Globalisation of Higher Education Policies: Multidisciplinary Insights* (s Tamarom Dagen, Teorija in praksa, 2017.).

ZAHVALE

Pisanje doktorske disertacije dug je proces tijekom kojega, unatoč očekivanjima, nije izvjesno koji će se novi putevi otvoriti i do kojih će uvida, rezultata i zaključaka oni dovesti. Stoga je na tom putu jako važno imati voditelja, osobu koja će proces usmjeriti u trenucima kada se ovaj put račva u različite smjerove, kada postoje dvojbe kako nastaviti ovu dugu i uzbudljivu 'Odiseju'.

Kao i u nekolicini drugih najvažnijih životnih odluka, odabir mentorice prof. dr. sc. Danica Fink-Hafner za moju mentoricu doista se pokazao jednom od ključnih životnih odluka. Otvorivši mi vrata znanosti, prof. dr. sc. Danica Fink-Hafner predano mi je iz dana u dan tijekom nekoliko godina pokazivala kako je interdisciplinarna suradnja i otvaranje prema kolegama iz drugih znanstvenih područja jedini pravilan put u razvoju doktoranda te kako je postupno testiranje doktorske teze, njezinih pojedinih dijelova i rezultata u međunarodnoj zajednici, uz predan naporan rad, jedini ispravan put kojim treba ići.

Draga mentorice, hvala Vam na svakom mailu, svakoj uputi i sugestiji, svakom poticaju, svim konzultacijama i skype razgovorima. Na temelju svih uvida koje sam uz Vašu pomoć, te pomoć brojnih kolega iz različitih sredina širom svijeta, dobila tijekom rada na ovoj doktorskoj disertaciji, te na temelju svega što sam vidjela tijekom boravka na drugim visokoobrazovnim institucijama u inozemstvu, doista mogu reći kako je ova naša suradnja, ovakav odnos mentora s doktorandom, jedini istinski pravilan put koji može poslužiti kao pozitivan primjer internacionalne suradnje, koju sam i sama istraživala tijekom posljednjih nekoliko godina. Otvorili ste mi jedan novi svijet i na tome sam Vam duboko zahvalna. Vjerujem da je način rada na koji ste me poticali i upućivali trajni putokaz koji će i dalje biti prisutan u svemu što radim, te se iskreno nadam da završetkom doktorske disertacije naš zajednički rad ne prestaje.

Posebno sam zahvalna *Delfi* timu iz Centra za politološka istraživanja i Centra za družboslovno informatiko Fakulteta društvenih znanosti Sveučilišta u Ljubljani, s kojima sam zajedno, pod vodstvom prof. dr. sc. Danice Fink-Hafner, radila na empirijskom istraživanju provedenom putem *delfi* metode tijekom 2016. i 2017. godine. Prof. dr. sc. Mitja Hafner-Fink, dr. sc. Meta Novak i kolega doktorand May Doušak, činili su uz moju mentoricu tim koji je zajedničkim snagama međusobno kritički razmišljao, planirao i debatirao o pojedinim etapama *delfi* istraživanja, kako bismo na temelju konsenzusa među ekspertima širom svijeta te na temelju analize rezultata došli do minimalnih definicija globalizacije, internacionalizacije i

europeizacije u području visokoga obrazovanja te seta indikatora globalizacije i internacionalizacije VO-a za potrebe moje doktorske disertacije. Suradnja s *Delfi* timom naučila me timskom radu, međusobnom propitivanju mišljenja (često vrlo kritičkom!) i traženju konsenzusa o mogućim rješenjima. Suradnja s vama još je jednom potvrdila izreku prema kojoj timski rad svakome omogućuje da postigne više *(Team – Together everyone achives more).* Budući da se rad na *delfi* rezultatima nastavlja i nakon završetka moje doktorske disertacije, unaprijed se radujem našoj daljnjoj suradnji i novim izazovima.

Provedba *delfi* istraživanja ne bi bila moguća bez spremnosti istaknutih istraživača u području visokoga obrazovanja širom svijeta da sudjeluju u njegovim pojedinim etapama. Zahvalna sam im na njihovom vremenu, kritičkom sagledavanju, kako samog projekta, tako i specifičnih pitanja uvrštenih u upitnike, te na spremnosti da s nama podijele svoje bogato znanje u ovom području.

Provedba empirijskog istraživanja putem komparacije triju studija slučaja u okviru ovoga doktorskoga rada ne bi bila moguća bez potpore 26 istaknutih pojedinaca koji su intervjuirani na trima sveučilištima (sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi) i u trima državama (Austrija, Švicarska, Španjolska) – od rektora, prorektora i zaposlenika triju sveučilišta, preko dužnosnika resornih nacionalnih i regionalnih ministarstava te predstavnika nacionalnih Rektorskih konferencija. Svima sam zahvalna na njihovom vremenu i spremnosti da odvoje dio svoga vremena kako bi podijelili svoje stavove, uvide i razmišljanja o temama koje adresira ovaj doktorski rad. Razgovori s vama otvorili su brojne nove teme i dali mi ideje za neke nove projekte. Posebno sam zahvalna i vašim suradnicima koji su pronašli načina da mi u vašim pretrpanim rasporedima pronađu termin za intervju baš u vremenu u kojem sam boravila u određenom gradu i državi.

Neizostavno veliku zahvalnost dugujem prof. dr. sc. Meliti Kovačević koja mi je u mnogim sredinama u kojima sam boravila tijekom komparativne analize otvorila vrata svojih brojnih kolega s kojima je surađivala i surađuje u različitim međunarodnim organizacijama i projektima. Na svakom od tri sveučilišta dobila sam potporu u tehničkom i logističkom smislu. Stoga, puno hvala dr. sc. Lucasu Zinneru sa Sveučilišta u Beču koji mi je svojom preporukama i kontaktima uvelike pomogao da dođem do osoba koje sam u skladu s istraživačkim planom trebala intervjuirati. Prof. dr. sc. Jacques Lanarès bio je moj 'dobri duh' na Sveučilištu u Lausani. Posebna hvala dr. sc. dr. Denisu Billotteu iz Sveučilišne konferencije Zapadne Švicarske (CUSO) na brzim reakcijama i dokumentima koje mi je uspio poslati nevjerojatnom brzinom, a bez čega bi bilo vrlo teško planirati *case study* istraživanje u Švicarskoj. Uz prof. dr. sc.

Dorothy Kelly, koja je bila glavni pokretač moga istraživanja na Sveučilištu u Granadi, posebno hvala mojoj kolegici Encarnación Collado Cañas iz ureda International Welcome Centre Sveučilišta u Granadi, čija su mi organizacijske sposobnosti, mirnoća i pozitivna energija pomogli u ostvarivanju vrlo zahtjevnog plana boravka na UGR-u te organizaciji intervjua, kako u kampusima UGR-a u Melilli i Ceuti u Sjevernoj Africi, tako i u institucijama u Madridu.

Veliku zahvalnost dugujem i trojici profesora – prof. dr. sc. Pavelu Zgagi, prof. dr. sc. Zdravku Petaku i doc. dr. sc. Tihomiru Žiljku, koji su mi tijekom postupnog čitanja pojedinih dijelova disertacije dali brojne vrijedne sugestije, prijedloge i upute.

Također, zahvaljujem brojnim profesorima, kolegama i prijateljima koji su, svatko na svoj način, pridonijeli ovom projektu. Hvala vam na vašem vremenu, beskonačnom slušanju o pojedinim koracima, etapama, dvojbama i planovima, te strpljivosti, podršci i pomoći.

Zahvaljujem i Upravi Sveučilišta u Zagrebu u mandatu rektora prof. dr. sc. Alekse Bjeliša na potpori i poticaju da se odvažim na upis na doktorski studij te da svoj rad usmjerim u područje istraživanja visokoga obrazovanja. Također, hvala i aktualnoj upravi Sveučilišta u Zagrebu na razumijevanju zbog mojeg izbivanja s radnog mjesta, tijekom kojega sam boravila na stipendijama u inozemstvu, bez čega ne bi bilo moguće obaviti istraživanje za potrebe ove disertacije.

Na kraju želim posebno zahvaliti mojim roditeljima koji su me oduvijek poticali na učenje. Zahvalna sam Vam što ste mi bili podrška i kad je bilo jako teško, i kada sam imala dvojbe kako dalje, i kada se činilo da je ispunjenje nekih ciljeva gotovo nemoguće. Ovaj doktorski rad posvećujem vama jer ste uvijek bili uz mene i jer ste uvijek govorili da je težak postupni rad jedini put prema nečemu što je vrijedno i što obogaćuje.

Ova disertacija i istraživanje koje je u okviru nje provedeno omogućili su mi upoznavanje novih nacionalnih konteksta i sveučilišnih sredina. Uvidi i utisci koje sam stekla boraveći na inozemnim visokoobrazovnim institucijama, u stranim gradovima i državama, osim što su bili važni za moj rad na doktorskoj disertaciji, zauvijek su promijenili moje shvaćanje internacionalizacije, otvorenosti i suradnje. Zahvalna sam što sam imala priliku upoznati brojne istaknute profesore i kolege te biti dijelom sve brojnije populacije doktoranada koja ne poznaje fizičke granice država i kontinenata, okvire pojedinih sveučilišta i institucija, te je otvorena novim idejama i izazovima. To je bogatstvo koje sa mnom ostaje trajno.

SAŽETAK

Promjenom paradigme visokoga obrazovanja (VO) u globalnom kontekstu javna se sveučilišta sve više okreću razvoju internacionalnih aktivnosti. Internacionalizacija može predstavljati komparativnu prednost sveučilišta, koja razvijena kroz specifičnu inovativnu stratešku odrednicu (nišu), može postati osnova sveučilišne politike koja se provodi i implementira u različitim *policy* arenama. Što je sveučilište inovativnije u izboru i razvijanju ove specifične niše, ono ima veće razvojne mogućnosti te postaje kompetitivnije.

Cilj je ovoga doktorskoga rada istražiti utjecaj globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta. Pritom se u glavnoj tezi rada tvrdi da se promjenom paradigme visokoga obrazovanja u globalnom kontekstu javna sveučilišta sve više okreću razvoju internacionalnih aktivnosti (npr. Knight, 2008; Teichler, 2009; Kehm, 2003; Van der Wende, 2001) ali pritom odabiru različite specifične strategije (niše) internacionalizacije, dok se u postavljenoj hipotezi kaže da razlike između nacionalnih konteksta i načina na koji države upravljaju financijskom i ekonomskom krizom utječu na razlike u strategijama internacionalizacije pojedinih javnih europskih sveučilišta. Nacionalni kontekst pritom obuhvaća različitosti u tradiciji, kulturi i povijesnoj ulozi države u kojoj sveučilište djeluje, što sve utječe na razlike u nacionalnim strategijama internacionalizacije i strategijama koje u ovom području razvijaju javna sveučilišta.

Budući da u literaturi ne postoji opće prihvaćena definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja, niti suglasje o njihovom međusobnom odnosu te indikatorima koji ih determiniraju, provođenju komparativne analize triju studija slučaja u svrhu istraživanja utjecaja globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta u ovom je doktorskom radu prethodilo empirijsko istraživanje putem *delfi* metode među stručnjacima širom svijeta. Minimalne definicije triju pojmova i indikatori globalizacije i internacionalizacije u području VO-a, dobiveni empirijskim istraživanjem provedenim putem *delfi* metode na temelju konsenzusa među ekspertima, poslužili su kao osnova komparativne analize triju studija slučaja (tri sveučilišta – Beč, Lausanne, Granada; u trima državama – Austrija, Švicarska, Španjolska), koja je provedena na temelju istraživačkog modela posebno osmišljenog za potrebe ovoga doktorskoga rada.

Na temelju uvida dobivenih komparacijom triju studija slučaja u radu je utvrđen utjecaj globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta, čime je potvrđena glavna teza ovoga doktorskoga rada. Također, analizom je utvrđeno i da su različiti nacionalni sustavi VO-a i specifične VO institucije na različit način odgovorili na promjene nastale djelovanjem faktora s globalne i međunarodne razine, koje se vezuju uz zadnji val globalizacije. Sukladno tome, moguće je reći i da su različitosti u prilagodbi ovim promjenama utjecale i na različitost sveučilišnih politika internacionalizacije te na različitost strateških dokumenata koje su u ovom području razvila tri analizirana sveučilišta.

S obzirom na činjenicu da se nacionalni kontekst u hipotezi vezivao uz različitosti u tradiciji, kulturi i povijesnoj ulozi države, zbog čega je u analizi trebalo provjeriti je li moguće utvrditi poveznice između specifičnih strateških odrednica (niša) internacionalizacije u ovom području na Sveučilištu u Beču s tradicijom i politikom Austro-Ugarske Monarhije, na Sveučilištu u Lausanni s politikom neutralnosti, a na Sveučilištu u Granadi sa španjolskom kolonijalnom politikom prema Sjevernoj Africi, na temelju analize ovakva izravna poveznica u službenim dokumentima nije utvrđena. Ipak, kroz intervjue i boravak u trima sveučilišnim sredinama, utvrđeno je da je specifične strateške odrednice internacionalizacije moguće vezivati uz pojedine karakteristike koje se mogu smatrati povijesnim, kulturalnim i tradicijskim 'ostacima' ili tekovinama spomenutih koncepata, koji su danas, pretvoreni u nova, suvremena obilježja, ipak prisutni u samoj srži triju sveučilišta.

Zaključno, kroz uvide dobivene komparativnim istraživanjem putem istraživačkog modela utvrđen je utjecaj financijske i ekonomske krize na sveučilišta u Španjolskoj, što je onda bilo moguće povezati i s provedbom sveučilišne politike u području internacionalizacije te aktivnostima i inicijativama Sveučilišta u Granadi u okviru strategije internacionalizacije, što se posebno očituje kroz izrazitu okrenutost programima za koje postoji osigurano financiranje na EU razini (npr. Erasmus+ program). Suprotno tome, uvidima nije utvrđeno postojanje utjecaja financijske i ekonomske krize na strategije internacionalizacije Sveučilišta u Beču i Sveučilišta u Lausanni te na njihovo djelovanje u ovom području.

Ključne riječi: visoko obrazovanje, globalizacija, internacionalizacija, europeizacija, strategija internacionalizacije, specifična strateška odrednica internacionalizacije, uloga konteksta, tradicija, kultura i povijesna uloga države.

PhD Thesis

THE IMPACT OF GLOBALISATION ON THE INTERNATIONALISATION OF EUROPEAN PUBLIC UNIVERSITIES

SUMMARY

Although according to the opinion of many researchers *universities have been among the most globalised institutions* (Marginson and Considine, 2000: 8) historically, in last decades universities have had to adapt to many changes under the pressure of the last wave of globalisation (e.g. increased competitiveness, high importance of rankings, new forms of international activities, use of new communication technologies in teaching and learning, etc.). The processes that universities use to adapt to the pressure of globalisation tend to include: new strategic determinants and policies, new organisational and governance models in order to achieve greater competitiveness and better rankings results, the search for alternative and additional sources of financing due to the decrease in public funding allocation, the development of new concepts and activities with an international dimension, the establishment of new partnerships, the development of various models for international collaboration, etc. (for example, see publications by Frølich, Gornitzka, Kehm, Knight, Maassen, Neave, Stensaker, Teichler, Van der Wende, etc.).

The aim of this PhD thesis is to explore the impact of globalisation on the internationalisation of European public universities. This primarily includes verifying the main thesis that by changing the paradigm of higher education (HE) in the global context, public universities are increasingly turning to the development of international activities (eg. Knight, 2008; Teichler, 2009; Kehm, 2003; Van der Wende, 2001), but they choose different internationalisation strategies. Internationalisation can be a comparative advantage of the university which, developed through specific innovative strategic orientation (niche), becomes the framework for the official university policy implemented in different political arenas and communicated to stakeholders at all levels. This niche can be based on tradition, culture and the historical role of the state in which the university operates. More the university becomes innovative in the selection and development of this niche, it gets better development opportunities and it can achieve greater global competitiveness. Therefore, this project is secondly oriented on verifying the hypothesis that differences between national contexts

(tradition, culture and historical role of the state) and the ways in which countries manage the economic and financial crisis, affect the different selection of internationalisation strategies of European public universities.

Since scientific understanding of internationalisation have changed over time, this term is today widely understood as *a broad umbrella term that covers many dimensions, components, approaches and activities* (de Wit and Hunter, 2015: 45). However, in the literature there is no specific answer what is exactly globalisation in HE, what are the pressures of globalisation in HE field, what do we mean by the internationalisation of universities and where and how does Europeanisation fit in. Literature has offered various definitions of these three terms and their mutual relations (for example, see publications by Altbach, de Wit, Knight, Marginson, Rhodes, Robertson, Scott, Stromquist, Sawir, Teichler, Van der Wende), and the researchers in the field of HE adopted various approaches to its operationalisation (see Knight, 2008; Teichler, 2004, 2009; Marginson i Van der Wende, 2007; de Wit, 2010, etc.)

Although this PhD project is dealing with the impact of globalisation on the internationalisation of European public universities, a theoretical concept of Europeanisation is also included in the theoretical framework. The Bologna process, which highly promotes internationalisation policies and efforts, as well as other European initiatives in HE, some researchers consider to be linked with the Europeanisation in HE and therefore all three terms are analysed and discussed in this project.

There are two gaps in literature that this PhD project addresses: the problem with the lack of generally accepted definitions of globalisation, internationalisation and Europeanisation and their mutual relations in HE, as well as their indicators; and the lack of projects which use analysis of the role of the context in HE field in order to explore differences between individual national (and subnational) policies.

This PhD thesis had three main objectives: (1) to explore the impact of globalisation on the internationalisation of European public universities; (2) to analyse the factors that determine and redefine the characteristics of internationalisation of universities and factors that indicate the degree of policy change in strategies of HE institutions and national HE policies; (3) to explore the differences in national contexts and ways in which countries 'filter' globalisation pressures and the impact of financial and economic crisis, which affects the characteristics of national HE policies and university strategies in the field of internationalisation. In order to fulfil these goals, triangulation of literature review and empirical research was used. Therefore,

in this PhD project, two empirical researches were conducted: a Delphi method research and a comparison of three case studies.

A Delphi method research

After an extensive literature review, a Delphi-method research (e.g. Hsu and Sandford, 2007; Skulmoski, Hartman and Krahn, 2007) has been carried out among experts from international academic community in order to crystallize terms of globalisation, internationalisation and Europeanisation in HE and to develop indicators of globalisation and internationalisation in HE on different levels (global, regional/European, national, university level).

A Delphi method research for the purpose of this PhD thesis was conducted in cooperation with the Centre for the Political Science Research and the Public Opinion and Mass Communication Research Centre at the Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana.

A Delphi-method research included following steps: extensive literature analysis in the field of globalisation, internationalisation and Europeanisation of HE; interviews with several experts; preparing a list of experts for a Delphi method research; selection of scientific journals in HE field with high impact factor and selection of the Handbook; analysis of articles by key words *globalisation, internationalisation, Europeanisation* in the period from 1999 to 2016 in selected journals (*Higher Education*; *Journal of Studies in International Education*) and in the Handbook; analysis of articles; selection of definitions (general/HE field); analysis of the collected definitions and selection of elements; creating a list of elements for a Delphi questionnaire for the first wave; analysis of the results got through the first wave questionnaire; building of broad working versions of definitions and a list of indicators for the second questionnaire based on the consensus among experts in the first wave; analysis of a Delphi method research results and experts' comments collected through the second wave; their synthesizing into minimal consolidated definitions of globalisation, internationalisation and Europeanisation in HE and setting a final list of indicators for the purpose of this PhD thesis.

Identification of experts who were invited to participate in a Delphi method research was done in three steps: 1) comprehensive literature analysis in the field of globalisation, internationalisation and Europeanisation in HE; 2) analysis of scientific articles published in two top scientific journals (*Higher Education*; *Journal of Studies in International Education*) and one Handbook *(The SAGE Handbook of international higher education*, 2012); 3) interview

with Professor Pavel Zgaga from the University of Ljubljana, expert in the field of HE research. During this whole procedure 150 experts worldwide in total were identified. Also, a snow-ball method was used in the process of experts' identification (e.g. Atkinson and Flont, 2001; Noy, 2008). Therefore, additional 25 experts were identified based on the recommendation.

A Delphi method research was conducted from December 2016 until the end of May 2017 and it was followed by the analysis of results.

In the first wave of a Delphi method research, first online questionnaire was fulfilled by 58 experts worldwide (33,14%). Experts were asked to rate the level of importance of the selected elements for the general definitions of globalisation, internationalisation and Europeanisation and their definitions in HE field, and the importance of indicators of globalisation and internationalisation in HE on different levels. Rating was done on a scale of 0 to 10, where 0 is of no importance and 10 is of great importance. Based on the level of consensus among experts, the second online questionnaire for the second wave was prepared.

In the second questionnaire, prepared based on the results of the first wave of the survey, draft definitions of globalisation, internationalisation and Europeanisation in general and in higher education field were prepared, as well as a list of indicators of globalisation and internationalisation in HE. The aim of the Delphi team was to form a thin definition (the minimum which is most acceptable). Elements with high importance and high consensus have been selected to form the draft definitions and a list of indicators was also prepared for the next survey wave. Also, some elements and indicators that were rated with relatively high importance among experts in the first wave were also included in this questionnaire, since they were evaluated as relevant during the analysis of results, as well as comments and suggestions given by experts. Working thin definitions were open for experts' corrections and comments, while in the section with indicators experts were asked to decide on their importance. In the second wave of the survey, a Delphi method team got 36 valid replies from experts who participated in the first wave (62,06%).

According to the level of consensus and experts' comments, a Delphi method Team (Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak; Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana) built minimum definitions of globalisation, internationalisation and Europeanisation. Also, based on a Delphi method results, a final list of indicators of globalisation and internationalisation in HE on different levels was set.

Following minimal definitions of three terms in HE field were used in second empirical research conducted in the framework of this PhD thesis (comparison of three case studies):

- ***'Globalisation in higher education field*** *are processes of worldwide social connecting over and across borders in higher education. It includes transnational HE connections dis-embedded from the national context, depending on rising of global competition and globally used new technologies.'* (Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak, 2017)
- ***'Internationalisation in higher education field*** *is a steerable process of greater cooperation and cross-border formal relations between states, institutions and organisations in HE. It includes international and/or global dimension into the teaching, research, service functions, purpose and delivery of HE.'* Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak, 2017)
- ***'Europeanisation in higher education field (in a broader terms)*** *is part of globalisation in HE'* (Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak, 2017)
- ***'Europeanisation in higher education field (in a narrow sense)*** *are processes of internationalisation in HE based on policy making and implementation in frame of the EU'* (Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak, 2017)

Following indicators of globalisation and internationalisation in HE field on different levels were used in second empirical research conducted in the framework of this PhD thesis (comparison of three case studies):

Indicators of globalisation in higher education field on the global level:

- existence of intergovernmental/university organisations involved in creation of new initiatives and policies in higher education field on global level (yes/no, description)
- extent of co-publishing and collaborative research projects on the global level (measured in numbers)
- access to global resources via books, Internet and other information and communication technologies (measured in an index)

Indicators of globalisation in higher education field on the regional level (e.g. Europe, Asia, Africa, Latin America and Caribbean, South America, etc. / EU, South East Asia, Asia Pacific, Sub-Saharan Africa, etc.):

- existence of regional-based mobility programmes (e.g. Erasmus+, UMAP, AIMS, EU-ASEAN, EU-Latin, etc.) (measured in numbers, description)

Indicators of globalisation in higher education field on the national level:

- use of foreign (world) language as a teaching language
- existence of law/regulation for foreign education providers (private/state) for market entry in the national higher education system adopted by national governments

Indicators of globalisation in higher education field on the university level:

- participation in global university networks (measured in numbers, description)
- participation in strategic partnerships and consortia (measured in numbers, description)
- use of foreign (world) language as a teaching language at a particular university

Indicators of internationalisation in higher education field on the European level:

- percentage of students involved in Erasmus+ programme and other European mobility programmes on the European level (measured in % per one year)
- level of EU investment in the Lifelong Learning Programme - LLP, in particular in Erasmus+ programme (measured in € per one year)
- percentage of university teachers involved in European mobility programmes on the European level (measured in % per one year)
- level of EU investment in *Horizon 2020* programme (measured in € per one year)

Indicators of internationalisation in higher education field on the national level:

- internationalisation as strategic priority of the national higher education system (existence of internationalisation policy in the national legislation in the higher education field)
- policy of internationalisation in higher education system (existence of national strategy of internationalisation in the field of higher education)
- number and percentage of domestic students enrolled in a comprehensive study program on undergraduate/master/PhD level on some foreign higher education institution (measured in numbers and % per one year)
- number of national student grants for enrolment in study abroad (comprehensive study program on undergraduate/master/PhD level at foreign higher education institution) (measured in numbers and % per one year, description)
- specific national policy instruments/mechanisms encouraging/supporting the internationalisation in the national higher education system

Indicators of internationalisation in higher education field on the university level:

- number and percentage of foreign students enrolled in a comprehensive study program on undergraduate/master/PhD level (measured in numbers and % per one year)
- joint study programmes (measured in numbers and %)
- number and percentage of domestic researchers and university teachers that participate in mobility programs and visit foreign higher education institutions (measured in numbers, % and by the length of mobility)

- number and percentage of incoming foreign researchers and university teachers (measured in numbers, % and by the length of mobility)
- number and percentage of foreign students who participate in mobility programs (e.g. Erasmus+) - incoming students (measured in numbers and % per one year, description)
- number and percentage of foreign students who participate in mobility programs (e.g. Erasmus+) - outgoing students (measured in numbers and % per one year, description)
- international research projects (measured in numbers and €)
- strategic partnerships with other European and/or international higher education institutions (measured in numbers)

Comparative analysis of three case studies

A comparative analysis of three case studies (Ragin, 1987; Gerring, 2007; Rohlfing, 2012; Yin, 2007; Landman, 2008; Della Porta and Keating, 2008) was conducted in order to explore the impact of globalisation on internationalisation of European public universities. Results from a Delphi method empirical research were the basis for comparative analysis.

The theoretical framework of this research project included following theoretical concepts: political science theoretical concepts of globalisation (e.g. Shaw, Held, Anderson, Grugel, Kaldor, etc.), internationalisation (e.g. Enders, Knight, Bostrom, Mok, etc.) and Europeanisation (e.g. Radaelli, Olsen, etc.) in public policies, theoretical concepts in the field of administrative tradition research (e.g. Painter and Peters), theoretical concepts of globalisation, internationalisation and Europeanisation in HE literature (e.g. Altbach, de Whit, Huisman, Kehm, Knight, Marginson, Rhodes, Robertson, Scott, Stromquist, Sawir, Teichler, Van der Wende, etc.), theoretical concepts in the field of organisational science that address organisational adaptations to the processes of globalisation with focus on the internationalisation of organisations in HE (e.g. W. R. Scott, Oliver, Luiten-Lub, Stensaker, etc.) and *policy change* concepts adopted to analysis of higher education institutions (e.g. Capano, Howlet, Olsen, etc.). Also, the concept of the analysis of the role of context in the area of public policies (e.g. Vink, Copper and Stoker etc.) was used in this project.

For the purpose of this research a three typical cases were selected. Selected universities must have had a following common characteristics (necessary (scope) conditions): (1) public universities; (2) old universities with a long tradition; (3) universities with high rankings results; (4) universities highly focused on development of internationalisation initiatives and activities; (5) universities highly focused on the implementation of the Bologna process.

After examining a number of options, based on pre-analysis of literature and documents as well as on pre-interviews with the experts in HE research field (conducted in period from April to July 2015), particularly involved in the evaluation processes conducted by the European University Association (EUA), three public universities in three countries were selected for comparative analysis: University of Vienna (Austria), University of Lausanne (Switzerland), University of Granada (Spain). These three cases by being within the boundaries of determined scope conditions and by meeting necessary conditions were suitable cases for testing hypothesis. Also, selected cases could be considered as representative as other highly internationalized European public universities which are highly focused on development of internationalisation initiatives and activities, and their specific strategic niches for internationalisation that are based on tradition, culture and the historical role of their country.

As this PhD project is focused on comparison for testing hypothesis, the Method of Difference was used. Unit of analysis in this project was a public university in one European country. Case study analysis was conducted during 2017.

Table: Method of Difference in this comparative case study research

university	**globalisation impact**	**highly developed internationalisation strategy**	**NATIONAL CONTEXT: tradition, culture and historical role of the country in which university operates**	**DIFFERENT OUTCOMES: specific strategy and strategical orientation (niche) of the internationalisation strategy**
University of Vienna / Austria	yes	yes	policy of Austro-Hungarian Empire	Strategy 1
University of Lausanne / Switzerland	yes	yes	policy of neutrality	Strategy 2
University of Granada / Spain	yes	yes	Spanish policy of colonialism oriented to North Africa	Strategy 3

The aim of the research project is to look at the *policy change* at three universities in the field of internationalisation strategy development. Comparison includes three periods: 1) period before the beginning of the Bologna process implementation (prior to 1999); 2) period from 1999 to 2010 (from the beginning of the Bologna process implementation until the year when the process originally had to end); 3) period from 2010 to 2016 (further development of the Bologna reform and the new strategic guidelines for internationalisation).

Triangulation of sources and evidences was combined in comparison of three case studies for the analysis of the national context (Austria, Switzerland, Spain), for exploring the ways in which countries manage financial and economic crisis in relation to HE policy, and for exploring the basis on which universities developed their strategies of internationalisation (Vienna, Lausanne, Granada). During the case study research 26 interviews in total at the level of three universities (Vienna, Lausanne, Granada) on the national/regional level (Austria, Switzerland, Spain) were conducted (university level: present Vice-Rectors and previous Rectors/Vice-Rectors responsible for the field of internationalisation, Deans or other faculty representatives responsible for the field of internationalisation, Heads or other representatives of the International Office at the university level, representatives responsible for Doctoral studies, representatives responsible for rankings evaluation, representatives responsible for campus matters; national/regional level: representatives of the national and/or regional Ministry responsible for the field of HE and research, representatives of national Rectors Conference). Evidences from interviews were combined with the extensive analysis of data, documents, reports and other sources.

Comparison of three case studies (three public universities – Vienna, Lausanne, Granada; in three European countries – Austria, Switzerland, Spain) was conducted in the framework of the research model that was designed for this PhD project. This model has enabled analysis of the three levels (supranational - European, national and university level) and analysis of the possible effects of four types of factors (those operating from global, international, national and internal levels) in order to test main thesis and hypothesis in this PhD project. Also, the model was aligned with minimal definitions of globalisation, internationalisation and Europeanisation (set based on a Delphi method research) and designed in a way that each of its part enables analysis of specific issues related to the impact of globalisation on the internationalisation of European public universities (e.g. factors operating from global and international levels indicate effects of change in HE field that can be linked with the last way of globalisation; factors operating from national level enable analysis of specific characteristics of specific national context; etc.).

Picture: Research model designed for comparison of three case studies in the framework of this PhD thesis

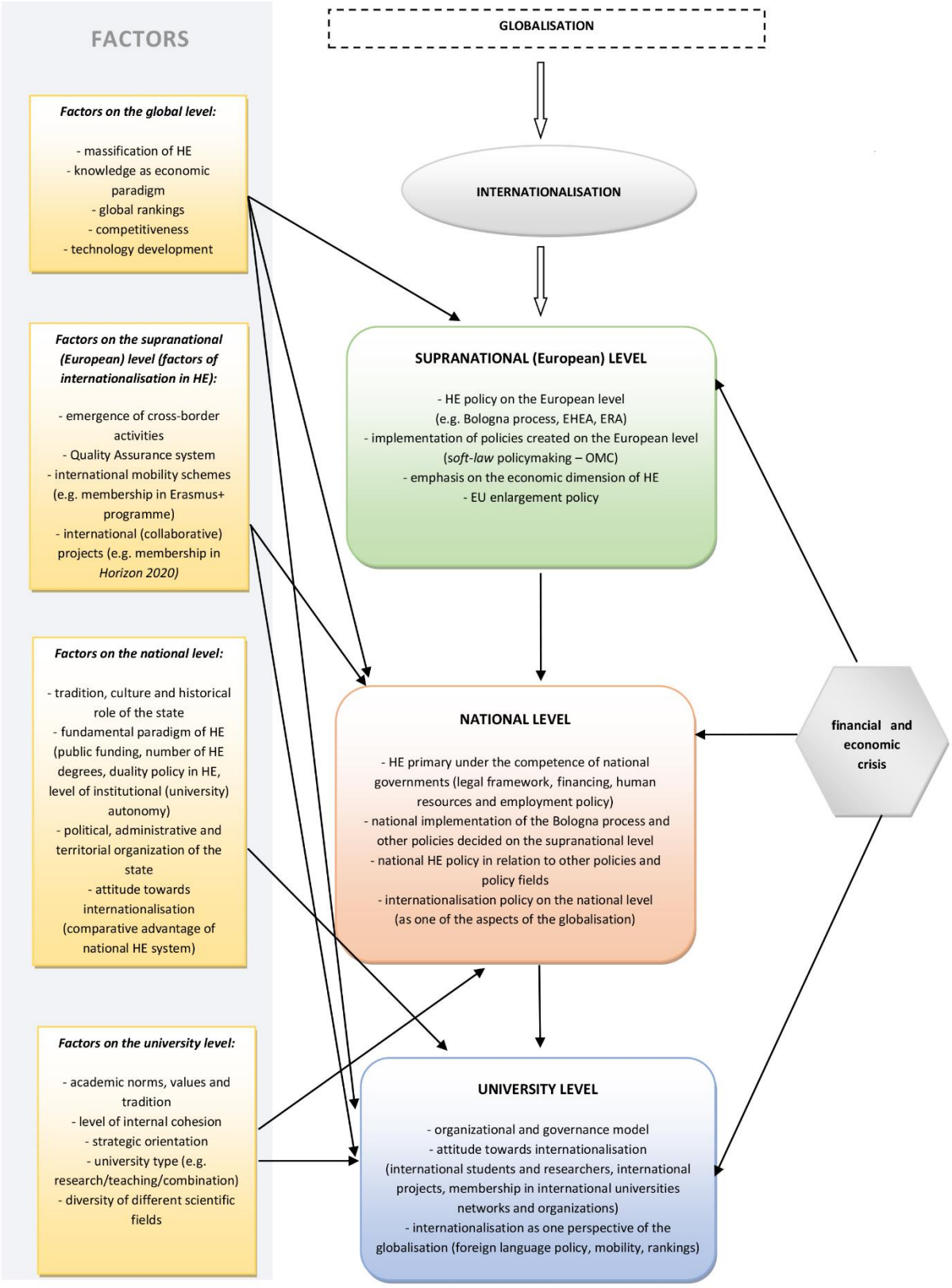

Based on the insights of the comparative analysis of three case studies that was conducted by using the research model presented in previous page, the influence of globalisation on the internationalisation of three universities was identified. Therefore, it is possible to conclude that the main thesis of this PhD project was confirmed. Also, the analysis showed that different national HE systems and specific HE institutions (universities) responded in different ways to the changes caused by factors operating from global and international levels (which can be linked to the latest wave of globalisation). Accordingly, the differences in adaptation to these changes have also affected the diversity of university internationalisation policies and the diversity of strategic documents developed by three analysed universities. Furthermore, the analysis has shown that differences between individual national (and sub-national) policies can be linked with significance of the context. In next step, evidence also showed the presence of context influence on the selection of specific strategic orientation of three universities in the field of internationalisation.

Given the fact that the national context in the hypothesis was linked to differences in the tradition, culture and historical role of the state in which university operates, it was necessary to check whether it is possible to determine the links between the specific strategic niche of internationalisation of the University of Vienna with tradition and the policy of the Austro-Hungarian Empire, specific strategic niche of internationalisation of the University of Lausanne with the policy of neutrality, and specific strategic niche of internationalisation of the University of Granada with the Spanish policy of colonialism oriented to North Africa. Analysis did not shown such a direct link in the official documents. However, insights from interviews and research study visits have showed that specific strategic orientation of this three universities in the field of internationalisation can be linked to certain characteristics that can be considered as historical, cultural and traditional "remnants" or the aforesaid concepts, which are now transformed into new, contemporary features, yet present in the core of three universities.

However, comparison of three case studies have shown that there is an evidence of the influence of financial and economic crisis on Spanish universities. This evidence also showed a link between the financial and economic crisis, the implementation of UGR policy in the field of internationalisation and its activities and initiatives in the framework of the internationalisation strategy, which is particularly manifested through the explicit orientation to EU founded programmes such as Erasmus+. Opposite, insights have not showed or confirmed the impact of the financial and economic crisis on the strategies and activities in the field of internationalisation at the University of Vienna and the University of Lausanne.

Finally, empirical research conducted through comparative analysis of three case studies showed that insights gained through indicators of globalisation and indicators of internationalisation in HE (set based on a Delphi method research) have proved to be useful for testing the levels of globalisation and internationalisation of particular university or national HE system. Also, as these indicators provide accurate (numerical) data on certain aspects of globalisation and internationalisation, they contribute to the argumentation and explanation of certain insights. However, this data has shown to be inadequate for testing the main thesis and hypothesis within this PhD project. Therefore, the combination of empirical research in the framework of the research model that was designed for this PhD project and data given by using indicators of globalisation and internationalisation has proven to be a good approach in this research project.

Key words: higher education, globalisation, internationalisation, Europeanisation, strategy of internationalisation, specific strategic orientation of internationalisation, the role of the context, tradition, culture and historical role of the country.

SADRŽAJ

1. UVOD ……... 1

2. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR ……. 5

3. TEORIJSKO-KOMPARATIVNA ANALIZA LITERATURE ……. 17

3.1. Definiranje globalizacije, internacionalizacije i europeizacije visokoga obrazovanja u literaturi ……. 18

3.2. U potrazi za istraživačkim modelom na temelju analize literature u području visokoga obrazovanja te teorijskih koncepata iz drugih znanstvenih disciplina …….. 41

3.3. Operacionalizacija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja za potrebe *policy* analize u okviru doktorskoga rada (definicije, istraživački model i indikatori) …….. 64

4. KONCEPTUALIZACIJA DEFINIRANJA GLOBALIZACIJE I INTERNACIONALIZACIJE U PODRUČJU VISOKOGA OBRAZOVANJA I NJIHOVI INDIKATORI – empirijsko istraživanje putem *delfi* metode……..... 72

4.1. *Delfi* metoda ……. 72

4.2. Provedba *delfi* istraživanja ……... 73

4.2.1. Predkoraci provedbi *delfi* istraživanja u području visokoga obrazovanja ……. 76

4.2.2. Koraci u provedbi *delfi* istraživanja ……... 86

4.2.3. Izgradnja konsolidiranih definicija i indikatora za provedbu komparativnog istraživanja triju studija slučaja …….. 97

5. KOMPARATIVNA ANALIZA TRIJU STUDIJA SLUČAJA …… 105

5.1. Uvod ……... 105

5.2. Teorijski okvir za provedbu analize studija slučaja ……... 105

5.3. Provedba komparativnog istraživanja …… 117

5.4. Istraživački model osmišljen za provedbu komparativne analize u okviru doktorskoga rada …… 119

5.5. Uvidi dobiveni komparativnom analizom triju studija slučaja primjenom istraživačkog modela – analiza razina …… 120

5.5.1. Analiza supranacionalne (europske) razine …….. 120

5.5.2. Analiza nacionalne razine ……..... 128

5.5.3. Analiza sveučilišne razine (sveučilište kao organizacija) …… 140

5.6. Uvidi dobiveni komparativnom analizom triju studija slučaja primjenom istraživačkog modela – analiza faktora koji djeluju s globalne, međunarodne, nacionalne i sveučilišne razine …… 152

5.6.1. Analiza faktora koji djeluju s globalne razine (globalni faktori) …… 152

5.6.2. Analiza faktora koji djeluju s međunarodne razine (međunarodni faktori) …… 164

5.6.3. Analiza faktora koji djeluju s nacionalne razine (nacionalni faktori) …… 172

5.6.4. Analiza faktora koji djeluju sa sveučilišne razine (sveučilišni faktori) …….. 181

6. ZAKLJUČNO POGLAVLJE ……..... 193

6.1. Rasprava sa zaključcima ……. 194

6.2. Pogled u budućnost na temelju rezultata i zaključaka ovoga doktorskoga rada …….. 244

7. LITERATURA …….. 247

8. DODACI (APPENDIX) ……..... 273

POPIS TABLICA

Tablica 1: Ključne značajke zapadnih četiriju državnih administrativnih tradicija (preuzeto iz Painter i Peters, 2010) …… 27

Tablica 2: Pregled definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja prema autorima iz država s anglosaksonskom administrativnom tradicijom …..……. 29, 30

Tablica 3: Pregled definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja prema autorima iz država s kontinentalno europskom – germanskom administrativnom tradicijom …….. 31, 32

Tablica 4: Pregled definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja prema autorima iz država s kontinentalno europskom – francuskom administrativnom tradicijom …….. 33

Tablica 5: Pregled definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja prema autorima iz država sa skandinavskom administrativnom tradicijom …… 34, 35

Tablica 6: Ključne značajke zapadnih četiriju državnih tradicija na primjeru politike visokoga obrazovanja te područja internacionalizacije VO-a ..……..... 49, 50

Tablica 7: Četiri generička pristupa/perspektive za definiranje internacionalizacije u području visokoga obrazovanja (preuzeto od Knight i de Wit, 1995; Delgado-Márquez, Hurtado-Torres, Bondar, 2011; te samostalna analiza) …..…… 52,53

Tablica 8: Pregled aktivnosti u specifičnim područjima djelovanja visokoobrazovne institucije u odnosu na koncepte *internacionalizacija kod kuće* i *internacionalizacija u inozemstvu* (ili tzv. *prekogranično obrazovanje*) (preuzeto od Knight, 2012) …… 54

Tablica 9: Pregled fokusa akademskih i organizacijskih strategija internacionalizacije prema područjima (preuzeto od Knight, 2008) ..…… 56, 57

Tablica 10: Prikaz četiriju grupa faktora sadržanih u predloženom modelu za provedbu komparativne analize triju studija slučaja te njihovog utjecaja na razine koje se istražuju …… 67

Tablica 11: Indikatori globalizacije u području visokoga obrazovanja na različitim razinama u ovom doktorskom radu na temelju rezultata empirijskog istraživanja provedenog putem *delfi* metode …… 69

Tablica 12: Indikatori internacionalizacije u području visokoga obrazovanja na različitim razinama u ovom doktorskom radu na temelju rezultata empirijskog istraživanja provedenog putem *delfi* metode ……... 70

Tablica 13: Pregled članaka u znanstvenim časopisima *Higher Education* i *Journal of Studies in International Education* objavljenima u razdoblju od 1999. do 2016. prema ključnim riječima *globalizacija, internacionalizacija* i *europeizacija* …..... 79

Tablica 14: Rezultati prvoga kruga *delfi* istraživanja – elementi za definicije ……... 88

Tablica 15: Rezultati prvoga kruga *delfi* istraživanja – indikatori globalizacije i internacionalizacije u VO-u ……. 89

Tablica 16: Pregled broja elemenata po fazama *delfi* istraživanja …….. 91

Tablica 17: Pregled broja indikatora globalizacije i internacionalizacije u VO-u po fazama *delfi* istraživanja …….. 92

Tablica 18: Rezultati drugoga kruga *delfi* istraživanja – konsenzus – definicije …… 94

Tablica 19: Rezultati drugoga kruga *delfi* istraživanja – indikatori globalizacije i internacionalizacije u VO-u ……. 96

Tablica 20: Usporedba osnovnih karakteristika sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi …. 111

Tablica 21: Metoda razlike u komparativnom istraživanju u okviru doktorskoga rada …... 113

Tablica 22: Istraživačke metode i tehnike u komparativnom istraživanju u okviru doktorskoga rada …… 116

Tablica 23: Usporedba rezultata rangiranja u 2014., 2015. i 2016. godini na četirima globalnim rang-listama za sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi ……... 160

Tablica 24: Usporedba triju analiziranih država prema trima kategorijama: članstvo u EU, godina potpisivanja *Bolonjske deklaracije* i godina ulaska u program Erasmus …… 170

Tablica 25: Pregled uvida o efektima djelovanja faktora s globalne razine na razine triju analiziranih sveučilišta (Beč, Lausanne, Granada) u trima državama (Austrija, Švicarska, Španjolska) na temelju komparacije triju studija slučaja ...……...198-200

Tablica 26: Pregled uvida o efektima djelovanja međunarodnih faktora na razine triju analiziranih sveučilišta (Beč, Lausanne, Granada) u trima državama (Austrija, Švicarska, Španjolska) na temelju komparacije triju studija slučaja ……. 202

Tablica 27: Pregled uvida o strategijama internacionalizacije sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi na temelju analize provedene komparacijom triju studija slučaja ……. 205

Tablica 28: Pregled uvida o karakteristikama sveučilišnih razina (sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi) na temelju analize provedene komparacijom triju studija slučaja ……. 210

Tablica 29: Pregled uvida o efektima djelovanja internih faktora na sveučilišne, nacionalne i supranacionalnu razinu na temelju komparacije triju studija slučaja ...…….. 216-219

Tablica 30: Pregled uvida o karakteristikama nacionalnih razina (Austrija, Švicarska, Španjolska) u području visokoga obrazovanja na temelju analize provedene komparacijom triju studija slučaja …… 225-227

Tablica 31: Pregled uvida o efektima djelovanja nacionalnih faktora na razine triju analiziranih sveučilišta (Beč, Lausanne, Granada) na temelju komparacije triju studija slučaja ……. 231-232

Tablica 32: Indikatori globalizacije u području visokoga obrazovanja (na temelju provedenog *delfi* istraživanja) na sveučilišnoj razini (sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi) na temelju komparacije triju studija slučaja …….234

Tablica 33: Indikatori internacionalizacije u području visokoga obrazovanja (na temelju provedenog *delfi* istraživanja) na sveučilišnoj razini (sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi) na temelju komparacije triju studija slučaja ……..... 235, 236

Tablica 34: Indikatori internacionalizacije u području visokoga obrazovanja (na temelju provedenog *delfi* istraživanja) na nacionalnoj razini (Austrija, Švicarska, Španjolska) na temelju komparacije triju studija slučaja ..……... 237

Tablica 35: Indikatori globalizacije u području visokoga obrazovanja (na temelju provedenog *delfi* istraživanja) na nacionalnoj razini (Austrija, Švicarska, Španjolska) na temelju komparacije triju studija slučaja ……... 239

POPIS SLIKA (PRIKAZA) i GRAFIKONA

Slika 1: Istraživački model doktorskoga rada ……. 7, 68

Slika 2: Osnovna shema istraživanja u okviru doktorskoga rada ……. 8

Slika 3: Institucionalni elementi i organizacije
(preuzeto iz *Final Heiglo Project Report*, 2005) ……... 59

Slika 4: Organizacijski model
(Scott, 1998; preuzeto iz Leavitta, 1965; *Final HEIGLO Report*, 2005) ..……. 61

Slika 5: Plan *delfi* istraživanja u području visokoga obrazovanja u svrhu kristalizacije definicija i indikatora za provedbu istraživanja u okviru doktorskoga rada …….. 75

Slika 6: Minimalne opće definicije globalizacije, internacionalizacije i europeizacije
(Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak, 2017) …….. 99

Slika 7: Minimalne definicije globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja
(Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak, 2017.) ……... 100

Slika 8: Skraćeni prikaz istraživačkog modela osmišljenog za provedbu komparacije triju studija slučaja u okviru ovog doktorskoga rada ……... 119

Grafikon 1: Pregled broja članaka objavljenih u znanstvenom časopisu *Higher Education* u razdoblju od 1999. do 2016. prema ključnim riječima *globalizacija, internacionalizacija*; *globalizacija, europeizacija*; *internacionalizacija, europeizacija* – pregled po godinama ……. 80

Grafikon 2: Pregled broja članaka objavljenih u znanstvenom časopisu *Higher Education* u razdoblju od 1999. do 2016. prema ključnim riječima *globalizacija, internacionalizacija, europeizacija* – pregled po godinama ……... 81

Grafikon 3: Pregled broja članaka objavljenih u znanstvenom časopisu *Journal of Studies in International Education* u razdoblju od 1999. do 2016. prema ključnim riječima *globalizacija, internacionalizacija*; *globalizacija, europeizacija*; *internacionalizacija, europeizacija* – pregled po godinama ……... 82

Grafikon 4: Pregled broja članaka objavljenih u znanstvenom časopisu *Journal of Studies in International Education* u razdoblju od 1999. do 2016. prema ključnim riječima *globalizacija, internacionalizacija, europeizacija* – pregled po godinama ……. 82

POPIS KRATICA

AAQ	Swiss Agency of Accreditation and Quality Assurance
ACUNS	Academic Council on the United Nations System
AIEA	Association of International Education Administrators
AIMS	ASEAN International Mobility for Students
ANECA	La Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación
AQ Austria	Agentur für Qualitätssicherung und Akkreditierung Austria
AQA	Austrian Agency for Quality Assurance (do 2012.)
ASEA-UNINET	ASEAN European Academic University Network
ASEAN	Association of South East Asian Nations
AUIP	Asociación Universitaria Iberoamericana de Postgrado
BDP	bruto domaći proizvod
CWUR	Center for World University Rankings
CAIE	European Association for International Education
CEI	Campus de Excelencia Internacional (Spain)
CENTRAL Network	Central European Network for Teaching and Research in Academic Liaison
CERN	Conseil européen pour la recherche nucléaire
CHEPS	Center for Higher Education Policy Studies, University of Twente
CHF	švicarski franak
CH-UNIMONIL	Švicarski program mobilnosti (mobilnost unutar švicarskih visokoobrazovnih institucija)
CICODE	Centro de Iniciativas de Cooperación al Desarrollo, Universidad de Granada
CIHE	Center for International Higher Education, Lynch School of Education, Boston College
CLM	Centro de Lenguas Modernas, Universidad de Granada
COLUMBUS	Asociación Columbus
CRUE	Conferencia de Rectores de las Universidades Españolas

CUSO	Conférence universitaire de Suisse occidentale
DAAD	Deutscher Akademischer Austauschdienst
DG EAC	Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture, European Commission
DRC	Danube Rectors' Conference
EAER	Federal Department of Economic Affairs, Education and Research (Switzerland)
EAIE	European Association for International Education
ECTS	European Credit Transfer and Accumulation System
EDK	Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education
EFLE	Ecole de français langue étrangère, Université de Lausanne
EHEA	European Higher Education Area
EIC	Espacio Iberoamericano de Conocimiento (Ibero--American Knowledge Area)
EK	Europska komisija
ENQA	European Association for Quality Assurance in Higher Education
EPFL	École polytechnique fédérale de Lausanne
EQAR	European Quality Assurance Register
EQF	European Qualifications Framework
ERA	European Research Area
ERAB	European Research Area Bord
ERASMUS	European Community Action Scheme for the Mobility of University Students – Erasmus Programme / Erasmus+ Programme
ERC	European Research Council
ERI	EU Research Infrastructure
ESG	Standards and guidelines for quality assurance in the European Higher Education Area
ETH Zürich	Eidgenössische Technische Hochschule Zürich (Swiss Federal Institute of Technology Zürich)
EU	Europska unija
EUA	European University Association
EU-ASEAN	EU Support to Higher Education in ASEAN Region project (SHARE)

EU-Latin	Higher education cooperation between the EU, Latin America and the Carribean
Eurasia Pacific Unninet	mreža koja potiče suradnju između austrijskih visokoobrazovnih i znanstvenih institucija s partnerima članovima mreže iz Istočne, Centralne i Južne Azije te Pacifika
Europa 2020	Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast
FDV	Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani
FFG	Austrian Research Promotion Agency
FNS	Swiss National Science Foundation
FP7	7th Framework Programme for Research and Technological Development (EU)
FWF	Austrian Science Fund
HE	*Higher Education* / The International Journal of Higher Education Research (Springer)
HEdA	The new Federal Act on Funding and Coordination of the Swiss Higher Education Sector
HERAS	HERAS Scholarship Programme (Austria)
Horizon 2020	The EU Framework Programme for Research and Innovation
IAU	International Association of Universities
ICT	Information and communications technology
IMPULSE Iran-Austria	Partnership Programme for Higher Education between the Austrian Agency for International Cooperation in Education and Research (OeAD-GmbH) and the Ministry of Science, Research & Technology of the Islamic Republic of Iran (MRST)
IPA	Instrument for Pre – Accession Assistance (EU)
IRO	Institut za razvoj obrazovanja (Hrvatska)
JSIE	*Journal of Studies in International Education* (SAGE)
LLP	Lifelong Learning Programme
MOOC	Massive open online course
NAFSA	Association of International Educators
NIFU	Nordic Institute for Studies in Innovation, Research and Education
OAQ	Center of Accreditation and Quality Assurance (Switzerland, do 2015.)
OeAD	Österreichischer Austauschdienst

OECD	Organisation for Economic Cooperation and Development
OMC	*Open method of coordination*
ORION	Ontario Research and Innovation Optical Network
QS	QS World University Rankings
R&D	Research and development
SAR	Scholars at Risk Network
SEMP	Swiss-European Mobility Programme
SERI	State Secretariat for Education, Research and Innovation (Switzerland)
SOCRATES	Educational initiative and programme of the European Commission
STEM	science, technology, engineering i mathematics (STEM područje)
SuB	Sveučilište u Beču (Universität Wien)
Swissnex	Swissnex network
Swissuniversities	Swiss Conference of Rectors of Higher Education Institutions
UAS	University of Applied Sciences (Fachhochschule)
UGR	Universidad de Granada
UMAP	University Mobility in Asia and the Pacific
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation
UNICA	Network of Universities from the Capitals of Europe
UNIKO	Österreichische Universitätenkonferenz (Universities Austria)
UniL	Université de Lausanne
UTE	University of teacher education
Vademecum	*Internationale Hochschulrankings und ihre Bedeutung für die österreichischen Universitäten* (UNIKO)
VO	visoko obrazovanje

1. UVOD

Iako mnogi istraživači smatraju kako su kroz povijest *sveučilišta bila među najglobaliziranijim institucijama* (Marginson and Considine, 2000: 8), tijekom posljednjih nekoliko desetljeća ona su se pod utjecajem zadnjeg vala globalizacije morala prilagoditi brojnim promjenama koje su nastupile u području visokoga obrazovanja (npr. povećana kompetitivnost, globalna rangiranja visokoobrazovnih institucija, upotreba novih tehnologija u procesu poučavanja i učenja, i dr.).

Cilj je ovoga doktorskoga rada istražiti utjecaj globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta. Stoga se u radu provjerava glavna teza prema kojoj se zbog promjene paradigme visokoga obrazovanja u globalnom kontekstu javna sveučilišta sve više okreću razvoju internacionalnih aktivnosti (npr. Knight, 2008; Teichler, 2009; Kehm, 2003; Van der Wende, 2001) ali pritom odabiru različite specifične strategije (niše) internacionalizacije, te hipoteza prema kojoj se se smatra da razlike između nacionalnih konteksta i načina na koji države upravljaju financijskom i ekonomskom krizom utječu na razlike u strategijama internacionalizacije pojedinih javnih europskih sveučilišta. Nacionalni kontekst pritom obuhvaća različitosti u tradiciji, kulturi i povijesnoj ulozi države u kojoj sveučilište djeluje, što sve utječe na razlike u nacionalnim strategijama internacionalizacije i strategijama koje u ovom području razvijaju javna sveučilišta.

Iako se poimanje internacionalizacije mijenjalo tijekom vremena, te se ona danas smatra *'kišobranom' koji pokriva mnoge dimenzije, komponente, pristupe i aktivnosti* (de Wit i Hunter, 2015: 45), široka analiza literature pokazala je kako među istraživačima u području visokoga obrazovanja ne postoji suglasje oko shvaćanja i definiranja ne samo pojma internacionalizacije, nego i pojmova globalizacije i europeizacije, kao i indikatora kojima je moguće ocijeniti i mjeriti globaliziranost i/ili internacionaliziranost pojedinih sveučilišta i drugih visokoobrazovnih institucija.

Zbog svega navedenoga, u ovom se doktorskom radom provode dva empirijska istraživanja: empirijsko istraživanje putem *delfi* metode među ekspertima širom svijeta s ciljem konoslidacije i kristalizacije triju pojmova i njihovih indikatora u području visokoga obrazovanja, te empirijsko istraživanje putem komparativne analize triju studija slučaja o utjecaju globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta, korištenjem

istraživačkog modela koji je posebno osmišljen za potrebe ovoga doktorskoga rada te na temelju rezultata provedenoga *delfi* istraživanja.

Ovaj je doktorski rad podijeljen u nekoliko poglavlja i cjelina u kojima se postupno prikazuju i argumentiraju pojedine faze provedbe dvaju istraživanja.

U poglavlju Teorijsko-metodološki okvir opisan je problem koji se adresira ovim doktorskim radom te se obrazlažu dva procjepa u literaturi zbog kojih je važno istražiti ovu temu. Nadalje, u ovom se poglavlju opisuju tri glavna cilja ovoga doktorskoga rada, donose se glavna teza i hipoteza te istažvačka pitanja, uz obrazloženje odabira teorijskog okvira i metodologije koja će se koristiti u dvama empirijskim istraživanjima. Zaključno, u ovom se poglavlju obrazlaže očekivani znanstveni doprinos doktorskoga rada te se predstavljaju istraživački model osmišljen za provedbu komparacije triju studija slučaja i osnovna shema istraživanja.

Poglavlje Teorijsko-komparativna analiza litarature podijeljen je u tri dijela. U prvom se dijelu, na temelju široke analize literature u području visokoga obrazovanja, donosi pregled različitog poimanja i definiranja globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području VO-a i njihovih međusobnih osnosa, te se na temelju koncepta različitih administrativnih tradicija (Peters, 2000; Painter i Peters, 2010) analizira različitost među istraživačima iz različitih država u pristupanju ovom problemu. U drugom se dijelu ovoga poglavlja, na temelju analize različitih teorijskih koncepata iz različitih znanstvenih disciplina, prikazuje na koji je način postupno razvijan istraživački model koji je posebno osmišljen za provedbu empirijskog istraživanja putem komparacije triju studija slučaja u ovom istraživačkom projektu, a na temelju kojega je moguće istražiti utjecaj globalizacije na internacionalizaciju sveučilišta. U trećem se dijelu ovoga poglavlja predstavlja operacionalizacija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja za potrebe *policy* analize u okviru ovoga doktorskoga rada, što obuhvaća definiranje triju pojmova te njihove indikatore. Zaključno, u ovom se poglavlju dublje obrazlaže istraživački model koji se koristi u komparativnom istraživanju.

Treće je poglavlje ovoga doktorskoga rada posvećeno prikazu empirijskog istraživanja koje je provedeno putem *delfi* metode među ekspertima širom svijeta u svrhu kristalizacije i konsolidacije definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja te inikatora globalizacije i internacionalizacije VO-a. Uz detaljan opis same *delfi* metode (Hsu, C. C. i Sandford, B. A., 2007; Skulmoski, G., Hartman, F., Krahn, J., 2007), u

ovom se poglavlju ekstenzivno opisuju predkoraci i koraci *delfi* istraživanja koje je provedeno u suradnji sa Centrom za politološka istraživanja i Centrom za družboslovno informatiko Fakulteta društvenih znanosti Sveučilišta u Ljubljani. Također, ovo poglavlje donosi detaljne rezultate pojedinih etapa ovoga *delfi* istraživanja, te opis načina na koji je *Delfi* tim, na temelju konsenzusa među ekspertima i kroz vlastitu analizu, došao do minimalnih definicija i liste indikatora koji će se koristiti u ovom doktorskom radu.

Poglavlje Komparativna analiza triju studija slučaja podijeljena je u dvije cjeline. U prvoj se cjelini detaljno obrazlaže teorijski okvir i metodologija provedbe komparativne analize triju studija slučaja (Ragin, 1987; Gerring, 2007; Rohlfing, 2012; Yin, 2007; Landman, 2008; Della Porta and Keating, 2008), što obuhvaća obrazloženje odbira slučajeva, tipologije analize studija slučaja i tipa komparacije, objašnjava se koji će se izvori podataka koristiti u analizi, donosi se obrazloženje kauzalnosti i vremenskih granica analize te se opisuju očekivani ishodi analize. U drugom se dijelu ovoga poglavlja, kroz korištenje istraživačkog modela osmišljenog za potrebe ovoga doktorskoga rada, vrlo ekstenzivno analiziraju uvidi dobiveni provedeni komparacijom triju studija slučaja. U prvom koraku, model uz osnovni opis odrednica politike koja se u području visokog obrazovanja kreira na europskoj, supranacionalnoj razini, donosi i osnovna obilježja pojedinih politika koje se stvaraju u drugim *policy* područjima, a koje se održavaju na Europski prostor visoke naobrazbe (EHEA) i Europski istraživački prostor (ERA). Također, model nam daje uvid u različitost triju nacionalnih konteksta i specifičnosti triju nacionalnih sustava visokog obrazovanja (Austrija, Švicarska, Španjolska), koji predstavljaju okvir u kojem djeluju javna sveučilišta (sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi). Uvid u sveučilišnu razinu omogućava analizu sveučilišta kao organizacije, koji također određuje sveučilišnu politiku u području internacionalizacije. Model u drugom koraku omogućava analizu faktora koji djeluju na jednu ili više razina, odnosno konteksta, pritom uzrokujući isti ishod – visoku razinu internacionaliziranosti sveučilišta na temelju specifične strategije internacionalizacije – no, uz različit pristup i provedbu procesa koja je dovela do ovakvog ishoda. Zaključno, model također omogućava analizu utjecaja financijske i ekonomske krize na sve tri razine / konteksta.

U posljednjem poglavlju ovoga doktorskoga rada donosi se rasprava sa zaključcima. U ovom se poglavlju predstavlja široka analiza uvida dobivenih kroz pojedine faze (etape) dvaju empirijskih istraživanja. U prvom se dijelu poglavlja komentiraju rezultati komparativne analize triju studija slučaja provedene uz pomoć predloženog istraživačkog modela u odnosu na postavljena tezu i hipotezu, te u odnosu na minimalne definicije ključnih dvaju pojmova koje

su korištene u ovom istraživanju – pojmovima globalizacije i internacionalizacije, dobivene kroz empirijsko istraživanje provedeno putem *delfi* metode među ekspertima širom svijeta. U drugom se dijelu razmotra u kojoj su mjeri ovaj model i podaci koje se kroz njega mogu filtrirati kompatibilni s indikatorima globalizacije i internacionalizacije u području visokoga obrazovanja, koji su također dobiveni kroz *delfi* istraživanje. U trećem se dijelu rasprave analizira može li se i u kolikoj mjeri predloženi istraživački model smatrati dobrim konceptom za provedbu nekih drugih istraživanja u području VO-a te se razmatra je li ovaj model moguće unaprijediti (i na koji način). U posljednjem se dijelu rasprave razmatra jesu li se kroz provedena empirijska istraživanja potvrdile teza i hipoteza, je li na temelju dobivenih uvida moguće odgovoriti na postavljena istraživačka pitanja te je li analizom utvrđeno postojanje utjecaja globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta. Na kraju se poglavlja donose završne opće napomene vezane uz daljnju mogućnost rada na osnovnim idejama, rezultatima i zaključima ovoga doktorskoga rada.

2. TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR

Želeći odgovoriti na pritiske globalizacije te učiniti svoje visoko obrazovanje kvalitetnijim i konkurentnijim na globalnom tržištu, posebno u odnosu na američko, ali i s obzirom na ubrzani rast koji u ovom području ostvaruju Indija i Kina (Olsen i Maassen, 2007: 3), Europa[1] posljednjih dvadesetak godina ulaže značajne napore u razvijanje svoje politike VO-a, u kojoj važnu ulogu ima i internacionalna dimenzija (npr. Martens i Wolf, 2009).

S obzirom na pritiske i utjecaj globalizacije te na promjene u širokom globalnom kontekstu koje u prvi plan postavljaju kompetitivnost i konkurentnost, Europa[1] svoje VO snažno okreće ekonomskoj paradigmi i ekonomiji temeljenoj na znanju (dokumenti OECD-a i Europske komisije), na što se, kao i na druge promjene u svome okruženju uvjetovane globalizacijom, moraju prilagoditi i europska javna sveučilišta (npr. Luiten-Lub, 2007). To podrazumijeva promišljanje o novim strateškim odrednicama i politikama internacionalizacije (Knight, 2008; Kehm, 2003; Stensaker, Frølich, Gornitzka i Maassen, 2008; Teichler, 2009; Van der Wende, 2001), traženje novih i/ili alternativnih i dodatnih izvora financiranja uslijed smanjivanja alokacije javnih sredstava, razvoj novih koncepata i aktivnosti koje imaju internacionalnu dimenziju, sklapanje novih partnerstva, poticanje različitih modela međunarodne suradnje na svim razinama itd.

Utjecaj globalizacije, i u tom okviru europeizacije, mijenja okruženje u kojem javna sveučilišta djeluju (Luiten-Lub, 2007; Luiten-Lub, Van der Wende, Huisman, 2005). Politike visokoga obrazovanja kreiraju se na globalnoj, europskoj i nacionalnim (u nekim državama značajno čak i na subnacionalnim) razinama, pritom ih karakteriziraju različiti konteksti (npr. globalni – pojačana kompetitivnost i konkurentnost, naglasak na tržišnoj ekonomiji, povećana mobilnost radne snage; europski – provođenje Bolonjskoga procesa i drugih europskih inicijativa i aktivnosti u području VO-a, ekonomija temeljena na znanju, EHEA/ERA; nacionalni kontekst – ingerencija nacionalnih država za VO, razina državnoga ulaganja u znanost i VO, prilagodba odrednica europske politike VO-a na nacionalnoj razini, odnos

[1] U ovom se radu Europa smatra područjem na kojem se, nevezano uz činjenicu je li riječ o državi članici EU, zemlji kandidatkinji ili državi nečlanici EU, provode Bolonjski proces i ostale politike na europskoj razini u području visokoga obrazovanja. Stoga se europska politika VO-a ne može striktno vezivati uz EU, budući se provodi i u zemljama koje nisu članice niti kandidatkinje, a temelji se na međudržavnoj suradnji te se provodi putem metode otvorene koordinacije (OMC).

nacionalne politike VO-a i drugih javnih politika), nakon čega se prelijevaju na sveučilišta koja ove politike ugrađuju u svoje strategije i djelovanje, ovisno o misiji i viziji te razini ostvarene sveučilišne autonomije u nacionalnom okruženju. Osim različitih konteksta na svim razinama, na sveučilišta djeluju i četiri vrste faktora – globalni (npr. masifikacija VO-a, razvoj novih tehnologija, rangiranje, okretanje ekonomskoj paradigmi), međunarodni (npr. međudržavna suradnja, sustav osiguravanja kvalitete, programski okviri za ostvarivanje međunarodne mobilnosti i projekata, programi financiranja), nacionalni (npr. temeljna paradigma VO-a, zakonodavni okvir, razina institucionalne autonomije, nacionalna strategija VO-a, političko okruženje) i interni (npr. akademske norme, vrijednosti i tradicija, razina interne kohezije, strateško usmjerenje, tip VO institucije, obilježje područja). Utjecaje i prožimanje svih ovih elemenata i faktora dodatno pojačava djelovanje ekonomske i financijske krize na svim razinama.

U skladu s istraživačkim modelom razvijenim za potrebe ovoga doktorskoga rada, globalizacija neposredno i posredno (preko nacionalne razine oblikovanja politika VO-a i kroz proces kojim država upravlja ekonomskom i financijskom krizom) utječe na politike sveučilišta. Sveučilište odgovor na ove promjene traži u razvoju svojih komparativnih prednosti, pri čemu se pojedina europska sveučilišta okreću stvaranju novih strategija internacionalizacije i specifičnih strateških odrednica (niša) u ovom području, a njihov je razvoj, u skladu s istraživačkim modelom, određen tradicijom, kulturom i povijesnom ulogom države u kojoj sveučilište djeluje.

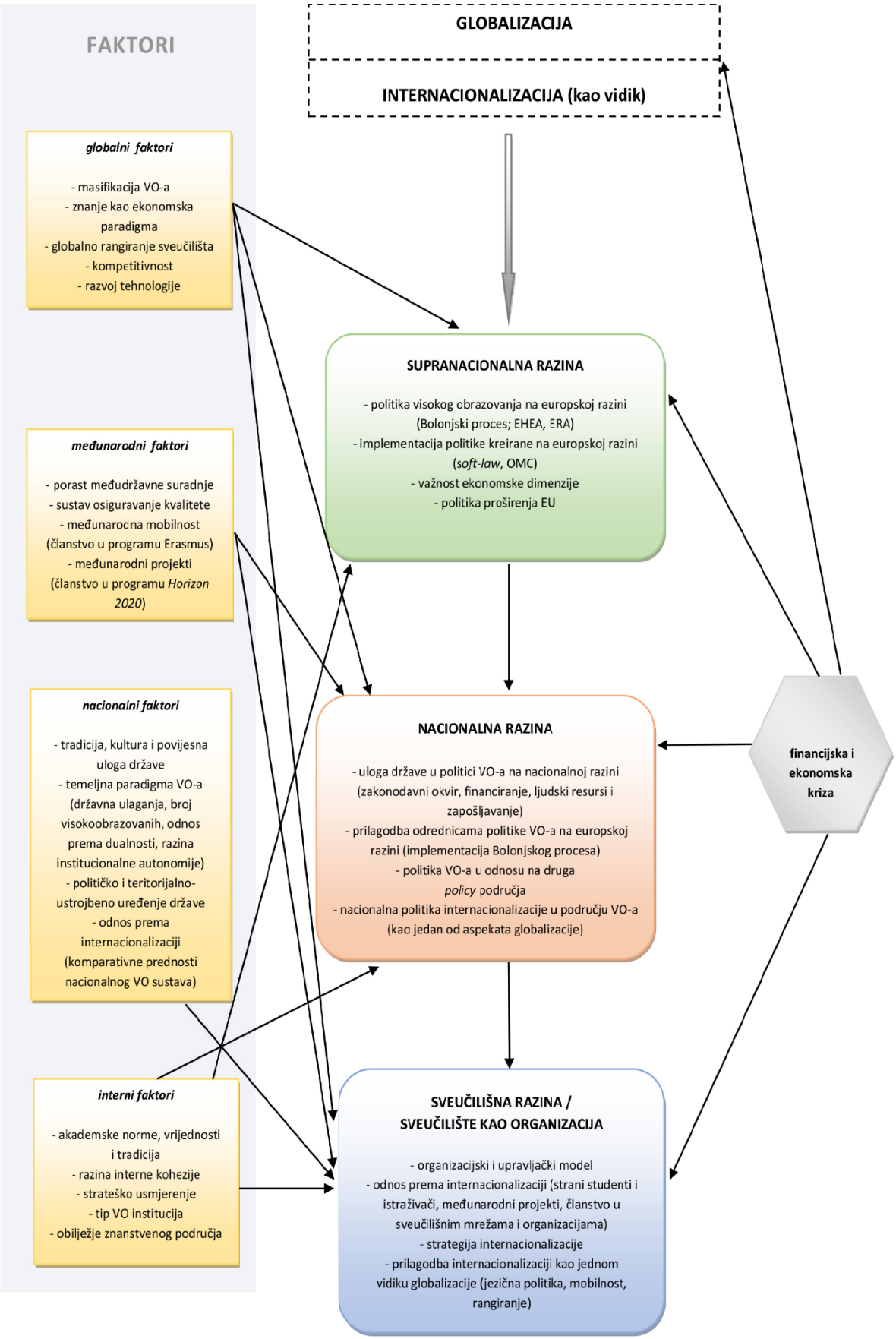

Slika 1: Istraživački model doktorskoga rada

Doktorski rad bavi se dvama pitanjima:

1) istraživanjem utjecaja globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta i analizom faktora koji određuju i redefiniraju karakteristike internacionalizacije javnih europskih sveučilišta

2) problemom definiranja pojma globalizacije (uključujući europeizaciju kao njezinoga sastavnoga dijela), problemom definiranja pojma internacionalizacije, utjecaja globalizacije na internacionalizaciju javnoga sveučilišta i na internacionalizaciju visokoga obrazovanja, te razvojem indikatora internacionalizacije i globalizacije u području VO-a

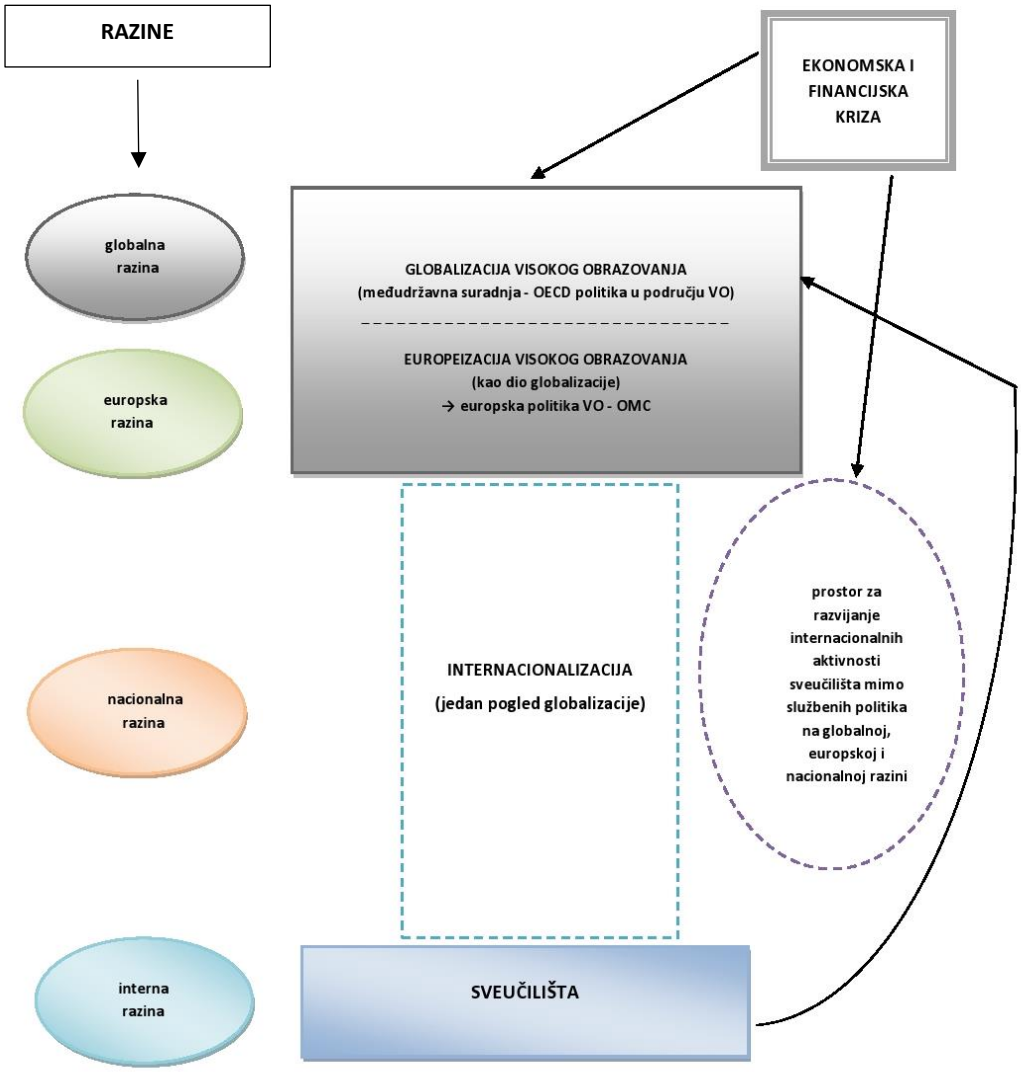

Slika 2: Osnovna shema istraživanja u okviru doktorskoga rada

Analiza uloge konteksta u području javnih politika posljednjih se godina počinje sve više uvoditi u politološka istraživanja. Tako npr. grupa autora (Vink, Benson, Boezeman, Cook, Dewulf, Termeer, 2015) u svome komparativnom istraživanju inicijativa deliberativnoga upravljanja procesima prihvaćanja novih politika u području klimatskih promjena koristi koncept analize konteksta koji se temelji na različitim tradicijama država, a primjenjuju ga na dvije studije slučaja. Analiza specifičnosti dviju država (Velike Britanije i Nizozemske) i njihovoga pristupa u uvođenju promjena u politike u području klimatskih promjena, temelji se i na razmatranju njihovih geografskih sličnosti te razlika u tradicijama dviju država, a s ciljem objašnjenja odabira posebnih odrednica nacionalnih politika. Budući da se istraživanje utjecaja konteksta pokazalo korisnim u unaprjeđenju razumijevanja i provjeravanja pojedinih teorija u području javnih politika, a da nema puno znanstvenih radova koji koncept analize konteksta i tradicije države koriste u istraživanjima u području obrazovnih politika, on će se primijeniti u ovom doktorskom radu kako bi se kroz komparativnu analizu triju studija slučaja (Austrija, Španjolska, Švicarska) i za potrebu provjere postavljene hipoteze istražio utjecaj globalizacije na nacionalne kontekste i nacionalne politike VO-a u području internacionalizacije, koji se potom prelijevaju na sveučilišta i dalje razvijaju kroz njihove strategije internacionalizacije. U analizi faktora i elemenata koji utječu na različite razine na kojima se stvaraju politike VO-a i na različite kontekste (globalni/europski/nacionalni/interni), koristit će se radovi Olsena, Maassena, Neavea, Gornitzke, Corbett, Musselin, Veige, Amarala, Endersa, De Boera, i dr.

Drugi procjep u literaturi vezan je uz probleme definiranja pojmova globalizacije, europeizacije kao njezinoga sastavnoga dijela, i internacionalizacije u visokom obrazovanju (npr. Altbach, de Whit, Knight, Marginson, Rhodes, Robertson, Scott, Stromquist, Sawir, Teichler, Van der Wende, i dr.). Nejasnoće ostaju i u području definiranja međusobnih odnosa između globalizacije i internacionalizacije. Tako npr. Cantwell i Maldonado-Maldonado (2009: 290-291) razlikuju dva osnovna pristupa: prvi, prema Stromquistu (2007) ortodoksni pristup, u kojem globalizacija predstavlja nešto što se događa sveučilištima i što se može okarakterizirati kao suma vanjskih sila koje pritišću VO, a internacionalizacija način na koji sveučilišta reagiraju na ove pritiske te posebnu vrstu manifestacije međugraničnih interakcija među institucijama kao reakciju na njih (ovo shvaćanje karakteristično je za npr. Altbacha, De Whit, Knight, Scotta, Van der Wende, i dr.); te drugi pristup koji je kritički usmjeren u odnosu na prvu koncepciju (zagovaratelji ovih kritika su npr. Marginson, Rhodes, Sawir, Robertson, i dr.).

Za J. Knight (2004: 8) globalizacija je *pozicionirana kao dio okruženja u kojem internacionalna dimenzija visokoga obrazovanja postaje sve* važnija, dok Teichler (2004: 7)

ističe kako se globalizacija može povezati *s kompeticijom i tržišnim upravljanjem, transnacionalnim obrazovanjem i komercijalnim transferom znanja*. Internacionalizacija u VO-u, prema Teichleru (2004: 7), *služi za opisivanje povećanja međugraničnih aktivnosti među više ili manje postojanim nacionalnim sustavima visokoga obrazovanja, a često se o njoj govori u kontekstu fizičke mobilnosti, akademske suradnje i transfera akademskog znanja, kao i međunarodnoga obrazovanja.* Za Van der Wende (1997: 19), internacionalizacija *uključuje svaki sistemski, održiv napor kojim se visoko obrazovanje želi učiniti više osjetljivim na zahtjeve i izazove vezane uz globalizaciju društva, ekonomiju i tržišta rada*, a prema Knight (1994: 7) ona je *proces integriranja i donošenja međunarodne i međukulturalne dimenzije u istraživanje, poučavanje i u servisne funkcije neke visokoobrazovne institucije.* Za Van der Wende (2004: 10), europeizacija *predstavlja fenomen internacionalizacije na „regionalnoj" skali*, a prema Teichleru (2004: 7), ona je *regionalna verzija i internacionalizacije i globalizacije*, a obično se *odnosi na suradnju i mobilnost.*

U radu su postavljena **tri glavna cilja**:

1) analizirati faktore koji određuju i redefiniraju karakteristike internacionalizacije javnih europskih sveučilišta te direktan utjecaj globalizacije, posebno intervenciju ekonomske i financijske krize na vidike internacionalizacije u politikama sveučilišta

2) analizirati kako tradicija, kultura i povijesna uloga države u kojoj sveučilište djeluje 'filtrira' globalizacijske pritiske i utjecaj ekonomske i financijske krize na nacionalne karakteristike internacionalizacije politike VO-a i na vidike internacionalizacije u politikama sveučilišta

3) - razviti precizniju definiciju pojma globalizacije (i europeizacije kao njezinoga sastavnoga dijela) i internacionalizacije u VO-u

   - preciznije definirati odnos između globalizacije/europeizacije u odnosu na internacionalizaciju VO-a

   - konceptualno razviti indikatore globalizacije i internacionalizacije u području VO-a

Ključna istraživačka pitanja:

- Što utječe na to da neka javna europska sveučilišta internacionalizaciju prepoznaju kao svoju komparativnu prednost te se okreću široj internacionalizaciji u globalnom smislu (ne samo u okviru EU), često mimo službenih politika na svim razinama?

- Postoji li povezanost između međunarodne financijske i ekonomske krize i procesa internacionalizacije u području VO-a? Koja je kauzalna veza između njih? Utječe li ekonomska i financijska kriza na politike u ovom području na svim razinama (globalnoj/europskoj/nacionalnoj/sveučilišnoj)?
- Mogu li vodeća uloga nacionalne države u prošlosti te njezina kultura i tradicija utjecati na razvoj nacionalne politike VO-a u pojedinoj državi i na razvoj strateških odrednica (niša) internacionalizacije pojedinoga sveučilišta?
- Na temelju kojih indikatora sveučilišta donose odluku o odabiru strateške odrednice internacionalizacije? Koji indikatori internacionalizacije imaju dominantnu važnost u razvoju politike internacionalizacije javnoga sveučilišta s ciljem postizanja globalne konkurentnosti? Na temelju kojih se faktora može ispitati kako sveučilišta prihvaćaju promjene u svome okruženju i stupanj promjene u njihovoj politici?

Glavna je teza rada da se promjenom paradigme visokoga obrazovanja u globalnom kontekstu javna sveučilišta sve više okreću razvoju internacionalnih aktivnosti (npr. Knight, 2008; Teichler, 2009; Kehm, 2003; Van der Wende, 2001), no pritom odabiru različite specifične strategije (niše) internacionalizacije. Slijedeći literaturu i istraživanja u području drugih javnih politika (npr. politika klimatskih promjena - Vink, Benson, Boezeman, Cook, Dewulf, Termeer, 2014; energetska politika i problem uvođenja novih nuklearnih elektrana – Baker i Stoker, 2016; i dr.), različitosti između pojedinih nacionalnih (i subnacionalnih) politika moguće je vezivati sa značajem konteksta, što će se primijeniti i na pitanje odabira različitih strateških odrednica internacionalizacije sveučilišta.

Glavna je hipoteza rada:

H: Razlike između nacionalnih konteksta i načina na koji države upravljaju ekonomskom i financijskom krizom utječu na razlike u strategijama internacionalizacije pojedinih javnih europskih sveučilišta.

→ *Nacionalni kontekst obuhvaća različitosti u tradiciji, kulturi i povijesnoj ulozi države koje utječu na razlike u nacionalnim strategijama internacionalizacije i strategijama koje u ovom području razvijaju javna sveučilišta.*

U skladu s istraživačkim modelom koji je razvijen za potrebe ovoga doktorskoga rada, globalizacija i nacionalni kontekst smatrat će se nezavisnom varijablom, strategija internacionalizacije javnoga sveučilišta zavisnom varijablom, dok će financijska i ekonomska kriza predstavljati intervenirajuću varijablu koja hipotetički utječe na sve razine istraživačkoga modela.

U radu će se koristiti triangulacija empirije i literature.

Analiza literature obuhvatit će sljedeća područja i teme:

- literatura koja se bavi problemima definiranja pojmova globalizacije, europeizacije i internacionalizacije u VO-u, njihovim međusobnim odnosima i indikatorima koji ih determiniraju
- literatura iz područja javnih i obrazovnih politika koja se bavi istraživanjem utjecaja globalizacije na internacionalizaciju VO institucija
- literatura koja se bavi promjenama u politikama *(policy change)* u području VO-a
- literatura koja se bavi analizom uloge konteksta u istraživanjima u području javnih politika, posebno analizom uloge konteksta u istraživanjima u području obrazovnih politika na temelju različitih tradicija

U ovome doktorskom radu provest će se **dva empirijska istraživanja**:

1) empirijsko istraživanje putem *delfi-metode*

Budući da u literaturi ne postoji opće prihvaćena definicija globalizacije i internacionalizacije u VO-u, ni suglasje o njihovom međusobnom odnosu te o indikatorima koji ih determiniraju, provođenju komparativne analize triju studija slučaja prethodit će empirijsko istraživanje koje će se provesti putem *delfi-metode* (Hsu, C. C. i Sandford, B. A., 2007; Skulmoski, G., Hartman, F., Krahn, J., 2007) među stručnjacima u području istraživanja globalizacije i internacionalizacije VO-a.

Pri identifikaciji stručnjaka koji su u međunarodnoj akademskoj zajednici prepoznati kao istaknuti znanstvenici koje se bave istraživanjem globalizacije i internacionalizacije u VO-u

koristit će se *snow-ball* metoda (Atkinson i Flont, 2001; Noy, 2008), pri čemu će se početi s autorima koji su objavili vrhunske radove u ovome području.

Teorijsko-komparativna analiza putem *delfi-metode* obuhvatit će korake definirane u knjizi *Basic methods of policy analysis and planning* (Patton, C., Sawicki, D., & Clark, J., 2015).

2) komparativna analiza triju studija slučaja

Odabir komparacije triju studija slučaja u ovome radu temelji se na argumentaciji da studija slučaja predstavlja *esencijalno istraživanje u razvoju društvenih znanosti,* koje istraživaču može dati uvid *u razumijevanje stupnja u kojem u odabranoj grupi slučajeva dolazi do određene pojave* ili pak omogućiti razumijevanje *kako u njima dolazi do različitih fenomena* (Flyvbjerg, 2006). Prihvaćajući stavove koji kažu da *ako u društvenim znanostima postoje prediktivne teorije, tada se studije slučaja mogu koristiti za njihovu provjeru* jednako *kao i neke druge metode,* tri odabrane studije slučaja u ovome istraživanju predstavljaju tzv. *kritične slučajeve,* odnosno one koji imaju *stratešku važnost u odnosu na opći problem koji se istražuje* (Ibid.).

Komparativna analiza triju studija slučaja provest će se kako bi se:

- istražio utjecaj globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta
- analizirali faktori koji određuju i redefiniraju karakteristike internacionalizacije sveučilišta i faktori koji ukazuju na stupanj promjene u politikama i strategijama VO institucija i nacionalnim politikama VO-a u ovom području
- istražile razlike u nacionalnim kontekstima i načinima na koji države *'filtriraju'* globalizacijske pritiske i utjecaje ekonomske i financijske krize, što utječe i na karakteristike nacionalnih politika VO-a i sveučilišnim strategijama u području internacionalizacije
- ispitala postavljena hipoteza

Komparativna analiza triju studija slučaja (Ragin, 1987; Landman, 2008; Yin, 2007) imat će elemente *'kvazi-eksperimenta'*.

Na temelju napravljenoga predistraživanja (koje je obuhvatilo analizu dokumenata Europske udruge sveučilišta – EUA, dokumente Organizacije za ekonomsku suradnju i razvoj – OECD,

te dokumente Svjetske banke i Organizacije Ujedinjenih naroda za obrazovanje, znanost i kulturu – UNESCO, kao i razgovore s više eksperata koji sudjeluju u radu EUA te u njegovim postupcima vanjske evaluacije VO institucija), za potrebe provedbe istraživanja u ovome radu odabrana su tri sveučilišta (Beč, Granada i Lausanne), koja predstavljaju primjere dobre prakse, a odlikuju ih sljedeće karakteristike:

- zajedničke karakteristike ('kontrolirane' varijable): javna sveučilišta, stara sveučilišta, visoka pozicioniranost na relevantnim rang-listama, provedba Bolonjskoga procesa, snažna usmjerenost prema razvoju internacionalnih inicijativa i aktivnosti
- različite karakteristike: specifične strateške odrednice internacionalizacije, geopolitički položaj države u kojoj sveučilište djeluje te njezina socijalno-ekonomska obilježja, članstvo države u EU, obilježje jezika, različitost nacionalnoga konteksta koji je određen tradicijom, kulturom i povijesnom ulogom države u kojoj sveučilište djeluje (Austrija (Beč) – politika Austro-Ugarske Monarhije; Švicarska (Lausanne) – politika neutralnosti; Španjolska (Granada) – politika kolonijalizacije)

Za provjeru postavljene hipoteze koristit će se sljedeće metode i tehnike:

- za istraživanje nacionalnoga konteksta (Austrija, Švicarska, Španjolska):
  - → pregled i analiza literature o tradiciji i povijesnoj ulozi države
  - → kvalitativna analiza dostupnih dokumenata i podataka: zakoni kojima se regulira nacionalni sustav VO-a, dokumenti i nacionalne strategije vezani uz internacionalizaciju, službena izvješća država pripremana za redovite sastanke ministara zaduženih za VO na europskoj razini, tematska izvješća EUA, nacionalni dokumenti vezani uz prilagodbu dokumentima i programima donesenima na europskoj razini u području VO-a, i dr.
  - → polustrukturirani intervjui s predstavnicima ministarstava i/ili nadležnih agencija u području VO-a
- za istraživanje načina na koji države upravljaju ekonomskom i financijskom krizom u odnosu na VO:
  - → kvalitativna analiza dostupnih dokumenata i podataka: dokumenti i izvješća OECD-a, EK i Europskoga vijeća u području VO-a, dokumenti UNESCO-a te podaci i

dokumenti Svjetske banke vezani uz VO, službena izvješća država pripremana za redovite sastanke ministara zaduženih za VO na europskoj razini, Eurostat podaci, podaci o razini državnih ulaganja u znanost i VO, i dr.

→ polustrukturirani intervjui s predstavnicima ministarstava i/ili nadležnih agencija u području VO-a, te sa stručnjacima koji sudjeluju u radu tijela koji se bave visokim obrazovanjem pri međunarodnim organizacijama

- za istraživanje kojim će se ispitati na temelju kojih odrednica sveučilišta razvijaju strategije internacionalizacije (Beč, Lausanne, Granada):

→ kvalitativna analiza dostupnih dokumenata i podataka: podaci iz dostupnih strateških dokumenata i drugih materijala vezanih uz internacionalizaciju, misija i vizija, podaci o organizacijskom i upravljačkom modelu, izvješća, podaci o rangiranju (Šangajska, Leidenska i lista CWUR) dostupni na službenim mrežnim stranicama: http://www.shanghairanking.com/, http://www.leidenranking.com/, http://cwur.org/2015/), i dr.

→ polustrukturirani intervjui s predstavnicima uprava i/ili glavnih sveučilišnih tijela zaduženih za internacionalizaciju, voditeljima ureda koji se bave ovim područjem te drugim relevantnim predstavnicima sveučilišta.

Pri odabiru ispitanika za polustrukturirane intervjue koristit će se *snaw ball* metoda (Atkinson i Flont, 2001; Noy, 2008).

→ za istraživanje načina na koji institucije prihvaćaju promjene u svome okruženju i za analizu stupnja promjene u nacionalnim politikama *(policy promjene)* u području VO-a (Capano, 1996, 2008, 2009) primijenit će se vidik historijskoga institucionalizma (Peters, B. G, 2007)

Dinamika komparativnoga istraživanja uključivat će analizu prije početka provedbe bolonjske reforme, razdoblje do njezinoga prvotno planiranoga završetka 2010., te razdoblje nakon toga.

Riječ je o sljedećim vremenskim razdobljima:

- razdoblje od 1991. do 1998. (period prije početka provedbe Bolonjskoga procesa u ovim trima zemljama i na trima sveučilištima)
- razdoblje od 1999. do 2010. (period od pristupanja triju država Bolonjskome procesu i početka njegove provedbe na trima sveučilištima do prvotno planiranoga završetka reforme)
- razdoblje od 2011. do sredine 2016. (podaci o daljnjem razvoju bolonjske reforme i novim strateškim odrednicama internacionalizacije do završetka provedbe komparativnog istraživanja)

Hipoteza će se provjeriti komparativnom analizom triju studija slučaja, pri čemu će posebna pažnja biti usmjerena na istraživanje promjena u politikama VO-a na nacionalnim i sveučilišnim razinama, na temelju koncepta analize konteksta s fokusom na različite tradicije, kulturu i povijesne uloge država u kojima pojedina sveučilišta djeluju.

Saznanja iz ovoga istraživanja dat će osnovu za provedbu daljnjih istraživanja na većem broju sveučilišta/država pomoću kvantitativnih metoda.

Očekivani znanstveni doprinos predloženog istraživanja:

Rad će putem *delfi*-metode (u krugu vrhunskih stručnjaka u području istraživanja visokoga obrazovanja) doprinijeti rješavanju problema konceptualne neusklađenosti u istraživanju globalizacije, europeizacije i internacionalizacije VO-a te konsolidirati definicije ovih triju pojmova i njihovih indikatora. Komparativnim istraživanjem rad će dati uvid u specifičnosti politika internacionalizacije visoko rangiranih javnih europskih sveučilišta i kontekstualnih faktora koji utječu na njihovo uspješno kreiranje te će dovesti do novih hipoteza o kauzalnim vezama koje će se potom moći kvantitativno provjeravati.

3. TEORIJSKO-KOMPARATIVNA ANALIZA LITERATURE*

Sveučilišta su oduvijek bila među najglobaliziranijim institucijama (Marginson i Considine, 2000) te su bila mjesta razmjene i susretanja različitih kultura i mišljenja. Još od srednjega vijeka, međusobna suradnja znanstvenika s različitih sveučilišta, kao i mobilnost pojedinih studenata i istaknutih istraživača koji odlaze u strane zemlje u svrhu učenja i istraživanja, svjedoče o važnosti internacionalizacije u području znanosti i visokoga obrazovanja (Knight i De Wit, 1995).

Poimanje internacionalizacije mijenjalo se tijekom vremena. Danas se internacionalizacija može smatrati *'kišobranom' koji pokriva mnoge dimenzije, komponente, pristupe i aktivnosti* (de Wit i Hunter, 2015: 45). Internacionalizacija se koristi kako bi se raspravljalo o internacionalnoj dimenziji u visokom obrazovanju (Knight, 2008: 1) te se njom opisuju različite međunarodne aktivnosti, od onih koje se smatraju već tradicionalnim, do novih inovativnih, koje se tek počinju provoditi u području visokog obrazovanja širom svijeta: akademska mobilnost studenata, nastavnika i drugih zaposlenika, provođenje međunarodnih projekata, pokretanje internacionalnih studijskih programa i kurikula, zajedničkih i združenih studija, sklapanje partnerskih odnosa s inozemnim institucijama, izvođenje studijskih programa na stranim jezicima, poticanje razvojnih i kolaborativnih projekata, transnacionalno obrazovanje, razvoj novih međunarodnih mreža i konzorcija, osnivanje dislociranih kampusa, povećanje broja stranih nastavnika i predavača, povećanje broja stranih studenata itd. (vidjeti Knight, 2008; Luiten-Lub, 2007; Van der Wende, 2001, 2004; Teichler, 2004, 2009; dokumenti EU, OECD-a, i dr.). No, o internacionalizaciji visokog obrazovanja govori se i u kontekstu provedbe Bolonjskog procesa, njome se mogu opisati politike i aktivnosti vlada i VO institucija kojima se visoko obrazovanje želi učiniti spremnijim za odgovore na izazove koje donose promjene u njihovom okruženju; ona može poslužiti za opisivanje različitih *policy* diskursa koji su prisutni u visokom obrazovanju; ona ističe internacionalnu dimenziju visokog obrazovanja i nužnost razvijanja sustava kvalitete, itd. (vidi npr. Altbach, De Boer, De Wit, Gornitzka, Huisman, Kehm, Knight, Kwiek, Neave, Saarinen, Teichler, Van der Wende, Van Vught, itd.).

---

* Manji dio ovoga poglavlja predstavljen je na međunarodnoj konferenciji 8th Slovenian Social Science Conference on "Contemporary Social Transformations: Reflecting Inter-cultural Encounters", Piran, Slovenija, a riječ je o radu: Dagen i Fink-Hafner (2016): *The Globalisation and Internationalisation of Universities*.

Suočena s nužnošću prilagodbe promjenama uzrokovanima zadnjim, trećim valom globalizacije, visokoobrazovne institucije okreću se razvoju novih aktivnosti i koncepata. Donošenje novih strategija i politika internacionalizacije, traženje alternativnih i dodatnih izvora financiranja uslijed smanjenja javnoga ulaganja u VO, razvoj novih aktivnosti s međunarodnom dimenzijom, ostvarivanje novih oblika suradnje s partnerskim institucijama i sl. (vidi npr. Knight, 2008; Kehm, 2003; Stensaker, Frølich, Gornitzka i Maassen, 2008; Teichler, 2009; Van der Wende, 2001) samo su neke od aktivnosti koje sveučilišta razvijaju u okviru procesa propitivanja svojih misija i politika.

No, što se može smatrati globalizacijom u području visokoga obrazovanja, kako ona djeluje na VO institucije i na koji je način je povezana s internacionalizacijom, te koja je uloga europeizacije u VO-u, i dalje ostaje nejasno. Na temelju analize literature općenito se može reći kako je riječ o složenim pojmovima koji objedinjavaju niz promjena koje su nastupile u području visokoga obrazovanja tijekom zadnjih dvaju desetljeća. No, ovi pojmovi imaju različito značenje za istraživače, aktere i dionike u visokom obrazovanju, donositelje odluka i kreatore procesa u ovom području, kao i za one na koje djelovanje visokoobrazovnih institucija utječe. Također, pogled na globalizaciju, europeizaciju i internacionalizaciju razlikuje se i u odnosu na državu ili visokoobrazovnu instituciju koja se promatra te s obzirom na vrijeme u kojem su pojedine definicije nastale.

3.1 Definiranje globalizacije, internacionalizacije i europeizacije visokoga obrazovanja u literaturi

U odnosu na glavna dva pojma koji su istaknuti kao subjekti istraživanja u ovom doktorskom radu – globalizacija i internacionalizacija, ovaj drugi znatno je ranije postao predmet interesa istraživača.

Internacionalizacija na scenu istraživanja u području visokoga obrazovanja dolazi krajem osamdesetih godina 20. stoljeća, a jednu od njezinih prvih definicija donijela je početkom devedesetih Jane Knight (Kanada). Ova definicija, koja je doživjela djelomične izmjene tijekom vremena i još se koristi u različitim inačicama, smatra se jednim od prvih pokušaja definiranja internacionalizacije u području visokoga obrazovanja. Ipak, pojam internacionalizacije i dalje intrigira istraživače te ih potiče na traženje drugih, novih elemenata i pojmova kojim se može definirati ova pojava.

Tijekom devedesetih godina 20. stoljeća neke od pionirskih pokušaja analize i istraživanja internacionalizacije u području visokoga obrazovanja, uz Knight, započeli su npr. Peter Scott (Velika Britanija), Maurice Harari (SAD), Hans de Wit (Nizozemska/EAIE[2]/SAD), Gary Warner (Kanada), Marjik van der Wende (Nizozemska), Philip G. Altbach (SAD), i dr. Sukladno tome, pojam internacionalizacije, njezini elementi te organizacijski faktori povezani s internacionalizacijom pomalo počinju ulaziti i u službene sveučilišne dokumente već devedesetih godina, prvenstveno u SAD-u, Kanadi, Australiji, Velikoj Britaniji i drugim državama koje se mogu ubrojiti među zemlje tzv. anglosaksonskog kruga. Trend istraživanja internacionalizacije u području visokog obrazovanja posebno je bio izražen i u Nizozemskoj, koja je vrlo rano shvatila važnost internacionalizacije. Stoga, i prije nego što je internacionalizacija postala bitan element sveučilišnih agendi, Nizozemska je svoje aktivnosti posebno usmjerila na jezični element uspostavljanjem cjelovitih studijskih programa na engleskom jeziku. Iniciranjem programa Eramsus 1987. godine, kojim je Europska komisija pokrenula niz aktivnosti vezanih uz mobilnost i internacionalizaciju, i europski su istraživači značajnije počeli analizirati koncept internacionalizacije, posebno mobilnosti (npr. Ulrich Teichler, Njemačka), čemu je ubrzo pridružena i analiza koncepta europeizacije u području VO-a te međusobnih odnosa između ovih dviju pojmova (uz već spomenutoga U. Teichlera, npr. Jürgen Enders, Nizozemska/Njemačka/Velika Britanija).

Dvijetisućitih, internacionalizacija zajedno s pojmom globalizacije postaje snažnije prisutna u radovima istraživača širom svijeta. Uz već ranije spomenute znanstvenike, o različitim aspektima i odnosima između globalizacije i internacionalizacije govore npr. Simon Marginson (Australija), Frans van Vught (Nizozemska), Jeroen Huisman (Nizozemska), Barbara Kehm (Velika Britanija, Njemačka), i dr. Također, iako primarno nisu usmjereni na istraživanje globalizacije i internacionalizacije, granično se ovim dvama pojmovima bave i radovi znanstvenika čija je analiza usmjerena na npr. modele upravljanja i organizaciju sveučilišta (npr. Peter Maassen, Johan P. Olsen i Åse Gornitzka (Norveška); Georg Krücken (Njemačka), i dr.); analizu EU politika u području visokoga obrazovanja, Bolonjski proces u globalnom kontekstu i europske integracije (npr. Anne Corbett (Velika Britanija); Guy Neave (Velika Britanija/Nizozemska/Portugal); Alberto Amaral (Portugal), i dr.); analizu akademske profesije (npr. Christine Musselin (Francuska); Marek Kwiek (Poljska), i dr.); analizu *policy*

[2] European Association of International Education.

promjene u području visokoga obrazovanja i sveučilišta (npr. Gilberto Capano (Italija); Michael Dobbins i Kristoph Knill (Njemačka), i dr.); i sl.[3]

Kako je već spomenuto, europeizacija u arenu istraživanja u području visokoga obrazovanja dolazi tek krajem 20. stoljeća, na što je prvenstveno utjecalo pokretanje Bolonjskoga procesa 1999. godine te drugih politika na supranacionalnoj razini (EU razina). Neki od istraživača koji se posebno bave europeizacijom te njezinim odnosom (prvenstveno) s internacionalizacijom, a tek onda s globalizacijom, su npr. Jürgen Enders, Ulrich Teichler, Peter Maassen, Christine Musselin, Guy Neave, Alberto Amaral, Ian Bache, i dr.

No, iako je istraživanje internacionalizacije VO-a kao posebne istraživačke discipline započelo sredinom osamdesetih godina 20. stoljeća, ideja internacionalizacije u području visokoga obrazovanja prisutna je od samih početaka razvoja sveučilišta kao institucije. Srednjovjekovni znanstvenici i studenti putovali su u glavne gradove europskoga kontinenta, središta tadašnjeg sveučilišnog života, nadajući se u njima pronaći nova znanja i suradnike (de Ridder-Symoens, 1992: 280). Srednjovjekovni *'europski prostor'*, definiran zajedničkom religijom i uniformiranim akademskim jezikom, načinom podučavanja i provjeravanja znanja (Neave, 1997: 6), može se smatrati pretečom današnjega *Europskoga prostora visoke naobrazbe (European Higher Education Area – EHEA),* u kojem je engleski zamijenio latinski jezik kao svojevrsna *lingua franca* (De Wit i Hunter, 2015; Altbach, 2014).

Razvoj sveučilišta kao modernih institucija u 18. i 19. stoljeću neraskidivo je povezan s formiranjem nacionalnih država (De Wit, 2002: 3-18), a to je vrijeme obilježeno i uvođenjem nacionalnih jezika u proces poučavanja na sveučilištima, te općenito smanjivanjem interesa za studiranje u inozemstvu.

Nakon svojevrsnog 'mirovanja' ideje internacionalizacije visokoga obrazovanja, dvadeseto stoljeće, posebno razdoblje između dvaju svjetskih ratova, internacionalizaciju i mobilnost u području sveučilišnoga obrazovanja ponovno stavlja u fokus, često kroz razvoj različitih *soft-power* modela, kao što su npr. osnivanje npr. Deutscher Akademischer Austrauschdienst (DAAD) u Njemačkoj, British Councila u Velikoj Britaniji i dr. Ovaj je trend dodatno ojačan nakon završetka Drugog svjetskog rata osnivanjem npr. programa Fulbright u SAD-u. Poseban zamah internacionalizacija u visokom obrazovanju dobiva tijekom Hladnog

[3] Iako se područje istraživanje visokoga obrazovanja, a posebno internacionalizacije i globalizacije u VO-u može ubrojiti u mlade znanstvene discipline, velik je broj autora, posebno u razdoblju od 2005. do danas, objavilo značajne radove o pojedinim aspektima ove široke teme.

rata, kada SAD pokreće programe u području studiranja stranih jezika, što predstavlja svojevrsnu tehničku pomoć u izgradnji kapaciteta europskih država koje se razvijaju nakon završetka Drugog svjetskog rata (De Wit i Hunter, 2015).

Europa internacionalizaciju u području VO-a snažnije počinje poticati nakon 1970., da bi svoj pravi zamah dobila kroz program *Erasmus* pokrenut u osamdesetima te program *Socrates,* koji su prvenstveno bili usmjereni na suradnju koja se ostvaruje kroz razmjenu studenata i nastavnika, stvaranje zajedničkih kurikula *(joint curriculum)* i pokretanje zajedničkih istraživačkih projekata (De Wit i Hunter, 2015).

Ulaskom u 21. stoljeće internacionalna dimenzija visokog obrazovanja postaje još važnija, te istovremeno i sve kompleksnija (Knight, 2008; Luiten-Lub, 2007). Tome je svakako doprinijela i ekonomska i financijska kriza koja je Europu zahvatila tijekom 2007. i 2008. godine, što predstavlja važan oblik pritiska na europska javna sveučilišta. Uslijed krize, došlo je do značajnijeg smanjivanja razine javnog financiranja visokoga obrazovanja i javnih sveučilišta u europskim državama, ali i do daljnjih izmjene same paradigme visokoga obrazovanja, a odrednice europske politike u ovome području još su se snažnije počele vezivati s ekonomskom dimenzijom i potrebama tržišta rada, čime se sve više prihvaćaju obilježja VO-a koje su karakteristična za anglosaksonske države. Javna sveučilišta stoga su se strateški morala snažnije usmjeriti prema novim izvorima financiranja, u čemu važnu ulogu imaju i internacionalne aktivnosti.

Jane Knight još je 1993. godine internacionalizaciju u području visokoga obrazovanja definirala kao *'proces integriranja internacionalne dimenzije u poučavanje, istraživanje i servisne funkcije neke visokoobrazovne institucije'* (Knight, 1993). Ova definicija često je citirana, a kako je već istaknuto, tijekom više od dva desetljeća korištenja, doživjela je i određene izmjene i dopune, kako od drugih autora, tako i od same Jane Knight. Tako npr. u jednoj od sljedećih inačica, drugi dio svoje definicije Knight širi na formulaciju: *'...internacionalne dimenzije u podučavanje/učenje, istraživanje i servisne funkcije sveučilišta i visoke škole'*, te pritom objašnjava da formulaciju *'internacionalna dimenzija'* shvaća kao *'perspektivu, aktivnost ili servis koji uvodi ili integrira internacionalni/interkulturalni/globalni pogled u glavne funkcije visokoobrazovne institucije'* (Knight, 1994). Nadalje, u svom radu iz 2003. Knight je ovu definiciju djelomično preoblikovala na sljedeći način: *'internacionalizacija je na nacionalnoj, sektorskoj i institucionalnoj razini definirana kao proces integriranja*

internacionalne, interkulturalne ili globalne dimenzije u svrhu, funkciju i ponudu visokoga obrazovanja.'

Jednu od inačica definicije Knight predstavlja i definicija koju je krajem 2015. godine predstavio Hans se Wit sa suradnicima[4]. Riječ je o definiciji koja internacionalizaciju u području visokoga obrazovanja opisuje kao *'namjeran proces integriranja internacionalne, interkulturalne ili globalne dimenzije u svrhu, funkciju i ponudu visokoga obrazovanja, kako bi se povećala kvaliteta obrazovanja i istraživanja za sve studente i zaposlenike, te kako bi se dao značajan doprinos društvu.'*

Iako se definicija Jane Knight uglavnom smatra pionirskim pokušajem definiranja internacionalizacije u području visokoga obrazovanja, pojedini istraživači osamdesetih i devedesetih su godina pokušali ponuditi i malo drugačije definicije. Tako npr. definicija Aruma i Van de Watera (1992; u Knight, 1994) internacionalizaciju shvaća kao *'višestruke aktivnosti, programe i servise koji su dio internacionalnih studija, međunarodnu razmjenu u području obrazovanja te tehničku suradnju.'* Ova se definicija temelji na elementima koje je godinama prije uspostavio Maurice Harari (1972; u Knight, 1994), a riječ je o internacionalnom sadržaju kurikula, internacionalnom kretanju znanstvenika i studenata koji su povezani uz obučavanje i istraživanje te internacionalnoj tehničkoj podršci i programima suradnje. Ova je definicija doživjela mnogo kritika, između ostalih, i Hansa de Wita, koji je već 1993. smatrao da je *'previše američki-orijentirana i… 'preretorička' za istraživače i praktičare u području internacionalizacije'* (de Wit, 1993; u Knight, 1994). Harari je pak već 1989. tvrdio da pojam internacionalnog obrazovanja *'mora obuhvatiti ne samo kurikulum, internacionalnu razmjenu znanstvenika i studenata, različite programe suradnje sa širom zajednicom, obučavanje i širok raspon različitih administrativnih servisa… nego i predanost, stavove, globalnu svijest, orijentaciju i dimenziju koji nadilaze instituciju i oblikuju njezine vrijednosti'* (Harari, 1989; u Knight, 1994).

Suprotno 'procesno' usmjerenoj definiciji Jane Knight, drugačiju definiciju pojma internacionalizacije u području visokoga obrazovanja, više usmjerenu prema aktivnostima, desetak godina kasnije donio je njemački istraživač Ulrich Teichler (2004). '*Internacionalizacija nastoji naglasiti povećanje prekograničnih aktivnosti među više ili manje postojanim nacionalnim sustavima visokog obrazovanja, a često se o njoj govori u kontekstu*

[4] Vidi: https://www.eaie.org/blog/whats-in-a-name-refocusing-internationalisation-of-higher-education/.

fizičke mobilnosti, akademske suradnje i transfera akademskog znanja, kao i međunarodnog obrazovanja.' (Teichler, 2004). S druge strane, za Van der Wende (1997: 19), internacionalizacija *'uključuje svaki sistemski, održiv napor kojim se visoko obrazovanje želi učiniti više osjetljivim na zahtjeve i izazove vezane uz globalizaciju društva, ekonomiju i tržišta rada'*.

Iz svega iznesenoga moguće je zaključiti kako se osnovna definicija internacionalizacije Jane Knight, iako vrlo citirana i često korištena, zbog različitih inačica i dopuna, ne može smatrati jedinom opće prihvaćenom definicijom ovoga pojma u literaturi. Istovremeno, kada se kompariraju sva tri pojma – globalizacija, internacionalizacija i europeizacija u području visokog obrazovanja, definicija internacionalizacije u literaturi ipak ima 'najčišću' poziciju jer donosi osnovni set pojmova i elemenata koji su široko prihvaćeni među istraživačima pa se uz različite inačice ipak u određenoj mjeri može koristiti u području istraživanja internacionalizacije VO-a. Tome u prilog govore i rezultati *delfi* istraživanja koje je provedeno u okviru ovoga doktorskoga rada, što se detaljno opisuje u sljedećem poglavlju.

Dakle, prvotno kreirana definicija internacionalizacije Jane Knight, ipak je preživjela test vremena u različitim inačicama i istraživanjima, uz dodatak novih elemenata i pojmova. Suprotno tome, definicije globalizacije i europeizacije nisu doživjele takvu sudbinu, znatno su raznorodnije i difuznije te u literaturi pojavljuju u različitim oblicima – češće kao opisi pojmova, a manje kao definicije.

Kako bi se dobio samo osnovni uvid u raspon različitosti definicija globalizacije u području visokoga obrazovanja, ovdje će se navesti samo nekoliko primjera autora koji su prethodno citirani.

U visokom obrazovanju, globalizacija je *'pozicionirana kao dio okruženja u kojem internacionalna dimenzija visokog obrazovanja postaje sve važnija'* (Knight, J.: 2004: 8), te se može povezati *'s kompeticijom i tržišnim upravljanjem, transnacionalnim obrazovanjem i komercijalnim transferom znanja'* (Teichler, 2004: 7; prema El-Khawas, 1994; Lenn, 1999; Middlehurst, 2000; Sedlak, 2001). Globalizacija pretpostavlja da *'poimanje granica i nacionalnih sustava može biti znatno promijenjeno ili da oni čak mogu nestati'* (Ibid.). Prema Van der Wende (2001b: 253), globalizacija se *'općenito povezuje s procesima povećane konvergencije i međuovisnosti ekonomije te liberalizacije trgovine i tržišta... također, prepoznata je i kulturalna komponenta globalizacije, pri čemu se istovremeno ohrabruje uspostavljanje (uglavnom zapadnjačke) globalne-brand-kulture, kao i širenje domaćih*

tradicija'. Altbach (2006: 123) globalizaciju shvaća kao *'široke ekonomske, tehnološke i znanstvene trendove koji izravno i uglavnom neizbježno utječu na visoko obrazovanje u suvremenom svijetu'*.

Situacija u literaturi postaje čak i snažnije disperzirana kada se pogleda kako istraživači definiraju europeizaciju. *'Europeizacija sadrži procese konstrukcije, difuzije, institucionalizacije formalnih pravila, procedura, policy paradigmi, stilova i načina djelovanja. To je proces rada na politikama u kojima se najčešće implementiraju EU politike u nacionalnim državama, ali je prisutno i prenošenje nacionalnih politika na europsku razinu ili dinamika kojima europske države neposredno surađuju… europeizacijom Europa postaje „gramatika domaćih političkih aktivnosti“'* (Radaelli, 2006, prema Žiljak, 2009: 8). Za Van der Wende (2004: 10), europeizacija *'predstavlja fenomen internacionalizacije na „regionalnoj“ skali'*, a prema Teichleru (2004: 7), europeizacija je *'regionalna verzija i internacionalizacije i globalizacije'*, obično se *'odnosi na suradnju i mobilnost… a također pokriva i pitanja kao što su integracija, konvergencija konteksta, struktura i sadržaja ili segmentiranja regija u svijetu'*.

Na temelju ovih nekoliko primjera, te na temelju dubinske analize literature, moguće je zaključiti kako u opisivanju ili definiranju internacionalizacije, globalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja, ili pak u stvaranju općih definicija ovih triju pojmova, istraživači koriste široku paletu različitih izraza: *proces, aktivnost, kontekst, koncept, dimenzija, okvir, napor, okruženje, odgovor, model, posrednik promjene, fenomen, faktor, alat, suradnja, kompeticija, transfer akademskog znanja,* itd. Također, kako pokazuje Tablica s definicijama u Apendixu ovoga doktorskoga rada (PRILOG 3), vrlo je mali broj istraživača pokušao povezati definicije i konceptualizaciju ovih triju pojmova u području VO-a s njihovim općim definicijama (npr. Teichler, Van der Wende, Enders). Situacija postaje još kompleksnija kada se traženju definicija pridoda i želja da se ovi pojmovi empirijski istraže, uz korištenje nekih indikatora i pokazatelja.

Paralelno s ovom disperzijom u literaturi, uvidom u različite dokumente visokoobrazovnih institucija, posebno sveučilišta, moguće je zaključiti da su VO institucije tradicionalno primarno okrenute konceptu internacionalizacije, a tek onda globalizaciji, dok se europeizacija najčešće promatra kroz prizmu provedbe Bolonjskog procesa.

S obzirom da istraživanje globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja predstavlja vrlo mladu znanstvenu disciplinu, čiji počeci sežu u osamdesete godine 20. stoljeća, u nastavku ovoga poglavlja pokušat će se na temelju korištenja

nekih politoloških koncepata, posebno analize javnih politika, te koncepata iz drugih znanstvenih područja (npr. organizacijska znanost, sociologija i dr.) pronaći najbolji teorijski pristup za provedbu empirijskoga istraživanja predviđenoga ovim doktorskim radom, za što je prvi preduvjet definiranje, odnosno operacionalizacija pojmova koji se istražuju.

Ako prihvatimo stav Knight (2003b: 2), prema kojem je *'u procesu razvijanja definicije jako važno u obzir uzeti njezinu primjenu na različite države, kulture i obrazovne sustave.'*, u analizi različitih definicija, i to ne samo internacionalizacije, nego i globalizacije i europeizacije u području visokog obrazovanja, u sljedećem će se dijelu teksta ispitati na koji je način moguće integrirati znanje o administrativnim tradicijama država u ovo istraživanje. Stoga će se na temelju pristupa četiriju različitih administrativnih tradicija koji je razvio Guy Peters pokušati identificirati razlike u definicijama i konceptima triju pojmova u literaturi.

Osnovna Petersova (2000)[5] kategorizacija razlikuje četiri tipa državnih tradicija: anglosaksonsku (minimalna država), kontinentalno europsku – germansku (organska država), kontinentalno europsku – francusku (napoleonska država) i skandinavsku (kombinacija anglosaksonske i germanske tradicije). Painter i Peters (2010) dodatno su razvili tipologiju administrativnih tradicija država dodajući joj dodatnih pet tipova: latinskoamerički, postkolonijalno južnoazijski i afrički, istočnoazijski, sovjetski i islamski.

Prema Petersu (2000), postoji najmanje dvije grupe vrijednosti koje mogu imati važnu ulogu u procesu neke administrativne reforme: prva je vezana uz definiranje koje su reforme kompatibilne s političkim sustavom neke države; a druga je suptilnija i odnosi se na samu interpretaciju reformskog procesa te traži pažljivije ispitivanje pojedinih konceptualnih i ideoloških interpretacija neke reforme. Ističući kako ova tipologija *'ne slijedi niti jednu klasifikacijsku logiku, nego kombinira geografske, povijesne i kulturne razloge… te predstavlja refleksiju administrativnih tradicija koja je multidimenzionalna'*, Painter i Peters (2010) zaključuju kako ovaj koncept treba dodatno osnažiti kroz provedbu empirijskih istraživanja. Ipak, smatraju da se osnovna Petersova klasifikacija sa četiri osnovna tipa, koja je dodatno osnažena analizom nekoliko različitih reformskih procesa (2000) u različitim nacionalnim sustavima, ipak s većom sigurnošću može primjenjivati u analizi administrativnih tradicija država i njihove uloge u provedbi nekih reformski procesa i/ili politika.

[5] Vidi: http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPUBLICSECTORANDGOVERNANCE/0,,print:Y~isCURL:Y~contentMDK:20134002~pagePK:210058~piPK:210062~theSitePK:286305,00.html.

Prema Petersu (2000), anglosaksonska (pojavljuje se u inačici 'angloamerička' u kasnijim radovima) administrativna tradicija karakteristična je za Veliku Britaniju, Irsku, SAD, Australiju, Kanadu (engleski dio) i Novi Zeland; kontinentalno europska – francuska (poznata i u inačici 'napoleonska') za Francusku, te u svojoj jugoistočnoj varijanti, za Španjolsku, Portugal, Italiju i Grčku; kontinentalno europska – germanska za Njemačku, Austriju, Švicarsku i Nizozemsku; a skandinavska ili nordijska za Dansku, Švedsku, Norvešku i Finsku. Najveća razlika između anglosaksonske i kontinentalno europskih tradicija nalazi se u poimanju države – i dok u anglosaksonskom tipu država kao takva ne postoji u smislu tzv. pravne osobe, nego se govori o vladama ili vladinim uredima te njihovim politikama, u kontinentalno europskom tipu država se smatra posebnim, krovnim entitetom, glavnim kreatorom politika i reformskih procesa, koji kroz sklapanje ugovora s različitim subjektima, npr. regijama, zajednicama, sveučilištima i sl., definira elemente njihove provedbe. Pritom, država u germanskom tipu administrativne tradicije ima snažniju poziciju nego u francuskom, jer iako je vlada podijeljena u različite agencije i urede, autoritet države ne smatra se djeljivim (Peters, 2000). U francuskom tipu, na temelju javnog zakona, djelovanje državne administracije temelji se na kompleksnoj hijerarhiji provedbe različitih zakonskih akata, propisa i regulativa. U germanskom tipu smatra se da javni službenici posjeduju kapacitete i pravo da oblikuju javni interes. Također, različitost germanskog u odnosu na francuski tip očituje se i kroz federalni ustroj te visoku razinu horizontalne diferencijacije administrativnih struktura (Painter i Peters, 2010). Skandinavski tip pak kombinira germanski pristup entitetu države sa snažnom usmjerenošću prema konceptu države blagostanja, koja se temelji na demokratskoj i komunitarističkoj tradiciji.

Kako ističe Peters, tipologija različitih administrativnih tradicija države počiva na ideji da *'naizgled slični reformski procesi mogu imati različita značenja i različite perspektive uspješnosti kada se primjene u državama s različitim administrativnim tradicijama… jer vrijednosti i uvjerenja, uronjeni u državne strukture, predstavljaju glavne utjecaje koji određuju način na koji država i njezini dijelovi funkcioniraju'* (Ashford, 1986; Immergut, 1992; u Peters, 2000). Sukladno tome, *'razumijevanje ovih različitosti mogu nam pomoći u razumijevanju zašto su neki reformski procesi bili uspješniji u nekom državnom uređenju. Specifične administrativne tradicije niti su neophodne niti dostatne za uspjeh neke reforme… no mogu uspjeh učiniti vjerojatnijim.'* (Peters, 2000).

U Tablici 1 predstavljene su različite karakteristike ovih četiriju tipova administrativnih tradicija.

Tablica 1: Ključne značajke zapadnih četiriju državnih administrativnih tradicija
(izvor: Painter i Peters, 2010: 20)[6]

	anglo-američka	**napoleonska**	**germanska**	**skandinavska**
Pravna osnova za "državu"	ne	da	da	da
Država i društvo	pluralističko	intervencionističko	organsko	organsko / država blagostanja / 'otvorena vlada'
Organizacija vlasti	'ograničena vlada'; VB: unitarizam s 'lokalnom samoupravom'; SAD: savezna država	nedjeljiva 'jakobinska republika'; hijerarhijska i decentralizirana (Španjolska: djelomični federalizam)	integrirana; kooperativni federalizam i povezana koordinacija	decentralizirana kroz administrativnu i/ili političku decentralizaciju
Javna (državna) služba	VB: vrlo visok status, jedinstven, neutralan, stalan; SAD: 'ujedinjena republika'	Francuska: vrlo visok status, trajan, specijalizirano elitističko obrazovanje; segmentirani (Južna Europa: niži status, politiziran)	vrlo visok status, stalna, propisana obuka; više razine stalne, ali je i otvoren za izbor izvan postojećih struktura	Visok status; profesionaliziran, nepolitiziran (Švedska: segmentiran i decentraliziran)
Države	Velika Britanija, Irska, SAD, Australija, Kanada (engleski dio), Novi Zeland	Francuska, Španjolska Portugal, Italija, Grčka, Belgija	Njemačka, Austrija, Švicarska, Nizozemska	Švedska, Norveška, Danska, Finska

Uzimajući u obzir ovo objašnjenje, čini se da je različitost pristupa internacionalizaciji, a potom i globalizaciji i europeizaciji u području VO-a, pa i samo definiranje ovih pojmova te procesa koji se uz njih vezuju, moguće vezivati upravo s različitostima tradicija i vrijednostima država, pa tako i onih administrativnih. Analogno tome, obilježja pojedinih državnih tradicija mogu se pokušati koristiti i u kontekstu istraživanja specifičnih strategija i strateških odrednica internacionalizacije u području visokoga obrazovanja te provedbi specifičnih politika u ovom području, ali i za razumijevanje pojedinih specifičnosti konceptualizacije i definiranja globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području VO-a.

Ako prihvatimo stajalište Knight (2003b: 2) prema kojem *'definicija može oblikovati politike… a praksa može utjecati na definicije i politike'*, onda je kroz različitost definiranja internacionalizacije, globalizacije i europeizacije VO-a u literaturi, moguće pokušati identificirati slične obrasce u konceptima različitih istraživača. Ovakav pristup može u

[6] Painter, M., & Peters, B. G. (2010) *Administrative traditions in comparative perspective: Families, groups and hybrids*, In Tradition and public administration (pp. 19-30), Palgrave Macmillan, London.

sljedećem koraku poslužiti kao osnova za pokušaj mapiranja pojedinih škola istraživača u ovom području.

U četirima tablicama koje slijede donose se pregledi različitih definicija i konceptualizacije globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području VO-a ovisno o državama i različitim tipovima administrativnih tradicija u kojima djeluju istraživači. Također, ako se internacionalizacija shvati kao reforma u kontekstu spremnosti neke države da se otvori samoj ideji internacionalizacije te razvije specifične oblike i aktivnosti u ovom području, što onda utječe i na specifičan način njezinoga definiranja i kontekstualizacije, važnu ulogu u tom cijelom procesu svakako mogu imati, u skladu s Petersovom tipologijom (2000), kompatibilnost s političkim sustavom i tradicijom neke države (što uključuje i administrativnu tradiciju) te ideološke interpretacije neke reforme/politike.

Promjene u globalnom kontekstu koje su u području visokoga obrazovanja nastupile u posljednjih dvadesetak godina od sveučilišta traže brzu prilagodbu na nove okolnosti u njihovom okruženju (Luijten-Lub, 2007; HEIGLO projekt, 2005). Jedan od odgovora na ove promjene može biti stvaranje i provedba specifičnih politika internacionalizacije, bilo na institucionalnoj ili nacionalnoj razini u različitim sektorima. Odabir specifičnih aktivnosti, strategija i politika u području internacionalizacije stoga značajno mogu ovisiti tradiciji, kulturi i povijesti države, ali i o administrativnoj tradiciji specifične institucije/države/regije, i sl. S njima, u konceptualizaciju, a samim time i u kreiranje strategija i politika, ulaze i specifične vrijednosti, kontekst, povijesna obilježja i uvjerenja koji su karakteristični za neko društvo i državu, odnosno cjelokupna tradicija pojedine države. Sukladno tome, konceptualizacija sveučilišnih i nacionalnih strategija u području internacionalizacije, kao i cjelokupni pogled na samu ideju internacionalizacije i aktivnosti koje se provode u međunarodnom kontekstu, mogu varirati u državama s različitim tradicijama, pa tako i s različitim administrativnim tradicijama.

Osnovnom analizom definicija prezentiranih u Tablici 2 vidljivo je da su istraživači koji dolaze iz država s anglosaksonskom tradicijom ili u njima djeluju veći broj godina primarno usmjereni na analizu i konceptualizaciju pojmova globalizacije i internacionalizacije u području visokoga obrazovanja. U svojim radovima, oni nisu zainteresirani za konceptualizaciju europeizacije, što se može povezivati s činjenicom da većina istraživača koji se bave ovim područjem, europeizaciju smatra nekim *'vidom globalizacije na regionalnoj razini'* (npr. Marginson i Van der Wende, 2006). Sukladno tome, europeizacija se smatra nečim što je moguće vezivati isključivo za prostor Europe i EU, premda se pokazalo da novija istraživanja ne mogu negirati činjenicu kako je upravo politika europeizacije u području visokoga

obrazovanja (najviše Bolonjski proces) postala specifični *know how* za neke manje razvijene regije svijeta (Azija, Afrika) te više nije ograničena samo na europski kontinent i područje EU-a.

Tablica 2: Pregled definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja prema autorima iz država s anglosaksonskom administrativnom tradicijom

DEFINICIJE U PODRUČJU VISOKOGA OBRAZOVANJA	GLOBALIZACIJA	EUROPEIZACIJA	INTERNACIONALIZACIJA
Jane Knight (KANADA)	*'pozicionirana kao dio okruženja u kojem internacionalna dimenzija visokoga obrazovanja postaje sve važnija te se značajno mijenja'* (2004: 8)[1]	---	*'proces integriranja internacionalne dimenzije u poučavanje, istraživanje i servisne funkcije neke visokoobrazovne institucije* (1994: 7)[2]
Philip Altbach (SAD)	*'stvarnost koja je oblikovana sve više integriranim svjetskim gospodarstvom, novom informacijskom i komunikacijskom tehnologijom, pojavom međunarodne mreže znanja, ulogom engleskoga jezika i drugih silama koje su izvan kontrole akademskih institucija'* (Altbach, Reisberg, Rumbley, 2009: ii)[3] _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ *'ekonomske, političke i društvene (socijetalne) snage koje guraju visoko obrazovanje 21. stoljeća prema većem međunarodnom sudjelovanju'* (Altbach i Knight, 2007: 290)[4]	---	*'definira se kao niz različitih politika i programa koje sveučilišta i vlade implementiraju kako bi odgovorili na globalizaciju'* (Altbach, Reisberg, Rumbley, 2009: 7)[5]
Peter Scott (VELIKA BRITANIJA)	*'nisu sva sveučilišta (osobito) internacionalna, ali su sva podložna istim procesima globalizacije - djelomično kao objekti, čak i žrtve tih procesa, a dijelom subjekti ili ključni posrednici globalizacije'* (1998: 122)[6]	---	*'i internacionalizacija i globalizacija su kompleksni fenomeni s mnogo niti… a razlika između internacionalizacije i globalizacije, iako je sugestivna, ne može se smatrati kategoričnom. Preklapaju se i isprepliću na sve načine.'* (Scott, 2006: 14)[7]
Simon Marginson (AUSTRALIJA / VELIKA BRITANIJA) **→ suautorstvo s Marjik van der Wende (Nizozemska)**	*'djelomično "uklanjanje" visokoobrazovnih institucija iz nacionalnih i konteksta nacionalnih vlada* (Marginson i Van der Wende, 206: 22)[8] _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ _ *'globalizacija nije jedinstven ili univerzalni fenomen. Nijansirana je ovisno o području (lokalno područje, nacija, svjetska regija), jeziku (jezicima) koji se koriste, te akademskoj kulturi, a pojavljuje se na različite načine, ovisno o vrsti institucije.'* (Marginson i Van der Wende, 2006: 4)[9]	*'europeizacija u visokom obrazovanju, koja je započela s internacionalizacijom i koja je s njom i dalje poduprta, dovela je do forme globalizacije na regionalnoj razini s posljedicama koje se tek trebaju potpuno očitovati'* (Marginson i Van der Wende, 2006: 10)[10]	*'internacionalizacija se u doslovnom smislu shvaća kao nešto između nacija. Pojam se odnosi na bilo koji prekogranični odnos između država ili između pojedinačnih institucija smještenih unutar različitih nacionalnih sustava'* (Marginson i Van der Wende, 2006: 9)[11]

***Izvori:**
[1] Knight, J. (2004) *Internationalization remodeled: definition, approaches and rationales*, Journal of Studies in International Education, 8(1), 5-31
[2] Knight, J. (1994) *Internationalization: elements and checkpoints*, Canadian Bureau for International Education, Ottawa

Tablica 2 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 2 s prethodne stranice:

[3] Altbach, P. G., Reisberg, L., Rumbley, L. E. (2009) *Trends in global higher education: Tracking an academic revolution,* A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education, dostupno na: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/ED/pdf/WCHE_2009/1745_trend_final-rep_ES_FP_090617a.pdf
[4] Altbach, P., Knight, J. (2007) *The Internationalisation of Higher Education: Motivations and Realities*, Journal of Studies in International Education, Vol. 11, No. 3/4, Fall/Winter, pp. 290-305
[5] Altbach, P. G., Reisberg, L., Rumbley, L. E. (2009) *Trends in global higher education: Tracking an academic revolution,* A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education, dostupno na: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/ED/pdf/WCHE_2009/1745_trend_final-rep_ES_FP_090617a.pdf
[6] Scott, P. (Ed.). (1998) *The globalization of higher education*, Buckingham/Philadelpia: PA: Society for Research into Higher Education & Open University Press
[7] Scott, P. (2006) *The Global Dimension: Internationalising Higher Education*, In: Barbara Khem,Hans de Wit (eds.). Internationalization in Higher Education: European Responses to the Global Perspective. Amsterdam: European Association for International Education and the European Higher Education Society.
[8] Marginson, S., Van der Wende, M. (2006) Globalisation and higher education [draft #2b, 12 September 2006, prepared for OECD], dostupno na: https://www.oecd.org/edu/research/37552729.pdf
[9] Ibid.
[10] Ibid.
[11] Ibid.

Nadalje, analizom prezentiranih podataka u Tablici 2 vidljivo je kako se jednim od pionira istraživanja globalizacije u području VO-a, najviše analiziranjem veza između globalizacije i sveučilišta, može smatrati Peter Scott (1998), dok kao što je prethodno istaknuto, ova titula u području istraživanja internacionalizacije pripada Jane Knight. Također, analizom je moguće dobiti uvid u disperziranost definicija te zaključiti kako je manje riječ o definicijama kojima je cilj poslužiti za nužnu operacionalizaciju u provedbi empirijskih istraživanja, nego je više riječ o opisima i oslikavanju pojedinih utjecaja globalizacije na sveučilišta/visokoobrazovne i/ili akademske institucije. S druge strane, kada se govori o internacionalizaciji, Altbach, Reisberg, Rumbley (2009) povezuju ju s *'različitim politikama i programima koje sveučilišta i vlade implementiraju kako bi odgovorili na globalizaciju'*, dok npr. drugi govore o *'odnosima između država ili između pojedinačnih institucija smještenih unutar različitih nacionalnih sustava'* (Marginson i Van der Wende, 2006).

Suprotno istraživačima iz država s anglosaksonskom tradicijom, oni istraživači koji dolaze ili su više godina djelovali u državama s germanskom tradicijom, usmjereni su na proučavanje svih triju pojmova. Također, u konceptualizaciji ovih istraživača moguće je uočiti ne samo pokušaj definiranja i opisivanja globalizacije, internacionalizacije i globalizacije u području visokoga obrazovanja, nego i njihovih međusobnih utjecaja i odnosa. Tablica u Apendixu (PRILOG 3) također pokazuje da su istraživači iz ovoga kruga usmjereni na analizu veza definicija ovih triju pojmova u području VO-a s njihovim općim definicijama. Također, Tablica 3 daje uvid i u činjenicu da su, s obzirom na područje svoga istraživanja, znanstvenici koji se bave analizom odnosa i konceptualizacije ovih triju pojmova u području visokoga obrazovanja i sami izrazito internacionalni, međusobno povezani kroz suradnju istraživačkih

centara u kojima djeluju te sudjelovanjem u međunarodnim projektima i ekspertnim radom za međunarodne institucije (npr. OECD, EAIE, Europska komisija, Svjetska banka, i dr.), zbog čega je vrlo teško u analizi i razlikovanju definicija koristiti se samo geografskim i tradicijskim elementima. Posebno se to odnosi na nizozemske istraživače, u čijoj se konceptualizaciji ovih pojmova vrlo često može uočiti značajna bliskost sa stavovima znanstvenika koji dolaze iz anglosaksonskog kruga država i tradicije.

Tablica 3: Pregled definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja prema autorima iz država s kontinentalno europskom – germanskom administrativnom tradicijom

DEFINICIJE U PODRUČJU VISOKOGA OBRAZOVANJA	GLOBALIZACIJA	EUROPEIZACIJA	INTERNACIONALIZACIJA
Ulrich Teichler (NJEMAČKA)	*'pretpostavlja da poimanje granica i nacionalnih sustava može biti znatno promijenjeno ili da one čak mogu nestati… može se povezati s kompeticijom i tržišnim upravljanjem, transnacionalnim obrazovanjem i komercijalnim transferom znanja'* (2004: 7)[1]	*'regionalna verzija i internacionalizacije i globalizacije... obično se odnosi na suradnju i mobilnost… a također pokriva i pitanja kao što su integracija, konvergencija konteksta, struktura i sadržaja ili segmentiranja regija u svijetu'* (2004: 7)[2]	*'služi za opisivanje povećanja međugraničnih aktivnosti među više ili manje postojanim nacionalnim sustavima visokoga obrazovanja, a često se o njoj govori u kontekstu fizičke mobilnosti, akademske suradnje i transfera akademskog znanja, kao i međunarodnog obrazovanja'* (2004: 7)[3]
Mrjik van der Wende (NIZOZEMSKA)	*'i globalizacija i internacionalizacija identificiraju rastuće međunarodne aktivnosti i dosege visokoga obrazovanja* [a pritom se] *internacionalizacija može smatrati odgovorom na globalizaciju'* (2001: 253)[4]	*'predstavlja fenomen internacionalizacije na „regionalnoj" skali... a njezina poveznica s globalizacijom sastoji se od činjenice da i ova regionalna suradnja mora povećati globalnu kompetitivnost cijele europske regije'* (2004: 10)[5]	*'uključuje svaki sistemski, održiv napor kojim se visoko obrazovanje želi učiniti više osjetljivim na zahtjeve i izazove vezane uz globalizaciju društva, ekonomiju i tržišta rada'* (1997: 19)[6]
Hans de Wit (NIZOZEMSKA / SAD)	*'postoji tendencija da se internacionalizacija vidi kao nešto' dobro', a globalizacija kao nešto 'zlo'. Za internacionalizaciju se tvrdi da je posljednja crta obrane za humanističke ideje protiv svijeta čistih ekonomskih koristi, što predstavlja pojam globalizacije.'* (Brandenburg i de Wit, 2010: 16)[7] - *'globalizacija ignorira činjenicu da se aktivnosti koje su više povezane s konceptom globalizacije (visoko obrazovanje kao trgovačka roba) sve više provode pod zastavom internacionalizacije'* (2010: 10)[8]	---	*internacionalizacija europskoga obrazovanja u smislu pozitivnoga razvoja: eksplicitnija, koordinirana, interaktivna i proaktivnija; više strateški usmjerena na multilateralna partnerstva; stalna profesionalizacija; s većim fokusom na svijet izvan Europe; više je pažnje posvećeno internacionalizaciji kurikula; i više pažnje prema osiguravanju kvalitete internacionalizacije'* (2002: 71)[9] - *'namjeran proces integriranja internacionalne, interkulturalne ili globalne dimenzije u svrhu, funkciju i ponudu visokoga obrazovanja, kako bi se povećala kvaliteta obrazovanja i istraživanja za sve studente i zaposlenike, te kako bi se dao značajan doprinos društvu.'* (de Wit i ostali, 2015)[10]

Tablica 3 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 3:

DEFINICIJE U PODRUČJU VISOKOGA OBRAZOVANJA	GLOBALIZACIJA	EUROPEIZACIJA	INTERNACIONALIZACIJA
Jürgen Enders (NIZOZEMSKA / NJEMAČKA / VELIKA BRITANIJA)	*'povezana je s restrukturiranjem nacionalne države: kroz deregulaciju pravnih i financijskih kontrola, otvaranje tržišta ili kvazi-tržišta (uključujući i u visokom obrazovanju) i povećanje prvenstva ideje konkurencije, učinkovitosti i menadžerizma'* (2004: 367)[11] - *'ne mora biti uniformirani proces i ne mora nužno dovesti do istih ishoda'* (2004: 369)[12]	*'regionalizacija u visokom obrazovanju mogla bi se opisati kao proces povećanja regionalne suradnje ili čak integracije pod istim uvjetima koji uključuje međusobnu suradnju i "horizontalnu" interakciju na svim razinama ... dio je procesa globalizacije, uspostavljanjem suradnje između susjedima kako bi se suprotstavio pritisku iz drugih dijelova svijeta'* (2004: 368)[13]	*'kontekst internacionalizacije bitno se razlikuje od zemlje do zemlje… jasno je da ekonomska i politička moć zemlje, njezina veličina i geografska pozicija, njezina dominantna kultura, kvaliteta i tipične značajke njezinog visokoobrazovnoga sustava, uloge koju njezin jezik ima u internacionalnom kontekstu, te prethodne politike internacionalizacije moraju biti uzete u obzir… Ne pred tako puno godina, mnoge su države imale značajno različite poglede na meritum i same mogućnosti internacionalizacije, a tako je i danas'* (Enders i Fulton, 2002: 8) [14]

***Izvori:**

[1] Teichler, U. (2004) *The changing debate on internationalisation of higher education*, Higher Education, 48(1), 5-26

[2] Ibid.

[3] Ibid.

[4] Wende, M. C. v. d. (2001b), *Internationalisation policies: about new trends and contrasting paradigms*, Higher education policy, 14(3), 249-260

[5] Wende, M. C. v. d. (2004), I*ntroduction*, u On cooperation and competition: national and European policies for the internationalisation of higher education (J. Huisman & M. C. v. d. Wende, ur.), Bonn: Lemmens

[6] Wende, M. C. v. d. (1997). *Missing links, the relationship between national policies for internationalisation and those for higher education in general*, National policies for internationalisation of higher education in Europe (T. Kälvemark & M. C. v. d. Wende, ur.), Stockholm: National agency for higher education

[7] Brandenburg, U., & Wit de, H. 2011. *The end of internationalization*. International Higher Education, (62): 15–17.

[8] De Wit, H. (2010) *Internationalisation of Higher Education in Europe and its assessment, trends and issues*, NVAO Nederlands-Vlaamse Accreditatieorganisatie

[9] De Wit, H. (2002) *Internationalization of Higher Education in the United States of America and Europe. A Historical, Comparative, and Conceptual Analysis*, Westport, Connecticut: Greenwood Press.

[10] Definicija preuzeta iz članka Fione Hunter objavljenom na službenim stranicama EAIE-a (European Association for International Education), dostupno na: https://www.eaie.org/blog/whats-in-a-name-refocusing-internationalisation-of-higher-education/

[11] Enders, J. (2004) *Higher Education, internationalization, and the nation-state: Recent developments and challanges to governance theory*, Higher Education 47: 361-382

[12] Ibid.

[13] Ibid.

[14] Enders, J., & Fulton, O. (2002) *Higher education in a globalising world*, International trends and mutual observations.

Ipak, u definicijama iz Tablice 3, za razliku od onih iz Tablice 2, vidljiv je otklon prema snažnijoj povezanosti pojmova s akademskim vrijednostima (internacionalizacija kao *'posljednja crta obrane za humanističke ideje protiv svijeta čistih ekonomskih koristi, što predstavlja pojam globalizacije'*, de Wit, 2010: 10), osiguravanju kvalitete u kontekstu internacionalizacije (de Wit, 2002: 71), u čemu se već vidi utjecaj EU politika u ovom području, te uvažavanju različitosti konteksta internacionalizacije (*'ekonomska i politička moć zemlje, njezina veličina i geografska pozicija, njezina dominantna kultura, kvaliteta i tipične značajke njezinog visokoobrazovnoga sustava, uloge koju njezin jezik ima u internacionalnom kontekstu, te prethodne politike internacionalizacije moraju biti uzete u obzir…'*, Enders i Fulton, 2002: 8). Istovremeno, definicije se bave i propitivanjem povezanosti visokoga obrazovanja s tržištem

u kontekstu globalizacije te rastom konkurentnosti (Enders, 2004) i kompetitivnosti (Teichler, 2004), što je manje prisutno u radovima istraživača iz država koje se ubrajaju u francuski (napoleonski) tip tradicije.

Definicije predstavljene u Tablici 4 ukazuju da istraživači koji dolaze iz država s kontinentalno europskom – francuskom tradicijom često pojam globalizacije vezuju uz ekonomske aspekte, učinkovitost, kompeticiju, neoliberalizam i sl., odnosno uz pojmove koji nose malo 'negativniji' predznak nego internacionalizacija, koja se vezuje uz neke političke i organizacijske, ali i kulturalne aspekte.

Tablica 4: Pregled definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja prema autorima iz država s kontinentalno europskom – francuskom administrativnom tradicijom

DEFINICIJE U PODRUČJU VISOKOGA OBRAZOVANJA	GLOBALIZACIJA	EUROPEIZACIJA	INTERNACIONALIZACIJA
Alberto Amaral (PORTUGAL)	*'globalizacija, posebno u području visokoga obrazovanja, sve se više razmatra s aspekta ekonomske relevantnosti i managerske učinkovitosti'* (Amaral i Magalhães, 2004: 79)[1]	---	*'internacionalizacija pokriva širok spektar aktivnosti – neke su centralne, neke marginalne u odnosu na stupanj institucionalnog angažmana koje zahtijevaju, a također odražava različite organizacijske modele, od ad hoc do sustavnih'* (Veiga, Rosa, Amaral, n.d.: 5, u Neave, 2009: 32)[2] - *'portugalske visokoobrazovne institucije internacionalizaciju percipiraju kao set aktivnosti koje imaju političke i kulturološke motive i razloge'* (Veiga, Rosa, Amaral, 2005: 101)[3]
Guy Neave (VELIKA BITANIJA/ NIZOZEMSKA/PORTUGAL)	*'globalizacija je jak, moćan koncept, jer kao i kompeticija, služi kao bitna poluga za društveni 'inženjering' unutar nacionalne države, kao glavno sredstvo za legitimiranje neoliberalizma kao osnove za svjetski poredak na kojoj počivaju odnosi između nacionalnih država'* (2009: 33-34)[4]	---	*'dinamika iza internacionalizacije može se smatrati jednim od najznačajnijih procesa koji oblikuju suvremenu povijesti sveučilišta u Europi'* (2009: 32)[5]

***Izvori:**
[1] Amaral, A., & Magalhães, A. (2004) *Epidemiology and the Bologna saga*, Higher education, 48(1), 79-100
[2] Neave, G. (2009) *The Bologna Process as alpha or omega, or, on interpreting history and context as inputs to Bologna, Prague, Berlin and beyond*, in European integration and the governance of higher education and research (pp. 17-58). Springer Netherlands
[3] Veiga, A., Rosa, M. J., & Amaral, A. (2005) *Institutional internationalisation strategies in a context of state inefficiency*, On cooperation and competition II: Institutional responses to internationalisation, Europeanisation and globalisation
[4] Neave, G. (2009) *The Bologna Process as alpha or omega, or, on interpreting history and context as inputs to Bologna, Prague, Berlin and beyond*, in European integration and the governance of higher education and research (pp. 17-58). Springer Netherlands
[5] Ibid.

Iako u literaturi sigurno postoji određeni broj znanstvenika iz ovog kruga zemalja koji se bave analizom globalizacije i/ili internacionalizacije, čini se da je među globalno

najpoznatijim istraživačima u području VO-a većina njih usmjerena na neka druga istraživanja (npr. na analizu Bolonjskog procesa, politike VO-a na europskoj razini, osiguravanje kvalitete u VO-u, upravljanje VO institucijama, analizu europskih sveučilišta, i sl.), u kojima se samo djelomično koriste konceptima globalizacije i/ili internacionalizacije. Činjenica da u radovima koji su korišteni u pripremi Tablice 4, a riječ je analizama i istraživanjima istaknutih znanstvenika Amarala i Naevea, nisu identificirane definicije europeizacije u području visokoga obrazovanja, pokazala se vrlo neobičnom. No, ovaj uvid moguće je vezivati uz to da je kroz analizu literature uočeno često povezivanje Bolonjskog procesa s konceptom europeizacije.

U Tablici 5 predstavljene su neke od definicija i opisa triju pojmova iz radova i studija istaknutih istraživača u području visokoga obrazovanja iz država sa skandinavskom tradicijom.

Tablica 5: Pregled definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja prema autorima iz država sa skandinavskom administrativnom tradicijom

DEFINICIJE U PODRUČJU VISOKOGA OBRAZOVANJA	GLOBALIZACIJA	EUROPEIZACIJA	INTERNACIONALIZACIJA
Peter Maassen (NORVEŠKA)	---	*'Bolonjski proces* [smatra se] *najistaknutijim i najvažnijim međuvladinim (intergovernmental) europeizacijskim procesom za sveučilišta'* (Olsen i Maassen, 2007: vi)[1]	*'osim da se internacionalizacija tretira kao fenomen za čiju je analizu potreban teorijski razvoj, internacionalizacija se također može razumjeti kroz proučavanje načina na koji visokoobrazovne institucije percipiraju i prilagođavaju se inicijativama, razvoju i politici u ovom području.'* (Stensaker, Frølich, Gornitzka i Maassen, 2009: 2)[2]
Åse Gornitzka, Magnus Gulbrandsen i Jarle Trondal (NORVEŠKA)	*'globalizacija se odnosi na svjetske fenomene koji svijet čine međusobno više povezanim. Uključuje niz trendova, npr. povećanu međunarodnu trgovinu i putovanja, povećanu razmjenu vrijednosti i informacija uslijed novih tehnologija (telefon, TV, internet itd.)'* (2003: 24)[3]	*'odnosi se na internacionalizaciju unutar Europe'* (2003: 24)[4]	*'internacionalizacija istraživanja, inovacija i visokoga obrazovanja podrazumijeva da se granice nacionalnih država sve više zaobilaze i postaju manje važne za energiju, aktivnosti, interese i odanost istraživanja, studenata, sveučilišta, istraživačkih instituta i tvrtki'* (2003: 24)[5]
Jens-Christian Smeby i Jarle Trondal (NORVEŠKA)	*'globalizacija se često smatra egzogenom i tajanstvenom silom izvan kontrole vlada'* (2005: 450)[6] - *'razvoj informacijske i komunikacijske tehnologije ima važnu ulogu u globalizacijskom trendu jer veličina, brzina i složenost informacija sve više prodire u svakodnevni život znanstvenika'* (2005: 453)[7]	*'europeizacija predstavlja političku dinamiku na regionalnoj razini Europe, označavajući manje vidljivu integraciju dinamike upravljanja u EU i različitih država članica EU'* (2005: 450)[8]	*'opći globalizacijski trendovi, kao i političke inicijative koje potiču prekogranične akademske kontakte i suradnju ukazuju da je internacionalizacija u području istraživanja porasla'* (2005: 449)[9]

Tablica 5 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 5:

***Izvori:**
[1] Maassen, P. A., & Olsen, J. P. (Eds.) (2007) *University dynamics and European integration* (Vol. 4). Dordrecht: Springer
[2] Stensaker, B., Frølich, N., Gornitzka A., Maassen P. (2008) *Internationalisation of higher education: the gap between national policy-making and institutional needs*, Globalisation, Societies and Education, 6:1, 1-11
[3] Gornitzka, Å., Gulbrandsen, M., & Trondal, J. (2003) Internationalisation of Higher Education and Research. Emerging Patterns of Transformation, NIFU – Norwegian Institute for Studies in Research and Higher Education
[4] Ibid.
[5] Ibid.
[6] Smeby, J. C., & Trondal, J. (2005) *Globalisation or europeanisation? International contact among university staff*, Higher Education, 49(4), 449-466
[7] Ibid.
[8] Ibid.
[9] Ibid.

Kao i na pripremu Tablice 4, i na pripremu Tablice 5 utjecala je činjenica da se odabrani globalno istaknuti istraživači primarno ne bave istraživanjem globalizacije, internacionalizacije i europeizacije VO-a, nego ove pojmove koriste u provedbi svojih istraživanja u područjima kao što su npr. organizacijske strukture i upravljanje visokoobrazovnim institucijama, odnos između europske i nacionalnih politika VO-a, organizacijske i *policy* promjene u području VO-a, i sl. Također, svi istaknuti istraživači uvršteni u Tablicu 5. dolaze iz Norveške, što je velikim dijelom vezano uz činjenicu da sveučilišta u Oslu i Bergenu imaju vrlo dugu tradiciju provedbe istraživanja u području VO-a, te da u Oslu djeluje globalno prepoznat Nordic Institute for Studies in Innovation, Research and Education – NIFU. Definicije globalizacije u području VO-a koje koriste istraživači iz ovog kruga zemalja sadrže elemente koji su svojstveni političkoj znanosti, europeizaciju vezuju uz Bolonjski proces te međuvladine procese na razini EU, dok se internacionalizacija često promatra kroz aspekt analize prilagodbe VO institucija na promjene koje donose inicijative i politike u području internacionalizacije.

Osim uvida u različitost konceptualizacije i definiranja globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja među istraživačima iz pojedinih krugova država s različitim tradicijama, uvidi iz tablica 2-5 dodatno su naglasili i disperziranost pristupa kojima se oni koriste, ali i veliku heterogenost samog znanstvenog područja VO-a, zbog čega je u daljnjoj analizi nužno razmotriti njegove osobitosti.

Za Altbacha (2014: 1308), iako područje visokoga obrazovanja *'nije akademska disciplina'* jer analiza i proučavanje sveučilišta predstavlja *'interdisicplinarni napor u području društvenih znanosti',* ono je ipak tijekom godina postalo *'prepoznatljivo'* te se u određenim državama razvija kao i svako drugo akademsko područje (Ibid.). Ipak, Rumbley i dr. (2014: 1294) ističu da je osim važnosti poznavanja veličine i općega stanja, te same identifikacije

zajednice koja se bavi istraživanjem visokoga obrazovanja, važno identificirati ključne aktere te istovremeno omogućiti komunikaciju među istraživačima globalno, i to ne samo među onima koji dolaze iz država koje imaju dužu tradiciju u ovome području.

Slijedeći ovu perspektivu, Centar za internacionalno visoko obrazovanje (Center for International Higher Education – CIHE, Boston College) objavio je 2014. rezultate treće analize mapiranja istraživačkih centara/instituta koji su primarno fokusirani na istraživanja, *policy* analizu i srodne aktivnosti u području VO-a, te postojećih akademskih programa, znanstvenih časopisa i publikacija u svijetu.[7] Prema uvidima mapiranja, moguće je govoriti o postojanju centara i periferija u području istraživanja VO-a, pri čemu se većina specijaliziranih institucija uglavnom nalazi u razvijenim državama engleskoga govornoga područja, za čim slijede Kina i neke zapadnoeuropske države (Kehm i Musselin, 2013, u Altbach, 2014). Od ukupno 217 identificiranih centara i instituta u 48 različitih država, njih čak 50 nalazi se u SAD-u, 44 u Kini, 18 u Velikoj Britaniji, 11 u Japanu, za čim slijede Njemačka (8), Kanada (7) i Australija (5). U Belgiji, Čileu, Finskoj, Francuskoj, Ruskoj Federaciji i Južnoj Koreji identificirano je u svakoj državi po četiri centra/instituta; u Indiji, Norveškoj, Južnoj Africi i Vijetnamu njih po tri; u Austriji, Brazilu, Češkoj, Mađarskoj, Litvi, Poljskoj i Španjolskoj po dva; dok je mapiranje pokazalo da u nizu identificiranih zemalja djeluje samo jedan centar/institut (Argentina, Kolumbija, Hrvatska, Egipat, Gana, Hong Kong, Irska, Italija, Kazahstan, Libanon, Malezija, Mali, Meksiko, Nizozemska, Novi Zeland, Portugal, Saudijska Arabija, Srbija, Slovenija, Švedska, Tunis, Uganda, Ukrajina i Venezuela). Pritom se najveći broj najstarijih centara i instituta u ovom području, osnovanih šezdesetih i sedamdesetih godina 20. stoljeća, nalazi u SAD-u.

Prema području specijalizacije, mapiranje je pokazalo kako se istraživanjem globalizacije i internacionalizacije VO-a primarno bavi 31,8% istraživačkih centara i instituta, što ovo područje čini četvrtim područjem u istraživanju VO-a, odmah nakon komparativnih i međunarodnih studija, istraživanja administracije, managementa i leadershipa te ekonomskih aspekata i analize financiranja VO-a. Nadalje, u području mapiranja akademskih programa identificirano je njih ukupno 227 u 29 različitih zemalja, pri čemu se čak 70% akademskih programa u području VO-a izvodi u SAD-u (192), nakon čega slijede Kina (31), Velika

[7] Rezultati analize, opis metodologije i dodatni podaci dostupni su u *Higher Education: A Worldwide Inventory of Research Centers, Academic Programs, and Journals and Publications - 3rd Edition*, Center for International Higher Education, Boston College, and Lemmens Media, Bonn, Berlin, New York, 2014., te u Rumbley, Stanfield & Gayardon: *From Inventory to insight: making sense of the global landscape of higher education research, training, and publication*, Studies in Higher Education Vol. 39 , Iss. 8, 2014.

Britanija (13), Japan (6), Južna Afrika (4), Kanada (3), itd. Kurikuli ovih akademskih programa u najvećoj su mjeri usmjereni na administraciju, management i leadership u području VO-a. No, mapiranje govori i da su akademski programi, čiji su kurikuli usmjereni na globalizaciju i internacionalizaciju, u SAD-u zastupljeni s 20,3%, a globalno (bez SAD-a) sa 30,3%. Istraživanje je također pokazalo da se u svijetu izdaje 279 znanstvenih časopisa i publikacija koji se objavljuju na 22 različita jezika u 35 država. SAD i engleski jezik i tu imaju vodeću ulogu, budući da je riječ o čak 36,2% znanstvenih časopisa i publikacija koje se izdaju u SAD-u, za čim slijede Velika Britanija (12,2%), Kina i Japan (svaka država s po 9,7%), te Australija i Kanada (svaka država s po 3,2%). Nadalje, čak 190 identificiranih znanstvenih časopisa i publikacija izdaje se na engleskom jeziku. S obzirom na sve iznesene podatke iz istraživanja koje je proveo CIHE-i, moguće je zaključiti da vodeću ulogu u svim analiziranim kategorijama imaju zemlje anglosaksonskog kruga, za čim slijede Kina i Japan, dok engleski jezik doista ima neprikosnovenu poziciju te je svojevrsna *lingua franca* u području istraživanja visokoga obrazovanja.

Kada se promotre podaci za Europu, također je moguće uvidjeti da postoje snažni centri i periferije u području istraživanja VO-a. Prema svim podacima, vidljiv je primat Velike Britanije (čak 18 centara/instituta, 13 akademskih programa s kurikulima u području VO-a, udio od 12,2% u području izdavanja znanstvenih časopisa i publikacija), ali i značajan utjecaj Njemačke, Belgije, Finske, Francuske, Ruske Federacije i Norveške. No ipak, svi podaci ukazuju da utjecaj SAD-a, Kanade i Australije (zajedno s utjecajem Velike Britanije) s jedne, te Kine i Japana i nekih drugih azijskih zemalja (npr. Južne Koreje) s druge strane, otvaraju mogućnost za osnovno razlikovanje nekoliko velikih 'meta' koncepata u području istraživanja VO-a. Ova tipologija mogla bi npr. obuhvatiti anglosaksonski, zapadnoeuropski i azijski 'meta' koncept, što bi se moglo primijeniti čak i u području istraživanja globalizacije i internacionalizacije, iako bi za ozbiljan razvoj ovakve tipologije trebalo pristupiti puno dubljem istraživanju i prikupljanju dodatnih relevantnih podataka. U tom procesu stvaranja tipologije, važno bi bilo posebno razmotriti i rastući utjecaj Indije u ovom području, poziciju i položaj država na afričkom kontinentu, različitost i specifičnost istočnoeuropskih i država srednje Europe, posebno onih koje su pripadale ili još uvijek pripadaju krugu tzv. tranzicijskih zemalja, te posebno, specifičnost Ruske Federacije i Turske.

No, kada se pomnije razmotre podaci mapiranja CIHE-a vezani uz centre/institute u području istraživanja VO-a, koji su posebno relevantni i za istraživanje koje se provodi u okviru

ovoga doktorskoga rada, važno je pomnije analizirati nekoliko specifičnih aspekata te otvorenih pitanja.

Autori istraživanja *Higher Education: A Worldwide Inventory of Research Centers, Academic Programs, and Journals and Publications* istaknuli su kako su i sami bili *'iznenađeni činjenicom da je jedan od pet ispitanika koji su sudjelovali u ovom mapiranju, dakle njih 20,7%, naveo da je primarni fokus njegovog centra ili instituta usmjeren na kurikulum, metode poučavanja ili područje učenja i poučavanja'* (Rumbley i dr., 2014: 1298). U tom smislu, podaci mapiranja vezani uz fokus djelatnosti pojedinih centara/instituta mogu ukazivati i na činjenicu da se određeni broj ovih institucija te istraživača koji u njima djeluju periferno ili djelomično bave i nekim drugim specifičnim aspektom VO-a u odnosu na glavno usmjerenje svoje institucije (npr. globalizacija i internacionalizacija kurikula ili npr. globalizacija i internacionalizacija u kontekstu istraživanja organizacije i upravljanja VO institucijama, i sl.). Drugim riječima, sigurno je da u aspektu primarnog područja djelovanja institucije mogu postojati svojevrsna 'prelijevanja' tema. Nadalje, čini se da je u skup mapiranih podataka ušao i jedan dio institucija koje se osim istraživanjem pojedinih aspekata visokoga obrazovanja, velikim dijelom bave i istraživanjem i analizom cijele obrazovne vertikale (osnovno, srednje i visoko obrazovanje). Također, u podatke mapiranja uvrštene su i organizacije koje se primarno bave prikupljanjem i analizom podataka te izradom fokusiranih *policy* studija u suradnji s pojedinim domaćim ili stranim istraživačima, što u smislu samoga djelovanja i relevantnosti takvih organizacija i udruga u pojedinim državama i nacionalnim sustavima VO-a može varirati[8]. Stoga je sukladno svemu navedenome, dosta teško reći je li možda područje globalizacije i internacionalizacije djelomično zastupljeno i u radovima istraživača koji su dio centara/institucija koje se npr. bave analizom kurikularnih aspekata sudjelovanja srednjoškolskih institucija u programu Erasmus, i sl. te na koji način ovi istraživači pristupaju samom razumijevanju tih pojmova, koje teorijske okvire i metodologiju koriste, i sl. Uz to, podaci iz publikacije *Higher Education: A Worldwide Inventory of Research Centers, Academic Programs, and Journals and Publications - 3rd Edition* govore o postojanju specifičnih centara/instituta u određenim državama, dok cijeli spektar istaknutih katedri i odjela, koji se nemaju status posebnih jedinica u institucionalnom smislu, te istaknutih

[8] Jedan od primjera je i hrvatski Institut za razvoj obrazovanja (IRO), koji je privatna organizacija (udruga) usmjerena, između ostaloga, na analizu politike financiranja sustava VO-a, a bavi se i analizom upisnih pravila, dostupnosti VO-a i sl. Jedan od glavnih fokusa IRO-a je i objedinjavanje informacija o pojedinim temama u području VO-a, npr. o stipendijama, i sl. No, iako je IRO u suradnji s pojedinim znanstvenicima izradio specifične *policy* studije (npr. analiza sveučilišnih politika u području određivanja studentskih participacija), riječ je ipak o organizaciji kojoj glavna funkcija nije istraživanje pojedinih aspekata VO-a, niti ima posebno razvijenu istraživačku djelatnost.

pojedinaca u području istraživanja visokoga obrazovanja (čiji rad nije vezan uz specifični centar/institut) nije zahvaćen ovim mapiranjem[9], što je predstavlja iznimno važan aspekt za analizu znanstvenog područja.

Zaključno u ovoj raspravi, možda se najznačajnijim aspektom, koji nažalost nije moguće vidjeti iz rezultata mapiranja CHIE-a, a mogao bi se pokazati ključnim za samo područje definiranja i kontekstualizacije globalizacije, internacionalizacije i europeizacije VO-a, može smatrati aspekt znanstvenoga polja, koji predstavlja svojevrsni rakurs iz kojega svoje razumijevanje ovih triju pojmova baštine istraživači.

Već je ranije u ovom poglavlju doktorskoga rada izneseno kako je dubinska analiza literature pokazala da među istraživačima područja globalizacije, internacionalizacije i europeizacije VO-a postoje znatne razlike u razumijevanju i korištenju elemenata koji čine opise, definicije i kontekstualizaciju triju pojmova. Činjenica da istraživači dolaze iz različitih država s različitim tradicijama i pogledima na VO, pa tako i na pojmove čiji se utjecaji i aspekti analiziraju u okviru ovog doktorskog rada, sigurno ima važan utjecaj na disperziranost njihovih stavova. No čini se da je ove različitosti ipak primarno moguće vezivati uz osobni znanstveni *backgraund* istraživača VO-a. Drugim riječima, osim sličnosti u činjenici da npr. dolaze iz država anglosaksonskog kruga i tradicije, zbog čega imaju sličan pogled na pojedine aspekte VO-a, analiza nam ukazuje na mogućnost da bi se sličnost u definiranju i konceptualizaciji globalizacije, internacionalizacije i europeizacije VO-a među pojedinim istraživačima mogla snažno vezivati i uz činjenicu da je riječ o znanstvenicima koji su izrasli iz specifičnog znanstvenog područja, npr. područja pedagogije (edukacijska znanost), sociologije (npr. sociologija obrazovanja), ili pak filozofije (npr. filozofija obrazovanja), ekonomije (organizacijska znanost), politologije (npr. analiza institucija i institucionalizam, modeli upravljanja, *policy* analiza), i sl.

Iako većina istraživača govori o interdisciplinarnosti istraživanja VO-a (npr. već ranije citirani Altbach, 2014), činjenica je da istraživanju i razumijevanju pojedinih aspekata VO-a istraživači prvo pristupaju iz rakursa svoga osnovnog znanstvenog područja i polja, koriste znanja, teorijske okvire i metodologiju koji su svojstveni upravo tim znanstvenim poljima i

[9] Jedan od najboljih potvrda ovoj tvrdnji su podaci za Nizozemsku, u kojoj je mapiranjem identificiran samo jedan centar u području istraživanja visokoga obrazovanja. Riječ je o glasovitom CHEPS-u (Center for Higher Education Policy Studies) koji djeluje u okviru Sveučilišta Twente još od 1984. No, iako je riječ o globalno prepoznatom centru u ovom području, iz kojega su potekli mnogi vrhunski istraživači VO-a, važno je istaknuti da u Nizozemskoj djeluje i velik broj istraživača VO-a na različitim nizozemskim sveučilištima, na kojima ne postoje specijalizirani centri u ovom području, a samoj su znanstvenoj disciplini nemjerljivo doprinijeli (npr. Marjik van der Wende).

granama, te stoga na sličan ili blizak način shvaćaju i određene pojmove u istraživanju VO-a. Stoga bi, uz niz već spomenutih aspekata, vrlo važno u budućnosti bilo mapirati podatke o znanstvenom polju i grani istraživača (npr. politologija/*policy* analiza, ili pak npr. sociologija/sociologija obrazovanja), nakon čega bi se moglo pristupiti i mrežnoj analizi *(policy network analysis)* istraživača i centara/instituta u ovom području. Ovi bi podaci sigurno donijeli nove uvide u samu akademsku disciplinu istraživanja visokoga obrazovanja globalno, ali bi istovremeno bili korisni za daljnju komunikaciju i suradnju među institucijama i istraživačima. Također, u toj bi mrežnoj analizi posebno trebalo voditi računa o onome na što upozoravaju neki znanstvenici, a riječ je o činjenici da je *'akademsko područje visokoga obrazovanja izraslo velikim dijelom iz potrebe da se osigura i osmisli program ili svojevrsni trening za profesionalce… seminari i kolegiji za lidere VO i srodnih institucija'* (Altbach, 2014: 1310-1311).

O različitim motivima ulaska istraživača u područje istraživanja VO-a govori i Zgaga (2014: 1396-1397) u svojoj analizi uloge centara u području istraživanja visokoga obrazovanja u tzv. europskim periferijama, te donosi tipologiju načina ili puteva kojima se regrutiraju istraživači u području VO-a. Tipologijom su obuhvaćeni tzv. 'politički put', koji je najčešći, a riječ je o znanstvenicima i/ili studentima koji se iz pozicije svojevrsnog aktivizma u području VO-a, postupno okreću istraživanju pojedinih aspekata VO-a, te o studentima koji su npr. aktivni u različitim studentskim udrugama i prepoznaju određene probleme za koje u dubljoj analizi žele dobiti detaljnije uvide, objašnjenja i rješenja. Drugi je tzv. 'put akademskog *leadership*a' kojim se prvenstveno kreću bivši rektori, prorektori, dekani i dr., koji u područje istraživanja VO-a ne ulaze s aspekta svoga primarnog znanstvenog područja, nego na temelju vlastitih iskustava tijekom obnašanja pojedinih funkcija. Treći je tzv. 'put discipline', a on obuhvaća znanstvenike koji na sistematični način prilaze analizi pojedinih aspekata VO-a iz rakursa svoje osnovne znanstvene discipline, npr. sociologije, ekonomije i sl. Ovoj bi tipologiji vjerojatno bilo dobro dodati još jedan tip, tzv. 'put pojedinaca aktivnih u međunarodnim organizacijama i udrugama', a riječ je npr. o istaknutim pojedincima koji dolaze kako iz znanstvenog, tako i iz profesionalnog i ekspertnog okruženja, a prisutni su u djelovanju npr. Europske udruge sveučilišta (EUA), Europske komisije, Vijeća Europe, OECD-a, Svjetske banke, Europske udruge internacionalnog obrazovanja (EAIE), i sl.

Uzimajući u obzir sve iznesene podatke, čini se da bi prethodno opisana mrežna analiza te korištenje koncepata iz područja *policy* analize, kao i detaljnije mapiranje istraživača i centara/instituta s aspekta pojedinih znanstvenih polja i grana u području istraživanja VO-a,

svakako doprinijelo dubljem razumijevanju i daljnjem razvoju akademske discipline VO-a. No, budući da ova vrsta istraživanja nije predviđena u okviru ovoga doktorskoga rada, za sada se analizom dobiveni uvidi stoga mogu smatrati dobrom polaznom točkom za planiranje i provedbu novog, šireg istraživanja u okviru nekoga novog znanstvenog projekta, u svrhu testiranja iznesenih teza. Sukladno tome, sljedeći će se dio ovoga poglavlja doktorskog rada ipak fokusirati na povezivanje definiranja i konceptualizacije globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području VO-a s odrednicama nacionalnih VO sustava u pojedinim državama, i to na temelju tipologije administrativnih tradicija država.

Kako je prikazano u prethodnim dijelovima teksta, iako je povezivanje različitosti među istraživačima u definiranju i konceptualizaciji triju pojmova u različitim kontekstima s osnovnom tipologijom administrativnih tradicija država (Peters, 2000; Painter i Peters, 2010) poslužilo kao osnovni alat za dubinsku analizu literature, istovremeno se ovaj pristup pokazao nedostatnim temeljem za provedbu empirijskoga istraživanja za potrebe ovoga doktorskog rada. Nažalost, dobiveni uvidi ne mogu poslužiti za operacionalizaciju pojedinih elemenata, indikatora i pojava koje se moraju istražiti. Kao sljedeći korak, stoga će se u daljnjem dijelu ovoga poglavlja, tipologija administrativnih tradicija država, te na temelju analize, iz definicija izolirani osnovni elementi politika/strategija internacionalizacije u području visokoga obrazovanja, pokušati prilagoditi za istraživanje u području visokoga obrazovanja. Pritom će se internacionalizacija, a onda i globalizacija i europeizacija u području VO-a, promatrati kao svojevrsni procesi reformskoga tipa, budući da u sebi nose ideju kreatora politika/strategija za prilagodbu na promjene koje su globalno nastupile u području VO-a.

3.2 U potrazi za istraživačkim modelom na temelju analize literature u području visokoga obrazovanja te teorijskih koncepata iz drugih znanstvenih disciplina

Podaci prezentirani u tablicama 2 – 5 pokazali su da se u konceptualizaciji i definiranju pojmova globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja mogu nazrijeti slične inicijative i aktivnosti kako na nacionalnim, tako i na razinama visokoobrazovnih institucija u različitim državama, ali i da se one ovisno o grupi (tipu) država znatno razlikuju.

Visoko obrazovanje u državama iz anglosaksonskog kruga (tipa) tako je npr. vezano uz privatizaciju i deregulaciju VO sektora, kompetitivnost, tržišno natjecanje i odnos prema studentima kao klijentima (npr. velik broj privatnih visokoobrazovnih institucija, visoke

školarine za strane studente, izvoz znanja kao jedno od glavnih elemenata paradigme VO-a i politike internacionalizacije, otvorenost franšizama, VO kao područje poduzetništva, internacionalne aktivnosti kao sredstvo). Suprotno tome, u državama kontinentalno europske tradicije VO ima drugačija obilježja. Nacionalne politike i politike visokoobrazovnih institucija u državama germanske tradicije usmjerene su primarno na koncept države blagostanja, VO je najvećim dijelom javno financirano (na nacionalnoj i/ili regionalnoj razini) pa su stoga i aktivnosti u području internacionalizacije prvenstveno usmjerene na privlačenje najboljih talenata, kako studenata, tako i istraživača, s ciljem unapređivanja kvalitete i dostizanja visokih razina izvrsnosti VO institucija (npr. programi međunarodne razmjene i mobilnosti, koncept strateških partnerstava i suradnje, međunarodni projekti, razvoj studijskih programa na engleskom jeziku, i dr.). U državama ovoga tipa kompeticija se prvenstveno može pronaći u natjecanju za međunarodno financiranje kompetitivnih istraživačkih projekata, a manje u samoj paradigmi VO-a. U državama francuske (napoleonske) tradicije koncept VO-a (a tako i politika internacionalizacije) temelji se na kolonijalnom nasljeđu s istovremenim fokusom na aktivnosti i inicijative koje su karakteristične i za države germanske tradicije, no sa snažnijom usmjerenošću na povijesni aspekt te suradnju s partnerima s kojima već postoje povijesne veze i sličan kulturalno-tradicijski kontekst. Riječ je o državama s vrlo dugom tradicijom sveučilišta kao institucije, povijesnim središtima znanosti i obrazovanja još od srednjovjekovnog doba, čija su obilježja u smislu akademskih vrijednosti i dalje snažno ugrađena i u današnja moderna sveučilišta. Konačno, tradicija internacionalizacije u državama skandinavskog (nordijskog) tipa temelji se na kombinaciji dvaju kontinentalno europskih tipova – uz snažnu usmjerenost na koncept države blagostanja i decentraliziranost sustava, aktivnosti i inicijative u području internacionalizacije VO-a usmjerene su prema otvorenosti (velik broj stranih studenata koji dobivaju stipendije, međunarodni projekti i suradnje, usmjerenost na tzv. treću misiju sveučilišta, ali i razvoj vrhunskih tehnoloških rješenja, i dr.).

Prihvati li se ideja Knight (2003b), prema kojoj se internacionalizacija mora razumjeti *'na nacionalnoj, sektorskoj i institucionalnoj razini'*, te stavovi Endersa i Fultona (2002) prema kojima je za razumijevanje neke politike u području VO-a (u ovom slučaju politike internacionalizacije) važno analizirati veličinu i geografsku poziciju države, njezino ekonomsko stanje, dominantnu kulturu, kvalitetu i tipične značajke njezinog visokoobrazovnoga sustava, za stvaranje tipologije na kojoj bi se moglo temeljiti empirijsko istraživanje u ovom istraživanju stoga je nužno promotriti specifične značajke tradicija VO sustava. Riječ je o podacima vezanima uz sljedeće karakteristike: razine upravljanja

nacionalnim sustavima VO-a, odnos države prema konceptu sveučilišne autonomije, modele upravljanja VO institucijama, te odnos prema konceptu internacionalizacije. Uz to, na obilježja nekog nacionalnog VO sustava može utjecati i administrativni ustroj države, zbog čega bi se prijedlog tipologije za potrebe provedbe ovog empirijskoga istraživanja trebao s jedne strane nasloniti na kategorizaciju administrativnih tradicija država (Painter i Peters), a s druge strane slijediti logiku postojećih istraživanja i uvida iz radova istraživača u području visokoga obrazovanja. No, kako bi se takva tipologija mogla predložiti, u sljedećem će se dijelu poglavlja analizirati stavovi i uvidi istraživača u literaturi koja se bavi spomenutim područjima.

Johan P. Olsen (2007: 25) govori o velikim promjenama s kojima su sveučilišta suočena sredinom dvijetisućitih, a odnose se na transformiranje njihova *'institucionalnog identiteta i temeljne logike'*, pri čemu se propituju sveučilišna *'svrha, radni procesi, organizacija, sustav upravljanja i financiranje te uloga u političkom sustavu, ekonomiji i društvu u cjelini.'* Olsen ističe kako trendovi ovih promjena obuhvaćaju i fundamentalne izmjene u odnosu na područje sveučilišne autonomije i individualnih akademskih sloboda, uz već spomenute organizacijske (čak i unutar pojedinih znanstvenih disciplina). Također, propituje se odnos prema jedinstvu istraživanja i poučavanja, postavlja se pitanje tko kontrolira sveučilišna tijela i određuje kriterije izvrsnosti i društvene potrebe, razmatra različitost struktura pojedinih odjela, analiziraju odnosi između akademske i administrativnih struktura na sveučilištima te odnosi vlada/država prema VO institucijama, istražuju se promjene u studijskim programima i kolegijima, i dr. (Ibid.)

Anderson i Johnson (1998) sveučilišnu autonomiju definiraju kao *'slobodu institucije da samostalno vodi svoje poslove bez usmjeravanja ili utjecaja s bilo koje razine vlasti',* pri čemu se *'utjecaj vlade može temeljiti na zakonodavnom autoritetu ili izvršnoj pregovaračkoj poziciji vezanoj uz financijsku moć.'* Također, ovo dvoje istraživača institucionalnu autonomiju smatra *'nužnom ali ne i dovoljnom za akademske slobode',* koje se u stvari odnose na određivanje sadržaja koji će se poučavati, sadržaj i metodologiju znanstvenih istraživanja te pravo na slobodnu objavu rezultata (Ibid.).

Iako su sveučilišta od svojih začetaka imala patrone i zaštitnike, filantrope koji su ih financirali tijekom povijesti, ona su istovremeno čuvala svoju neovisnost i slobodu, izazivajući često državnu vlast, vlastodršce, kraljeve, careve. Tijekom zadnjih 100 godina, posebno nakon Drugog svjetskog rata, države su preuzele ulogu tog patrona, zbog čega se od sveučilišta očekuje da bude instrument za ostvarivanje nacionalnih ciljeva te da slijedi ideju nacionalne politike. Paralelno s masifikacijom visokog obrazovanja u razvijenim zemljama, prisutnom od šezdesetih godina 20. stoljeća, sveučilišta su dobila određenu razinu sigurnosti javnoga

financiranja, što je istovremeno rezultiralo pojavom različitih pokušaja utjecanja države na sveučilišne unutarnje procedure i cjelokupno djelovanje. Razina pritiska državnih struktura na sveučilišno djelovanje u različitim državama imala je različite dosege, te je uzrokovala različite efekte – sveučilišta su se s više ili manje uspjeha uspijevala oduprijeti ovim pritiscima. Državne intervencije u različitim zemljama kretale su se u rasponu od uplitanja u temeljna akademska pitanja do organizacijskih, upisnih, financijskih, strukturalnih i kurikularnih pitanja (Ibid.).

Koliko je tijekom posljednjih desetak godina rasla kolektivna društvena svijest o važnosti sveučilišne autonomije, uz paralelni razvoj same metodologije kojom se ona prosuđuje, svjedoče npr. i izvješća Europske udruge sveučilišta. EUA u svome istraživanju *University Autonomy in Europe III* iz 2017. godine[10] koristi metodologiju u okviru koje se sveučilišna autonomija propituje sa čak četiri aspekta/tipova autonomije: organizacijske (postupak odabira i kriteriji izbora čelnika, trajanje mandata, postupak razrješavanja čelnika, uključivanje i odabir vanjskih članova upravljačkih tijela, kapaciteti odlučivanja o akademskim strukturama, kapaciteti za stvaranje pravnih osoba); financijske (tip i trajanje financiranja, mogućnost zadržavanja i upravljanja s ostatkom sredstava te posudbe novca, mogućnost posjedovanja vlastitih zgrada, sposobnost naplate školarina od nacionalnih/EU studenata te stranih studenata); upravljanja ljudskim resursima (sposobnost odlučivanja o procedurama zapošljavanja, iznosima plaća te napredovanju – akademsko i administrativno osoblje, procedure otpuštanja); akademske (sposobnost odlučivanja o upisnim kvotama i uvjetima upisa, donošenje novih studijskih programa, odluka o jeziku na kojem se izvodi nastava, kapacitet odlučivanja o sustavu osiguravanja kvalitete i njezinih mehanizama te sadržaju studijskih programa).

Projekt *University Autonomy in Europe* objedinjava nekoliko istraživanja, čije je prvi rezultate EUA objavio u izvješću iz 2009., kada su ukupno komparirane 34 države prema ukupno četiri indikatora. Dvije godine kasnije, uspostavljena je metodologija s osnovnih više od 30 pokazatelja za ocjenjivanje i usporedbu podataka o autonomiji sveučilišta te institucionalnoj perspektivi institucionalne slobode u pojedinoj državi. Zadnji rezultati iz 2017. daju nam podatke i uvide za 26 država europskih država, pri čemu su u pojedinim zemljama posebno razmatrane i pojedine regije (npr. pojedine njemačke savezne zemlje, kao što je npr. Brandenburg).

[10] *University Autonomy in Europe III: The Scorecard 2017* by Enora Bennetot Pruvot and Thomas Estermann, European University Association (EUA), dostupno na: http://www.eua.be/Libraries/publications/University-Autonomy-in-Europe-2017.pdf?sfvrsn=4.

Iz svega iznesenoga, vidljivo je kako su poimanje sveučilišne autonomije, kako u Europi, tako i šire, te razvoj sofisticiranije metodologije za njezinu analizu, tijekom godina znatno napredovali, velikim dijelom i posredstvom djelovanja pojedinih nevladinih međunarodnih organizacija (npr. EUA, *Magna Charta Observatory,* i dr.). Također, na ovakav su razvoj razumijevanja područja sveučilišne autonomije u Europi sigurno utjecale i pojedine politike i programi kreirani na EU razini, kao i uspostavljanje sustava izvještavanja i monitoringa. Rezultati istraživanja pokazuju kako je u velikom broju europskih država, posebno članica EU, razina sveučilišne autonomije danas ustavom zajamčena kategorija ili je zakonski propisana, s ulogom države ograničenom na koordinaciju i monitoring, uz implementaciju koncepta odgovornosti *(accountability).* Ipak, ovisno o regiji, podaci o razni i stupnju sveučilišne autonomije variraju u pojedinim europskim državama. Neki istraživači smatraju kako je pojam autonomije nužno dodatno dublje istražiti te da postoje razlike između formalne i 'stvarne' *(real)* sveučilišne autonomije (npr. de Boer i dr., 2010; Jongbloed i dr., 2010), odnosno tzv. *'living autonomy'* (npr. Fumasoli, Gonitzka i Maassen, 2014).

Kako ističu Andersen i Johnson (1998), odnos između države/vlade i sveučilišta nikada nije statičan, a razina institucionalne autonomije tradicionalno je visoka u visokoobrazovnim institucijama koje djeluju u angloameričkim VO sustavima. S druge strane, u europskim državama sve institucije djeluju unutar vrlo jasno zadanih legislativnih okvira, pa tako i sveučilišta (Ibid.). Ipak, zadnjih dvadesetak godina u europskim je državama došlo do reformi u pojedinim nacionalnim sustavima VO-a, na temelju kojih su nastupile promjene i u odnosima između država i sveučilišta, što je utjecalo i na razinu institucionalne autonomije.

Fumasoli, Gonitzka i Maassen (2014) ističu kako na autonomiju sveučilišta djeluju brojni odnosi, a kompetencije u donošenju odluka i hijerarhijska linija odnosa između resornog ministarstva s jedne, i sveučilišta s druge strane, te pitanje nadomještanja državne kontrole nad sveučilišnim aktivnostima, nisu jedino važni. Prema njihovom mišljenju, za prirodu autonomije mnogo je važnija uloga koje sveučilište ime u društvu, što se onda vezuje uz već prethodno spomenut pojam sveučilišne odgovornosti *(university accountability).* U tom smislu, uvidi u sama obilježja visokoobrazovnih sustava, kao i analiza upravljanja sustavom VO-a na različitim razinama, te odnosa države prema konceptu sveučilišne autonomije mogu poslužiti kao dobra polazna osnova za razumijevanje pojedine politike i strategije u području VO-a (u ovom slučaju specifične politike/strategije internacionalizacije). Sukladno tome, u nadogradnji tipologije za provedbu empirijskoga istraživanja u okviru ovoga doktorskoga rada moguće je dodatno koristiti i područje istraživanja različitih modela upravljanja VO institucijama (sveučilištima).

Uvid u dominantne organizacijske strukture i načine upravljanja sveučilištem može nam dati uvid i u obilježja specifičnog sustava visokoga obrazovanja te indirektno, i u razine upravljanja njime. Analizom organizacijskih struktura i načina upravljanja sveučilištem bavili su se mnogi istraživači (npr. B. Clark, J. P. Olsen, I. Bleiklie, M. Kogan). Burton Clark prvi je iznio ideju prema kojoj bi sveučilišta trebala biti organizirana i upravljana kao velike tvrtke *(entrepreneurial universities)*, što je i danas dominantna karakteristika američkih sveučilišta, ali i većine visokoobrazovnih institucija iz kruga anglosaksonskih država. Clark (1998) razlikuje tri osnovna modela upravljanja sveučilištem: model u kojem sustavom visokog obrazovanja upravlja državna vlast; model u kojem sveučilištima samoupravlja zajednica znanstvenika; i model upravljanja koji je tržišno orijentiran. U prvom modelu sveučilišta su institucije kojima rukovodi država, a odlikuju ga snažni procesi kontrole te ograničena razina sveučilišne autonomije. U ovom modelu država koordinira većinu poslova vezanih uz djelovanje sveučilišta (npr. upisna politika, kurikulum, zapošljavanje, i dr.), aktivno utječe na uspostavu sustava za osiguravanje kvalitete te na opće sveučilišno poslovanje (Naeve i Van Vaught, 1991; u Dobbins i Knill, 2009: 403). Drugi model razvijen je na temelju principa Humboldtovskog sveučilišta, karakterizira ga slab sveučilišni management i visoka razina dominacije profesora i akademskog upravljanja (de Boer i Goedegebuure, 2003; u Dobbins i Knill, 2009: 403), a glavna uloga sveučilišta očituje se u ostvarivanju akademskih i intelektualnih sloboda te traganju za novim znanstvenim istinama. U idealnoj primjeni, ovaj se model bazira na partnerstvu između sveučilišta i države te se vodi principima korporativnog upravljanja i kolektivnog sklapanja ugovora. Država ostaje potencijalni akter zahvaljujući različitim zadaćama vezanima uz planiranje i financiranje, što predstavlja razmjerno ograničenje u samoupravljanju, ali sveučilištima omogućava uspostavljanje vlastitih principa i procedura (Olsen, 2007; u Dobbins i Knill, 2009: 403). Treći model tržišno je orijentiran i izgrađen na uvjerenju da sveučilišta mogu postići punu efektivnost samo ako djeluju kao tvrtke (Dill, 1997; u Dobbins i Knill, 2009: 404). Okosnicu ovoga modela čine poduzetnički management i njemu bliski oblici sveučilišne organizacije i procedura. Upravljanje sveučilištima u ovom modelu nije povjereno profesorima, nego profesionalnom sveučilišnom mangementu koji određuje i usmjerava strateški razvoj institucije te je ustrojen poduzetnički s glavnom zadaćom pružanja kvalitetne usluge studentima i vanjskim korisnicima - konzumentima usluga. Sveučilišta u ovom modelu ovisna su o studentskim participacijama i privatnim donacijama, a sudjelovanje vlade i države u upravljanju sveučilištem ograničeno je na kontroliranje njihove kvalitete usluga, bez prava utjecanja na donošenje odluka u bilo kojem segmentu sveučilišnog djelovanja (Olsen, 2007; u Dobbins i Knill, 2009: 404). Clarkova

stajališta bitno su utjecala na pokretanje debate o organizaciji i upravljanju sveučilištem globalno.

Ističući da su se organizacijske strukture i način upravljanja sveučilištem promijenili tijekom posljednjih desetljeća, od klasičnog poimanja sveučilišta kao zajednice znanstvenika *(republic of scholars)* prema ideji sveučilišta kao interesnih organizacija *(stakeholder organization)*, Bleiklie i Kogan (2007) razmatrali su dva osnovna modela. U prvom modelu sveučilište je zajednica znanstvenika u kojoj se institucionalna autonomija i akademske slobode doživljavaju međusobno povezanima i neodjeljivima, budući da se upravljanje *(leadership)* i donošenje odluka temelje na kolegijalnom, akademskom odlučivanju neovisnih znanstvenika. U drugom modelu sveučilište se poima kao interesna organizacija te se institucionalna autonomija smatra osnovom na temelju koje sveučilišni čelnik donosi strateške odluke s ciljem zadovoljavanja interesa glavnih dionika u sustavu. U ovom modelu glas znanstvenika predstavlja samo jedan njegov dio jer su akademske slobode ograničene interesima ostalih dionika, a način donošenja odluka dizajniran je tako da čelnik ima dovoljno jak autoritet koji mu omogućava donošenje strateških odluka.

J. P. Olsen (2007) govori o četiri vizije sveučilišne organizacije i upravljanja: u prvoj je sveučilište zajednica znanstvenika u kojoj se upravlja na temelju internih pravila; u drugoj je sveučilište instrument za ostvarenje nacionalnih političkih agendi; u trećoj se sveučilište smatra reprezentativnom demokracijom; a u četvrtoj je sveučilište poduzeće u koje je ugrađeno kompetitivno tržište. U prvom modelu glavne su vrijednosti sveučilišta individualna autonomija i intelektualna sloboda, traženje istine kroz temeljna istraživanja te akademska kompetitivnost i izvrsnost. Organizacija sveučilišta u ovom modelu počiva na akademskoj tradiciji autoriteta, pri čemu osnovni mehanizmi promjene ovise o internim promjenama vezanima uz znanost, osim u situacijama krize. Sveučilište kojim upravlja zajednica znanstvenika organizirano je na temelju znanstvenih disciplina, financira ga država poštujući sveučilišnu autonomiju, a njime upravljaju izabrani čelnici. U drugom modelu sveučilišta su instrument za ostvarivanje nacionalnih interesa u skladu s trenutnim zahtjevima države, zbog čega svoje aktivnosti nisu u mogućnosti dugoročno planirati. Istraživanje i poučavanje u ovom su modelu podređeni ostvarivanju društva blagostanja, pri čemu sveučilišta posebnu pažnju usmjeravaju na razvijanje praktičnih studentskih kompetencija. U organizacijskom smislu, riječ je o velikim specijaliziranim sveučilištima koja se sastoje od brojnih odjela kojima upravljaju imenovani čelnici i upravni odbori, s administracijom koja predstavlja njihovu srž. Karakteristike ovih sveučilišta su primijenjeno istraživanje, rad u timovima i interdisciplinarnost, sveučilišna

autonomija ovisi o učinkovitosti u ostvarivanju ciljeva koje definira država, a promjene su usko povezane s političkim odlukama. U trećem modelu sveučilišta su instrumenti pojedinaca ili grupa, a karakterizira ih interesna demokracija, odnosno zastupljenost svih kategorija zaposlenika i studenata u različitim tijelima. Pritom, u ovom modelu osnažuje se uloga mlađih istraživača u odnosu na istraživače seniore, a jačanje uloge predstavnika administracije i tehničkih službi obrazlaže se njihovim doprinosom uspješnom djelovanju sveučilišta. Organizacija i upravljanje sveučilištem počivaju na formalnim dogovorima, a donošenje odluka vezano je uz izbore, pregovaranje, glasanje i stvaranje koalicija, pri čemu grupe s većinskom potporom odlučuju kako će ono raditi i razvijati se. U ovom modelu interna demokracija i vanjska autonomija ovise o različitim interesima. U četvrtom modelu sveučilište je poduzeće koje djeluje na globalnom tržištu kojim se upravlja na temelju potreba korisnika. Istraživanje i obrazovanje percipiraju se kao roba na tržištu, a kompeticija, ostvarivanje individualnih interesa i profit glavne su karakteristike ovoga modela. Natjecanje na tržištu traži brzu prilagodbu i snažno vodstvo koje odgovora za sveučilište kao cjelinu, pri čemu čelnik mora biti poduzetnik. U ovom modelu sveučilišta su neovisna od države i političkih autoriteta, čija je uloga isključivo vezana uz stvaranje regulativnog okvira, a istovremeno ona ovise o donatorima, studentskim školarinama i korisnicima usluga. Autonomija u odnosu na državu pretočena je u menadžerski alat. Sveučilišta vode imenovani čelnici iz akademskih krugova i sveučilišni odbori, uz postojanje vanjskih akreditacijskih postupaka i mehanizama evaluacije s ciljem vrednovanja uspješnosti. Informacije i znanje u ovom modelu predstavljaju individualne strateške resurse, pri čemu se od istraživača očekuje da budu poduzetnici-inovatori (Olsen, 2007).

Na temelju uvida u literaturu koja se bavi odnosom države i sveučilišta, analizom razine sveučilišne autonomije i modelima upravljanja VO institucijama moguće je zaključiti kako svi ovi podaci mogu biti korisni u provedbi empirijskoga istraživanja.

U Tablici 6 stoga se prezentiraju podaci u osnovnim kategorijama tipologije koja se temelji na komparativnoj analizi literature u području VO-a i drugih disciplina.

Tablica 6: Ključne značajke zapadnih četiriju državnih tradicija na primjeru politike visokoga obrazovanja te područja internacionalizacije VO-a
(tablica pripremljena samostalno na temelju tipologije Paintera i Petersa (2010) te koncepata predstavljenih u ovom poglavlju doktorskog rada)

TRADICIJA / ZNAČAJKE	anglo-američka	napoleonska	germanska	skandinavska
Obilježja sustava visokoga obrazovanja	primarno privatno / pravna deregulacija VO sektora / primarno financiranje na tržištu (i *fundraising*) / naplata visokih školarina / studenti kao klijenti	primarno javno / pravna regulacija VO sektora na nacionalnoj i/ili regionalnoj razini / primarno javno financiranje / niske školarine / koncept javnog dobra	primarno javno / pravna regulacija VO sektora na nacionalnoj i/ili regionalnoj razini / primarno javno financiranje / niske školarine (ili ih nema) / koncept javnog dobra	primarno javno / pravna regulacija VO sektora na nacionalnoj razini / primarno javno financiranje / / nema školarina (ili minimalne) / visoka razina orijentiranosti na koncept javnog dobra
Razine upravljanja sustavom visokoga obrazovanja	primarno u ingerenciji VO institucija (velik broj privatnih VO institucija)	federalno/konfederalno kombinirani sustav upravljanja, ovisno o administrativnom ustroju države / uloga države primarno koordinacijska	federalno/konfederalno kombinirani sustav upravljanja, ovisno o administrativnom ustroju države / uloga države primarno koordinacijska	federalno uloga države primarno koordinacijska
Odnos države prema konceptu sveučilišne autonomije	visoka razina sveučilišne autonomije (varijacije u pojedinim regijama, npr. VB; različito poimanje koncepta sveučilišne autonomije ovisno o tipu VO institucije, npr. SAD)	srednje niža razina sveučilišne autonomije (varijacije u pojedinim državama/regijama)	srednje visoka razina sveučilišne autonomije (varijacije u pojedinim državama/regijama)	razmjerno visoka (osim područja financija)
Model upravljanja VO institucijom (sveučilištem)	primarno tržišno usmjeren upravljački model (sveučilište/VO institucija kao tvrtka)	sveučilištem/VO institucijom primarno upravlja zajednica znanstvenika; ograničena uloga države (uglavnom koordinacija i monitornig; varijacije ovisno o državi/regiji)	sveučilištem/VO institucijom primarno upravlja zajednica znanstvenika; ograničena uloga države (uglavnom koordinacija i monitornig; varijacije ovisno o državi/regiji); tradicija Humboldtovskog modela	sveučilištem/VO institucijom primarno upravlja zajednica znanstvenika, uz korištenje pojedinih elemenata korporativnog upravljanja (na sveučilištima postoje tzv. 'dvije linije upravljanja': akademska (predsjednik sveučilišta, sveučilišni odbor i dr. tijela); i administrativna (kojom upravlja sveučilišni direktor); varijacije ovisno o državi); razina uloge države (varira ovisno o državi)
Države	Velika Britanija, Irska / SAD, Australija, Kanada (engleski dio), Novi Zeland	Francuska, Španjolska Portugal, Italija, Grčka, Belgija	Njemačka, Austrija, Švicarska, Nizozemska	Švedska, Norveška, Danska, Finska

Tablica 6 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 6:

TRADICIJA / ZNAČAJKE	anglo-američka	napoleonska	germanska	skandinavska
PODRUČJE INTERNACIONALIZACIJE				
Koncept internacionalizacije	primarno koncept kompeticije / 'izvoz' znanja / primarno internacionalizacija u inozemstvu / velik broj stranih studenata / školarine kao izvor prihoda / internacionalizacija kao sredstvo / korištenje dominacije engleskog jezika / rangiranje kao alat za privlačenje studenata	primarno koncept suradnje / kratkotrajni 'uvoz' znanja iz država sa sličnim kulturalno-tradicijskih kontekstima te iz područja bivših kolonija / primarno internacionalizacija kod kuće (u stvarnosti često obrnuti efekt) / strani studenti u okviru programa mobilnosti / zatvorenost prema višejezičnosti / rangiranje kao reputacijski faktor	primarno koncept suradnje / 'uvoz' znanja u smislu privlačenja najboljih talenata / primarno internacionalizacija kod kuće / strani studenti u okviru programa mobilnosti (ali stipendije za doktorske studente) / otvorenost višejezičnosti / rangiranje kao reputacijski faktor (u nekim državama i potvrda kvalitete)	primarno koncept suradnje / *know how* koncept / privlačenje najboljih talenata / visoka razina međusobne suradnje među skandinavskim zemljama / internacionalizacija kod kuće / strani studenti na temelju razvijenog sustava stipendija / fokus na engleski jezik / rangiranje kao reputacijski faktor i potvrda kvalitete

Budući su u Tablici 6 prezentirani i podaci vezani uz područje internacionalizacije VO-a, u daljnjem će se dijelu ovoga poglavlja obrazložiti uvidi iz literature u ovom području, a riječ je o različitim pristupima internacionalizaciji, diferencijaciji koncepata internacionalizacije *(internationalisation abroad/ inernationalisation at home),* te razlikovanju koncepta suradnje i kompeticije u ovom području.

Kako navodi Knight (2008: 31), *'države, obrazovni sustavi te čak institucije/davatelji usluga suočavaju se sa specifičnim izazovima i mogućnostima s obzirom na internacionalnu dimenziju visokoga obrazovanja',* zbog čega je u području VO-a važno razlikovati pristup od definicije. Iako same države i visokoobrazovne institucije mogu koristiti iste definicije te imati slične interpretacije i shvaćanja pojma internacionalizacije, implementacija inicijativa i aktivnosti u ovom području značajno može varirati, ovisno o različitim prioritetima, kulturi, povijesti, politikama i resursima (Ibid.). Knight (2008: 31-32) razlikuje pet različitih kategorija pristupa internacionalizaciji na nacionalnoj i sektorskoj razini, na kojima se onda temelje specifične karakteristike politike internacionalizacije: programski, racionalni, *ad hoc, policy* i strateški pristup. S obzirom na tip pojedine visokoobrazovne institucije i specifičnosti njezine misije i vizije te njezinih vrijednosti i prioriteta, pristup internacionalizaciji može varirati. Knight razlikuje šest različitih pristupa internacionalizaciji koje na raspolaganju imaju VO institucije – pristup koji se temelji na aktivnostima, pristup koji se temelji na ishodima, racionalni pristup, procesni pristup, pristup koji se temelji na etosu te pristup koji

internacionalizaciju shvaća kao prekograničnu ponudu obrazovanja neke VO institucije u drugim državama kroz različite modele (npr. *face to face,* učenje na daljinu, e-učenje, i dr.). Ističući kako *'niti jedan pristup nije fiksan… i može se promijeniti tijekom vremena i različitih razdoblja'*, Knight govori i da analiza mogućih kombinacija ovih pristupa na različitim razinama donositeljima odluka i akterima može biti od velike pomoći u procesu odabira prikladne strategije internacionalizacije.

Proces sistematiziranja i kategorizacije pristupa i specifičnih aktivnosti u području internacionalizacije u disciplini istraživanja visokoga obrazovanja razvijao se tijekom godina. Jedan od prvih pokušaja sistematizacije pristupa internacionalizacije dala je Knight u svojoj studiji još 1994. godine. Tadašnja kategorizacija razlikuje četiri pristupa internacionalizaciji: procesni pristup, pristup koji se temelji na aktivnostima, pristup koji se temelji na kompetencijama i organizacijski pristup. U procesnom pristupu internacionalizacija se smatra procesom koji integrira internacionalnu dimenziju ili perspektivu u glavne funkcije neke visokoobrazovne institucije. U opisivanju internacionalizacije u okviru ovoga pristupa stoga se koriste izrazi kao što su npr. *prožimanje, integriranje, prodiranje, inkorporiranje, uključivanje*, a odnose se na širok spektar aktivnosti, politika i procedura. Pristup koji se temelji na aktivnostima internacionalizaciju promatra kroz kategorije i tipove aktivnosti u području kurikula, razmjene studenata i nastavnika i tehničke suradnje. Pristup koji se temelji na konceptima internacionalizaciju promatra kroz prizmu razvoja novih vještina, stavova, znanja među studentima, nastavnicima i zaposlenicima. Fokus je u ovom pristupu usmjeren na ljudski dimenziju, a ne na akademske aktivnosti ili organizacijska pitanja. Organizacijski pristup fokusira se na razvoj etosa (običaja i navika) ili kulture sveučilišta ili VO institucije koja podržava interkulturalnu i internacionalnu perspektivu i inicijative. Organizacijski pristup najbliži je procesnom pristupu. Sama Knight (1994) u studiji ističe kako *'različitost interpretacija u području internacionalizacije ilustrira kompleksnost koncepta… zbog čega je važno prvo jasnije definirati samo značenje pojma'*.

Ideju o četiri različita pristupa internacionalizaciji dodatno su razvili Knight i de Wit (1995: 16-17), promatrajući ih kao četiri generičke perspektive unutar kojih je moguće promatrati internacionalizaciju kao koncept. Kategorizacija generičkih perspektiva velikim se dijelom naslanja na prethodno predstavljenu tipologiju pristupa internacionalizaciji.

Tablica 7: Četiri generička pristupa/perspektive za definiranje internacionalizacije u području visokog obrazovanja
(izvor: Knight i de Wit (1995); Delgado-Márquez, Hurtado-Torres, Bondar (2011: 270); i samostalna analiza)

PRISTUP / PERSPEKTIVA	PRIMARNI SADRŽAJ	DEFINICIJA INTERNACIONALIZACIJE	AUTOR
pristup (perspektiva) koji se temelji na aktivnostima	fokusira se na aktivnosti u području visokog obrazovanja koje promoviraju interkulturalnu dimenziju, što uključuje strane studente, kurikulum i studentsku/fakultetsku razmjenu	*'služi za opisivanje povećanja međugraničnih aktivnosti među više ili manje postojanim nacionalnim sustavima visokog obrazovanja, a često se o njoj govori u kontekstu fizičke mobilnosti, akademske suradnje i transfera akademskog znanja, kao i međunarodnog obrazovanja'* – *'porast specifične, jasno vidljive međunarodne suradnje, što uključuje aktivnosti kao što su sheme za mobilnost studenata i zaposlenika, istraživačku djelatnost temeljenu na međusobnoj suradnji, te podučavanje na stranim jezicima...* [kao] *i prijedloge za konvergenciju institucionalnih obrazaca (procedura), studijskih programa ili kurikula'*	Teichler (2004: 7)[1] – – – – – – Enders (2004: 363)[2]
pristup (perspektiva) koji se temelji na kompetencijama	u prvi plan stavlja razvoj vještina, znanja, stavova i vrijednosti koji su važni za kompeticiju na globalnom tržištu rada	*'uključuje svaki sistemski, održiv napor kojim se visoko obrazovanje želi učiniti više osjetljivim na zahtjeve i izazove vezane uz globalizaciju društva, ekonomiju i tržišta rada'* – → povezuje visoko obrazovanje s nacionalnom i globalnom kompeticijom i tržištima – → preispituje ulogu sveučilišta *(korporativna sveučilišta / virtualna sveučilišta ...)* u svijetu globalizacije i u 'društvu znanja'	Van der Wende (1997: 19)[3] – – – – – Marginson (2006)[4] – – – – – – P. Scott (2000)[5]
pristup (perspektiva) koji se temelji na etosu (navike, odnosi, kultura)	naglašava stvaranje kulture ili klime koja vrednuje i podupire interkulturalne/međunarodne perspektive i inicijative	*'opisuje porast odnosa među nacijama i kulturama'*	Marginson (2000: 24)[6]
pristup (perspektiva) koji se temelji na procesima	naglašava integraciju međunarodne i interkulturalne dimenzije u nastavu, istraživanje i servisne funkcije, kroz kombinaciju aktivnosti, politika i procedura	*'proces integriranja internacionalne dimenzije u poučavanje, istraživanje i servisne funkcije neke visokoobrazovne institucije'* – *'internacionalizacija europskog obrazovanja u smislu pozitivnog razvoja: eksplicitnija, koordinirana, interaktivna i proaktivna; veća strateška usmjerenost na multilateralna partnerstva; stalna profesionalizacija; veća usmjerenost na svijet izvan Europe; više pažnje posvećeno internacionalizaciji kurikula; i veća usmjerenost na osiguravanje kvalitete u području internacionalizacije'* – *'definirana je kao niz politika i programa koje provode sveučilišta i vlade kako bi odgovorili na globalizaciju'*	Knight (1994 7)[7] – – – – – – De Wit (2002)[8] – – – – – – Altbach, Reisberg, Rumbley, 2009: 7)[9]

Reference:

[1] Teichler, U. (2004) *The changing debate on internationalisation of higher education*, Higher Education, 48(1), 5-26.
[2] Enders, J. (2004) *Higher Education, internationalization, and the nation-state: Recent developments and challanges to governance theory*, Higher Education 47: 361-382.
[3] Wende, M. C. v. d. (1997). *Missing links, the relationship between national policies for internationalisation and those for higher education in general*, National policies for internationalisation of higher education in Europe (T. Kälvemark & M. C. v. d. Wende, ur.), Stockholm: National agency for higher education.
[4] Marginson, S. (2006) *Dynamics of national and global competition in higher education*, Higher education, 52(1), 1-39.
[5] Scott, P. (2000) *Globalisation and higher education: Challenges for the 21st century*, Journal of Studies in International Education, 4(1), 3-10.

Tablica 7 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 7:

[6] Marginson, S. (2000) *Rethinking academic work in the global era*, Journal of higher education policy and management, 22(1), 23-35.
[7] Knight, J. (1994) *Internationalization: elements and checkpoints*, Canadian Bureau for International Education, Ottawa.
[8] De Wit, H. (2002) *Internationalization of Higher Education in the United States of America and Europe. A Historical, Comparative, and Conceptual Analysis*, Westport, Connecticut: Greenwood Press.
[9] Altbach, P. G., Reisberg, L., & Rumbley, L. E. (2009) *Trends in global higher education: Tracking an academic revolution*, dostupno na: https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/30910755/Altbach__Reisberg__Rumbley_Tracking_an_Academic_Revolution__UNESCO_2009.pdf?AWSAccessKeyId=AKIAIWOWYYGZ2Y53UL3A&Expires=1521202047&Signature=boALJAJBjY6ew9%2BB4vWVjoch0yg%3D&response-content-disposition=inline%3B%20filename%3DTrends_in_global_higher_education_Tracki.pdf

Napominjući kako svaka perspektiva ima ključni aspekt na temelju kojega se razlikuje od drugih, ovo dvoje autora ističe kako se oni međusobno dodiruju te je moguće integriranje njihovih pojedinih karakteristika. Slično kao u kategorizaciji koja je prethodno predstavljena, perspektiva koja se temelji na aktivnostima internacionalizaciju opisuje u kontekstu kategorija ili tipova internacionalnih aktivnosti, pri čemu se isključivo fokusira na one koje imaju akademska obilježja. Ovaj pristup ujedno je najprisutniji u literaturi koja se bavi internacionalizacijom. Perspektiva koji se temelji na kompetencijama, internacionalizaciju shvaća u okviru razvijanja novih vještina, stavova i znanja studenata, nastavnika i drugih zaposlenika. Perspektiva koja se temelji na etosu fokusira se na razvoj navika i običaja, odnosno kulture na sveučilištu ili visokoobrazovnoj instituciji, a koji su usmjereni na razvoj međukulturalne i međunarodne perspektive i inicijativa. Posljednja perspektiva temelji se na procesima, akademskim aktivnostima, organizacijskim politikama i procedurama, uključujući strategije.

Primjenjujući klasifikaciju istraživača koji se bave istraživanjem internacionalizacije, a koju su izradili Delgado-Márquez, Hurtado-Torres i Bodar (2011: 106), a s obzirom na pregled definicija internacionalizacije koje su predstavljene u prvom dijelu ovoga poglavlja, moguće je zaključiti da se pristupom koji se temelji na aktivnostima koristi npr. U. Teichler. Nadalje, pristupom koji se temelji na kompetencijama koristi se npr. M. C. van der Wende, pristup koji se temelji na procesima karakterističan je za J. Knight, dok pristup temeljen na etosu u nekim radovima koristi S. Marginson.

Kako je prethodno istaknuto, različiti pogledi na konceptualizaciju i definiranje pojma internacionalizacije u visokom obrazovanju tijekom posljednja tri desetljeća otežavaju stvaranje općeprihvaćene klasifikacije koja bi se mogla primijeniti u analizi promjena u području internacionalizacije. Ipak, u literaturi je među istraživačima vrlo prisutna diversifikacija internacionalizacije na dva osnovna koncepta: *internacionalizacija 'kod kuće' (internationalisation at home)* ili tzv. *unutarnja internacionalizacija*, te *internacionalizacija u*

inozemstvu (internacionalisation abroad) ili tzv. *vanjska internacionalizacija* (Knight, 2008: 22-24).

Tablica 8: Pregled aktivnosti u specifičnim područjima djelovanja visokoobrazovne institucije u odnosu na koncepte *internacionalizacija kod kuće* i *internacionalizacija u inozemstvu* (ili tzv. *prekograničnо obrazovanje)*
(izvor: Knight, 2012: 35 i 37; u SAGE Handbook of Higher Education)[11]

KON-CEPT	*INTERNACIONALIZACIJA KOD KUĆE*		*INTERNACIONALIZACIJA U INOZEMSTVU*	
	PODRUČJA	**AKTIVNOSTI**	**PODRUČJA**	**AKTIVNOSTI**
	kurikulum i studijski programi	- novi programi s internacionalnim temama prožeti internacionalnom, kulturalnom, globalnom dimenzijom - studiji stranih jezika - područje regionalnih studija - združeni ili dvojni studiji	ljudi studenti profesori/znanstvenici, istraživači/eksperti/ konzultanti	semestar/godina u inozemstvu cijeli studij u inozemstvu istraživački rad istraživački boravak *sabbatical* *konzulting*
	proces učenja i poučavanja	- aktivna uključenost internacionalnih studenata i domaćih studenata koji su proveli neko vrijeme na stranim VO institucijama u svrhu ostvarivanja kulturalne raznolikosti u učionici i u procesu učenja i poučavanja - virtualna studentska mobilnost u zajedničkim kolegijima i procesima - prisutnost i rad internacionalnih znanstvenika i profesora te lokalnih eksperata - integracija internacionalnih i interkulturalnih *case study*-a, novih načina rješavanja problema, projektno učenje, timski rad, *learning communities* - učenje - integracija ishoda globalnih učenja	programi kolegiji programi, stupanj studija	*twinning* franšize predloženi/evaluirani i akreditirani združeni/zajednički *online* studiji i kolegiji/ učenje na daljinu
	istraživačke i akademske aktivnosti	- specijalizirani centri - zajednički *(joint)* istraživački projekti - međunarodne konferencije i seminari - objava znanstvenih članaka - međunarodni ugovori u području istraživanja - istraživački programi razmjene - internacionalni partneri u području istraživanja - integriranje gostujućih i domaćih znanstvenika u aktivnosti kampusa	pružatelji usluga institucije organizacije kompanije	dislocirani *(branch)* kampusi virtualna sveučilišta spajanje / akvizicije neovisne institucije
	dodatne kurikularne aktivnosti	- internacionalni/globalni *leadership* - razvojni programi - interdisciplinarni seminari i *think tankovi* - seminari istaknutih istraživača	projekti akademski projekti servisi	istraživanje kurikulum izgradnja kapaciteta obrazovni servisi
	izvankurikularne aktivnosti	- studentski klubovi i udruge - internacionalne i interkulturalne aktivnosti na kampusu - jezični partneri, programi prijateljstva i sl. - veze s lokalnim kulturalnim i etničkim zajednicama - *peer* grupna podrška i programi	politike akademske management institucionalne i nacionalne	osiguravanje kvalitete razine kvalifikacija akumulacija i transfer bodova akademska mobilnost
	veze s lokalnim kulturalnim i etničkim grupama	- uključivanje studenata u lokalne kulturalne i etničke grupe kroz praksu, volontiranje i rad na istraživanju ovih grupa - uključivanje ovih grupa u dodatne kurikularne aktivnosti i projekte	- - -	- - -

[11] Knight, J. (2012) *Concepts, rationales, and interpretive frameworks in the internationalization of higher education*, The SAGE Handbook of International Higher Education. London: SAGE, 27-42.

Klasifikacija koja se temelji na razlikovanju koncepata *internacionalizacija kod kuće* i *internacionalizacija u inozemstvu* bazira se na identifikaciji dvaju različitih smjerova u politikama, strategijama i programima internacionalizacije u visokom obrazovanju, koji se stalno razvijaju i međusobno prožimaju.

Internacionalizacija 'kod kuće' više je usmjerena na aktivnosti kojima se stvaraju internacionalna, globalna i međukulturalna znanja, vještine i pogledi, a mogu se ostvariti na domaćem sveučilišnom kampusu. Riječ je npr. o internacionalizaciji kurikula i cjelokupnog procesa poučavanja i učenja, uvođenju dodatnih aktivnosti, komunikaciji i razvoju odnosa s različitim lokalnim kulturalnim i etničkim zajednicama te integraciji stranih studenata i znanstvenika u život kampusa i aktivnosti koje se u njemu provode (Knight, 2008: 23-24). *Internacionalizacijom u inozemstvu* smatraju se pak svi oblici obrazovanja izvan matične države koje obuhvaćaju sve vrste mobilnosti, projekte, programe i ostale aktivnosti pružatelja obrazovnih usluga. Koncept *internacionalizacije 'kod kuće'* mnogo je širi jer ideju internacionalizacije dovodi do većeg broja domaćih studenata, a ne samo do manjeg broja onih koji odlaze na strane visokoobrazovne institucije ili s njima ostvaruju neki oblik suradnje.

Nadalje, za istraživanje i analizu internacionalizacije važno je razlikovati i koncept suradnje i kompeticije. Suočeni s pritiscima uzrokovanima posljednjim valom globalizacije, sveučilišta i druge visokoobrazovne institucije primorani su razvijati nove politike i strategije. Ove politike mogu biti okrenute razvijanju različitih modela suradnje *(cooperation)*, što predstavlja koncept koji je bliži visokoobrazovnim institucijama koje djeluju u državama iz kontinentalnog kruga, ili se mogu okrenuti razvoju različitih kompetitivnih modela *(competition)*, čemu su više sklonija sveučilišta i srodne institucije iz država anglosaksonskog kruga. Oba modela na različite načine utječu na oblikovanje, opseg i doseg internacionaliziranosti pojedine visokoobrazovne institucije (Van der Wende, 2007), pri čemu najizvrsnija sveučilišta koriste kombinaciju oba pristupa, ovisno o svojim strateškim ciljevima, strategijama i politikama. Pritom se kompeticija obično povezuje s aktivnostima i elementima vezanima uz globalizaciju, dok se koncept suradnje vezuje uz aktivnosti i elemente bliske internacionalizaciji (Van Vaught i dr., 2002). Osim visokoobrazovnih institucija, odluka o više kooperativnom ili kompetitivnom modelu može biti strateška opcija koju na raspolaganju imaju i vlade, odnosno države, kada odgovaraju na pritiske koje su povezuju uz internacionalizaciju, europeizaciju i globalizaciju (Luiten-Lub, 2007: 31), a oba modela (suradnja, kompeticija) mogu biti povezani i s poviješću, tradicijom, kulturom, administrativnim modelom države u kojoj sveučilište djeluje te drugim karakteristikama.

Budući da internacionalizacija postaje sve važniji integralni dio visokoga obrazovanja i njegovih politika, aktivnosti u području internacionalizacije u visokoobrazovnim institucijama smatraju se redovitim aktivnostima koje treba sistemski ugrađivati u sustav (Luiten-Lub, 2007: 46). Internacionalizacija je stoga sve češće važan dio sveučilišnih strategija, a međunarodne aktivnosti središnje su strateško pitanje na institucionalnoj razini te predstavljaju i važnu dimenziju u razvoju nacionalne politike visokoga obrazovanja (Van der Wende, 2001a, 2001b).

Još jedna značajka koja stoga može biti korisna za analitički okvir empirijskoga istraživanja u području internacionalizacije, prema Knight (2008: 33-34), analiza je samih strategija, programa i politika koji se koriste na institucionalnoj, sektorskoj i nacionalnoj razini.

U Tablici 9 detaljno su prikazani različiti aspekati akademskih i organizacijskih strategija internacionalizacije.

Tablica 9: Pregled fokusa akademskih i organizacijskih strategija internacionalizacije prema područjima (izvor: Knight, 2008: 34)[12]

Tip strategije	Područje	Podpodručja / aktivnosti
Akademske strategije	**Akademski programi**	programi razmjene studenata, studiji stranih jezika, internacionalizacija kurikula, područje tematskih studija, studiranje i rad u inozemstvu, strani studenti, proces učenja i poučavanja, združeni i zajednički studiji, međukulturalni programi, mobilnost nastavnika i zaposlenika, gostujući predavači i istraživači, povezivanje akademskih programa i drugih strategija
	Istraživanje i suradnja među istraživačima	specijalizirani centri, zajednički istraživački projekti, međunarodne konferencije i seminari, objavljivanje znanstvenih članaka, internacionalni sporazumi o suradnji u području istraživanja, istraživački programi razmjene, internacionalni partneri
	Vanjski odnosi (domaći i prekogranični)	*domaći:* suradnja i partnerstvo s NGO grupama ili stručnim udruženjima, rad na interkulturalnim i projektima od društvenoga značaja, specijalizirani obrazovni programi i treninzi za internacionalne partnere i klijente *prekogranični:* projekti međunarodne razvojne pomoći, prekogranično pružanje usluge obrazovanja (komercijalno i nekomercijalno), dislocirani *(branch)* kampusi, internacionalno povezivanje, partnerstva i mreže, specijalizirani treninzi i istraživački programi temeljeni na posebnim sporazumima, alumni programi u inozemstvu
	Izvankurikularne aktivnosti	studentski klubovi i udruge, internacionalna i interkulturalna događanja na kampusu, povezivanje s lokalnim kulturalnim i etničkim grupama i zajednicama, *peer* grupe i programi

Tablica 9 nastavlja se na sljedećoj stranici.

[12] Knight, J. (2008) *The Internationalization of Higher Education in the 21st century, Higher Education in Turmoil. The Changing World of Internationalization*, Sense Publishers, 1-18.

Nastavak Tablice 9:

Tip strategije	Područje	Podpodručja / aktivnosti
Organizacijske strategije	**Upravljanje**	uključenost seniora u upravljačke strukture, aktivna uključenost fakulteta i zaposlenika u upravljačke procese, artikulirani stavovi i ciljevi u internacionalizaciji, prepoznatljivost internacionalne dimenzije u institucionalnim misijama, stavovima i dokumentima, planiranju, managementu i evaluaciji *policy* dokumenata
	Organizacijski aspekti	integriranost širokih struktura (odjeli, odsjeci, fakultetu) u procese planiranja, pitanja financiranja te sustava kvalitete, specifične organizacijske strukture, sustav komunikacije (formalni i neformalni), povezivanje i koordinacija, balans između centraliziranog i decentraliziranog pristupa u području internacionalizacije (promocija i management), adekvatna financijska podrška i alokacija sredstava
	Servisi	postojanje servisne podrške (npr. smještaj u studentskim domovima, postojanje referada i administrativnih jedinica i ureda); servisi u području alumna i tehnologija informiranja; postojanje akademskih ureda i centara podrške (npr. knjižnice, te uredi i centri u području učenja i poučavanja, razvoju kurikula, razvoju akademskih kompetencija, istraživanja); podrška za dolazne i odlazne studente (programi orijentacije, savjetovanje, međukulturalni treninzi, pomoć vezana uz pitanje vize)
	Ljudski resursi	upisna politika u kojoj je sadržana internacionalna perspektiva, nagrađivanje i prepoznavanje politika koja pozitivno utječe na fakultete i pojedince, aktivnosti koji doprinose razvoju zaposlenika (akademskih i administrativnih), pomoć u ostvarivanju internacionalnih aktivnosti i inicijativa (uključujući *sabbatical*)

Podaci u Tablici 9 pokazuju kako strategija obuhvaća akademske i organizacijske inicijative na institucionalnoj razini, programi se odnose na sveobuhvatni pristup internacionalizaciji, a politike predstavljaju cjelokupni okvir, na koji utječu *'nacionalne i institucionalne vrijednosti, perspektive i racionalnost'* (Knight, 2008: 33-34). Akademske strategije povezane su uz područje akademskih programa, istraživanje i suradnju među istraživačima, vanjske odnose (domaće i prekogranične) te izvankurikularne aktivnosti. Područja na koje se fokusiraju organizacijske strategije su upravljanje, organizacijski aspekti, servisi i ljudski resursi.

Zaključno, kako ističu Rumbley, Altbach i Reisburg (2012: 3), internacionalizacija je danas ključno pitanje za područje visokoga obrazovanja koje izravno dotiče *'društvenu i kurikularnu relevantnost, kvalitetu i prestiž institucija, nacionalnu kompetitivnost i inovacijski potencijal… a institucije na internacionalizaciju također gledaju kao na izvor dodatnih prihoda'*.

Na kraju ovoga dijela poglavlja važno je istaknuti da su, slijedeći prethodno predstavljene koncepte, kako u području internacionalizacije, tako i u drugim disciplinama koji su prethodno obrazloženi u ovom poglavlju, u Tablicu 6. uvršteni podaci o ključnim značajkama zapadnih četiriju državnih tradicija u području VO-a u četirima kategorijama – obilježje sustava visokoga obrazovanja, razine upravljanja sustavom VO-a, odnos države prema konceptu sveučilišne autonomije i modeli upravljanja VO institucijom. Ove su četiri kategorije potom uparene s kategorijom koncepta internacionalizacije u VO-u te s tipologijom administrativnih tradicija država (Painter i Peters). Iako ovi zbirni podaci odražavaju osnovne karakteristike za pojedinu grupu država iz sličnog tradicijskog kruga u području visokoga obrazovanja, te donose osnovne uvide u obilježja politika i strategija internacionalizacije VO-a, ovi su se uvidi ipak pokazali preopćenitima za operacionalizaciju i provedbu komparacije triju studija slučaja u okviru ovoga doktorskoga rada. Također, riječ je o skupu podataka koji kazuje da bi za njihovo daljnje korištenje nužno bilo provesti puno detaljniju analizu o specifičnostima pojedinih nacionalnih VO sustava te politika i strategija internacionalizacije, budući da ovako prezentiran, ovaj koncept može služiti samo kao osnovni orijentir. Stoga je za daljnji razvoj istraživačkog modela za ovaj projekt, u sljedećem dijelu teksta nužno razmotriti na koji se način u analizi utjecaja globalizacije, internacionalizacije i europeizacije može koristiti institucionalna teorija prilagođena za područje VO-a.

Grupa istraživača okupljenih oko projekta HEIGLO[13], financiranog u okviru *Petog okvirnog programa EU,* razvila je za potrebe njegove provedbe teorijski pristup koji može biti koristan i u istraživanju koji se provodi u okviru ovoga doktorskog rada. Riječ je o osnovnom okviru za istraživanje aktivnosti i promjena u organizacijama i njihovom okruženju, prilagođenog za područje visokoga obrazovanja korištenjem institucionalne teorije. Ovaj je pristup također razrađen i u knjizi A. Luiten-Lub (2007)[14], koja se temelji na uvidima iz HEIGLO projekta.

Institucije predstavljaju pravila igre u društvu, ili u formalnom smislu, ograničenja koje su osmislili ljudi kako bi se oblikovale interakcije. One reduciraju nesigurnost dajući strukturu svakodnevnom životu (North, 1990; u *Final HEIGLO Report,* 2005: 23). Institucije obuhvaćaju

[13] U projektu *Higher Education Institutions' Responses to Europeanisation, Internationalisation and Globalisation. Developing International Activities in a Multi-Level Policy Context* sudjelovali su M.C. van der Wende (Sveučilište u Twentu), G. Kontogiannopoulou (Sveučilište u Ateni), U. Teichler (Sveučilište u Kasselu), G.Williams (Sveučilište u Londonu), Ä. Gornitzka (Norveški institut za istraživanja u visokom obrazovanju, Oslo), A. Amaral (Centar za *policy* studije u visokom obrazovanju, Porto) i H. Pechar (Institut za interdisciplinarne studije pri austrijskim sveučilištima, Beč).

[14] Luijten-Lub, A. (2007) *Choices in Internationalisation: How Higher Education Institutions Respond to Internationalisation, Europeanisation and Globalisation,* University of Twente.

i formalna ograničenja (kao što su npr. pravila ljudskog ponašanja) i neformalna ograničenja (kao što su npr. konvencije, pravila ponašanja i sl.) – oba tipa ograničenja osmišljena su kako bi se pomoću njih oblikovala ljudska interakcija. Iako je Northova definicija opće prihvaćena, postoje različite interpretacije institucionalnog pristupa (Ibid.). Istraživači okupljeni oko HEIGLO projekta stoga su razradili interpretaciju institucionalnog pristupa koju je razvio W. R. Scot (2001), a koja razlikuje tri stupa institucija – regulativni, normativni i kulturalno-kognitivni stup, kao i njegovu konceptualizaciju organizacija, koju su primijenili u kontekstu internacionalizacije visokoga obrazovanja. Temelj ovoga pristupa, koji je razvijen za potrebe HEIGLO projekta, jest pretpostavka da više institucionalnih elemenata utječe na visokoobrazovne institucije i da internacionalizacija može voditi prema promjenama u njima.

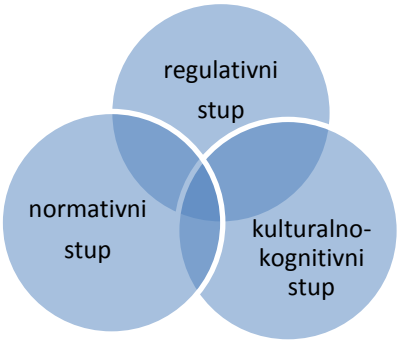

Slika 3: Institucionalni elementi i organizacije (izvor: *Final Heiglo Project Report*, 2005: 59)[15]

W. R. Scott opisuje institucije kao *'višestruke, trajne društvene strukture sastavljene od simboličnih elemenata, društvenih aktivnosti i materijalnih resursa'* (2001: 49; u Luiten-Lub, 2007: 52). Također, Scott smatra da *'iako institucije funkcioniraju s ciljem donošenja stabilnosti i poretka, i one su podložne promjenama, i inkrementalnim i revolucioniranim. Stoga subjekt mora uključiti ne samo institucije kao* [vlasništvo] *države unutar postojećeg društvenog poretka, nego i institucije kao* [procese], *uključujući procese institucionalizacije i deinstitucionalizacije.'* (Scott, 2001: 50, u Luiten-Lub, 2007: 52). Prema Scottu, regulativni, normativni i kulturalno-kognitivni stup stoga predstavljaju tri analitička elementa koji čine ili podupiru instituciju, a svaki od elemenata djeluje kroz svoje mehanizme i procese. Sukladno

[15] EU Research on Social Sciences and Humanities – *Higher Education Institutions' Responses to Europeanisation, Internationalisation and Globalisation*. Developing International Activities in a Multi-Level Policy Contex, HEIGLO Final Report, European Comission, 2005.

tome, razlikovanje različitih analitičkih elemenata ili stupova moglo bi biti korisno u identificiranju procesa koji se odvijaju, te različitih pritisaka koje mogu vršiti institucije (2001: 51, u Luiten-Lub, 2007: 52). Budući da u realnosti razlika između stupova nije uvijek jasna, moguće je očekivati da će doći do njihove međusobne komunikacije (2001: 69-70, fusnota 2; u Luiten-Lub, 2007: 52).

Organizacije kao otvoreni sustavi moraju se stoga, u želji da prežive, prilagoditi u odnosu na njihovo institucionalno okruženje. Istovremeno, organizacije utječu na institucionalne stupove, a ovaj utjecaj može voditi promjenama u institucionalnoj strukturi (Scott, 2001; u *Final HEIGLO Report,* 2005: 24). U kontekstu visokoga obrazovanja, regulativni stup odnosi se na državu – odnose u visokom obrazovanju i upravljačke modele (npr. razinu institucionalne autonomije), legislativu, modele financiranja i dr. Normativni stup obuhvaća osnovne norme i vrijednosti (npr. ideje vezane uz akademske slobode, kvalitetu visokog obrazovanja i sl.) te neformalne i formalne hijerarhije (npr. različiti tipovi institucija visokog obrazovanja). Kulturalno-kognitivni stup odnosi se na *'zajedničke koncepcije koje čine prirodu društvene stvarnosti i okvire kroz koje se njihovo značenje oblikuje'* (Scott, 2001: 57; u *Final HEIGLO Report,* 2005: 24), a u kontekstu visokoga obrazovanja odnosi se na dominantnu paradigmu politike neke države u ovom području (npr. Humboldtovski model, tržišno orijentiran model, i dr.). Ovi promjenjivi institucionalni elementi mogu utjecati na način na koji djeluju organizacije – u ovom slučaju visokoobrazovne institucije (*Final HEIGLO Report,* 2005: 24) te na koji način one mogu odgovoriti na promjene u svome okruženju.

Ideja po kojoj okruženje utječe na organizacije jedna je od osnovnih pretpostavki institucionalne teorije (Oliver, 1991: 147; u Luiten-Lub, 2007: 54). Organizacije mogu odgovoriti na svoje okruženje jer su one otvoreni sistemi (Lawrence & Lorsch. 1977; W. R. Scott, 1998c; u Luiten-Lub, 2007: 54), pa stoga vuku poteze s ciljem prilagodbe svojem okruženju (W. R. Scott, 1998c: 144; u Luiten-Lub, 2007: 54). Ipak, iako organizacije mogu biti suočene s istim ili sličnim institucionalnim okruženjem, one ga ne moraju doživljavati na isti način, niti na njega moraju odgovaraju slično (W. R. Scott, 2001b: 161; u Luiten-Lub, 2007: 54). To znači da su organizacije, barem do određene mjere, osjetljive na svoje institucionalno okruženje.

Organizacije se pojavljuju u različitim veličinama i oblicima, no općenito, svaka organizacija ima svoj skup ciljeva, strukturu, tehnologije, dionike i fizička ograničenja, koji svi zajedno oblikuju i ograničavaju njihovo djelovanje (Fligstein, 1991: 312; W. R. Scott, 1998c:

17; u Luiten-Lub, 2007: 57). Istraživači okupljeni oko HEIGLO projekta stoga su koristili Scottov model organizacije koji je prilagođen na temelju Leavittova modela (1965; iz Scott, 1998c: 17; u Luiten-Lub, 2007: 57). Prema njemu, elementi neke organizacije su socijalna struktura, tehnologija (aktivnosti), ciljevi i akteri (dionici).

U području visokoga obrazovanja, važni elementi za socijalnu strukturu su organizacija neke institucije, raspodjela moći i autoriteta na različitim razinama i razina povezanosti. Dimenzije koje se uzimaju u obzir su npr. centralizirani vs. necentralizirani način donošenja odluka, marginalna vs. centralna uloga internacionalizacije, proaktivnost institucije vs. neaktivnost institucije i sl. (*Final HEIGLO Report,* 2005: 25). Pojedinac može biti dio ne samo jedne, nego više organizacija istovremeno. Takvi pojedinci mogu utjecati i na načine na koje institucije (organizacije) međusobno utječu jedna na drugu. U kontekstu visokoga obrazovanja, glavne vrste dionika su: akademski zaposlenici, manageri, lideri i administrativni zaposlenici, pomoćno osoblje te studenti (*Final HEIGLO Report,* 2005: 25). U visokom obrazovanju, ciljevi se povezuju s misijom VO-a općenito i misijom neke VO institucije. Mnoge organizacije referiraju se na stav prema znanju (usmjerenost prema istraživanju vs. obrazovanju vs. kombinacija ovih dviju pristupa) (*Final HEIGLO Report,* 2005: 25). Tehnologiji neke organizacije mora se pristupiti široko, budući da se ona ne odnosi samo na tehnologiju u užem (tehnologija koja se koristi u nekoj organizaciji), nego i na tehničko znanje i vještine sudionika u procesima. U kontekstu visokog obrazovanja, glavne su tehnologije istraživanje i obrazovanje (*Final HEIGLO Report*, 2005: 25).

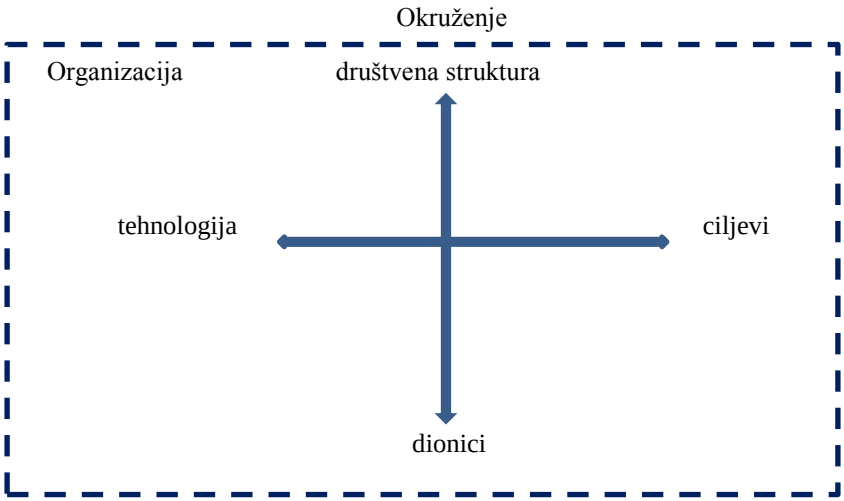

Slika 4: Organizacijski model (izvor: Scott, 1998: 17, preuzeto iz Leavitta, 1965: 1145; u Final HEIGLO Report, 2005: 26)[16]

[16] EU Research on Social Sciences and Humanities – *Higher Education Institutions' Responses to Europeanisation, Internationalisation and Globalisation*. Developing International Activities in a Multi-Level Policy Contex, HEIGLO Final Report, European Comission, 2005.

Internacionalizacija, europeizacija i globalizacija mogu utjecati na institucionalnu strukturu koja okružuje organizacije visokoga obrazovanja. To može dovesti do promjena u njihovoj institucionalnoj strukturi. Nadalje, promjene u ovim institucionalnim elementima mogu utjecati na blokove cijele organizacije, a pritom promjena može nastupati u oba smjera: promjene u instituciji mogu utjecati na organizaciju, a promjene u organizaciji na instituciju (*Final HEIGLO Report*, 2005: 26).

Širok pregled literature u području istraživanja internacionalizacije visokoga obrazovanja, te u području analize sveučilišne autonomije, modela upravljanja i organizacije visokoobrazovnih institucija, kao i uvidi u mogućnosti korištenja institucionalne teorije u analizi prilagodbe i reakcija VO institucija na promjene koje donose globalizacija, internacionalizacija i europeizacija, a koji su preuzeti iz HEIGLO projekta, dali su nam vrlo važne uvide u mogućnosti korištenja pojedinih pristupa, koncepata i perspektiva iz literature u istraživanju koje se provodi u okviru ovoga doktorskog rada. Svi ti uvidi govore u prilog daljnjeg razmatranja pojedinih aspekata strategija, programa i politika internacionalizacije na različitim razinama (nacionalna/institucionalna), čemu je iz pozicije javnih politika nužno pridodati i analizu supranacionalne (u ovom slučaju EU) razine. Stoga, konačno, kako bi se mogao predložiti primjerenu model za empirijsko istraživanje utjecaja globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta nužno je još dobiti posljednji važan uvid – što o odnosima između ovih dvaju pojmova u području VO-a govore istraživači u svojim radovima.

Za Knight (2003b: 2) globalizacija predstavlja *'proces koji utječe na internacionalizaciju'*, a dok internacionalizacija *'mijenja svijet obrazovanja… globalizacija mijenja svijet internacionalizacije'*. Stoga se oni mogu smatrati *'vrlo različitim, ali povezanim procesima'* (Knight, 2004: 8). Van der Wende (2001b: 253) ističe kako *'oba procesa identificiraju rastuće međunarodne aktivnosti i dosege visokoga obrazovanja'*, ali se *'internacionalizacija može smatrati odgovorom na globalizaciju'*.

Suprotno tome, P. Scott (2001) smatra da se globalizacija *'ne može smatrati samo višom formom internacionalizacije'*, nego se odnos između globalizacije i internacionalizacije *'može smatrati dijalektičkim*... [pa se] *u tom smislu nova globalizacija može smatrati rivalom stare internacionalizacije'*. Altbach, Reisberg i Rumbley (2009: 7) pak internacionalizaciju vide kao *'niz različitih politika i programa koje sveučilišta i vlade implementiraju kako bi odgovorili na globalizaciju'*, a de Wit (2010: 10) čak spominje *'tendenciju da se internacionalizacija vidi kao nešto 'dobro', a globalizacija kao nešto 'zlo'*.

Uspoređujući definicije i opise odnosa između internacionalizacije i globalizacije koje su razvili Knight, Van der Wende, Teichler, Scott i Marginson, Luiten-Lub (2007: 28) ističe kako Scott i Marginson internacionalizaciju smatraju vanjskim procesom, dok su Knight, Van der Wende i Teichler bliži definiranju internacionalizacije kao aktivne politike ili aktivnosti visokoobrazovnih institucija. No, istovremeno, velik broj istaknutih istraživača globalizaciju smatraju vanjskim procesom koji utječe na visoko obrazovanje.

Konfuznost u definiranju i razumijevanju globalizacije i internacionalizacije postaje još dublja kada se ovim dvama pojmovima nadoda i pojam europeizacije. Tako npr. Teichler (2004:7) europeizaciju poima kao *'regionalnu verziju i internacionalizacije i globalizacije',* dok Enders (2004: 368) uopće ne koristi pojam europeizacija, nego regionalizacija, smatrajući je *'dijelom procesa globalizacije'*.

Cantwell i Maldonado-Maldonado (2009: 290-291) razlikuju dva osnovna pristupa u proučavanju odnosa između globalizacije i internacionalizacije: prvi, prema Stromquistu (2007) ortodoksni pristup, u kojem globalizacija predstavlja nešto što se događa sveučilištima i što se može okarakterizirati kao suma vanjskih sila koje pritišću VO, a internacionalizacija način na koji sveučilišta reagiraju na ove pritiske te posebnu vrstu manifestacije međugraničnih interakcija među institucijama kao reakciju na njih (ovo shvaćanje karakteristično je za npr. Altbacha, De Whit, Knight, Scotta, Van der Wende, i dr.); te drugi pristup koji je kritički usmjeren u odnosu na prvu koncepciju (zagovaratelji ovih kritika su npr. Marginson, Rhodes, Sawir, Robertson, i dr.). Kritike vezane uz drugi pristup mogu se svrstati u tri osnovne grupe: prvu, koja obuhvaća kritička stajališta vezana uz tvrdnje da institucije na globalizaciju odgovaraju automatski; drugu, koja se odnosi na pretpostavke racionalnosti, odnosno tvrdnje da su VO institucije koherentne organizacije čije se aktivnosti mogu orkestrirati u skladu s nekom višom logikom; i treću, vezanu uz institucionalnu autonomiju, odnosno dvojbenost pretpostavke da su sveučilišta sposobna za potpuno samoodređenje u odnosu na svoju internacionaliziranost (Ibid).

Operacionalizacija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja za potrebe *policy* analize u okviru doktorskoga rada (definicije, istraživački model i indikatori)

Budući da se kroz komparaciju triju studija slučaja u okviru ovoga doktorskoga rada analiziraju tri različita sveučilišta u trima različitim državama, u nadi da će se na temelju uvida, u sljedećem koraku donijeti generalno mišljenje o specifičnim nišama strategija internacionalizacije za grupu visoko internacionaliziranih javnih europskih sveučilišta, definicije koje će se koristiti u ovom empirijskom istraživanju moraju biti prikladne za širok spektar konteksta i država (npr. Knight, 2003b). Stoga se **na temelju empirijskog istraživanja provedenog putem *delfi* metode u okviru ovoga doktorskoga rada, što će detaljno biti opisano u sljedećem poglavlju, te na temelju analize njezinih rezultata u krugu istraživačkog *delfi* tima (Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak; Fakultet društvenih znanosti Sveučilišta u Ljubljani), koriste sljedeće minimalne definicije globalizacije, internacionalizacije u europeizacije u području visokoga obrazovanja**.

U ovom se istraživanju **globalizacija u području visokoga obrazovanja** smatra procesima društvenog prekograničnog i međusobnog povezivanja u visokom obrazovanju širom svijeta, što uključuje transnacionalnu povezanost u VO-u koja nije ugrađena u nacionalne kontekste, a ovisi o rastu globalne kompeticije i globalnom korištenju novih tehnologija.

Internacionalizacija u području visokoga obrazovanja smatra se procesom koji je usmjeren na širenje suradnje i prekograničnih formalnih odnosa između država, institucija i organizacija u VO-u, pri čemu dolazi do uključivanja međunarodne i/ili globalne dimenzije u podučavanje, istraživanje, servisne funkcije, ponudu[17] i svrhu visokoga obrazovanja.

Europeizacija u području visokoga obrazovanja se u širem smislu u ovom istraživanju smatra dijelom globalizacije VO-a.

S druge strane, **europeizacija u području visokoga obrazovanja u užem smislu** predstavlja procese internacionalizacije VO-a koji se temelje na stvaranju i implementaciji politika na EU razini.

[17] Riječ *'ponuda'* ovdje se koristi kao prijevod engleske riječi *'delivery'*.

Kako je već naznačeno u poglavlju Teorijsko-metodološki okvir, **komparacija triju studija slučaja u okviru ovoga doktorskog rada provest će se putem modela koji je razvijen na temelju široke analize literature u više znanstvenih područja, što je ekstenzivno prethodno predstavljeno u ovom poglavlju.**

Iako je istraživanje u okviru ovoga doktorskog rada usmjereno na analizu utjecaja globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta, model osim ispitivanja osnovnih karakteristika i specifičnih strateških odrednica (niša) internacionalizacije, mora omogućiti i testiranje hipoteze prema kojoj je specifičnost ovih niša moguće vezivati uz tradiciju, kulturu i povijest države u kojoj sveučilište djeluje. Također, kako bi se mogle analizirati veze između globalizacije i internacionalizacije u odabranim slučajevima *(case studies)*, ovaj model istovremeno mora omogućiti i dobivanje uvida o više različitih elemenata, aspekata, karakteristika i politika, odnosno on mora dublje zahvatiti područje koje je šire od same internacionalizacije, a tiče se stvaranja i provedbe politike VO-a na europskoj razini, specifičnostima pojedinog nacionalnog sustava VO-a te specifičnostima pojedinog sveučilišta kao institucije i njegove organizacije, kao i posebnostima politika i strategija koje provodi.

Kako je prethodno objašnjeno, za samu analizu internacionalizacije u visokom obrazovanju postoji određeni set elemenata i koncepata koji je moguće koristiti, no model za provedbu istraživanja utjecaja globalizacije na internacionalizaciju sveučilišta, koji bi zadovoljio potrebe ovoga projekta, nažalost u literaturi nije pronađen. Sukladno tome, iako su se brojni uvidi iz analize literature pokazali izuzetno korisnima, oni istovremeno govore kako ih nije u potpunosti moguće primijeniti u ovom istraživanju. Stoga se **kombiniranjem pojedinih elemenata, aspekata, koncepata, teorijskih okvira i modela, u ovoj analizi primjenjuje novi istraživački model koji razmatra tri osnovne razine, četiri grupe faktora koji djeluju na jednu ili više razina te utjecaj financijske i ekonomske krize, koja je Europu, a i svijet, zahvatila 2007. i 2008. godine**.

U članku Fink-Hafner i Dagen (2017: 577), koji se na temelju multidisciplinarnog pristupa bavi globalizacijom u politikama visokoga obrazovanja, govori se o dvama pristupima analize stvaranja i provedbe javnih politika u kontekstu globalizacije javnih politika. Riječ je o pristupu koji se fokusira na razine vlasti, te o pristupu koji je usmjeren na tri karakteristike stvaranja i provedbe politika – akterima, *policy* odlukama i načinima provedbe monitoringa i kontrole. Pritom se navodi da je u prvom pristupu, koji se fokusira na razine vlasti, moguće identificirati pet razina stvaranja i provedbe politika: makroglobalnu (odnosi se na

internacionalnu *policy* koordinaciju među nacionalnim vladama i/ili djelovanje u okviru međunarodnih organizacija), konfederalnu (ili međuvladinu, koja se odvija na razini EU putem koordinacije među članicama EU), federalnu (ona koja se odvija na razini EU kroz tzv. 'metodu zajednice'), makro-nacionalnu (odnosi se na politike vlade na nacionalnoj razini) i *meso* razinu (odnosi se na različite nacionalne politike, programe, strategije i sl.) (Fink-Hafner, Lajh, Deželan (2010); Fink-Hafner, Deželan, Lajh (2010); u Fink-Hafner, Dagen, 2017: 578).

Uzimajući u obzir ovaj koncept, model koji se predlaže za ovaj projekt ograničit će se na analizu triju razina – supranacionalne (budući da se analiziraju tri europska javna sveučilišta u trima državama, u ovom je slučaju riječ o EU razini), nacionalne i sveučilišne razine. U okviru analize supranacionalne razine, model će omogućiti dobivanje osnovnih uvida u kreiranje politika visokoga obrazovanja na europskoj razini (*soft law*, OMC), sadržaj i implementaciju nekih specifičnih politika u ovom području (npr. Bolonjski proces), te utjecaj ekonomske dimenzije i politika proširenja EU na razvoj politike VO-a na europskoj razini. Na nacionalnoj razini model je pogodan za dobivanje uvida u nacionalne zakonodavne okvire kojim se reguliraju sustavi VO-a te osnovnu analizu prilagodbe nacionalne politike u ovom području s odrednicama politika kreiranih na europskoj razini (npr. implementacija Bolonjskog procesa na nacionalnoj razini). Slijedeći literaturu koja se bavi sveučilišnom autonomijom, model se fokusira na organizacijski aspekt autonomije koja je propisana zakonodavnim okvirom, i to kroz korištenje dviju osnovnih elementa – financiranja te ljudskih resursa i zapošljavanja, što su važni elementi za uvid u politiku i/ili strategiju sveučilišta u ovom području. Također, kroz nacionalnu razinu analizira se politika VO-a na nacionalnoj razini u odnosu na druga *policy* područja te nacionalna politika internacionalizacije u VO-u kao jedan od aspekata utjecaja globalizacije. Model na sveučilišnoj razini omogućava analizu sveučilišta kao organizacije. Uz još jedan aspekt analize autonomije, a riječ je organizacijskom i upravljačkom modelu sveučilišta, u kojem se posebno koriste koncepti prethodno predstavljeni u ovom poglavlju, model omogućava i dobivanje uvida u sam odnos VO institucije prema internacionalizaciji (npr. politika prema stranim studentima i istraživačima, međunarodni projekti, članstvo u sveučilišnim mrežama i organizacijama, i sl.), različitost sveučilišnih strategija internacionalizacije, što također za podlogu ima različite dimenzije i koncepte predstavljene u prethodnim dijelovima ovoga poglavlja, te u niz drugih pitanja koji omogućavaju analizu prilagodbe sveučilišta internacionalizaciji kao jednom vidiku globalizacije (npr. jezična politika, i sl.).

Koristeći pojedine koncepte prethodno predstavljene u ovom poglavlju, model sugerira postojanje četiriju grupa faktora: globalnih, međunarodnih, nacionalnih i internih faktora. Ovi su faktori u model uvršteni na temelju analize literature, kako one u području visokog obrazovanja, tako i iz drugih znanstvenih disciplina. Također, u odluci o odabiru pojedinih faktora korišteni su i uvidi iz intervjua i razgovora s ekspertima u području VO-a (istraživači, članovi sveučilišnih uprava te istaknuti pojedinci aktivni u međunarodnim institucijama i organizacijama) u fazi pripreme nacrta teze ovoga doktorskoga rada tijekom 2014. i 2015. godine.

Tablica 10: Prikaz četiriju grupa faktora sadržanih u predloženom modelu za provedbu komparativne analize triju studija slučaja te njihovog utjecaja na razine koje se istražuju

Grupa faktora	Faktor	Utjecaj
GLOBALNI FAKTORI	- masifikacija visokoga obrazovanja - znanje kao ekonomska paradigma - globalno rangiranje sveučilišta - kompetitivnost - razvoj tehnologije	- supranacionalna razina - nacionalna razina - sveučilišna razina
MEĐUNARODNI FAKTORI	- porast međudržavne suradnje - sustav osiguravanja kvalitete - međunarodna mobilnost (članstvo u programu Erasmus) - međunarodni projekti (članstvo u programu *Europa 2020/Horizon 2020)*	- nacionalna razina - sveučilišna razina
NACIONALNI FAKTORI	- tradicija, kultura i povijesna uloga države - temeljna paradigma VO-a (državna ulaganja, broj visokoobrazovanih, odnos prema dualnosti, razina institucionalne autonomije) - političko i teritorijalno uređenje države - odnos prema internacionalizaciji (komparativne prednosti nacionalnog VO sustava)	- sveučilišna razina
INTERNI FAKTORI	- akademske norme, vrijednosti i tradicija - razina interne kohezije - strateško usmjerenje - tip VO institucije - obilježje znanstvenog područja	- sveučilišna razina - nacionalna razina

Slika 1: Istraživački model osmišljen za potrebe provedbe komparacije triju studija slučaja u okviru ovoga doktorskoga rada (Slika 1 istaknuta je i u drugom poglavlju ovog doktorskoga rada - TEORIJSKO-METODOLOŠKI OKVIR, na str. 7)

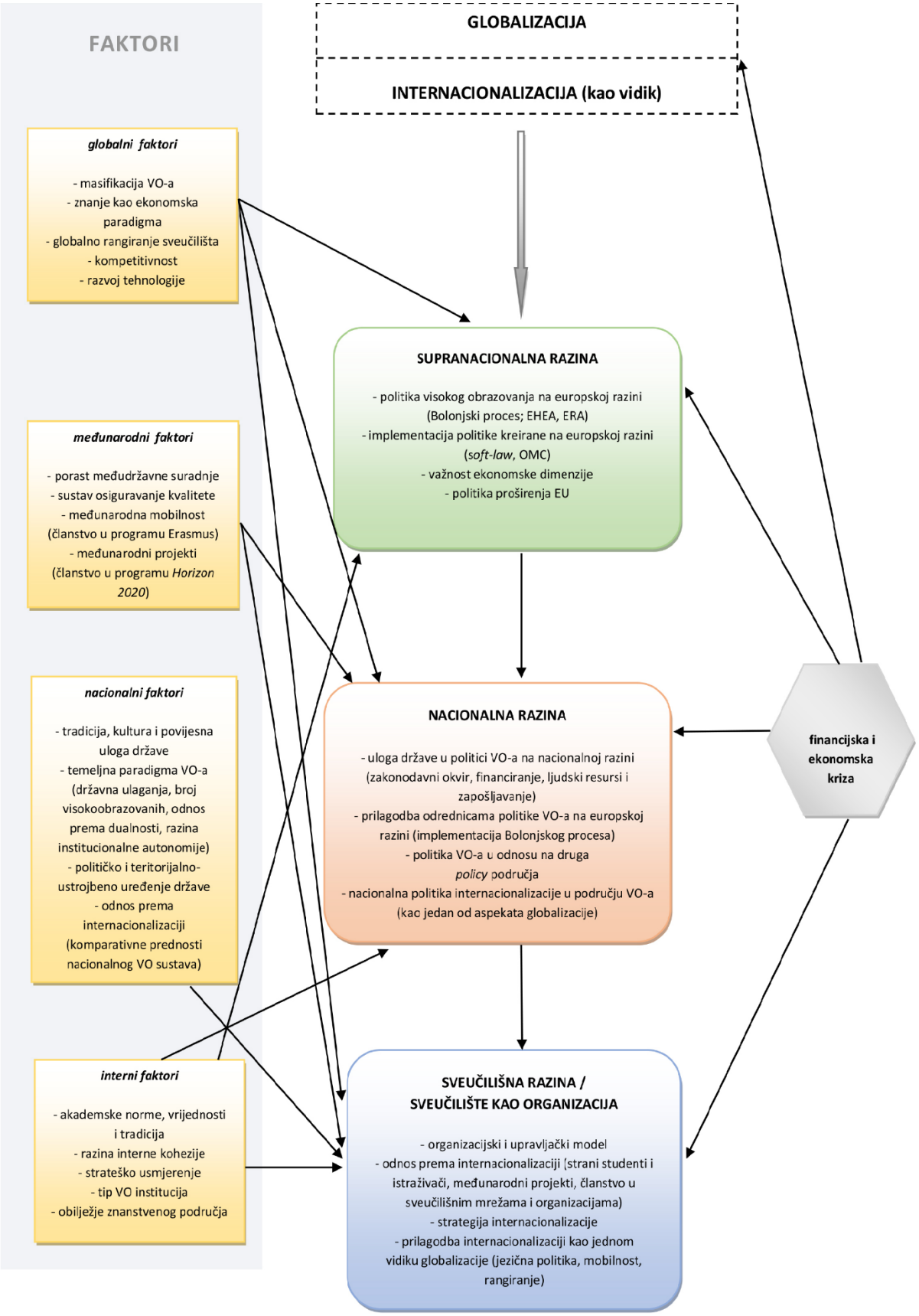

Iako su pojedine međunarodne organizacije i udruge tijekom godina postupno razvijale setove indikatora koji su korišteni u pojedinim studijama, analizama i projektima (npr. OECD, EAIE, i dr.), te iako pojedini istraživači u svojim radovima govore o pojedinim indikatorima koje je moguće koristiti primarno za analizu internacionalizacije, a rjeđe globalizacije (npr. de Wit, Knight, i dr.), slično kao i s definiranju i konceptualizaciji pojmova globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja, iz analize literature nije bilo moguće donijeti odluku o konačnoj listi indikatora globalizacije i internacionalizacije u VO-u koja bi se mogla koristiti u ovom projektu. Stoga će se, kao i s minimalnim definicijama, na temelju rezultata istraživanja provedenog među ekspertima širom svijeta putem *delfi* metode, na temelju konsenzusa među ispitanicama, u ovom projektu koristiti set indikatora globalizacije i internacionalizacije koji je predstavljen u tablicama 11 i 12. Ova lista sadrži indikatore globalizacije u području visokog obrazovanja na globalnoj, regionalnoj, nacionalnoj i sveučilišnoj razini, dok indikatori internacionalizacije u području VO-a omogućavaju analizu na trima razinama – europskoj, nacionalnoj i sveučilišnoj.

Tablica 11: Indikatori globalizacije u području visokoga obrazovanja na različitim razinama u ovom doktorskom radu na temelju rezultata empirijskog istraživanja provedenog putem *delfi* metode

INDIKATORI GLOBALIZACIJE U PODRUČJU VISOKOGA OBRAZOVANJA	
na globalnoj razini	- postojanje međuvladinih/sveučilišnih organizacija uključenih u stvaranje novih inicijativa i politika u području visokog obrazovanja na globalnoj razini (da / ne, opis) - opseg ko-izdavačkih i suradničkih istraživačkih projekata na globalnoj razini (mjereno brojevima) - pristup globalnim resursima putem knjiga, interneta i drugih informacijskih i komunikacijskih tehnologija (mjereno u indeksu)
na regionalnoj razini (npr. Europa, Azija, Afrika, Latinska Amerika i Karibi, Južna Afrika, i dr. / EU, Jugoistočna Azija, Supsaharska Afrika, i dr.)	- postojanje regionalnih programa mobilnosti (npr. Erasmus +, UMAP, AIMS, EU-ASEAN, EU-Latin, itd.) (mjereno brojevima, opisom)
na nacionalnoj razini	- korištenje stranog (svjetskog) jezika kao nastavnog jezika - postojanje zakonske regulative kojom se uređuju i propisuju uvjeti ulaska stranih visokoobrazovnih institucija (privatnih/državnih) ili drugih institucija koje pružaju usluge u obrazovanju u nacionalni sustav visokog obrazovanja i na nacionalno tržište VO-a
na sveučilišnoj razini	- sudjelovanje u globalnim sveučilišnim mrežama (mjereno brojevima, opisom) - sudjelovanje u strateškim partnerstvima i konzorcijima (mjereno brojevima, opisom) - korištenje stranog (svjetskog) jezika kao nastavnog jezika na određenom sveučilištu

Tablica 12: Indikatori internacionalizacije u području visokoga obrazovanja na različitim razinama u ovom doktorskom radu na temelju rezultata empirijskog istraživanja provedenog putem *delfi* metode

INDIKATORI INTERNACIONALIZACIJE U PODRUČJU VISOKOGA OBRAZOVANJA	
na europskoj razini	- postotak studenata uključenih u Erasmus+ program i druge europske programe mobilnosti na europskoj razini (mjereno % u jednoj godini) - postotak sveučilišnih nastavnika uključenih u program Erasmus+ i druge europske programe mobilnosti na europskoj razini (mjereno % u jednoj godini) - razina EU ulaganja u Program cjeloživotnog učenja - LLP, posebno u Erasmus+ program (mjereno u eurima za jednu godinu) - razina EU ulaganja u program Obzor 2020 (mjereno u eurima za jednu godinu)
na nacionalnoj razini	- internacionalizacija kao strateški prioritet nacionalnog sustava visokoga obrazovanja (postojanje politike internacionalizacije u zakonskim aktima kojima se regulira područje visokoga obrazovanja na nacionalnoj razini) - politika internacionalizacije u sustavu visokoga obrazovanja (postojanje nacionalne strategije internacionalizacije u području visokoga obrazovanja) - broj i postotak domaćih studenata upisanih na sveobuhvatni studijski program na preddiplomskoj/diplomskoj/doktorskoj razini na nekoj inozemnoj visokoobrazovnoj instituciji (mjereno brojevima i % na godišnjoj razini) (tzv. *free movers*) - broj državnih stipendija i potpora za upis studenata na studij u inozemstvu (sveobuhvatni studijski program na preddiplomskoj/diplomskoj/doktorskoj razini na stranim visokoobrazovnim institucijama) (mjereno brojevima i % na godišnjoj razini, opis) - postojanje posebnih instrumenata/mehanizama nacionalne politike koji potiču/podržavaju internacionalizaciju u nacionalnom sustavu visokoga obrazovanja
na sveučilišnoj razini	- broj i postotak inozemnih studenata upisanih na sveobuhvatni studijski program na nekom sveučilištu na preddiplomskoj/diplomskoj/doktorskoj razini (mjereno brojevima i % na godišnjoj razini) (tzv. *free movers*) - združeni studijski programi (mjereni brojevima i %) - broj i postotak dolaznih/odlaznih istraživača i sveučilišnih nastavnika koji sudjeluju u programima mobilnosti i odlaze na inozemne visokoobrazovne institucije (mjerene brojevima,% i prema trajanju mobilnosti) - broj i postotak dolaznih/odlaznih stranih studenata koji sudjeluju u programima mobilnosti (npr. Erasmus+) (mjereno brojevima i % na godišnjoj razini, opis) - međunarodni istraživački projekti (mjereni u brojevima i €) - strateška partnerstva sklopljena s drugim europskim i/ili međunarodnim visokoobrazovnim institucijama (mjerena brojevima)

Prethodno predstavljeni indikatori globalizacije i internacionalizacije VO-a na različitim razinama, identificirani empirijskim istraživanjem putem *delfi* metode, koristit će se u što je moguće većoj mjeri u raspravi u sklopu zaključaka ovoga doktorskog rada, ovisno o razini podataka koje je bilo moguće prikupiti u okviru provedbe komparativne analize triju studija slučaja na trima sveučilištima u trima državama.

Zaključno, iako tema ovoga doktorskog rada nije vezana uz istraživanje i analizu implementacije pojedine specifične sveučilišne strategije u području internacionalizacije, niti uz razmatranje eventualne pojave institucionalne *policy* promjene na temelju provedbe ove strategije, moguće je očekivati da će se u raspravi u sklopu zaključaka periferno koristiti manji broj jedinica literature vezan uz politološki koncept *policy change.* U tom će se slučaju koristiti

radovi Gilberta Capana (npr. 1996, 2008, 2009), Michaela Howletta (npr. Capano i Howlett, 2009; Howlett i Ramesh, 2002) te Petera Halla (npr. 1993).

4. KONCEPTUALIZACIJA DEFINIRANJA GLOBALIZACIJE I INTERNACIONALIZACIJE U PODRUČJU VISOKOGA OBRAZOVANJA I NJIHOVI INDIKATORI – empirijsko istraživanje putem *delfi* metode

Na temelju prethodne analize literature koja se bavi globalizacijom, internacionalizacijom i europeizacijom u području visokoga obrazovanja moguće je zaključiti kako među istraživačima ne postoji suglasje oko definiranja i konceptualizacije ovih triju pojmova (npr. Altbach, Bostrom, de Wit, Enders, Huisman, Kehm, Knight, Kwiek, Luijten-Lub, Marginson, Mok, Rhodes, Robertson, Scott, Stromquist, Sawir, Teichler, Välimaa, Van der Wende, i dr.). Također, nejasnoće ostaju i u području definiranja međusobnih odnosa između globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području VO-a.

Kako bi se ispunio treći cilj definiran u nacrtu teme doktorskoga rada (obuhvaća sljedeća tri koraka: 1) razvoj preciznije definicije pojma globalizacije (i europeizacije kao njezinoga sastavnoga dijela) i internacionalizacije u VO-u; 2) razvoj preciznijega definiranja odnosa između globalizacije / europeizacije u odnosu na internacionalizaciju VO-a; 3) konceptualni razvoj indikatora globalizacije i internacionalizacije u području VO-a), provedeno je empirijsko istraživanje putem *delfi-metode* (Hsu i Sandford, 2007; Skulmoski, Hartman, Krahn, 2007) među stručnjacima u području istraživanja globalizacije, internacionalizacije i europeizacije VO-a.

4.1. *Delfi* metoda

Delfi-metoda razvijena je '50-ih godina 20. stoljeća među istraživačima okupljenima u *RAND Corporation* s ciljem stvaranja konvergencije mišljenja među ekspertima (Landeta, 2006; Okoli i Pawlowski, 2004; Rowe i Wright, 1999; Schmidt, 1997; Dalkey, 1972, i dr.). Dizajnirana je kao grupni komunikacijski proces u okviru kojega se mogu ispitati i diskutirati specifična pitanja u svrhu postavljanja ciljeva, *policy* istraživanja ili predviđanja pojava budućih događanja (Ulschak, 1983; Turoff i Hiltz, 1996; Ludwig, 1997).

Delfi-metoda predstavlja tehniku stvaranja konsenzusa među stručnim ispitanicima na temelju niza upitnika putem kojih se u više iteracija dobivaju podaci o pitanjima koja su definirana u empirijskom istraživanju (Hsu i Sandford, 2007: 1). Ove su iteracije zamišljene kao kontrolirani *feedback* proces, kako bi se ekspertima uključenima u *delfi* istraživanje omogućilo da u sljedećim rundama istraživanja revidiraju svoja početna razmišljanja i prosudbe

na temelju prvih rezultata i specifičnih stavova iznesenih u prethodnim rundama (Hsu i Sandford, 2007: 2). Kontrolirani *feedback* u *delfi* istraživanju umanjuje efekt 'buke' u grupnom komunikacijskom procesu, zbog koje može doći do iskrivljavanja podataka ili se fokus može usmjeriti na grupne ili individualne interese eksperata, a ne na rješavanje problema postavljenoga u istraživanju (Dalkey, 1972). Proces kontroliranoga *feedbacka* sastoji se od dobro organiziranoga sažetka rezultata iz prijašnje runde ili iteracije, koji se potom ponovno šalje ekspertima. Svaki ekspert ima mogućnost dati svoje dodatne komentare i uvide na dobiveni sažetak rezultata ili ih pak može potvrditi (Hsu i Sandford, 2007: 2).

Neke od osnovnih karakteristika *delfi* istraživanja su: anonimnost, koja smanjuje utjecaj dominantnih pojedinaca u grupi eksperata; povjerljivost, koja se postiže geografskom disperzijom ispitanika i upotrebom elektroničkih načina komunikacije (e-mail, *online* kreirani upitnik); i smanjivanje efekta 'buke' u komunikaciji (Hsu i Sandford, 2007: 2).

Delfi istraživanja u literaturi se pojavljuju u različitim varijantama klasične *delfi-metode* (za *delfi* istraživanje u području VO-a pogledati npr. Huisman, de Boer i Bótas, 2012). One se razlikuju u broju iteracija (krugova ili rundi), mehanizmima prikupljanja podataka, administrativnom procesu koji prati istraživanje i sl. Vrlo često se *delfi* istraživanje provodi u trima iteracijama (krugovima), pri čemu svaka od njih ima drugačiji cilj. Istraživanje počinje s identifikacijom indikatora ili elemenata u prvom koraku, njihovom validacijom i rangiranjem prema važnosti u drugom, te s traženjem konsenzusa i validacije rezultata u trećem koraku (Hsu i Sandford, 2007; detaljnije pogledati npr. Boulkedid i dr., 2011; Gear i dr., 2012; Schmidt, 1977; Uphoff i dr., 2012; Wilson i dr., 2012). Jedna od razlika među verzijama *delfi* istraživanja nalazi se i u načinu pripreme upitnika za prvi krug istraživanja – neki istraživači u potpunosti se oslanjaju na eksperte u osvjetljavanju specifičnih problema i pitanja, dok se drugi okreću analizi literature kako bi pripremili izbor indikatora ili elemenata za upitnik koji će se poslati ekspertima. Ovaj drugi tip pripreme *delfi* upitnika tako postaje svojevrsni predkorak koji prethodi prvoj rundi istraživanja (Quyên, 2014).

4.2. Provedba *delfi* istraživanja

Delfi istraživanje može obuhvaćati više faza, koje se pak sastoje u različitih predkoraka i koraka. Dolje navedene faze *delfi* istraživanja predstavljaju tzv. *idealni tip*, dok su se pojedini koraci i predkoraci *delfi* istraživanja mogu međusobno povezivati i ispreplitati tijekom provedbe pojedinih faza.

Predkoraci provedbi *delfi* istraživanja:

1) ekstenzivna analiza literature
2) razgovori s ekspertima
3) priprema liste eksperata za *delfi* istraživanje
4) odabir znanstvenih časopisa i priručnika za analizu
5) odabir članaka iz znanstvenih časopisa i/ili priručnika
6) analiza članaka / poglavlja iz priručnika (selektiranje definicija i elemenata)
7) kreiranje upitnika za prvi krug istraživanja (npr. kreiranje liste elemenata na apstraktnoj razini za definicije te liste indikatora)

Koraci u provedbi *delfi* istraživanja:

1) provedba prvoga kruga *delfi* istraživanja putem prvog elektroničkog upitnika
2) analiza rezultata dobivenih u prvom krugu *delfi* istraživanja
3) priprema drugoga elektroničkog upitnika za drugi krug *delfi i*straživanja
4) provedba drugog kruga *delfi* istraživanja putem drugog elektroničkog upitnika među ekspertima koji su sudjelovali u prvom krugu
5) analiza rezultata *delfi* istraživanja te sinteza konsolidiranih definicija i konačne liste indikatora globalizacije i internacionalizacije u području VO-a

Delfi istraživanje u području visokoga obrazovanja provedeno je u razdoblju od siječnja 2016. do listopada 2017. Istraživanje je provedeno u svrhu kristalizacije i konsolidacije općih definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije, definicija ovih triju pojmova u području visokoga obrazovanja te konsolidacije liste indikatora globalizacije i internacionalizacije u području VO-a na različitim razinama. *Delfi* istraživanje, provedeno za potrebe ovoga doktorskog rada, bazirano je na pristupu koji se temelji na prethodnoj pripremi strukturiranog *delfi* upitnika za prvi krug istraživanja. Slika 3. ilustrira pojedine faze, predkorake i korake provedenog *delfi* istraživanja u području visokoga obrazovanja.

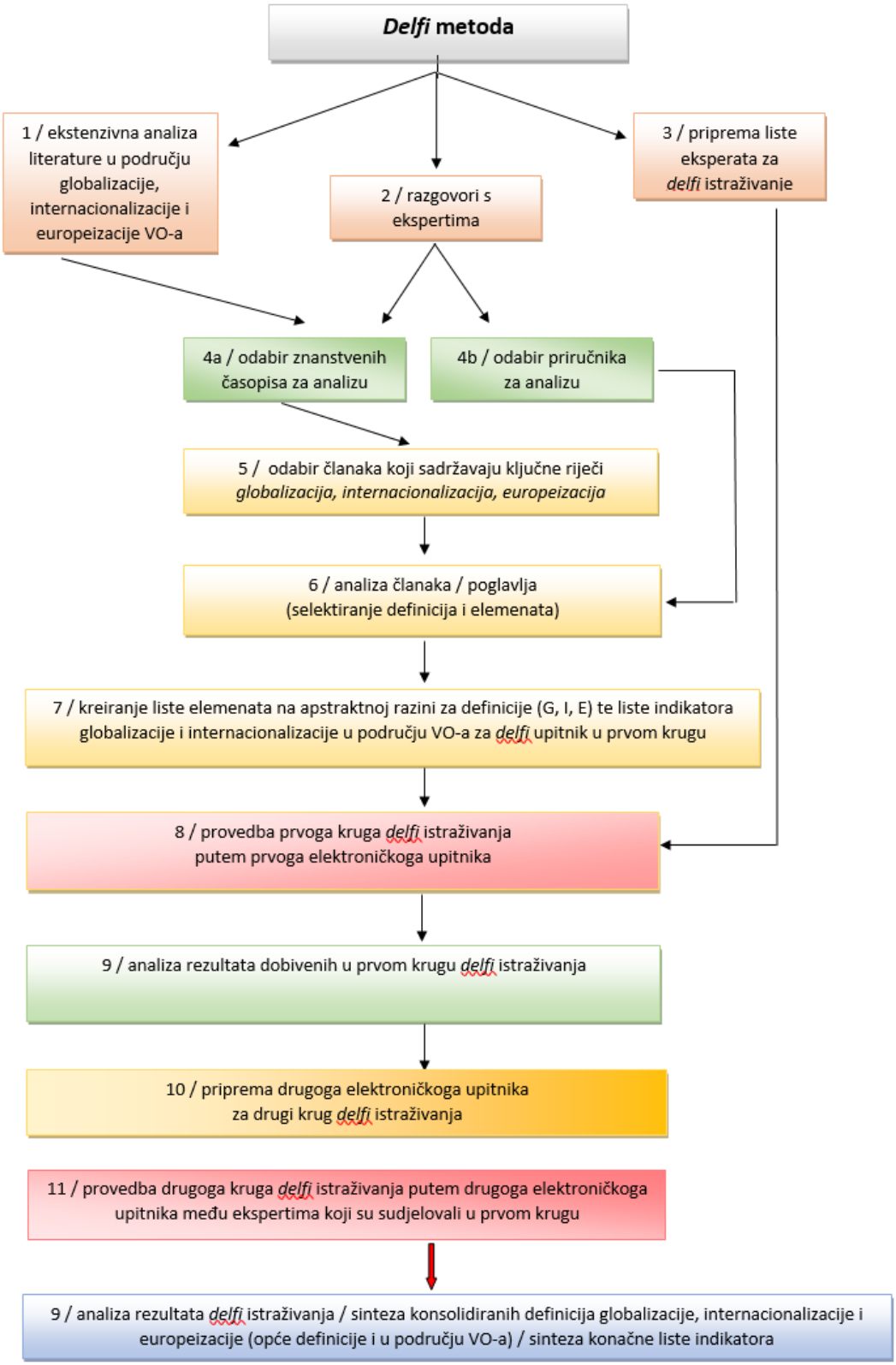

Slika 5: Plan *delfi* istraživanja u području visokoga obrazovanja u svrhu kristalizacije definicija i indikatora za provedbu istraživanja u okviru doktorskoga rada

Aktivnosti unutar predkoraka u rasponu od 1 do 6 provedene su samostalno u suradnji s mentoricom prof. dr. sc. Danicom Fink-Hafner, dok su prekorak 7 i svi koraci *delfi* istraživanja (koraci od 1 do 5) provedeni u suradnji s timom istraživača s Fakulteta za društvene znanosti Sveučilišta u Ljubljani (Fakulteta za družbene vede, Univerza v Ljubljani). Uz mentoricu prof. dr. sc. Danicu Fink-Hafner i doktorandicu mr. sc. Tamaru Dagen, tim koji je radio na projektu pod nazivom *'A Delphi method survey: Defining globalisation, internationalisation and Europeanisation in the field of higher education* čine prof. dr. sc. Mitja Hafner-Fink, dr. sc. Meta Novak i May Doušak.[18]

4.2.1. Predkoraci provedbi *delfi* istraživanja u području visokoga obrazovanja

Predkoraci u provedbi *delfi* istraživanja (ekstenzivna analiza literature; razgovori s ekspertima i odabir znanstvenih časopisa i priručnika za analizu; analiza članaka / poglavlja iz priručnika i priprema upitnika za prvi krug *delfi* istraživanja; priprema liste eksperata) provedeni su u razdoblju od siječnja do kraja studenoga 2016.[19]

Ekstenzivna analiza literature. Slijedeći pristup prema kojem se kao predkorak provedbi *delfi* istraživanja upitnik za prvi krug priprema na temelju široke sveobuhvatne analize literature, u razdoblju od siječnja do lipnja 2016. analiziran je širok korpus literature u području istraživanja globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u visokom obrazovanju. Detaljan prikaz uvida dobivenih kroz sveobuhvatnu analizu literature u području VO-a predstavljen je u teorijskom poglavlju ovog doktorskog rada.[20] Ova široka analiza omogućila je dobivanje uvida u razumijevanje i interpretiranje ovih triju širokih koncepata u području visokoga obrazovanja među istraživačima i ekspertima, što je u kasnijim fazama provedbe istraživanja bilo ključno za proces pripreme upitnika i analizu rezultata.

Razgovori s ekspertima i odabir znanstvenih časopisa i priručnika za analizu. Na temelju razgovora s nekoliko eksperata[21], te uzimajući u obzir utjecaj međunarodnih znanstvenih

[18] U daljnjem tekstu grupni rad petoro istraživača na *delfi* istraživanju navodit će se kao rad *Delfi* tima.

[19] Iako je analiza literature u području globalizacije, internacionalizacije i europeizacije VO-a i cijeloga područja VO-a trajala tijekom cijeloga doktorskog studija.

[20] Drugo poglavlje doktorskog rada: Teorijsko-komparativna analiza literature.

[21] Riječ je o dvije vrste eksperata: 1) istaknutim profesorima koji se bave istraživanjem u području visokoga obrazovanja i imaju uvid u recentna istraživanja i literaturu u ovom području; 2) ekspertima koji sudjeluju u radu različitih međunarodnih sveučilišnih mreža i organizacija te njihovih specijaliziranih tijela (npr. EUA, UNICA, i sl.)

časopisa[22], odlučeno je da će se u svrhu pripreme prvoga upitnika za *delfi* istraživanje analizirati dva znanstvena časopisa (*Higher Education* i *Journal of Studies in International Education*) te dva poglavlja iz priručnika *The SAGE handbook of international higher education* (ur. Darla K. Deardorff, Hans de Wit, John D. Heyl i Tony Adams, 2012).

Znanstveni časopis *Higher Education* (izdavač: Springer, impact factor: 1.207) izdaje se od 1972. godine. Prepoznat je kao vodeći međunarodni časopis specijaliziran za područje istraživanja visokoga obrazovanja u kojem članke objavljuju vodeći međunarodni istraživači.

Znanstveni časopis *Journal of Studies in International Education* (izdavač: Association for Studies in International Education / Sage, impact factor: 1.066) izdaje se od 1997. godine. Časopis predstavlja znanstveni forum u kojem članke objavljuju vodeći međunarodni istraživači, donositelji odluka i dužnosnici u području internacionalizacije visokoga obrazovanja.

U analizi u svrhu pripreme upitnika za prvi krug istraživanja odabrana su prva dva poglavlja priručnika *The SAGE handbook of international higher education*. Riječ je o sljedeća dva poglavlja: *Internationalization Within the Higher Education Context* (autori: Laura E. Rumbley, Philip G. Altbach i Liz Reisberg)[23] i *Concepts, Rationales, and Interpretive Frameworks In the Internationalization of Higher Education* (autorica: Jane Knight)[24].

Analiza članaka / poglavlja iz priručnika i priprema upitnika za prvi krug delfi istraživanja. U skladu s ciljevima istaknutima u nacrtu teme doktorskoga rada, te u skladu s planom empirijskoga istraživanja putem komparativne analize triju studija slučaja (tri europska sveučilišta), analiza članaka iz dvaju časopisa ograničena je na vremensko razdoblje od 1999. do lipnja 2016. godine, budući da teme vezane uz internacionalizaciju u području visokoga obrazovanja u Europi značajnije dolaze u fokus radova istraživača s pokretanjem Bolonjskog procesa, nakon potpisivanja *Bolonjske deklaracije* 1999.

Analiza članaka u dvjema znanstvenim časopisima (*Higher Education* i *Journal of Studies in International Education*) obuhvatila je sljedeće korake:

---

[22] Analiziran je *'impact factor'* znanstvenih časopisa u području istraživanja visokoga obrazovanja.

[23] Rumbley, L.E., Altbach, P.G., and Reisberg, L. (2012) *Internationalization within the higher education context*, in H. de Wit, D. Deardorff, J.D. Heyl, & T. Adams (Eds.), The SAGE Handbook of International Higher Education, pp. 3-27. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

[24] Knight, J. (2012) *Concepts, Rationales, and Interpretive Frameworks in the Internationalization of Higher Education*, in H. de Wit, D. Deardorff, J.D. Heyl, & T. Adams (Eds.), The SAGE Handbook of International Higher Education, pp. 27-42. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.

- tehničku analizu članaka (analizu prema godinama, temama, autorima)
- analitiku članaka prema ključnim riječima u razdoblju od 1999. do lipnja 2016. (analiza sadržaja)
- izdvajanje općih definicija pojmova globalizacije, internacionalizacije i europeizacije te njihovih definicija u području visokoga obrazovanja (tablice)
- analizu prikupljenih definicija / blokova opisa pojmova u svrhu pripreme elemenata za prvi upitnik (prvi krug *delfi* istraživanja)
- stvaranje liste elemenata na apstraktnoj razini koji će biti uvršteni u *delfi* upitnik za prvi krug istraživanja

Rezultati analize prema ključnim riječima (globalizacija, internacionalizacija, europeizacija) u znanstvenim časopisima *Higher Education (HE)* i *Journal of Studies in International Education (JSIE)* pokazali su da je u razdoblju od 1999. do lipnja 2016. objavljen velik broj članaka s fokusom na različite kombinacije ovih pojmova. U nastavku se donosi ukupan broj objavljenih članaka u dvama znanstvenim časopisima prema pojedinim ključnim riječima:

- ključna riječ: globalizacija – ukupno: 676
- ključna riječ: internacionalizacija – ukupno: 702
- ključna riječ: europeizacija – ukupno: 48
- ključne riječi: globalizacija, internacionalizacija – ukupno: 402
- ključne riječi: globalizacija, europeizacija – ukupno: 29
- ključne riječi: internacionalizacija, europeizacija – ukupno: 37
- ključne riječi: globalizacija, internacionalizacija, europeizacija – ukupno: 28

Na temelju analize moguće je zaključiti da je u dvama analiziranim časopisima (HE i JSIE) u razdoblju od 1999. do kraja prvog tromjesečja 2016. ukupno objavljen najveći broj članaka koji koristi samo jednu ključnu riječ (pojam), i to najčešće *'internacionalizacija'* (702 članaka), nakon čega slijedi *'globalizacija'* (676 članaka).

Kada se analizira kombinacija dvaju pojmova (dvije ključne riječi), moguće je reći da se ogromna većina objavljenih znanstvenih članaka bavi kombinacijom pojmova i međusobnih odnosa globalizacije i internacionalizacije u području visokoga obrazovanja (čak 402 članka), nakon čega slijedi znatno manje zastupljena kombinacija članaka s ključnim riječima *'internacionalizacija, europeizacija'* (samo 37 članaka).

Zaključno, analiza je pokazala da se uvjerljivo najmanji broj članaka bavi kombinacijom sva tri pojma (samo 28 članaka).

Tablica 13: Pregled članaka u znanstvenim časopisima *Higher Education* i *Journal of Studies in International Education* objavljenima u razdoblju od 1999. do 2016. prema ključnim riječima *globalizacija, internacionalizacija i europeizacija*

BROJ ČLANAKA KLJUČNA RIJEČ	HE	JSIE
GLOBALIZACIJA	362	314
INTERNACIONALIZACIJA	320	382
EUROPEIZACIJA	17	31
GLOBALIZACIJA, INTERNACIONALIZACIJA	169	233
GLOBALIZACIJA, EUROPEIZACIJA	9	20
INTERNACIONALIZACIJA, EUROPEIZACIJA	11	26
GLOBALIZACIJA, INTERNACIONALIZACIJA, EUROPEIZACIJA	8	20

Izvor: Fink-Hafner, D., Dagen, T. (2017: 581)[25]

Kada se analizira broj članaka prema ključnim riječima (pojmovima) u pojedinom znanstvenom časopisu, moguće je zaključiti da je najveći broj članaka s uvjerljivo najprisutnijom kombinacijom dvaju pojmova *'globalizacija, internacionalizacija'*, u časopisu

[25] Izvor: Fink-Hafner, D., & Dagen, T. (2017: 581) *Globalisation In Higher Education Policies: Multidisciplinary Insights.* Teorija In Praksa, 54.

Higher Education objavljen 2015. godine (čak 25 članaka), dok je iste godine objavljen samo jedan članak s kombinacijom pojmova *'internacionalizacija, europeizacija'* te niti jedan članak s kombinacijom pojmova *'globalizacija i europeizacija'*.

Najsnažniji fokus istraživača na kombinaciju pojmova *'internacionalizacija, europeizacija'* moguće je vidjeti 2004. (objavljeno ukupno četiri članka), jednako kao i na kombinaciju pojmova *'globalizacija, europeizacija'* (objavljeno ukupno tri članka).

Od ukupno osam objavljenih članaka u razdoblju od 1999. do kraja prvog tromjesečja 2016. u znanstvenom časopisu *Higher Education,* trend korištenja kombinacije svih triju pojmova *('globalizacija, internacionalizacija, europeizacija')* bio je u najvećoj mjeri korišten u člancima objavljenima 2004. godine (objavljeno ukupno tri članka).

Grafikon 1: Pregled broja članaka objavljenih u znanstvenom časopisu *Higher Education* u razdoblju od 1999. do 2016. prema ključnim riječima *globalizacija, internacionalizacija; globalizacija, europeizacija; internacionalizacija, europeizacija* – pregled po godinama

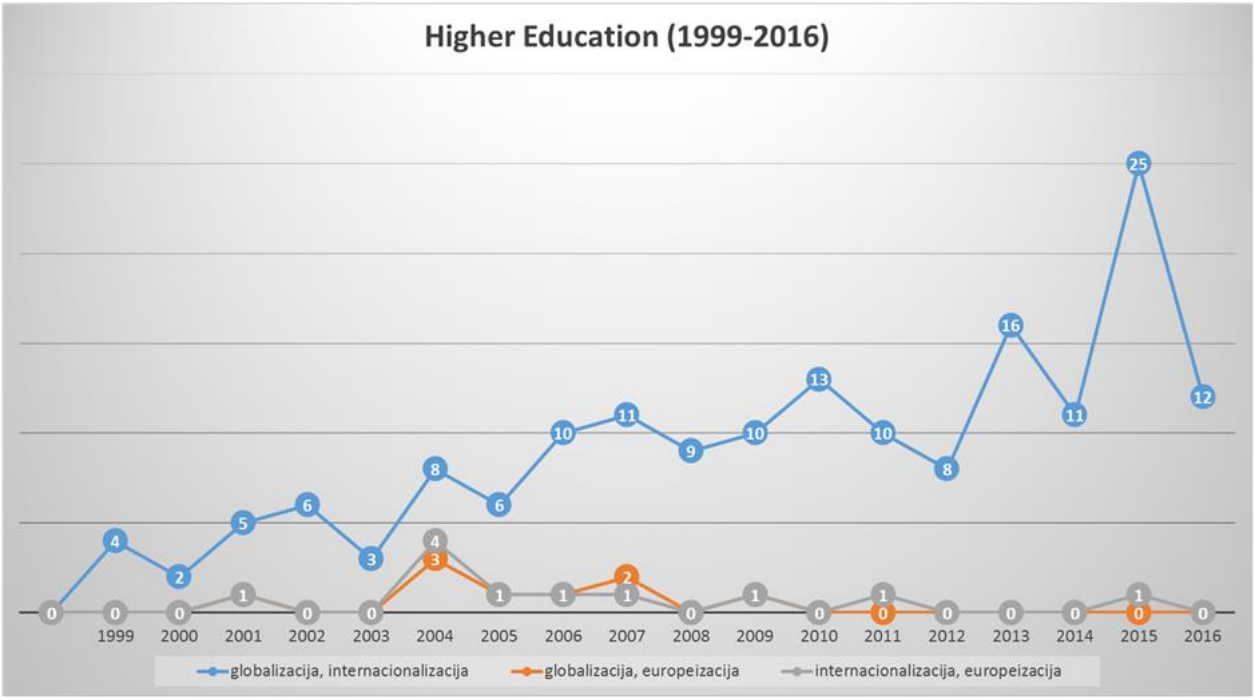

Grafikon 2: Pregled broja članaka objavljenih u znanstvenom časopisu *Higher Education* u razdoblju od 1999. do 2016. prema ključnim riječima *globalizacija, internacionalizacija, europeizacija* – pregled po godinama

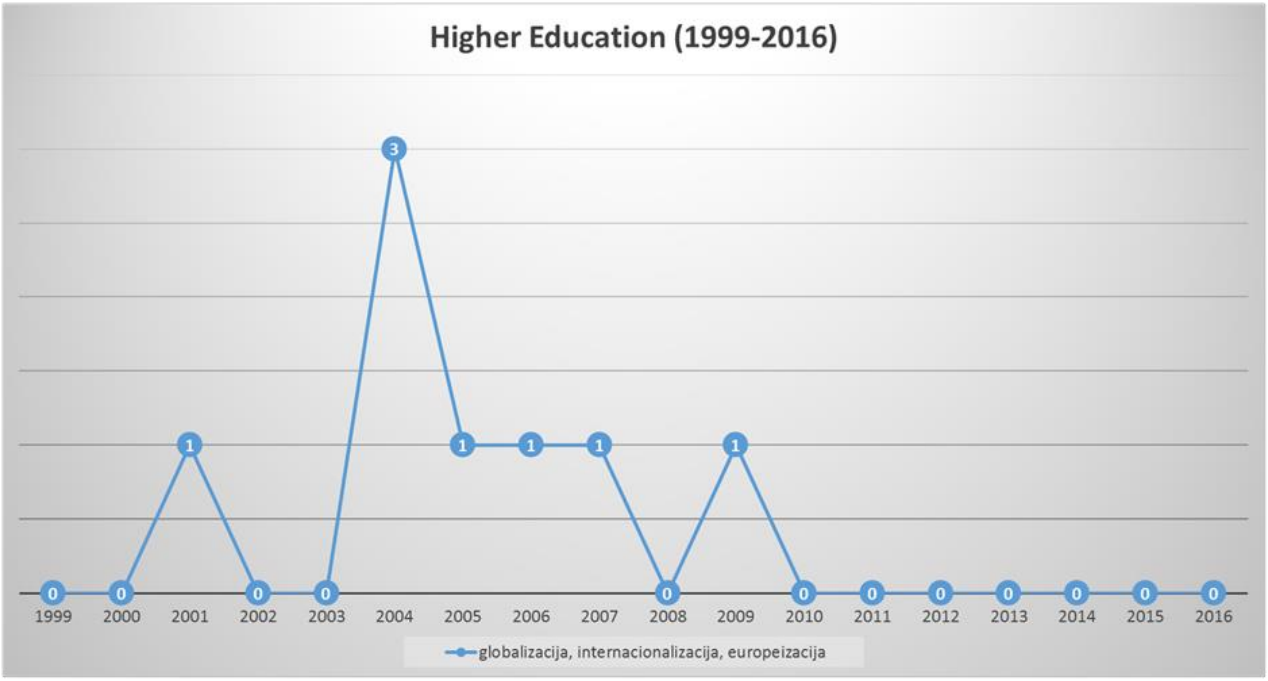

U znanstvenom časopisu *Journal of Studies in International Education* u razdoblju od 1999. do kraja prvog tromjesečja 2016. objavljeno je ukupno 20 članaka s kombinacijom triju ključnih riječi *('globalizacija, internacionalizacija, europeizacija'),* pri čemu je najveći broj njih objavljen 2005. (ukupno pet članaka).

Isto kao i u časopisu *Higher Education,* i u časopisu *Journal of Studies in International Education* najveći broj analiziranih članaka sadrži kombinaciju dviju ključnih riječi (pojmova) *'globalizacija, internacionalizacija'*, pri čemu je najveći broj članaka s ovom kombinacijom pojmova objavljen 2013. (ukupno 21 članak), te potom 2011. i 2015. (po 19 članaka svake navedene godine), nakon čega slijedi 2007. godina (ukupno objavljeno 18 članaka).

Znatno manje prisutna u člancima, kombinacija pojmova *'internacionalizacija, europeizacija'* najsnažnije je bila zastupljena 2007. godine (objavljeno ukupno pet članaka). Generalno gledano, kombinacija pojmova *'globalizacija, europeizacija'* nije toliko predmet istraživanja, sudeći po člancima objavljenim u JSIE-u.

Grafikon 3: Pregled broja članaka objavljenih u znanstvenom časopisu *Journal of Studies in International Education* u razdoblju od 1999. do 2016. prema ključnim riječima *globalizacija, internacionalizacija; globalizacija, europeizacija; internacionalizacija, europeizacija* – pregled po godinama

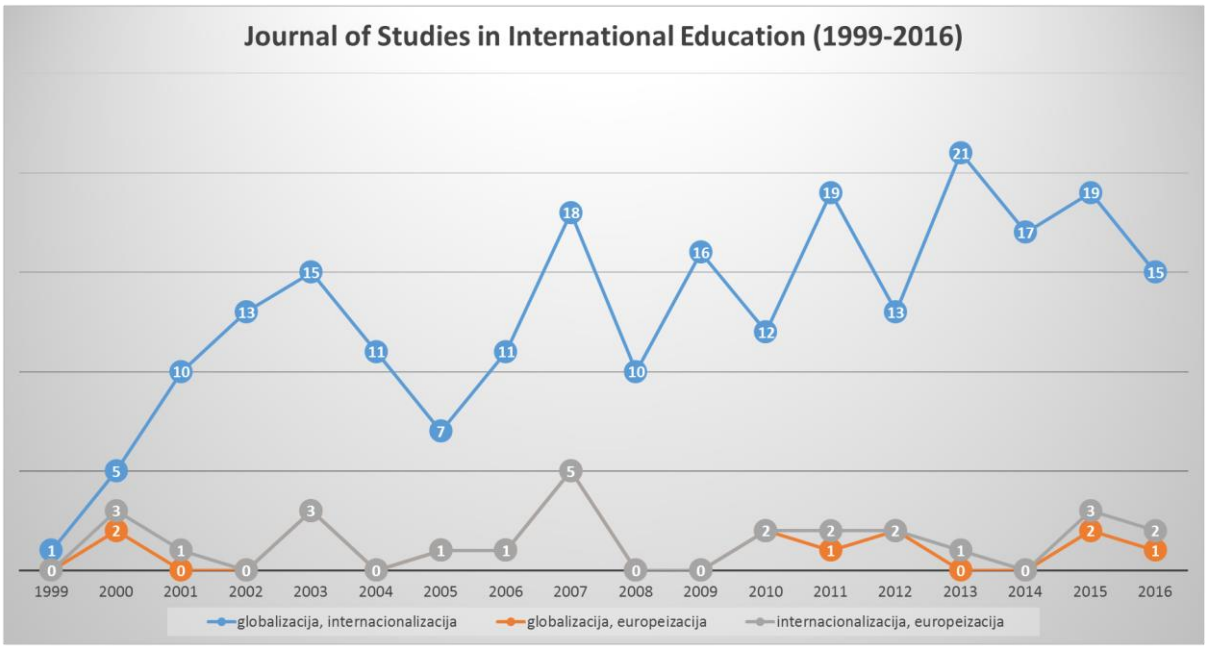

Grafikon 4: Pregled broja članaka objavljenih u znanstvenom časopisu *Journal of Studies in International Education* u razdoblju od 1999. do 2016. prema ključnim riječima *globalizacija, internacionalizacija, europeizacija* – pregled po godinama

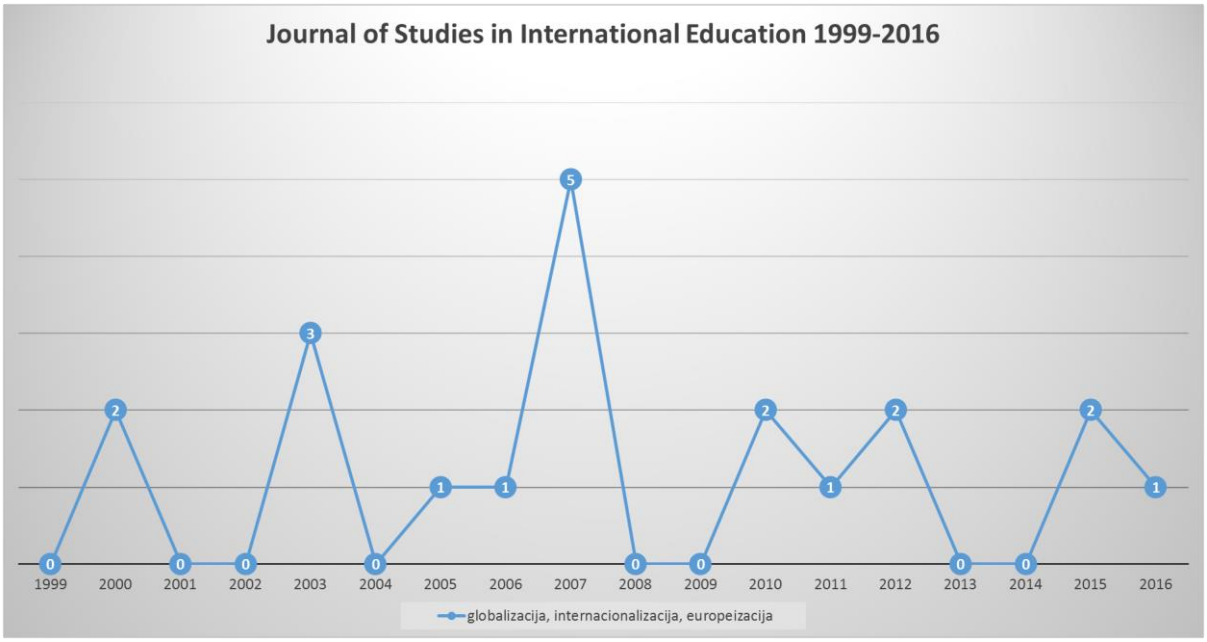

S obzirom na ograničenje s resursima (samostalno istraživanje u pripremnoj fazi *delfi* istraživanja), u pripremi upitnika za prvi krug *delfi* istraživanja fokus je ograničen na članke iz dviju revija koji sadržavaju sva tri pojma – ključne riječi: *globalizacija, internacionalizacija, europeizacija*. Ovom metodologijom, iz dviju znanstvenih časopisa izolirano je ukupno 28 članaka.

Na temelju analize ovih 28 članaka moguće je zaključiti kako se vrlo malo njih bavi definiranjem globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u visokom obrazovanju. Većina članaka usmjerena je na analizu pojedinih tema koje se vezuju uz pitanja globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u VO-u kao što su npr. mobilnost studenata i profesora (npr. Teichler, 2003; Smeby i Trondal, 2005; Kelo, Teichler i Wächter, 2006); politike i strategije internacionalizacije (npr. Luijten-Lub, Van der Wende i Huisman, 2005; Frølich, 2006), prijenosom znanja *(knowledge transfer;* npr. Teichler, 2004), dislocirani kampusi (podružnice domaćih kampusa u stranim državama - *branch campuses*; npr. Shams i Huisman, 2012; Wilkins, Stephens Balakrishnan, Huisman, 2012), rangiranje sveučilišta (npr. Marginson i Van der Wende, 2007; Horta, 2009), kvaliteta i postupci akreditiranja VO institucija (npr. Van Damme, 2001; Haug, 2000; Westerheijden, 2003), modeli upravljanja VO institucijama (npr. Enders, 2004), internacionalizacija istraživanja (npr. Kwiek, 2015), i dr.[26]

Nadalje, većina istraživača u svojim člancima donosi definicije za jedan ili dva pojma. Definiranju svih triju pojmova u člancima objavljenima u znanstvenim časopisima *Higher Education* i *Journal of Studies in International Education* pristupilo je samo nekoliko autora (Enders, 2004; Teichler, 2004; Luijten-Lub, Van der Wende i Huisman, 2005). No istovremeno, samo neki od autora u svojim člancima donose i opće definicije globalizacije, internacionalizacije i europeaizacije, iz kojih su izvedene definicije ovih triju pojmova u području VO-a. Najrjeđe je u analiziranim člancima prisutna definicija europeizacije (i opća definicija i definicija u području VO-a).[27]

Većinu članaka objavili su istaknuti istraživači koji se primarno bave globalizacijom, internacionalizacijom i europeizacijom u području VO-a (npr. Altbach, de Wit, Enders, Huisman, Knight, Luijten-Lub, Teichler, Van der Wende i sl.), koji često objavljuju svoje radove i u drugim vrhunskim znanstvenim časopisima (npr. *Studies in Higher Education, The International Journal of Higher Education Research, Higher Education Research &*

[26] Analiza objavljena u Fink-Hafner, D., & Dagen, T. (2017) *Globalisation In Higher Education Policies: Multidisciplinary Insights*. Teorija In Praksa, 54.
[27] Ibid.

Development, Higher Education Policy i dr.) i urednici su najpoznatijih znanstvenih knjiga i priručnika u ovome području, članovi su velikih istraživačkih timova u međunarodnim projektima te eksperti koje različite međunarodne institucije ili organizacije (npr. OECD, Europska komisija, Svjetska banka, UNESCO i dr.) angažiraju za pripremu *policy* dokumenata i specijalnih izvješća.

Analogno kao i u analizi članaka iz dvaju znanstvenih časopisa, u analizi prva dva poglavlja iz priručnika *The SAGE handbook of international higher education* napravljeni su sljedeći koraci:

- analitika dvaju poglavlja prema ključnim riječima (globalizacija, internacionalizacija i europeizacija)
- izdvajanje općih definicija pojmova globalizacije, internacionalizacije i europeizacije te njihovih definicija u području visokoga obrazovanja
- analiza prikupljenih definicija / blokova opisa pojmova za pripremu elemenata za prvi upitnik (prvi krug *delfi* istraživanja)
- stvaranje liste elemenata na apstraktnoj razini koji će biti uvršteni u *delfi* upitnik za prvi krug istraživanja

Priprema upitnika za prvi krug delfi istraživanja. U sljedećoj fazi, pripremljen je upitnik za prvi krug *delfi* istraživanja. Upitnik je obuhvatio elemente prikupljene kroz analizu definicija i opisa triju pojmova iz članaka objavljenih u dvama znanstvenim časopisima i prvih dvaju poglavlja iz priručnika *The SAGE handbook of international higher education.* Kako je prethodno navedeno, identificirani i izolirani elementi dodatno su analizirani kako bi se stvorila lista elemenata na apstraktnoj razini. Konačna lista elemenata i indikatora napravljena je s ciljem konsolidacije i kristalizacije:

- općih definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije
- definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području VO-a
- indikatora globalizacije i internacionalizacije u području VO-a na različitim razinama (za globalizaciju – na globalnoj/međunarodnoj/nacionalnim/sveučilišnim razinama; za internacionalizaciju – na europskoj/nacionalnim/sveučilišnim razinama)

Također, očekivano je bilo i da će rezultati prvog kruga *delfi* istraživanja dati uvide u utjecaj globalizacije, internacionalizacije i europeizacije na područje visokoga obrazovanja općenito, kao i u ključne motive za internacionalizaciju u visokom obrazovanju.[28]

Priprema upitnika za provedbu prvoga kruga istraživanja nastavljena je u suradnji sa Centrom za politološka istraživanja Fakulteta za društvene znanosti Sveučilišta u Ljubljani i Centrom za družboslovno informatiko Sveučilišta u Ljubljani. Elektronički upitnik pripremljen je uz pomoć alata (aplikacije) KA1 (www.1ka.si).

Priprema liste eksperata za delfi istraživanje. Odabir istraživača koje će se pozvati da sudjeluju u *delfi* istraživanju napravljen je na temelju: sveobuhvatne analize literature u području istraživanja globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u visokom obrazovanju; analize članaka iz dvaju znanstvenih časopisa (*Higher Education* i *Journal of Studies in International Education*) i priručnika *The SAGE handbook of international higher education* (2012.); razgovora s prof. dr. sc. Pavelom Zgagom sa Sveučilišta u Ljubljani, ekspertom u području u kojem će se provesti *delfi* istraživanje.

Kroz tri navedena postupka, identificirano je ukupno 150 eksperata širom svijeta prema sljedećem ključu:

- autori međunarodno prepoznatih radova u području istraživanja internacionalizacije visokoga obrazovanja i područja VO-a općenito
- autori analiziranih članaka iz dvaju znanstvenih časopisa (*Higher Education* i *Journal of Studies in International Education*) u razdoblju od 1999. do kraja prvog tromjesečja 2016. (28 članaka)
- autori svih poglavlja u priručniku *The SAGE handbook of international higher education* (2012)

Identificirani istraživači i eksperti dolaze iz sljedećih svjetskih regija i država:

- Europa (Austrija, Belgija, Češka, Danska, Estonija, Finska, Francuska, Hrvatska, Italija, Mađarska, Nizozemska, Norveška, Njemačka, Poljska, Portugal, Rusija, Slovenija, Srbija, Švedska, Švicarska, Španjolska, Velika Britanija)
- Sjeverna Amerika (Kanada, Meksiko, SAD)

[28] Upitnik za prvi krug *delfi* istraživanja uvršten je na kraju doktorskoga rada kao *PRILOG 1*.

- Južna Amerika (Brazil, Čile)
- Australija i Novi Zeland
- Azija (Ujedinjeni Arapski Emirati, Indija, Izrael, Japan, Kazahstan, Kina, Hong-Kong, Tajvan, Malezija, Singapur, Vijetnam)

Na temelju *snow-ball* metode (Atkinson i Flont, 2001; Noy, 2008), uz pomoć eksperata koji su sudjelovali u prvom krugu istraživanja, identificirano je dodatnih 25 eksperata iz sljedećih država: Australija, Belgija, Francuska, Hong-Kong, Luxemburg, Mađarska, Meksiko, Nizozemska, Norveška, Njemačka, Portugal, Velika Britanija).

U posebno pripremljenim tablicama, identificirani su kontakti eksperata, podaci o njihovom specifičnom znanstvenom doprinosu u području istraživanja globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja i VO-a općenito, te podaci o sveučilištima i institucijama u kojima eksperti djeluju.[29]

4.2.2. Koraci u provedbi *delfi* istraživanja

Smisao upotrebe *delfi* istraživanja nalazi se u ponavljanju krugova dok se ne dođe do konsenzusa među ekspertima o istraživanjima pitanjima. Sukladno tome, ovo *delfi* istraživanje u području visokoga obrazovanja provedeno je u dvama krugovima (dvjema iteracijama ili rundama) (Quyên, 2014; Hsu i Sandford, 2007; Skulmoski, Hartman i Krahn, 2007).

Provedba *delfi* istraživanja obuhvaćala je sljedeće korake: provedba prvoga kruga istraživanja; analiza rezultata prvoga kruga istraživanja (što je / koliko je konsenzualno; dodavanje korekcija i novih ideja; dodavanje novih eksperata za sudjelovanje u *delfi* istraživanju); priprema upitnika za drugi krug istraživanja; provedba drugoga kruga istraživanja; analiza rezultata drugoga kruga istraživanja (što je / koliko je konsenzualno; dodavanje korekcija i novih ideja; dodavanje novih eksperata za sudjelovanje u *delfi* istraživanju); izgradnja konsolidiranih definicija i indikatora za provedbu komparativnog istraživanja triju studija slučaja (stručna rasprava i oblikovanje konsenzusa u okviru istraživačkog tima).

[29] Lista eksperata pozvanih na sudjelovanje u *delfi* istraživanju dostupna je na zahtjev.

Provedba *delfi* istraživanja započela je početkom prosinca 2016. slanjem službenoga dopisa na poštanske adrese 150 identificiranih eksperata. Službenim dopisom[30], odabrani istraživači obaviješteni su o provedbi istraživanja te su zamoljeni da s obzirom na svoj istaknuti znanstveni rad u području istraživanja globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja i VO-a općenito prihvate poziv i sudjeluju u istraživanju popunjavanjem elektroničkoga upitnika.[31]

Provedba prvoga kruga delfi istraživanja. E-mail s poveznicom na *online* upitnik[32] istraživačima je na njihove elektroničke adrese poslan 25. prosinca 2016. Upitnik za prvi krug *delfi* istraživanja sadržavao je elemente za izgradnju konsolidiranih općih definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije te definicija ovih triju pojmova u području VO-a, koji su prikupljeni i iskristalizirani na temelju analize odabranih članaka iz znanstvenih časopisa *Higher Education* i *Journal of Studies in International Education* te prvih dvaju poglavlja iz priručnika *The SAGE handbook of international higher education* (2012). Također, na temelju ekstenzivne analize literature, u upitniku su ekspertima ponuđene liste indikatora globalizacije i internacionalizacije na različitim razinama.

Istraživači su na skali od 0 do 10 (pri čemu je 0 = nimalo važno, a 10 = ekstremno važno) ocjenjivali:

- važnost elemenata za stvaranje konsolidiranih općih definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije
- važnost elemenata za stvaranje konsolidiranih definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja
- važnost ponuđenih indikatora globalizacije u VO-u na globalnoj/regionalnoj/nacionalnoj/sveučilišnoj razini
- važnost ponuđenih indikatora internacionalizacije u VO-u na europskoj/nacionalnoj/sveučilišnoj razini

[30] Službeni dopis supotpisali su mentorica prof. dr. sc. Danica Fink-Hafner u ime Centra za politološka istraživanja Fakultete za družbene vede Sveučilišta u Ljubljani, voditelj smjera *Javne politike i razvoj* doktorskoga studija *Politologija* Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu prof. dr. sc. Zdravko Petak i doktorandica mr. sc. Tamara Dagen.

[31] Kao mali poticaj istraživačima da se uključe u istraživanje putem *delfi* metode, ljubaznošću Turističke zajednice Grada Zagreba, istraživačima je zajedno s dopisom poslan promidžbeni magnet s aplikacijom manifestacije *Advent u Zagrebu,* koju organizira TZV Zagreb.

[32] Kako je prethodno navedeno, cijeli originalni upitnik za prvi krug istraživanja uvršten je na kraju doktorskoga rada kao *PRILOG 1.*

Istraživači su na kraju svakoga dijela upitnika imali su mogućnost komentirati ponuđene elemente te predložiti neki svoj, novi element, koji nije sadržan u upitniku. Isti je postupak primijenjen i u odjeljcima elektroničkoga upitnika vezanima uz indikatore globalizacije i internacionalizacije u području VO-a.

Tijekom provedbe prvoga kruga, na temelju preporuka eksperata, poziv za sudjelovanje u istraživanju poslano je na adrese dodatnih 25 eksperata. Također, na sve dodatne upite koje su eksperti poslali mailom tijekom provedbe prvoga kruga istraživanja (najviše vezano uz metodologiju kreiranja upitnika, i sl.), odgovarano je promptno. Ekspertima su poslana i dva podsjetnika na sudjelovanje u istraživanju putem maila, i to 9. i 16. siječnja 2017.

Prvi krug *delfi* istraživanja zatvoren je 23. siječnja 2017. Elektronički upitnik u prvom krugu istraživanja ispunilo je ukupno 58 eksperata, što predstavlja 33,14% svih pozvanih istraživača. Najveći broj istraživača koji su sudjelovali u prvom krugu istraživanja dolazi iz Europe (Austrija, Belgija, Češka, Finska, Francuska, Hrvatska, Italija, Mađarska, Nizozemska, Norveška, Njemačka, Poljska, Portugal, Slovenija, Španjolska, Švedska, Švicarska, Velika Britanija), Sjeverne Amerike (Meksiko, SAD), Australije i Azije (Hong-Kong, Kina, Malezija, Singapur) .

Analiza rezultata prvoga kruga delfi istraživanja. Analiza inputa istraživača iz prvog upitnika te ukupnih rezultata prvoga kruga *delfi* istraživanja obavljena je tijekom veljače i ožujka 2017.

Tablica 14: Rezultati prvoga kruga *delfi* istraživanja – elementi za definicije

Definicija	**Broj elemenata – kategorije prema ocjeni eksperata**		
Kategorija	**Visoka razina konsenzusa**	**Elementi za daljnje razmatranje**	**Niska razina konsenzusa – elementi koji otpadaju iz daljnje analize**
Globalizacija – opća definicija	5	7	3
Globalizacija u području VO-a	3	5	8
Internacionalizacija – opća definicija	3	9	3
Internacionalizacija u području VO-a	9	9	8
Europeizacija – opća definicija	3	4	1
Europeizacija u području VO-a	5	1	0
Ukupno	28	35	23

Na temelju ocjena eksperata koji su sudjelovali u prvom krugu istraživanja, ukupno je 28 od ukupno 86 predloženih elemenata za sve definicije u prvoj iteraciji postiglo visoku razinu konsenzusa. Sukladno tome, ovih je 28 elemenata poslužilo kao glavna okosnica prve verzije radnih definicija triju pojmova koji će biti izgrađeni za potrebe drugoga upitnika.

Nadalje, prema procjeni eksperata, čak je 35 elemenata postiglo relativnu razinu suglasnosti, zbog čega su ih članovi *Delfi* tima dodatno razmotrili tijekom postupka izgradnje radnih verzija definicija za drugi upitnik.

Suprotno tome, 23 elementa odbačeno je zbog niskih ocjena eksperata iz daljnjeg procesa analize.

Tablica 15: Rezultati prvoga kruga *delfi* istraživanja – indikatori globalizacije i internacionalizacije u VO-u

Kategorija indikatora	**Indikatori – kategorije prema ocjeni eksperata**		
	Visoka razina konsenzusa	**Elementi za daljnje razmatranje**	**Niska razina konsenzusa – elementi koji otpadaju iz daljnje analize**
Indikatori globalizacije u VO-u na globalnoj razini	1	2	2
Indikatori globalizacije u VO-u na regionalnoj razini	3	1	2
Indikatori globalizacije u VO-u na nacionalnoj razini	1	5	4
Indikatori globalizacije u VO-u na sveučilišnoj razini	3	3	3
UKUPNO indikatori globalizacije	**8**	**11**	**11**
Indikatori internacionalizacije u VO-u na europskoj razini	3	4	0
Indikatori internacionalizacije u VO-u na nacionalnoj razini	7	3	0
Indikatori internacionalizacije u VO-u na sveučilišnoj razini	10	1	2
UKUPNO indikatori internacionalizacije	**20**	**8**	**2**
SVEUKUPNO INDIKATORI	**28**	**19**	**13**

Od ukupno predloženih 30 indikatora globalizacije u VO-u na globalnoj/regionalnoj/nacionalnoj/sveučilišnoj razini, te 30 indikatora internacionalizacije u VO-u na europskoj/nacionalnoj/sveučilišnoj razini (sveukupno 60 predloženih indikatora) u prvom upitniku, prema ocjeni eksperata ukupno je 8 indikatora globalizacije u VO-u i 20 indikatora internacionalizacije u VO-u među ekspertima postiglo visoku razinu konsenzusa. Sukladno ovim rezultatima, ovih je 28 indikatora odmah uvršteno u upitnik za drugi krug provedbe *delfi* istraživanja.

Prema procjeni eksperata, 11 indikatora globalizacije i 8 indikatora internacionalizacije postiglo je relativnu razinu suglasnosti, zbog čega ih je *Delfi* tim odlučio dodatno razmotriti tijekom postupka pripreme drugoga upitnika. Suprotno tome, 11 indikatora globalizacije i 2 indikatora internacionalizacije u VO-u zbog niskih je ocjena eksperata odbačeno iz daljnjeg procesa analize.[33]

Priprema upitnika za drugi krug delfi istraživanja. Na temelju rezultata prvoga kruga istraživanja i njihove analize, *Delfi* tim je tijekom ožujka i travnja 2017. intenzivno radio na pripremi upitnika za drugi krug istraživanja.[34]

Na temelju ocjena eksperata na predložene elemente i indikatore, te dodatnih prijedloga novih elemenata i indikatora koje su eksperti naveli u prvom upitniku, za potrebe drugoga upitnika, na temelju rada u okviru tima *Delfi* tima, kreirane su:

1) radne verzije konsolidiranih općih definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije
2) radne verzije konsolidiranih definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području VO-a
3) konsolidirane liste indikatora globalizacije i internacionalizacije u visokom obrazovanju po kategorijama (razinama)

Radne verzije konsolidiranih definicija triju pojmova izgrađene su prvenstveno od elemenata koji su među ekspertima u prvom krugu istraživanja postigli visoku razinu konsenzusa, te dodatno, prema procjeni *Delfi* tima, od pojedinih elemenata koji su postigli

[33] Detaljan prikaz rezultata prvoga kruga *delfi* istraživanja dostupan je u izvješću: Novak, M., Dagen, T., Doušak, M., Hafner-Fink, M., Fink-Hafner, D. (2017) *Round of a Delphi method survey : defining globalisation, internationalisation and Europeanisation in the field of higher education : report 1*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2017. 15 str., tabele. [COBISS.SI-ID 35178077].

[34] Cijeli originalni upitnik za drugi krug istraživanja uvršten je na kraju doktorskoga rada kao *PRILOG 2*.

relativnu razinu suglasnosti među ekspertima. Također, tijekom procesa izgradnje prijedloga radnih definicija u obzir su uzeti komentari i sugestije eksperata iz upitnika u prvom krugu.

Na temelju analize, *Delfi* tim je odlučio radne verzije definicija postaviti vrlo široko kako bi se ekspertima omogućilo da u drugom upitniku iskažu slažu li se s prijedlogom, u upitnik unesu svoje komentare na definicije ili daju svoje prijedloge izmjena definicija.

Tablica 16: Pregled broja elemenata po fazama *delfi* istraživanja

Definicija	**Broj elemenata**		
Kategorija	**Proces analize – blokovi za elemente (na temelju opisa/definicija iz odabrane literature)**	**Upitnik za prvi krug**	**Upitnik za drugi krug**
Globalizacija – opća definicija	41	15	predložena radna definicija
Globalizacija u području VO-a	25	16	predložena radna definicija
Internacionalizacija – opća definicija	14	15	predložena radna definicija
Internacionalizacija u području VO-a	72	26	predložena radna definicija
Europeizacija – opća definicija	7	8	predložena radna definicija
Europeizacija u području VO-a	11	6	predložena radna definicija
Ukupno	170	86	predložena radna definicija

Članovi *Delfi* tima zaključili su kako je zbog metodološke korektnosti nužno da se, u svrhu stvaranja više razine konsenzusa o indikatorima globalizacije i internacionalizacije u VO-u, na konsolidiranoj listi indikatora u drugom upitniku nađu i indikatori koji su u prvom krugu istraživanja postigli visoku razinu konsenzusa, i indikatori koji su postigli relativnu razinu suglasnosti. Eksperti su indikatore ponuđene na konsolidiranoj listi indikatora rangirali po važnosti (vrijednostima ovisno o broj ponuđenih indikatora, gdje manji broj znači veću važnost pojedinog indikatora, npr. 1-5; 1-17, i sl.). Dodatno, od eksperata se tražilo da prilikom rangiranja u obzir uzmu i indikatore koje su pojedini eksperti predložili u prvom krugu istraživanja (3 indikatora globalizacije u VO-u na različitim razinama; 8 indikatora internacionalizacije u VO-u na različitim razinama – sveukupno 11 indikatora).

Tablica 17: Pregled broja indikatora globalizacije i internacionalizacije u VO-u po fazama *delfi* istraživanja

Kategorija indikatora	Broj indikatora			
	Proces analize	Upitnik za prvi krug	Upitnik za drugi krug	
			postojeći	novi
Indikatori globalizacije u VO-u na globalnoj razini	5	5	3	2
Indikatori globalizacije u VO-u na regionalnoj razini	6	6	4	1
Indikatori globalizacije u VO-u na nacionalnoj razini	10	10	6	0
Indikatori globalizacije u VO-u na sveučilišnoj razini	9	9	6	0
UKUPNO indikatori globalizacije	**30**	**30**	**19**	**3**
Indikatori internacionalizacije u VO-u na europskoj razini	7	7	7	0
Indikatori internacionalizacije u VO-u na nacionalnoj razini	10	10	10	2
Indikatori internacionalizacije u VO-u na sveučilišnoj razini	13	13	11	6
UKUPNO indikatori internacionalizacije	**30**	**30**	**28**	**8**
SVEUKUPNO INDIKATORI	**60**	**60**	**47**	**11**

Provedba drugoga kruga delfi istraživanja. E-mail s poveznicom na drugi *online* upitnik na adrese 58 istraživača koji su sudjelovali u prvom krugu istraživanja poslan je 10. travnja 2017.

Upitnik za drugi krug sadržavao je prijedlog širokih konsolidiranih općih definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije te definicije ovih triju pojmova u području VO-a. Također, upitnik je sadržavao i konsolidiranu listu indikatora globalizacije i internacionalizacije u visokom obrazovanju na različitim razinama.

Kako je prethodno opisano, u dijelu upitnika s definicijama, eksperti su pitani slažu li se ili ne s pojedinom konsolidiranom definicijom, te im je zahvaljujući tehničkim mogućnostima aplikacije KA1 omogućeno unošenje prepravaka, prijedloga i komentara u upitnik. U dijelu upitnika koji donosi konsolidiranu listu indikatora, od eksperata je zatraženo da rangiraju ponuđene indikatore, odnosno odrede redoslijed njihove važnosti. Sukladno

ponuđenom ukupnom broju indikatora, eksperti su ih rangirali uz pomoć ponuđenih skala na sljedeći način:

- indikatori globalizacije u VO-u na globalnoj razini – ponuđeno ukupno 5 indikatora; eksperti su indikatore rangirali na skali 1-5 (pri čemu je 1 najvažnije, a 5 najmanje važno)
- indikatori globalizacije u VO-u na regionalnoj razini – ponuđeno ukupno 5 indikatora; eksperti su indikatore rangirali na skali 1-5 (pri čemu je 1 najvažnije, a 5 najmanje važno)
- indikatori globalizacije u VO-u na nacionalnoj razini – ponuđeno ukupno 6 indikatora; eksperti su indikatore rangirali na skali 1-6 (pri čemu je 1 najvažnije, a 6 najmanje važno)
- indikatori globalizacije u VO-u na sveučilišnoj razini – ponuđeno ukupno 6 indikatora; eksperti su indikatore rangirali na skali 1-6 (pri čemu je 1 najvažnije, a 6 najmanje važno)
- indikatori internacionalizacije u VO-u na europskoj razini – ponuđeno ukupno 7 indikatora; eksperti su indikatore rangirali na skali 1-7 (pri čemu je 1 najvažnije, a 7 najmanje važno)
- indikatori internacionalizacije u VO-u na nacionalnoj razini – ponuđeno ukupno 12 indikatora; eksperti su indikatore rangirali na skali 1-12 (pri čemu je 1 najvažnije, a 12 najmanje važno)
- indikatori internacionalizacije u VO-u na sveučilišnoj razini – ponuđeno ukupno 17 indikatora; eksperti su indikatore rangirali na skali 1-17 (pri čemu je 1 najvažnije, a 17 najmanje važno)

Ekspertima su tijekom provedbe drugoga kruga *delfi* istraživanja poslana dva podsjetnika na sudjelovanje mailom, i to 26. travnja i 8. svibnja 2017.

Drugi krug *delfi* istraživanja zatvoren je 15. svibnja 2017. U drugom krugu dobiveno je ukupno 36 validnih odgovora eksperata, što predstavlja 62,06% ukupnog broja istraživača koji su sudjelovali u prvom krugu istraživanja (58 eksperata). Najveći broj istraživača koji su sudjelovali u drugom krugu istraživanja dolazi iz Europe (Austrija, Belgija, Hrvatska, Italija, Mađarska, Nizozemska, Norveška, Njemačka, Poljska, Portugal, Slovenija, Španjolska, Švedska, Švicarska, Velika Britanija), Sjeverne Amerike (SAD), Australije i Azije (Hong-Kong).

Analiza rezultata drugog kruga delfi istraživanja. Rezultate drugoga kruga istraživanja *Defi* tim analizirao je tijekom lipnja i srpnja 2017., a dodatni rad na konsolidaciji rezultata nastavljen je tijekom rujna 2017.

Na temelju rezultata moguće je zaključiti kako su najveću razinu konsenzusa među ekspertima (veću od 50%) postigle predložene tri radne verzije konsolidiranih definicija – opća definicija globalizacije (58,33%), opća definicija internacionalizacije (55,55%) i definicija internacionalizacije u području visokoga obrazovanja (55,55%). Relativno visoku razinu konsenzusa, samo malo nižu od 50%, postigle su opća definicija europeizacije (47,22%) i definicija europeizacije u području visokoga obrazovanja (47,22%). Najmanju razinu konsenzusa među ekspertima dobila je definicija globalizacije u području visokoga obrazovanja (38,88%), na koju je najveći postotak eksperata dao komentare i prijedloge za promjene pojedinih dijelova (elemenata i pojmova) te komentara (41,66%).

Tablica 18: Rezultati drugog kruga *delfi* istraživanja – konsenzus – definicije

Kategorija	Slažem se s definicijom / nemam ništa dodati	Ne slažem se s definicijom potpuno / imam komentare	Ne mogu odgovoriti	Bez odgovora ili odustali
Globalizacija – opća definicija	21 (58,33%)	12 (33,33%)	2 (5,55%)	1 (2,77%)
Globalizacija u području VO-a	14 (38,88%)	15 (41,66%)	1 (2,77%)	6 (16,66%)
Internacionalizacija – opća definicija	20 (55,55%)	9 (25%)	1 (2,77%)	6 (16,66%)
Internacionalizacija u području VO-a	20 (55,55%)	6 (16,66%)	0	10 (27,77%)
Europeizacija – opća definicija	17 (47,22%)	9 (25%)	2 (5,55%)	8 (22,22%)
Europeizacija u području VO-a	17 (47,22%)	10 (27,77%)	1 (2,77%)	8 (22,22%)

Nakon detaljne analize svih komentara eksperata na predložene radne verzije konsolidiranih definicija i dobivenih prijedloga izmjena, moguće je zaključiti da se većina sugeriranih intervencija u tekst definicija može vezivati uz konceptualne razlike među istraživačima. Ove se razlike, između ostaloga, mogu povezati s različitim nacionalnim / regionalnim kontekstima iz kojih istraživači dolaze ili u njima djeluju (npr. razlike između istraživača iz SAD-a i istraživača iz zemalja srednje Europe, i sl.) te različitim poimanjima pojedinih pojava koje imaju ili nemaju utjecaj na pojmove globalizacije, internacionalizacije i europeizacije, kako u području visokoga obrazovanja, tako i općenito, a koje pak mogu ovisiti o razlikama u znanstvenim područjima u kojima istraživači djeluju, i dr.

U definiranju globalizacije općenito među istraživačima javljaju se npr. dvojbe što integracija znači za globalizaciju, mogu li se pojmovi konvergencije / divergencije uopće vezivati uz globalizaciju, postoji li i koja je uloga kulture i kulturne dimenzije u globalizaciji, je li u konceptu globalizacije važna uloga međunarodnih organizacija, i dr. Najčešće izražene dvojbe vezane uz definiciju globalizacije visokoga obrazovanja među ekspertima dotiču se, između ostaloga npr., pitanja da li kompeticija mora biti sadržana u definiciji, koliko je važna uloga države u konceptu globalizacije u području VO-a, je li riječ o *'vanjskom'* procesu, dovodi li on do konvergencije / divergencije, da li globalizacija u VO-u potiče stvaranje *'globalne kulture visokoga obrazovanja'*, treba li u definiciju uvesti ulogu novih pružatelja usluga u području VO-a, osnažiti ulogu VO institucija ili jasnije naglasiti da se zbog utjecaja globalizacije u području VO-a razvijaju nove aktivnosti koje nisu više vezane uz nacionalne kontekste visokoga obrazovanja.

U definiranju internacionalizacije općenito, dvojbe među istraživačima, između ostaloga, tiču se važnosti tržišta rada za koncept i definiciju, opće uloge kompeticije, pitanja doprinosi li internacionalizacija stvaranju *'internacionalnih i interkulturalnih kompetencija'*, treba li *'suradnja'* jače biti naglašena u definiciji i sl. S druge strane, rezultati *delfi* istraživanja pokazali su kako je postojeća definicija internacionalizacije u području visokoga obrazovanja Jane Knight[35], koja je uz manje nadogradnje vrlo prezentna u literaturi već više od dva desetljeća, i dalje široko prihvaćena među istraživačima. Rezultati pokazuju da je nekoliko istraživača preložilo daljnji rad na njezinoj operacionalizaciji ili sugeriralo manju nadogradnju ove definicije.

Dvojbe istraživača vezane uz opću definiciju europeizacije najviše su vezane uz razlikovanje, odnosno različito poimanje, pojmova *'europska integracija'* i *'europeizacija'*, pitanje dovodi li europeizacija do integracije i konvergencije te do stvaranja *'europske kulturne tradicije i vrijednosti'*, utječe li europeizacija na kompetitivnost, koliko je važno u definiciji naglasiti politička i ekonomska kretanja, i sl. Dvojbe nekih eksperata vezane uz razlikovanje pojmova *'europska integracija'* i *'europeizacija'* prisutne su i pojedinim komentarima na predloženu definiciju europeizacije u području visokoga obrazovanja, i to uz napomenu kako je važno razlikovati pojmove *'Europa'* i *'EU'*. Nadalje, neki eksperti imaju različite poglede na važnost i ulogu tržišta u konceptu europeizacije u području VO-a, traže snažnije isticanje

[35] Npr. *proces integriranja i donošenja međunarodne i međukulturalne dimenzije u istraživanje, poučavanje i u servisne funkcije neke visokoobrazovne institucije* (Knight, 1994: 7).

'suradnje' i uvođenje važnosti *'interesnih organizacija'* u definiciju, pitaju se je li nužno europeizaciju vezivati uz ideju integracije i je li europeizacija proces regionalizacije, i sl.

Na temelju rangiranja indikatora s ponuđene konsolidirane liste u drugom upitniku, te rezultata koji nam daju uvid u važnost i razinu konsenzusa među ekspertima o pojedinom indikatoru, dobivena je njihova konačna lista – 9 indikatora globalizacije u području VO-a na različitim razinama i 15 indikatora internacionalizacije u VO-u na različitim razinama.[36]

Tablica 19: Rezultati drugog kruga *delfi* istraživanja – indikatori globalizacije i internacionalizacije u VO-u

Kategorija indikatora	Konačan broj indikatora
Indikatori globalizacije u VO-u na globalnoj razini	3
Indikatori globalizacije u VO-u na regionalnoj razini	1
Indikatori globalizacije u VO-u na nacionalnoj razini	2
Indikatori globalizacije u VO-u na sveučilišnoj razini	3
UKUPNO indikatori globalizacije	**9**
Indikatori internacionalizacije u VO-u na europskoj razini	4
Indikatori internacionalizacije u VO-u na nacionalnoj razini	5
Indikatori internacionalizacije u VO-u na sveučilišnoj razini	6
UKUPNO indikatori internacionalizacije	**15**
SVEUKUPNO INDIKATORI	**24**

[36] Detaljan prikaz rezultata drugoga kruga *delfi* istraživanja dostupan je u izvješću: Novak, M., Dagen, T., Doušak, M., Hafner-Fink, M., Fink-Hafner, D. (2017) *Round of a Delphi method survey : defining globalisation, internationalisation and Europeanisation in the field of higher education : report 2*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2017. 37 str., tabele. [COBISS.SI-ID 35177821].

4.2.3. Izgradnja konsolidiranih definicija i indikatora za provedbu komparativnog istraživanja triju studija slučaja

Na temelju višemjesečne analize rezultata cijeloga *delfi* istraživanja te radionice koja je Fakulteti za družbene vede Sveučilišta u Ljubljani održana 26. rujna 2017., među članovima *Delfi* tima usuglašeno je da se najprije pristupi konsolidaciji minimalnih definicija, koje se mogu koristiti u procesu finalizacije doktorskoga rada *Utjecaj globalizacije na internacionalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta.*[37]

Na temelju sveobuhvatne analize, konsenzualnom odlukom cijeloga tima, za potrebe finalizacije doktorskoga rada mogu se koristiti sljedeće definicije:

- **opća definicija globalizacije:** *'Globalizacija općenito predstavlja procese društvenog prekograničnog i međusobnog povezivanja širom svijeta, pri čemu društveno obuhvaća socijetalno*[38]*, gospodarsko, kulturno i političko povezivanje.'*[39]

- **definicija globalizacije u području visokoga obrazovanja:** *'Globalizacija u području visokoga obrazovanja predstavlja procese društvenog prekograničnog i međusobnog povezivanja u VO-u širom svijeta, što uključuje transnacionalnu povezanost u VO-u koja nije ugrađena u nacionalne kontekste, a ovisi o rastu globalne kompeticije i globalnom korištenju novih tehnologija.'*[40]

---

[37] Detaljan prikaz analize rezultata i komentara eksperata dobivenih provedbom drugoga kruga *delfi* istraživanja, na temelju kojih je *Delfi* tim radio na konsolidaciji minimalnih definicija koje se mogu koristiti u procesu finalizacije ovoga doktorskoga rada, dostupan je u dvama izvješćima: Dagen, T., Doušak, M., Hafner-Fink, M., Novak, M., Fink-Hafner, D. (2017) *Report : analysis 2. Round of a Delphi method survey: defining globalisation, internationalisation and Europeanisation in the field of higher education : experts comments analysis*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2017. 17 str. [COBISS.SI-ID 35519581]; i Dagen, T., Doušak, M., Hafner-Fink, M., Novak, M., Fink-Hafner, D. (2017) *Report: analysis 2. Round of a Delphi method survey: defining globalisation, internationalisation and Europeanisation in the field of higher education: survey comments analysis summary*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2017. 17 str. [COBISS.SI-ID 35519325].

[38] Budući da na temelju rezultata *delfi* istraživanja definicija na engleskom jeziku koristi riječ *'societal'*, u ovom se radu na hrvatskom jeziku koristi pojam *'socijetalno'*.

[39] Opća definicija globalizacije na engleskom jeziku: *'Globalisation in general are processes of worldwide social connecting over and across borders. Social connecting includes societal, economic, cultural and political connecting.'* (*Delfi* tim, 2017.)

[40] Definicija globalizacije u području visokoga obrazovanja na engleskom jeziku: *'Globalisation in higher education field are processes of worldwide social connecting over and across borders in higher education. It includes transnational HE connections dis-embedded from the national context, depending on rising of global competition and globally used new technologies.'* (*Delfi* tim, 2017.)

- **opća definicija internacionalizacije:** *'Internacionalizacija je upravljiv*[41] *proces usmjeren na širenje suradnje i prekograničnih formalnih odnosa između država, institucija i organizacija.'*[42]

- **definicija internacionalizacije u području visokoga obrazovanja:** *'Internacionalizacija u području visokoga obrazovanja je proces usmjeren na širenje suradnje i prekograničnih formalnih odnosa između država, institucija i organizacija u VO-u, pri čemu dolazi do uključivanja međunarodne i/ili globalne dimenzije u podučavanje, istraživanje, servisne funkcije, ponudu i svrhu visokoga obrazovanja.*[43]

- **opća definicija europeizacije u širem smislu:** *'Europeizacija je u širem smislu dio globalizacije.'*[44]

- **opća definicija europeizacije u užem smislu:** *'Europeizacija u užem smislu predstavlja procese unutar EU.'*[45]

- **definicija europeizacije u području visokoga obrazovanja u širem smislu:** *'Europeizacija u području visokoga obrazovanja je u širem smislu dio globalizacije VO-a.'*[46]

---

[41] U ovom se doktorskom radu engleska riječ *'steerable'* u kontekstu ove definicije prevodi kao *'upravljiv'*.

[42] Opća definicija internacionalizacije na engleskom jeziku: *'Internationalisation in general is a steerable process of greater cooperation and cross-border formal relations between states, institutions and organisations.'* (*Delfi* tim, 2017.)

[43] Definicija internacionalizacije u području visokoga obrazovanja na engleskom jeziku*: 'Internationalisation in higher education field is a steerable process of greater cooperation and cross-border formal relations between states, institutions and organisations in HE. It includes international and/or global dimension into the teaching, research, service functions, purpose and delivery of HE'*. (*Delfi* tim, 2017.)

[44] Opća definicija europeizacije u širem smislu na engleskom jeziku: *'Europeanisation in general (in a broader terms) is part of globalisation.'* (*Delfi* tim, 2017.)

[45] Opća definicija europeizacije u užem smislu na engleskom jeziku: *'Europeanisation in general (in a narrow sense) are processes limited to the EU.'* (*Delfi* tim, 2017.)

[46] Definicija europeizacije u području visokoga obrazovanja u širem smislu na engleskom jeziku*:'Europeanisation in higher education field (in a broader terms) is part of globalisation in HE.'* (*Delfi* tim, 2017.)

– **definicija europeizacije u području visokoga obrazovanja u užem smislu:** *'Europeizacija u području visokoga obrazovanja u užem smislu predstavlja procese internacionalizacije VO-a koji se temelje na stvaranju i implementaciji politika na EU razini.'*[47]

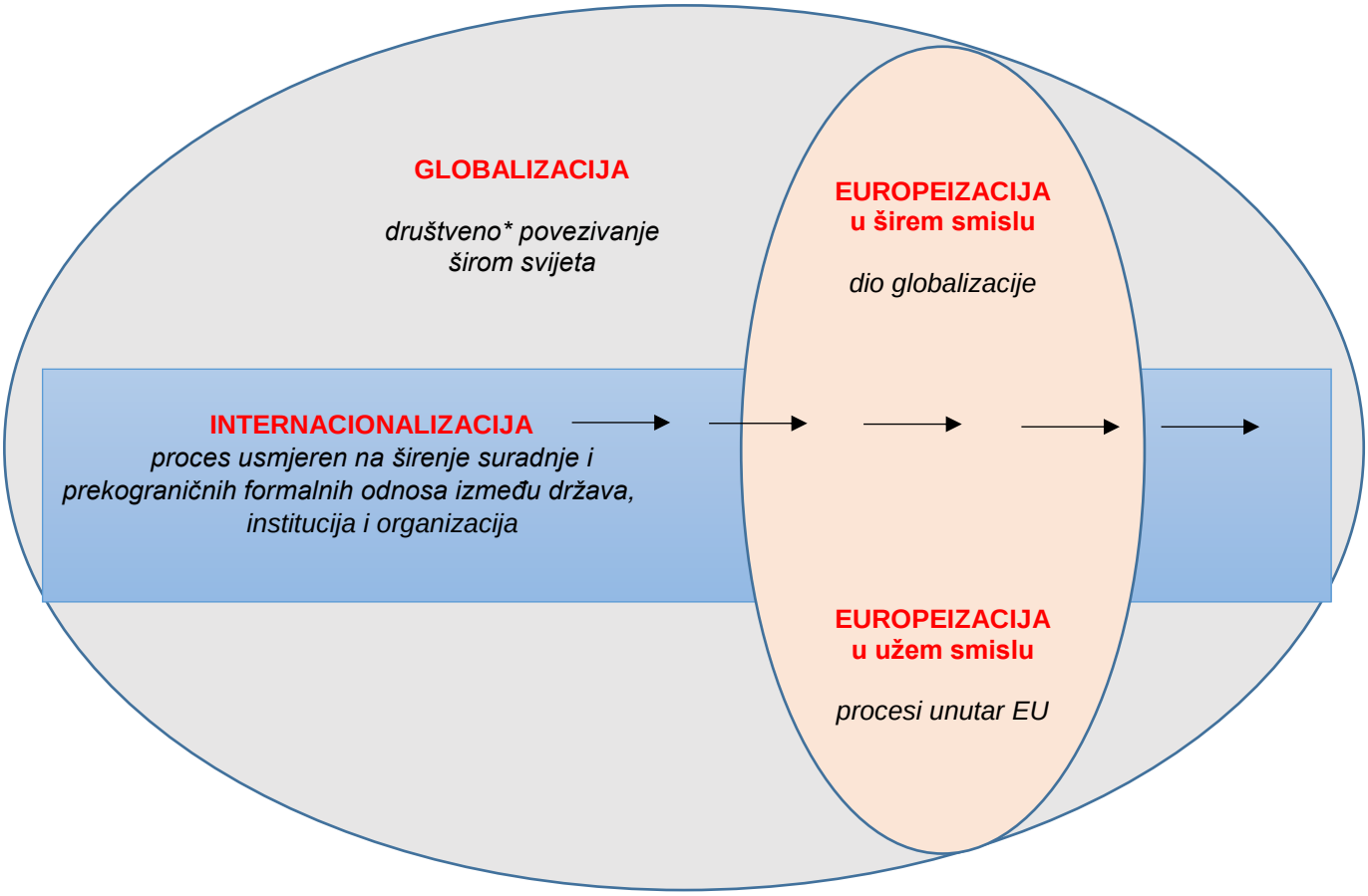

* Napomena: 'društveno' uključuje socijetalno (engl. *societal*), gospodarsko, kulturno i političko.

Slika 6: Minimalne opće definicije globalizacije, internacionalizacije i europeizacije
(Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak, 2017)[48]

[47] Definicija europeizacije u području visokoga obrazovanja u užem smislu na engleskom jeziku:*'Europeanisation in higher education field (in a a narrow sense) are processes of internationalisation in HE based on policy making and implementation in frame of the EU.'* (*Delfi* tim, 2017.)

[48] Minimalne opće definicije globalizacije, internacionalizacije i europeizacije na temelju rezultata *delfi* istraživanja i konsenzualne odluke cijeloga *Delfi* tima predstavljene na na međunarodnoj znanstvenoj konferenciji *'Looking out – comparability and compatibility in global higher education'*, održanoj u okviru projekta *'THE NEAR-EU PROJECT: The Bologna Resource Centre'* u organizaciji Centra za obrazovne policy studije (Centre for Educational Policy Studies) Sveučilišta u Ljubljani u listopadu 2017.

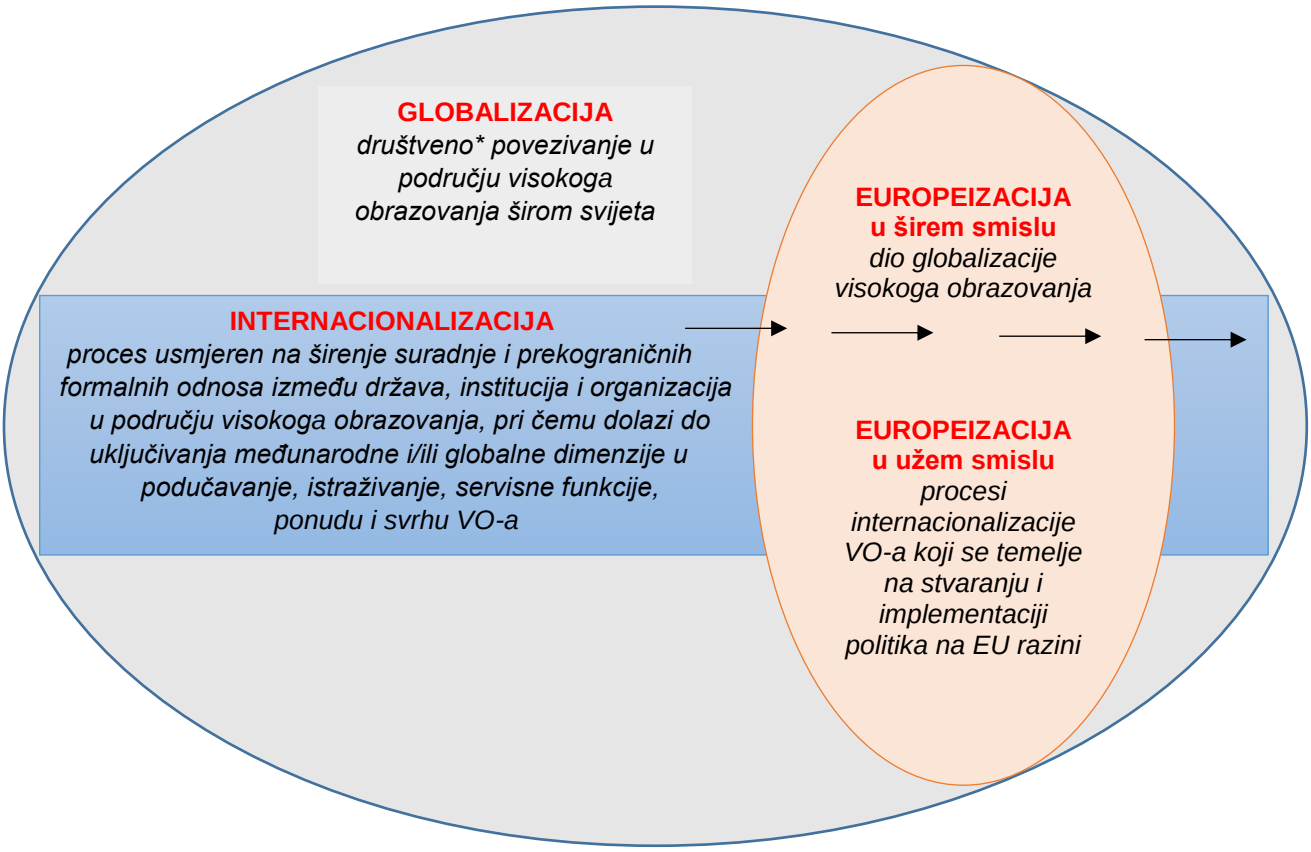

* Napomena: 'društveno' uključuje socijetalno (engl. *societal*), gospodarsko, kulturno i političko.

Slika 7: Minimalne definicije globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja
(Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak, 2017)[49]

Među članovima *Delfi* tima usuglašeno je da će se tijekom sljedećih mjeseci nastaviti rad na daljnjoj kristalizaciji prethodno navedenih minimalnih konsolidiranih općih definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije te definicija ovih triju pojmova u području visokoga obrazovanja, uzimajući u obzir postojeće materijale (rezultati i analize *delfi*

[49] Minimalnedefinicije globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja na temelju rezultata *delfi* istraživanja i konsenzualne odluke cijeloga *delfi* tima predstavljene na na međunarodnoj znanstvenoj konferenciji *'Looking out – comparability and compatibility in global higher education'*, održanoj u okviru projekta *'THE NEAR-EU PROJECT: The Bologna Resource Centre'* u organizaciji Centra za obrazovne policy studije (Centre for Educational Policy Studies) Sveučilišta u Ljubljani u listopadu 2017.

istraživanja) koji su širi od onoga što je predstavljeno u minimalnim definicijama[50]. Između ostaloga, u bliskoj budućnosti planira se organizacija jedne ili dviju fokus grupa tijekom kojih bi se među vodećim ekspertima u ovom području dodatno iskristalizirali pojedini elementi i dijelovi definicija, te kako bi se moglo doći do širih konsolidiranih definicija i liste indikatora.

Na temelju rezultata iz drugog kruga *delfi* istraživanja, u nastavku se donosi popis indikatora globalizacije i internacionalizacije u području visokoga obrazovanja na različitim razinama[51]:

Indikatori globalizacije u VO-u:

- **indikatori globalizacije u VO-u na globalnoj razini:**
  1) postojanje međuvladinih/sveučilišnih organizacija uključenih u stvaranje novih inicijativa i politika u području visokoga obrazovanja na globalnoj razini (da / ne, opis)
  2) opseg ko-izdavačkih i suradničkih istraživačkih projekata na globalnoj razini (mjereno brojevima)
  3) pristup globalnim resursima putem knjiga, interneta i drugih informacijskih i komunikacijskih tehnologija (mjereno u indeksu)

- **indikatori globalizacije u VO-u na regionalnoj razini** (npr. Europa, Azija, Afrika, Latinska Amerika i Karibi, Južna Afrika, i dr. / EU, Jugoistočna Azija, Supsaharska Afrika, i dr.):

  1) postojanje regionalnih programa mobilnosti (npr. Erasmus +, UMAP, AIMS, EU-ASEAN, EU-Latin, itd.) (mjereno brojevima, opisom)

- **indikatori globalizacije u VO-u na nacionalnoj razini:**

  1) korištenje stranog (svjetskog) jezika kao nastavnog jezika
  2) postojanje zakonske regulative kojom se uređuju i propisuju uvjeti ulaska stranih visokoobrazovnih institucija (privatnih/državnih) ili drugih institucija koje pružaju

[50] Odnosi se na šire definicije, a ne samo na minimalne.
[51] Riječ je o indikatorima koji su u drugom krugu istraživanja postigli visoku razinu konsenzualnosti među ekspertima.

usluge u obrazovanju u nacionalni sustav visokog obrazovanja i na nacionalno tržište VO-a

- **indikatori globalizacije u VO-u na sveučilišnoj razini:**

1) sudjelovanje u globalnim sveučilišnim mrežama (mjereno brojevima, opisom)
2) sudjelovanje u strateškim partnerstvima i konzorcijima (mjereno brojevima, opisom)
3) korištenje stranog (svjetskog) jezika kao nastavnog jezika na određenom sveučilištu

Indikatori internacionalizacije u VO-u:

- **indikatori internacionalizacije u VO-u na europskoj razini:**

1) postotak studenata uključenih u Erasmus+ program i druge europske programe mobilnosti na europskoj razini (mjereno % u jednoj godini)
2) postotak sveučilišnih nastavnika uključenih u program Erasmus+ i druge europske programe mobilnosti na europskoj razini (mjereno % u jednoj godini)
3) razina EU ulaganja u *Program cjeloživotnog učenja - LLP*, posebno u Erasmus+ program (mjereno u eurima za jednu godinu)
4) razina EU ulaganja u program *Obzor 2020* (mjereno u eurima za jednu godinu)

- **indikatori internacionalizacije u VO-u na nacionalnoj razini:**

1) internacionalizacija kao strateški prioritet nacionalnog sustava visokoga obrazovanja (postojanje politike internacionalizacije u zakonskim aktima kojima se regulira područje visokoga obrazovanja na nacionalnoj razini)
2) politika internacionalizacije u sustavu visokoga obrazovanja (postojanje nacionalne strategije internacionalizacije u području visokog obrazovanja)
3) broj i postotak domaćih studenata upisanih na sveobuhvatni studijski program na preddiplomskoj/diplomskoj/doktorskoj razini na nekoj inozemnoj visokoobrazovnoj instituciji (mjereno brojevima i % na godišnjoj razini) (tzv. *free movers*)

4) broj državnih stipendija i potpora za upis studenata na studij u inozemstvu (sveobuhvatni studijski program na preddiplomskoj/diplomskoj/doktorskoj razini na stranim visokoobrazovnim institucijama) (mjereno brojevima i % na godišnjoj razini, opis)
5) postojanje posebnih instrumenata/mehanizama nacionalne politike koji potiču/podržavaju internacionalizaciju u nacionalnom sustavu visokoga obrazovanja

– **indikatori internacionalizacije u VO-u na sveučilišnoj razini:**

1) broj i postotak inozemnih studenata upisanih na sveobuhvatni studijski program na nekom sveučilištu na preddiplomskoj/diplomskoj/doktorskoj razini (mjereno brojevima i % na godišnjoj razini) (tzv. *free movers*)
2) združeni studijski programi (mjereni brojevima i %)
3) broj i postotak dolaznih/odlaznih istraživača i sveučilišnih nastavnika koji sudjeluju u programima mobilnosti i odlaze na inozemne visokoobrazovne institucije (mjerene brojevima,% i prema trajanju mobilnosti)
4) broj i postotak dolaznih/odlaznih stranih studenata koji sudjeluju u programima mobilnosti (npr. Erasmus+) (mjereno brojevima i % na godišnjoj razini, opis)
5) međunarodni istraživački projekti (mjereni u brojevima i €)
6) strateška partnerstva sklopljena s drugim europskim i/ili međunarodnim visokoobrazovnim institucijama (mjerena brojevima)

Delfi tim je nakon oba kruga istraživanja, uz ekstenzivna izvješća s detaljnim rezultatima[52], pripremio i kraće sažetke koji su dani na uvid ekspertima koji su sudjelovali u pojedinim etapama *delfi* istraživanja. Istraživačima će se nakon dodatne analize ponuditi i mogućnost da im se nakon završetka provedbe *delfi* istraživanja pošalju znanstveni članci u kojima će biti objavljeni rezultati ovoga istraživanja te njegove pojedine etape.

Konsolidirane minimalne opće definicije globalizacije, internacionalizacije i europeizacije te definicije ovih triju pojmova u području visokog obrazovanja, kao i indikatori

[52] Izvješća su dostupna u COBISS.SI bazi (Kooperativni online bibliografski sistem in servisi).

globalizacije i internacionalizacije u VO-u na različitim razinama, koji su prethodno predstavljeni u ovom poglavlju, koriste se u empirijskom istraživanju koje se provodi u okviru ovog doktorskog rada.

5. KOMPARATIVNA ANALIZA TRIJU STUDIJA SLUČAJA

5.1. Uvod

Kako bi se istražio utjecaj globalizacije na internacionalizaciju europskih javnih sveučilišta, te kako bi se testirale hipoteze, u ovom je doktorskom radu provedena komparativna analiza triju studija slučaja (Ragin, 1987; Gerring, 2007; Rohlfing, 2012; Yin, 2007; Landman, 2008; Della Porta and Keating, 2008).

U skladu s postavljenom hipotezom, komparacijom triju studija slučaja ispitano je jesu li i na koji način razlike između nacionalnih konteksta utjecale na razlike u strategijama internacionalizacije pojedinih javnih europskih sveučilišta. Unutar toga, analizirane su i različitosti u tradiciji, kulturi i povijesnoj ulozi države u kojoj sveučilište djeluje. Također, komparativnom analizom istraženo je jesu li i kako načini na koji države upravljaju financijskom i ekonomskom krizom utjecale na razlike u nacionalnim strategijama internacionalizacije i strategijama koje su u ovom području razvila visoko internacionalizirana europska javna sveučilišta.

Nakon što se predstavi teorijski okvir za provedbu analize studija slučaja, u tekstu ovoga poglavlja uslijedit će detaljan prikaz podataka i uvida dobivenih komparativnim istraživanjem putem istraživačkog modela koji je osmišljen za ovaj projekt. Kako je prikazano na Slici 1., u okviru poglavlja Teorijsko-metodološki okvir, kroz istraživački model dobiveni su uvidi o trima razinama (supranacionalnoj/europskoj, nacionalnim, sveučilišnoj) te o djelovanju faktora s globalne, međunarodne, nacionalnih i sveučilišnih razina.

5.2. Teorijski okvir za provedbu analize studija slučaja

Kako je naznačeno, u ovom prvom dijelu poglavlja donosi se teorijski pregled metodološkoga postupka na temelju kojega je za potrebe ovoga doktorskoga rada provedeno empirijsko istraživanje putem komparacije triju studija slučaja. U tekstu se obrazlaže način donošenja odluke o broju slučajeva koji će biti zahvaćeni komparacijom, donosi se opis vrsta i ciljeva analize studije slučaja, obrazlaže se način na koji je za potrebe ove komparativne analize određena populacija slučajeva i karakteristike koje dijele svi slučajevi u populaciji, opisuju se vremenske granice analize, donosi se preliminarni opis očekivanih ishoda komparativne analize, obrazlažu se očekivanja vezana uz mogućnosti generalizacije dobivenih rezultata, te se opisuje tip analize studije slučaja.

Broj slučajeva obuhvaćeni analizom. Komparativna analiza u ovom doktorskom radu ograničena je na tri studije slučaja te stoga ima obilježja *maloga n istraživanja* (Marsh i Stoker, 2005; Ragin, 1987). Kvalitativno istraživanje manjeg broja slučajeva *može pružiti mnogo rigorozniji i sofisticiraniji odgovor na neke vrste istraživačkih pitanja,* a karakterizira ga kontrola nekih varijabli, dok se u drugima detektiraju popratne varijacije (Marsh i Stoker, 2005: 255). Ograničenje na analizu triju slučaja uvjetovan je resursima koji su dostupni doktorskom studentu, koji istraživanje provodi samostalno u okviru svoga doktorskoga rada. Saznanja iz ovoga istraživanja kasnije mogu poslužiti kao osnova za provedbu daljnjih istraživanja na većem broju sveučilišta/država pomoću kvantitativnih metoda.

Vrsta i ciljevi analize studije slučaja. Metodološka literatura razlikuje dvije vrste studija slučaja: 1) teorijski orijentirane studije slučaja *(theory-centered case study)*; i 2) studije slučaja orijentirane na jedan slučaj *(case-centered case study)*. U studijama slučaja koje su orijentirane na jedan slučaj teorija je instrument za formuliranje opsežnoga sveobuhvatnoga objašnjenja jednog pojedinačnoga slučaja, dok je teorijski orijentirana studija slučaja usmjerena na doprinos razvoju neke opće, generalne teorije (Rohlfing, 2012: 1, 2). Budući da u ovom istraživanju postoji teorija na kojoj je moguće graditi hipoteze prije provedbe empirijske analize (teorija globalizacije, europeizacije i internacionalizacije), iako su ovi teorijski koncepti u području istraživanja visokoga obrazovanja još uvijek u fazi razvoja, zbog čega je prethodno i provedeno istraživanje putem *delfi* metode (npr. Hsu i Sandford, 2007; Skulmoski, Hartman i Krahn, 2007) među ekspertima u međunarodnom kontekstu u ovom području s ciljem kristalizacije i verifikacije definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u VO-u, komparacija studija slučaja koja se provodi u ovom doktorskom radu predstavlja teorijski orijentiranu studiju slučaja.

U literaturi postoje tri istraživačka cilja teorijski orijentiranih studija slučaja, ovisno o tome da li se analizom želi izgraditi, testirati ili modificirati jedna ili više hipoteza (Rohlfing, 2012: 9-12). Sukladno ovoj kategorizaciji, ovaj je doktorski rad, a sukladno tome i komparativna analiza, usmjeren na testiranje glavne teze i hipoteze istraživanja, te stoga uključuje sljedeće korake: formulaciju koncepata, formulaciju hipoteza, odabir slučajeva, empirijsku analizu u cilju potvrde postavljenih hipoteza, te njihovu evaluaciju (Rohlfing, 2012: 11).

Kauzalnost. U ovom se doktorskom radu globalizacija (i promjene koje ona donosi) i nacionalni kontekst smatraju neovisnim varijablama (x), a zavisnom varijablom (y) strategija internacionalizacije javnog europskog sveučilišta. Jedan od očekivanih ishoda istraživanja je i

potvrda teze da je financijska i ekonomska kriza također utjecala na odabir specifične strateške odrednice (niše) internacionalizacije sveučilišta tijekom posljednjih godina, te se može smatrati intervenirajućom varijablom koja ima efekt moderatora *(moderator effect).* Budući da se u ovom radu analiziraju učinci uzroka *(effect of causes)* te se želi objasniti jesu li neki specifični uzroci (globalizacija i nacionalni kontekst) imali poseban utjecaj na određeni ishod (visoka internacionaliziranost javnih europskih sveučilišta postignuta razvojem specifičnih strateških odrednica (niša) internacionalizacije), ovo se istraživanje smatra x-usmjerenim *(x-cenered)* (Rohlfing, 2012: 40, 41).

Budući da porast u neovisnoj varijabli (utjecaj globalizacije koji uzrokuje promjene u paradigmi visokoga obrazovanja u globalnom kontekstu, zbog čega su i u nacionalnim kontekstima prisutne promjene) utječe na porast u zavisnoj varijabli (razvoj novih strategija internacionalizacije sveučilišta s fokusom na posebnu nišu internacionalizacije), može se zaključiti da je u ovom istraživanju primijenjen koncept kauzalnost koji se naziva simetrija, te je riječ o pozitivnoj korelaciji (Rohlfing, 2012: 47-48).

Populacija slučajeva i karakteristike koje dijele svi slučajevi u populaciji. Kako bi se odredila populacija slučajeva koji će biti obuhvaćeni komparativnom analizom odabrani su sljedeći uvjeti *(scope conditions)*, odnosno karakteristike koje dijele svi slučajevi u populaciji: 1) europska javna sveučilišta; 2) sveučilišta koja su snažno fokusirana na implementaciju Bolonjskoga procesa; 3) visoko internacionalizirana sveučilišta sa specifičnom strateškom odrednicom (nišom) internacionalizacije; 4) visoko pozicionirana sveučilišta na svjetskim rang-listama; 5) povijesna sveučilišta s dugom tradicijom istraživanja i poučavanja.

Riječ je o prostornim uvjetima *(space scope conditions)* jer je fokus analize na Europi (tri sveučilišta u trima europskim zemljama), te sadržajnim uvjetima *(substantive scope conditions)* budući je analiza usmjerena na nacionalne politike visokoga obrazovanja u specifičnoj europskoj državi, specifične načine kojima nacionalne vlade upravljaju financijskom i ekonomskom krizom, i specifičnih strategija internacionalizacije koje su razvila sveučilišta. Sva tri odabrana slučaja morala su ispuniti ove uvjete. Očekivano je bilo da će se u komparativnoj analizi potvrditi kako je riječ o najsličnijim slučajevima *(the more similar cases).*

Vremenske granice analize. Istraživanje je vremenski ograničeno *(temporal boundaries)* na razdoblje od 1999. godine, kada je potpisana *Bolonjska deklaracija,* do sredine 2016., kada je komparativna analiza na terenu završena. Ovaj je period odabran stoga što su

razvoj strategija mobilnosti, jačanje međunarodne suradnje među visokoobrazovnim institucijama u Europi te razvoj novih programa i strategija u području internacionalizacije neki od glavnih ciljeva i odrednica Bolonjskoga procesa. Kako je prethodno opisano, u pripremi istraživanja primijenjen je odabir uvjeta opsega slučajeva da bi se osigurala kontrola u provedbi komparacije slučajeva (Rohlfing, 2012: 8).

Ishodi komparativne analize studija slučaja. S obzirom da je cilj komparativne analize testirati postavljenu tezu i hipotezu, u skladu s istraživačkim dizajnom i konceptom ovoga doktorskoga rada, prije provedbe istraživanja očekivalo se da će ishodi istraživanja biti višestruki. Iako je bilo očekivano da će analiza pokazati kako su sva tri sveučilišta razvila specifične strateške odrednice (niše) internacionalizacije koje se temelje na tradiciji, kulturi i povijesnoj ulozi države u kojoj sveučilište djeluje, te da su zahvaljujući ovim strategijama promatrana sveučilišta dosegla razinu visoke internacionaliziranosti, također se očekivalo i da će se analizom dokazati da su sva tri promatrana sveučilišta implementirala različite strategije internacionalizacije, i to više od jedne strategije. Sukladno tome, pozitivni ishod istraživanja vezan je uz potvrdu hipoteze prema kojoj su tradicija, kultura i povijesna uloga države u kojoj sveučilište djeluje bili dobra polazna točka za razvoj specifične odrednice (niše) internacionalizacije koja se u slučajevima promatranih sveučilišta pokazala uspješnom i djelotvornom. Također, budući da u okviru odabranoga dizajna istraživanja nije moguće dobiti uvide i izmjeriti kvantitativno koje je od tri odabranih sveučilišta više internacionalizirano, te kvantitativno odrediti koliki je stupanj promjene nastupio na sveučilištima zahvaljujući razvoju specifične strategije internacionalizacije (u kolikoj su mjeri tradicija, kultura i povijest države bile osnova za odabir strateške odrednice internacionalizacije sveučilišta te utjecali na odabir strategije), moguće je zaključiti da u ovom projektu nema kontinuuma.

Tipovi analize studije slučaja. U literaturi postoje dva tipa analize studije slučaja: 1) analiza unutar jednoga slučaja *(within-case level analysis)*; i 2) analiza na razini više slučajeva *(cross-case level analysis).* I dok se analiza unutar jednoga slučaja bavi kauzalnim mehanizmima i kauzalnim procesima, analiza na razini više slučajeva fokusirana je na teoriju i ispitivanje kauzalnih efekata (Rohlfing, 2012: 12). Budući da se u ovom istraživanju testiraju hipoteze, u radu se primjenjuje analiza na razini više slučajeva *(cross-case level analysis)* te se promatraju i kompariraju tri studije slučaja. Teorijska razina analize korespondira s teorijskim krajem (Rohlfing, 2012: 13) budući da se u empirijskom istraživanju kroz analizu na razini više studija slučaja testiraju hipoteze.

Globalizacija i različitosti u nacionalnim kontekstima i načinima na koje države upravljaju financijskom i ekonomskom krizom mogu se smatrati kombinacijom uvjeta koji utječu na razvoj novih strategija internacionalizacije sveučilišta. Stoga se može smatrati da je ekvifinalnost *(equifinality),* koja označava situacije u kojima su dva ili više uvjeta ili kombinacije uvjeta individualno dovoljne za pojavu istoga ishoda, prisutne u ovom empirijskom istraživanju (Rohlfing, 2012: 56). S obzirom na to da sveučilišta razvijaju svoje strategije internacionalizacije (ishod) i u situaciji djelovanja samo jednoga uvjeta (npr. utjecaja globalizacije), u ovoj studiji nema konjukcija.

Generalizacija na temelju rezultata analize. Komparativna analiza ima elemente *'kvasi eksperimenta'* (Ragin, 1987: 34-52; Gerring, 2007: 151-171), a rezultati i uvidi dobiveni kroz ovo empirijsko istraživanje trebali bi omogućiti generalizaciju za populaciju visoko internacionaliziranih europskih javnih sveučilišta. Kako je već spomenuto, u sljedećem koraku, rezultati komparativne analize triju studija slučaja mogu poslužiti kao osnova za analizu većeg broja slučajeva, moguće u okviru širega, kvantitativnoga istraživanja.

Odabir tipa slučajeva za komparaciju i njihova verifikacija. *Slučaj podrazumijeva prostorno omeđen fenomen (jedinicu) koji se promatra u jednom trenutku ili tijekom određenoga vremenskoga razdoblja. On sadrži vrstu fenomena koji se želi objasniti i o kojem se želi donijeti zaključak* (Gerring, 2007: 19).

Budući da je cilj ovoga doktorskoga rada istražiti utjecaj globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta, visoko razvijena strategija i inovativna specifična odrednica (niša) internacionalizacije sveučilišta predstavlja slučaj u ovom empirijskom istraživanju.

U literaturi postoji nekoliko različitih pristupa i tehnika odabira slučajeva koji će se analizirati. Gerring (2007) razlikuje devet tipova odabira slučaja koji imaju različite karakteristike: 1) tipični slučajevi; 2) različiti slučajevi; 3) ekstremni slučajevi; 4) devijantni slučajevi: 5) utjecajni slučajevi; 6) krucijalni slučajevi; 7) povezani slučajevi *(pathway);* 8) najsličniji slučajevi; i 9) najrazličitiji slučajevi. Rohlfing (2012) razlikuje sedam tipova odabira (selekcije) slučajeva: 1) tipični slučajevi; 2) različiti slučajevi; 3) devijantni slučajevi; 4) najsličniji slučajevi; 5) najmanje slični slučajevi; 6) najmanje vjerojatni slučajevi *(failed most-likely)*; i 7) prošli najmanje vjerojatni slučajevi *(passed least-likely).*

Prema definiciji, *tipičan je slučaj primjer onoga što se smatra tipičnim skupom vrijednosti s obzirom na neko opće razumijevanje fenomena* (Gerring, 2007: 91). Tipičan slučaj

je reprezentativni slučaj po svojoj konstrukciji, ima eksploratornu ulogu, te je izabran na temelju određenih karakteristika kako bi se istražili uzročno-posljedični (kauzalni) odnosi. Metoda odabira i analize tipičnih slučajeva uključuje kauzalni model nekog fenomena koji se želi teorijski objasniti. Nakon utvrđivanja nekoga određenoga ishoda (y) i postavljanja hipoteza, tipičan slučaj mora biti odabran kako bi se mogli istražiti uzročni odnosi. Rezultati analize koja se temelji na odabiru tipičnih slučajeva mogu ili potvrditi ili odbaciti postavljene hipoteze, ili ih modificirati na temelju dobivenih uvida (Gerring, 2007: 92, 93).

Za potrebe ovoga istraživanja odabrana su tri tipična slučaja koja su morala slijediti sljedeće zajedničke karakteristike i kriterije: 1) javna sveučilišta; 2) stara sveučilišta s dugom tradicijom; 3) sveučilišta s izvrsnim rezultatima rangiranja na globalnim rang-listama; 4) sveučilišta koja su snažno fokusirana na razvoj internacionalnih inicijativa i aktivnosti; i 5) sveučilišta koja su snažno usmjerena na implementaciju Bolonjskoga procesa.

Nakon ispitivanja većeg broja mogućih slučajeva, na temelju napravljene predanalize literature i dokumenata, te na temelju razgovora (intervjua) s nekoliko eksperata u području visokoga obrazovanja (provedenih u razdoblju od travnja do srpnja 2015.) koji su uključeni u procese evaluacije sveučilišta koje provodi *Europska udruga sveučilišta (European University Association – EUA),* za provedbu komparativne analize odabrana su tri europska javna sveučilišta u trima zemljama: Sveučilište u Beču (Austrija), Sveučilište u Laussani (Švicarska) i Sveučilište u Granadi (Španjolska). Sva se tri slučaja nalaze u okvirima određenih uvjeta opsega populacije *(scope conditions)* i poklapaju se s nužnim uvjetima *(necessary conditions),* te stoga predstavljaju slučajeve koji su pogodni za testiranje postavljenih hipoteza. Također, odabrani se slučajevi mogu smatrati reprezentativnim slučajevima budući su tzv. reprezenti i drugih visoko internacionaliziranih europskih javnih sveučilišta koja su snažno fokusirana na razvoj internacionalnih inicijativa i aktivnosti te strategija internacionalizacije. Odabir ovih slučajeva stoga se može smatrati induktivnim pristupom u selekciji slučajeva (Gerring, 2007: 92).

Kako je vidljivo u Tablici 20, odabrana tri sveučilišta imaju i neke različite karakteristike: geopolitički položaj države u kojoj sveučilište djeluje te njezina socijalno-ekonomska obilježja; status države u odnosu na članstvo u EU; obilježje jezika (njemački, španjolski, francuski); različitost nacionalnoga konteksta koji je određen tradicijom, kulturom i povijesnom ulogom države u kojoj sveučilište djeluje; i sl. (detaljniji podaci o karakteristikama triju sveučilišta dostupni su u Tablici 20).

Tablica 20: Usporedba osnovnih karakteristika sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi*

sveučilište / karakteristike	**Sveučilište u Beču (Austrija)**	**Sveučilište u Lausanni (Švicarska)**	**Sveučilište u Granadi (Španjolska)**
uloga (status) države u prošlosti - politika na temelju historijskih korijena (mogu predstavljati temelj za razvoj strateške odrednice internacionalizacije)	politika Austro-Ugarske Monarhije	politika neutralnosti	politika kolonijalizma
članstvo u EU	da / od 1995.	ne	da / od 1986.
godina potpisivanja *Bolonjske deklaracije* (država)	1999.	1999.	1999.
prilagodba na bolonjski sustav studiranja (sveučilište)	postupno	postupno	postupno
godina osnutka sveučilišta	1365.	1890. (povijesno od 1537.)	1531.
tip sveučilišta	javno sveučilište / integrirano sveučilište	javno sveučilište / integrirano sveučilište	javno sveučilište / integrirano sveučilište
organizacijsko obilježje	15 fakulteta, 4 centra / integrirano sveučilište	7 fakulteta / integrirano sveučilište	22 fakulteta, 14 instituta, 5 centra / integrirano sveučilište
podaci o rangiranju (2016.)	Shanghai Rankings: 151-200 Times HE Rankings: 142 Leiden Rankings: 276 World University Rankings (CWUR): 249	Shanghai Rankings: 201-300 Times HE Rankings: 144 Leiden Rankings: 263 World University Rankings (CWUR): 181	Shanghai Rankings: 201-300 Times HE Rankings: 501-600 Leiden Rankings: 238 World University Rankings (CWUR): 394
broj studenata	oko 90 000	oko 14 000	oko 60 000 (plus oko 20 000 – kontinuirano / cjeloživotno obrazovanje)
broj zaposlenika	oko 9 700	oko 2 300	oko 3 400
jezik	njemački	francuski	španjolski

Izvori:
https://www.univie.ac.at/en/ , https://www.ugr.es/en/ , http://www.unil.ch/central/en/home.html , http://www.shanghairanking.com/ , https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings , http://www.leidenranking.com/ , http://cwur.org/2014/

Prema hipotezi, očekivani ishod istraživanja bio je da se potvrdi teza po kojoj različitost nacionalnoga konteksta koje je određen tradicijom, kulturom i povijesnom ulogom države može snažno utjecati na razvoj specifične inovativne odrednice (niše) internacionalizacije sveučilišta.

Također, očekivani je ishod istraživanja da će se analizom potvrditi kako se pojedine karakteristike politike Austro-Ugarske Monarhije mogu vezivati sa specifičnom nišom internacionalizacije Sveučilišta u Beču, da se pojedine karakteristike švicarske politike neutralnosti mogu vezivati sa specifičnom nišom internacionalizacije Sveučilišta u Lausanni, a da se pojedine karakteristike španjolske kolonijalne politike mogu vezivati sa specifičnom nišom internacionalizacije Sveučilišta u Granadi. Također, polazno je očekivano da će se potvrditi kako su upravo ova obilježja konteksta utjecala na stratešku odrednicu internacionalizacije pojedinog sveučilišta.

Postavljene hipoteze testirane su u komparativnoj analizi na razini triju slučaja *(cross-case analysis)*. No, bez obzira na ishod istraživanja, u slučaju da se hipoteza prema kojoj je globalizacija uzrokovala snažniju usmjerenost sveučilišta na razvoj novih strategija internacionalizacije ne potvrdi, očekivano je bilo da će se kroz komparativnu analizu ipak dobiti uvidi u razloge zbog kojih su se europska javna sveučilišta snažno okrenula razvoju inovativnih strategija i specifičnih niša internacionalizacije, te su se posljedično tome snažno internacionalizirala.

Fenomen koji se istražuje mjeri vrstu promjene budući da je cilj analize promatrati kakav utjecaj globalizacija i nacionalni kontekst (x) imaju na strategije internacionalizacije europskih javnih sveučilišta i njihov izbor određenih specifičnih odrednica (niša) internacionalizacije (y). Polazna je pretpostavka stoga da ako se x mijenja od niskog do visokog, onda će i y biti veći.

Tip komparacije. John Stuart Mill (2002 [1891], iz Moses i Knutsen, 2012) razlikuje pet metoda komparacije: 1) metoda razlike; 2) metoda slaganja; 3) indirektna metoda razlike; 4) metoda istodobne varijacije; i 5) metoda ostataka *(Method of residues).* Prve dvije smatraju se metodama koje se vrlo često koriste u istraživanjima u području politološke znanosti (Moses i Knutsen, 2012: 98).

Metoda razlike uspoređuje političke / društvene sustave koji dijele određeni broj zajedničkih značajki na način kojim se neutraliziraju neke razlike, a naglašavaju druge (Moses i Knutsen, 2012: 98). Ideja metode razlike je kontrola određenog kauzalnoga efekta u komparaciji slučajeva koji dijele osnovne karakteristike, no razlikuju se (variraju) u određenoj mjeri u nekom ključnom eksplanatornom faktoru. Postojanje ili izostanak ovoga faktora koristi se stoga za objašnjavanje varijacije u ishodima (Ibid.). *Metoda razlike kombinira tri značajke: dva slučaja razlikuju se u ishodu i jednom uzroku, te pokazuju konstantne, nepromjenjive*

rezultate u svim drugim slučajevima (Rohlfing, 2012: 110). Uobičajeno razumijevanje koje stoji iza ovoga dizajna je da se razlike moraju objasniti razlikama (Ibid.) pa se metoda razlike može smatrati dosta bliskom eksperimentu (Moses i Knutsen, 2012: 99).

S druge strane, u metodi slaganja istraživač *odabire slučajeve koji pokazuju određene fenomene (pojave) kako bi pronašao zajedničke faktore u njima, koji su inače sasvim drugačiji* (Moses i Knutsen, 2012: 103). Svaki slučaj mora biti drugačiji s izuzetkom ključnoga objašnjavajućega faktora pa se stoga ovom metodom fenomen i objašnjava njegovom zajedničkom prisutnošću (Iibid.). Rohlfing (2012: 105) objašnjava da slučajevi u metodi slaganja moraju zadovoljiti tri kriterija: moraju imati slične rezultate u pogledu ishoda, moraju pokazati isti rezultat u odnosu na jedan uzrok, i moraju biti različiti od svih drugih slučajeva. Uobičajeno razumijevanje ovoga dizajna je da razlike ne mogu objasniti sličnosti (Rohlfing, 2012: 105).

U ovom se empirijskom istraživanju, koje se fokusira na komparaciju slučajeva s ciljem testiranja hipoteza, koristi metoda razlike. Budući da se ishod (različite strategije i specifične strateške odrednice (niše) internacionalizacije) i jedan od uzroka razlikuju (razlike u tradiciji, kulturi i povijesnoj ulozi države u kojoj sveučilište djeluje), u odabranima trima slučajevima (tri europska javna sveučilišta), metoda razlike može se smatrati odgovarajućim dizajnom za provedbu komparacije (vidi Tablicu 21). Izložena promjenama u području visokog obrazovanja koje se vezuju uz zadnji val globalizacije, ova su tri sveučilišta kroz razvoj različitih politika i strategija u području internacionalizacije pokušala dati svoj odgovor na ove promjene, što je moguće povezati s različitostima u kontekstima država u kojima djeluju.

Tablica 21: Metoda razlike u komparativnom istraživanju u okviru doktorskog rada

SVEUČILIŠTE	utjecaj globalizacije	snažno internacionalizirano sveučilište s razvijenom strategijom internacionalizacije	nacionalni kontekst: tradicija, kultura i povijesna uloga države u kojoj sveučilište djeluje	RAZLIČITI ISHODI: specifična strategija i strateška odrednica (niša) internacionalizacije sveučilišta
Sveučilište u Beču / Austrija	da	da	politika Austro-Ugarske Monarhije	strategija 1
Sveučilište u Granadi / Španjolska	da	da	španjolska kolonijalna politika	strategija 2
Sveučilište u Lausanni / Švicarska	da	da	politika neutralnosti	strategija 3

Jedinica analize u ovoj komparativnoj analizi je javno sveučilište u jednoj europskoj zemlji. Dinamika istraživanja uključuje tri vremenska razdoblja budući je njezin cilj analizirati *policy* promjenu (promjenu politike) na trima europskim javnim sveučilištima u području razvoja strategije internacionalizacije tijekom triju razdoblja: 1) razdoblje prije početka provedbe Bolonjskoga procesa (prije 1999.); 2) razdoblje od 1999. do 2010. godine (od početka provedbe Bolonjskoga procesa do godine kada je prvotno planirano da će ovaj proces završiti); 3) razdoblje od 2010. do 2016. (razdoblje daljnjega razvoja Bolonjske reforme i novih strateških smjernica za razvoj inicijativa i aktivnosti u području internacionalizacije visokoobrazovnih institucija).

Uvidi iz komparacije triju studija slučaja na temelju istraživačkog modela posebno osmišljenog za ovaj projekt, koji se predstavljaju u drugom dijelu ovoga poglavlja, u sljedećem će poglavlju ovoga doktorskoga rada (Rasprava sa zaključcima) biti analizirani u odnosu na rezultate prethodno provedenoga empirijskoga istraživanja putem *delfi* metode među eminentnim ekspertima u području visokoga obrazovanja. *Delfi* istraživanje provođeno je u razdoblju od prosinca 2016. do sredine svibnja 2017., što je detaljno opisano u prethodnom poglavlju, s ciljem kristalizacije i verifikacije definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području VO-a te indikatora globalizacije i internacionalizacije u VO-u na globalnoj, regionalnoj, nacionalnim i sveučilišnim razinama.

Izvori podataka i njihova analiza. U literaturi postoje različiti pristupi razlikovanja tipologije izvora podataka za analizu studija slučaja. Yin (2007: 103) razlikuje šest tipova izvora podataka: 1) dokumentaciju; 2) arhivske zapise; 3) intervjue; 4) izravna promatranja; 5) promatranje sa sudjelovanjem; i 6) fizičke artefakte. George i Bennet (2005) ističu pak da uobičajena klasifikacija izvora razlikuje: 1) primarne izvore; 2) sekundarne izvore; 3) intervjue; i 4) tekstove i sadržaj iz novina (Rohlfing, 2012: 169).

U ovoj je komparativnoj analizi triju studija slučaja primijenjena triangulacija izvora i podataka:

1) *za analizu nacionalnih konteksta (Austrija, Španjolska, Švicarska)* korišteni su*:* pregled i analiza literature o tradiciji i povijesnoj ulozi države u globalnom kontekstu; kvalitativna analiza dostupnih dokumenata i podataka (npr. zakoni kojima se reguliraju nacionalni sustavi visokoga obrazovanja, dokumenti i nacionalne strategije koji se odnose na internacionalizaciju VO-a, službena izvješća na nacionalnoj razini, tematska EUA izvješća za pojedinu državu, nacionalni dokumenti o prilagodbi EU programa u području VO-a na nacionalnoj razini, OECD podaci, itd.); polustrukturirani intervjui s

predstavnicima ministarstava u području VO-a, predstavnicima regionalnih vlasti, koje su u dvjema analiziranim državama (Španjolska i Švicarska) zaduženi za upravljanje VO sustavom, predstavnicima rektorskih konferencija na nacionalnoj razini, te predstavnicima pojedinih tijela koja su na regionalnoj razini zaduženi za dijelove pojedinih sveučilišnih politika (npr. doktorski studiji u Švicarskoj)

2) *za istraživanje načina na koje države upravljaju financijskom i ekonomskom krizom u području politike visokoga obrazovanja* korišteni su*:* kvalitativna analiza dostupnih dokumenata i podataka (npr. dokumenti i izvješća Europske komisije u području VO-a, službena izvješća država, Eurostat podaci, EUA izvješća, podaci OECD-a, podaci o razini javnog (državnoga) financiranja u VO, itd.); polustrukturirani intervjui s predstavnicima ministarstava u području visokoga obrazovanja istraživanih zemalja, predstavnicima regionalnih vlasti, koje su u dvjema analiziranim državama (Španjolska i Švicarska) zaduženi za upravljanje VO sustavom, i predstavnicima rektorskih konferencija na nacionalnoj razini

3) *za istraživanja osnova na temelju kojih su sveučilišta razvila svoje strategije internacionalizacije i specifične strateške odrednice (niše) internacionalizacije (Beč, Lausanne, Granada)* korišteni su*:* kvalitativna analiza dostupnih dokumenata i podataka (npr. podaci iz strategija i drugih sveučilišnih dokumenata vezanih za internacionalizaciju, misije i vizije sveučilišta, podaci o organizacijskim i upravljačkim modelima sveučilišta, godišnja izvješća, rezultati rangiranja na globalnim rang-listama (npr. Šangajska lista, Leidenska lista, lista CWUR)[53]); polu-strukturirani intervjui s rektorima i prorektorima zaduženima za resor međunarodnih odnosa i politiku internacionalizacije, članovima sveučilišnih tijela koja su odgovorna za provedbu inicijativa i aktivnosti u području internacionalizacije, voditeljima ili zamjenicima voditelja ureda za međunarodnu suradnju, voditeljima ili djelatnicima ureda koji se bave doktorskim studijima, osobama koje su na razini sveučilišta bave praćenjem rezultata rangiranja, i dr.

Većina prethodno navedenih dokumenata objavljena je na mrežnim stranicama ili im je bilo moguće pristupiti na zahtjev. Također, budući da je analiza obuhvatila tri snažno internacionalizirana sveučilišta, većina dokumenata bila je dostupna na engleskom jeziku (uz

[53] Dostupni na službenim mrežnim stranicama: http://www.shanghairanking.com/, http://www.leidenranking.com/ , http://cwur.org/2015/.

iznimku Španjolske i UGR-a). Izvješća i dokumenti međunarodnih organizacija, kao i izvješća država pripremana za redovite sastanke ministara na europskoj razini, dostupni su na engleskom jeziku.

Tablica 22: Istraživačke metode i tehnike u komparativnom istraživanju u okviru doktorskog rada

nacionalni kontekst (Austrija, Španjolska, Švicarska)	načini na koje države upravljaju financijskom i ekonomskom krizom u području VO-a	osnove na temelju kojih su sveučilišta razvila svoje strategije internacionalizacije i specifične strateške odrednice (niše) internacionalizacije
1. **analiza literature** o tradiciji i povijesnoj ulozi države u kojoj sveučilište djeluje 2. **kvalitativna analiza dokumenata i podataka:** zakoni kojima se reguliraju nacionalni sustavi VO-a, dokumenti i nacionalne strategije internacionalizacije VO-a, službena izvješća država, tematska EUA izvješća, nacionalni dokumenti o prilagodbi europskih programa u području VO-a na nacionalnoj razini, podaci OECD-a, itd.) 3. **polustrukturirani intervjui** s predstavnicima ministarstava na nacionalnoj razini, predstavnicima regionalnih vlasti (Španjolska i Švicarska) zaduženi za upravljanje VO sustavom, predstavnicima rektorskih konferencija na nacionalnoj razini i predstavnicima pojedinih tijela koja su na regionalnoj razini zaduženi za dijelove pojedinih sveučilišnih politika	1. **kvalitativna analiza dostupnih dokumenata i podataka** (npr. dokumenti i izvješća EK u području VO-a, službena izvješća država, Eurostat podaci, EUA izvješća, podaci OECD-a, podaci o razini javnoga (državnoga) financiranja u VO, i dr.) 2. **polustrukturirani intervjui** s predstavnicima ministarstava na nacionalnoj razini, predstavnicima regionalnih vlasti (Španjolska i Švicarska) zaduženi za upravljanje VO sustavom i predstavnicima rektorskih konferencija na nacionalnoj razini	1. **kvalitativna analiza dostupnih dokumenata i podataka** (npr. podaci iz sveučilišnih strategija internacionalizacije i drugih dokumenata, misija i vizija sveučilišta, organizacijski i upravljački modeli, godišnja izvješća, rezultati rangiranja (npr. Šangajska lista, Leidenska lista, lista CWUR) 2. **polustrukturirani intervjui** s rektorima i prorektorima zaduženima za resor međunarodnih odnosa i politiku internacionalizacije, članovima sveučilišnih tijela koja su odgovorna za provedbu inicijativa i aktivnosti u području internacionalizacije, voditeljima ili zamjenicima voditelja ureda za međunarodnu suradnju, ureda koji se bave doktorskim studijima, te osobama koje su na razini sveučilišta bave praćenjem rezultata rangiranja

Kroz polustrukturirane intervjue dobiveni su dragocjeni uvidi i dodatne informacije o istraživanim pitanjima budući da je većina ispitanika bila vrlo samorefleksivna i otvorena za sva pitanja. Nakon samostalne identifikacije osoba za intervjue na temelju analize dostupnih dokumenata i podataka, u daljnjem odabiru osoba za intervjue korištena je *snow ball* metoda (npr. Atkinson i Flont, 2001; Noy, 2008). Svi su intervjui vođeni na engleskom jeziku, izuzev jednog intervjua na Sveučilištu u Granadi, koji je vođen uz pomoć osobe koja je prevodila pitanja i odgovore s engleskog na španjolski jezik i obrnuto jer intervjuirana osoba ne govori engleski jezik.[54] Također, svi su intervjui vođeni u izravnom kontaktu, u službenim prostorima institucija i organizacija u kojima djeluju intervjuirane osobe, osim jednog intervjua koji je iz

[54] S obzirom da se u doktorskom radu istražuje politika i strategija internacionalizacije, tijekom analize na trima sveučilištima isključivo je korišten engleski jezik, koji se danas općenito smatra svojevrsnom *linguom francom* u akademskoj zajednici.

prostorija Španjolske Rektorske konferencije (CRUE) u Madridu vođen sa službenim predstavnikom ove organizacije putem skypa (riječ je o dužnosniku Sveučilišta u Vigu, koji nije u planirano vrijeme intervjua mogao biti u središtu CRUE-a u Madridu).

5.3. Provedba komparativnog istraživanja

U skladu s dizajnom istraživanja definiranim u ovom doktorskom radu, za potrebe komparativne analize triju studija slučaja organizirana su tri studijsko-istraživačka posjeta trima sveučilištima tijekom prve polovine 2017. godine. Uz tri sveučilišta, u skladu s dizajnom istraživanja, analiza je obuhvatila intervjue i sastanke s predstavnicima nacionalnih i/ili regionalnih ministarstava koji su zaduženi za visoko obrazovanje, rektorskim konferencijama u trima državama te drugim organizacijama koje su ocijenjene relevantnim za komparativno istraživanje.

Case study istraživanje na Sveučilištu u Beču (SuB) provedeno je u razdoblju od 11. veljače do 11. ožujka 2017. u okviru jednomjesečne stipendije za mlade istraživače koju je dodijelilo Sveučilište u Beču. Tijekom provedbe istraživanja intervjuirano je osam osoba na Sveučilištu u Beču te ostalim relevantnim institucijama i organizacijama u Beču, te je organizirano više sastanaka s ciljem dobivanja dodatnih podataka i materijala.

Case study istraživanje na Sveučilištu u Lausanni (UniL) provedeno je u razdoblju od 16. do 26. svibnja 2017. uz pomoć stipendije Fonda za usavršavanje doktorskih studenata Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu[55]. Tijekom provedbe istraživanja intervjuirano je osam osoba na Sveučilištu u Lausanni te ostalim relevantnim institucijama i organizacijama u Lausanni, Neuchâtelu i Bernu, a na nekoliko sastanaka dobiveni su dodatni uvidi u rad pojedinih ureda UniL koji su uključeni u specifične aktivnosti u području internacionalizacije te su dobiveni dodatni podaci i materijali.

Case study istraživanje na Sveučilištu u Granadi (UGR) provedeno je u razdoblju od 25. lipnja do 12. srpnja 2017.[56] Tijekom provedbe istraživanja intervjuirano je 10 osoba na Sveučilištu u Granadi, kampusima UGR-a u Melilli i Ceuti (dvama španjolskim autonomnim

[55] Tijekom boravka na Sveučilištu u Lausanni, na UniL je 18. i 19. svibnja 2017. održana radionica mreže UNICA pod nazivom *7th UNICA PR & Communication Workshop: Delivering the right content to the right people: the importnace of content strategy.* Jedna od tematskih cjelina radionice bilo je rangiranje sveučilišta, na kojoj je izlaganje održao prof. dr. sc. Jacquest Lanarès, prorektor za kvalitetu, ljudske resurse i razvoj poučavanja Sveučilišta u Lausanni u razdoblju od 2006. do 2016., koji je bio jedna od intervjuiranih osoba u okviru *case study* istraživanja na UniL.

[56] Prvi dio istraživanja na Sveučilištu u Granadi (25.–30.6. 2017.) proveden je tijekom boravka na mobilnosti u okviru Erasmus+ programa za mobilnost osoblja u svrhu osposobljavanja (nenastavno osoblje Sveučilišta u Zagrebu).

gradovima u Sjevernoj Africi), te ostalim relevantnim institucijama i organizacijama u Madridu i Sevilli, a održano je više sastanaka s ciljem dobivanja dodatnih informacija i materijala za analizu.

U sve tri studije slučaja korištena je ista metodologija odabira osoba koje će biti intervjuirane, i to prema sljedećem ključu:

- prorektor za međunarodnu suradnju / internacionalizaciju
- bivši rektor ili prorektor zadužen za područje internacionalizacije (kako bi se pratile promjene u politici internacionalizacije sveučilišta tijekom vremena)
- voditelj/voditeljica sveučilišnog ureda za međunarodnu suradnju ili zamjenik/zamjenica
- voditelj/voditeljica ureda ili odjela koji se bavi doktorskim obrazovanjem (doktorski studiji jedno su od najvažnijih područja aktivnosti internacionalizacije)
- osoba koja na promatranom sveučilištu prati rezultate rangiranja
- predstavnik sveučilišta na razini fakulteta koji je zadužen za pitanja internacionalizacije ili aktivnosti u ovom području
- predstavnik kampusa zadužen za pitanja internacionalizacije
- predstavnik/predstavnici resornog ministarstva na nacionalnoj razini koji su zaduženi za sveučilišni sustav
- predstavnik/predstavnici resornog ministarstva na regionalnoj razini koji su zaduženi za sveučilišni sustav
- predstavnik/predstavnica rektorske konferencije na nacionalnoj razini

Tijekom analize ukupno je intervjuirano 26 osoba u trima državama te je održano više sastanaka u svrhu dobivanja dodatnih podataka i dokumenata. S obzirom da tri analizirana sveučilišta imaju do određene mjere različite organizacije strukture, te da promatrane države imaju različito uređen sustav visokoga obrazovanja (ingerencija za VO na nacionalnoj i/ili regionalnoj razini), u odabiru osoba za intervjue u obzir su uzete ove specifičnosti. Također, neke od intervjuiranih osoba objedinile su u pojedinom slučaju dvije i više prethodno navedenih uloga.

5.4. Istraživački model osmišljen za provedbu komparativne analize u okviru doktorskog rada

U ovom doktorskom radu razvijen je istraživački model koji omogućava analizu konteksta u kojem se stvaraju i razvijaju strategije internacionalizacije sveučilišta (supranacionalni (europski), nacionalni, sveučilišni kontekst/razina), te analizu četiriju vrsta faktora koji s različitih razina (globalne, supranacionalne, nacionalne i sveučilišne) djeluju na jedan ili više konteksta/razina, što utječe na oblikovanje sveučilišnih politika, i na sveučilišnu strategiju internacionalizacije.

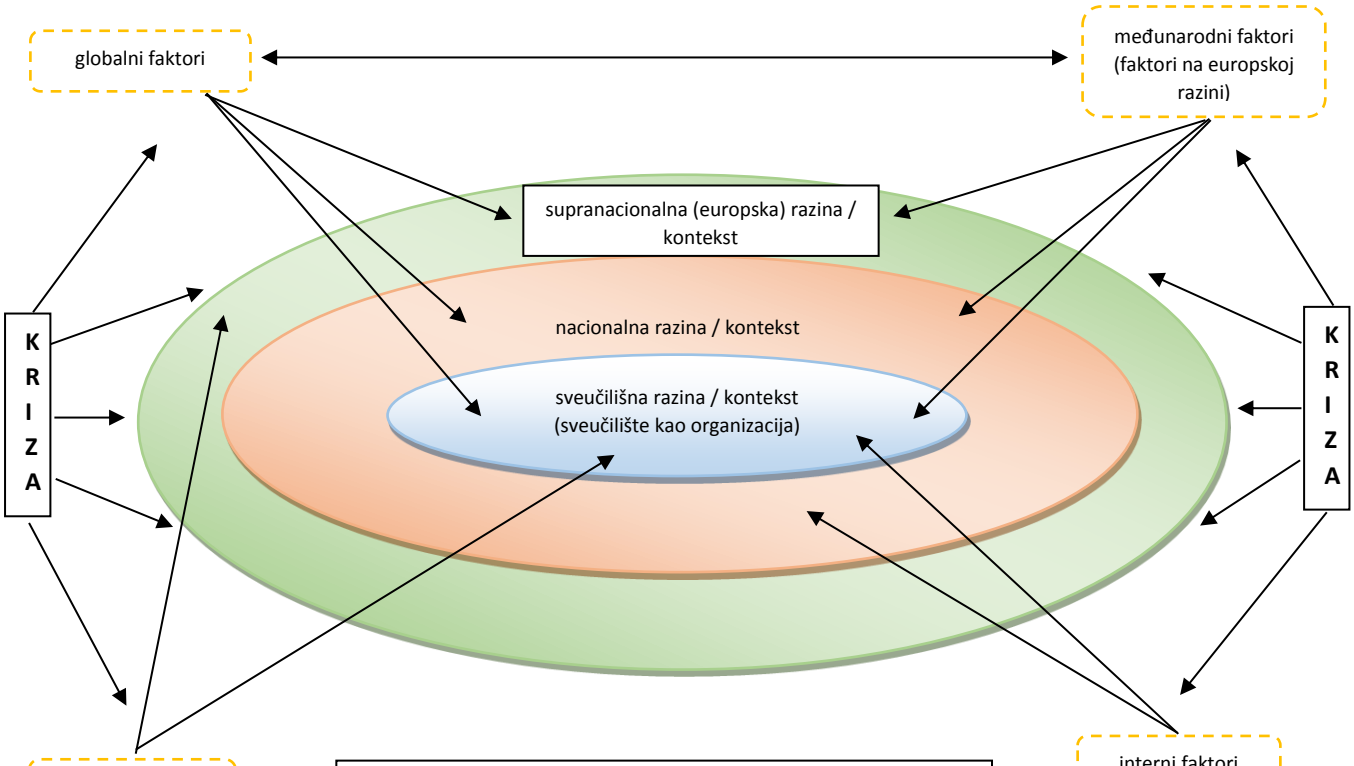

Slika 8:
Skraćeni prikaz istraživačkog modela osmišljenog za provedbu komparacije triju studija slučaja u okviru ovoga doktorskoga rada

U prvom koraku, model uz osnovni opis odrednica politike koja se u području visokoga obrazovanja kreira na europskoj, supranacionalnoj razini, donosi i osnovna obilježja pojedinih politika koje se stvaraju u drugim *policy* područjima, a koje se održavaju na Europski prostor visoke naobrazbe (EHEA) i Europski istraživački prostor (ERA). Također, model nam daje uvid u različitost triju nacionalnih konteksta i specifičnosti triju nacionalnih sustava visokoga obrazovanja, koji predstavljaju okvir u kojem djeluju javna sveučilišta. Uvid u sveučilišnu razinu omogućava analizu sveučilišta kao organizacije, koji također određuje sveučilišnu politiku u području internacionalizacije.

Model u drugom koraku omogućava analizu faktora koji djeluju na jednu ili više razina, odnosno konteksta, pritom uzrokujući isti ishod – visoku razinu internacionaliziranosti sveučilišta na temelju specifične strategije internacionalizacije – no, uz različit pristup i provedbu procesa koja je dovela do ovakvog ishoda.

Zaključno, model također omogućava analizu utjecaja financijske i ekonomske krize na sve tri razine/konteksta.

U sljedećem dijelu ovoga poglavlja stoga se prvo donosi opis triju različitih razina/konteksta koji se temelji na iznošenju podataka i uvida iz analize dokumenata i podataka dobivenih kroz intervjue. Opis triju razina/konteksta u kojima se stvaraju sve sveučilišne politike, pa onda i politika internacionalizacije, koja se analizira u ovom doktorskom radu, važan je jer prikazuje osnovne različitosti triju država i njihovih sustava VO-a te triju visoko internacionaliziranih sveučilišta koja se promatraju u ovom istraživanju. Upravo uvidi u ove razlike daju nam objašnjenja zbog čega je djelovanje istih grupa faktora u različitim nacionalnim kontekstima i na različitim sveučilištima (koji ipak u današnjem globaliziranom svijetu u velikoj mjeri dijele osnovne karakteristike) uzrokovalo bitno različite efekte, kako u samim strategijama internacionalizacije, tako i u politikama internacionalizacije koje se provode u stvarnosti, ali uz isti krajnji ishod – visoku razinu internacionaliziranosti.

I dok se u ovom poglavlju ekstenzivno prezentiraju podaci i uvidi dobiveni korištenjem obrazloženog istraživačkog modela, oni će se u sljedećem poglavlju (Rasprava sa zaključcima) analizirati u odnosu na postavljenu tezu i hipotezu u okviru ovog doktorskog rada.

5.5. Uvidi dobiveni komparativnom analizom triju studija slučaja primjenom istraživačkog modela – analiza razina

5.5.1. Analiza supranacionalne (europske) razine

Budući da se ovaj doktorski rad bavi analizom europskih javnih sveučilišta, supranacionalna razina u ovom se istraživanju promatra u kontekstu Europe i EU. U skladu s modelom, analiza europske razine obuhvaća četiri pokazatelja: kratki opis politike visokoga obrazovanja na europskoj razini kroz prizmu Bolonjskog procesa, uz fokus na internacionalizaciju (obuhvaća ideju EHEA i ERA); analizu načina implementiranja politike visokoga obrazovanja na europskoj razini (*soft-law*, OMC); prikaz utjecaja ekonomske

dimenzije na stvaranje politike VO-a na europskoj razini; te utjecaj politike proširenja EU na razvoj politike visokoga obrazovanja na europskoj razini.

- ***Politika visokoga obrazovanja na europskoj razini kroz prizmu Bolonjskog procesa.***

Od šest glavnih ciljeva *Bolonjske deklaracije*[57], dokumenta kojim je na temelju potpisa čelnika 29 europskih država[58] 1999. započela provedba Bolonjskog procesa, čak njih pet izravno se ili posredno odnosi na pojedine aspekte internacionalizacije.

I dok dva cilja *Bolonjske deklaracije* vrlo izravno govore o aktivnostima koje se danas ubrajaju u područje internacionalizacije – o mobilnosti (*'promicanju mobilnosti među studentima, nastavnicima, istraživačima i administrativnom osoblju'* uz *'prevladavanje zapreka slobodnom kretanju'*) i o promicanju potrebne europske dimenzije u visokom obrazovanju (posebno u razvoju nastavnih programa, međuinstitucionalnoj suradnji, shemama mobilnosti i integriranih programa studija, obuke i istraživanja), na pojedine aktivnosti u području internacionalizacije utjecala su i sljedeća tri bolonjska cilja: prihvaćanje sustava lako prepoznatljivih i usporedivih stupnjeva, uvođenje bodovnog sustava ECTS i prihvaćanje sustava koji se temelji na dvama glavnim ciklusima – preddiplomskom i diplomskom (poslijediplomski, doktorski studiji u sustav su uvedeni 2003., na sastanku ministara zaduženih za visoko obrazovanje održanom u Berlinu). Ova tri cilja koja indirektno utječu na razvoj inicijativa i aktivnosti u području internacionalizacije, odnosno različiti načini njihovog implementiranja u različitim nacionalnim kontekstima i na različitim sveučilištima, znatno su utjecali i na razvoj specifičnih nacionalnih politika i sveučilišnih strategija u području internacionalizacije, što je vidljivo i kroz daljnju analizu utjecaja pojedinih faktora. Posljednji od šest ciljeva zacrtanih u *Bolonjskoj deklaraciji,* a riječ je o promicanju europske suradnje u osiguravanju kvalitete, područje je koje pak izravno utječe na sve aktivnosti sveučilišta.

Bolonjska deklaracija naglasila je *'potrebu osnaživanja intelektualne, kulturne, društvene, znanstvene i tehnološke dimenzije europskog društva… i jačanja konkurentnosti europskog*

[57] U ovom se radu koristi prijevod *Bolonjske deklaracije* iz publikacije *Prvi koraci u Bolonjskom procesu,* dostupno na: https://www.kif.unizg.hr/_download/repository/Bologna.pdf. Zbog toga, kada se citiraju dijelovi *Bolonjske deklaracije*, koristi se izraz 'zapošljavanje', kako je navedeno u prijevodu. U nekim se izvorima riječ 'zapošljavanje' u tekstu *Bolonjske deklaracije* prevode riječju 'zapošljivost'.

[58] Prema podacima dobivenim od prof. dr. sc. Pavela Zgage, *Bolonjsku deklaraciju* potpisali su 19.6.1999. u Bolonji ministri zaduženi za visoko obrazovanje 28 država, dok predstavnik Kneževine Lihtenštajn nije mogao prisustvovati sastanku te je njegov potpis na dokument stigao na sastanak putem telefaksa.

sustava obrazovanja, posebno u odnosu na sjevernoameričko' (Polić-Bobić, 2005)[59], usklađivanja visokoobrazovnih sustava europskih država te je započeto stvaranje jedinstvenog Europskog prostora visokog obrazovanja (EHEA) i Europskog istraživačkog prostora (ERA). Također, uvođenjem europskih studija kao interdisciplinarnih studijskih programa željelo se ojačati internacionalne aktivnosti visokoobrazovnih institucija te Europu učiniti privlačnom i zanimljivom studentima iz europskih zemalja te cijeloga svijeta.

Iako je *Bolonjska deklaracija* pokrenula novu zajedničku inicijativu na europskoj razini kojom je trebalo doći do konvergencije nacionalnih sustava visokoga obrazovanja država potpisnica, važno je istaknuti kako neki od instrumenata, programa i mjera koji su trebali omogućiti uspješnu implementaciju bolonjskih načela, nisu bili novi – npr. ECTS sustav na europskoj je razini pokrenut još 1988. u kontekstu provođenja programa mobilnosti *Erasmus,* a kasnije je ugrađen i u program SOCRATES; ideja razvijanja mobilnosti i različitih programa studentske razmjene bila je izražena već u dokumentima *Magna Charta Universitatum* i *Sorbonskoj deklaraciji,* a važnost razvijanja međunarodne akademske razmjene studenata i nastavnika prepoznala je i Europska zajednica koja je preko Europske komisije 1987. pokrenula program *Erasmus*; također, stvaranje EHEA već je ranije spomenuto u *Sorbonskoj* deklaraciji, a ovaj je cilj u obrisima vidljiv i ranije u nekim dokumentima.

Ipak, potpisivanje *Bolonjske deklaracije,* čime su na sustavniji način definirani glavni ciljevi razvoja politike visokoga obrazovanja na europskoj razini, potaknulo je velike promjene u nacionalnim visokoobrazovnim sustavima i na sveučilištima, zbog čega se Bolonjski proces može smatrati *'najvećom reformom u sustavu visokoga obrazovanja u 900 godina dugoj povijesti sveučilišta kao institucije'* (Naeve i Maassen, 2007).[60]

U cilju postizanja ciljeva zacrtanih *Bolonjskom deklaracijom,* u Bolonjski proces kontinuirano su uvođeni novi instrumenti i mjere[61], pokretane su inicijative koje doprinose poticanju svijesti o socijalnoj dimenziji visokoga obrazovanja s ciljem razvijanja koncepta jednakog pristupa visokom obrazovanju, a uspostavljeni su i različiti programi za financiranje europskih projekta kao što su IPA i FP7. Također, sredstva za financiranje projekata vezanih

[59] Polić Bobić, M. (2005) *Bolonjski proces i hrvatsko visoko školstvo,* u *Prvi koraci u Bolonjskom procesu,* zbornik radova, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 9-16.

[60] Detaljnije u Neave, G., & Maassen, P. (2007) *The Bologna process: An intergovernmental policy perspective,* u University dynamics and European integration (pp. 135-154), Springer Netherlands.

[61] Npr. uvođenje zajedničkog Europskog kvalifikacijskog okvira (The European Qualifications Framework - EQF), Program za cjeloživotno učenje (The Lifelong Learning Programme - LLP), razni instrumenti za uspostavljanje sustava za osiguranje kvalitete kao što su ESG standardi (Standards and Guidelines for Quality Assurance in the Quality Assurance in the European Higher Education Area).

uz znanstveni i visokoobrazovni rad osiguravani su iz strukturnih fondova EU (npr. kroz ERC, i dr.).

Ipak, iako je potpisivanjem *Bolonjske deklaracije* formalno započela provedba Bolonjskog procesa, nužno je istaknuti kako je sam tekst ovog dokumenta donio opće ideje i smjernice reforme, odnosno nekoliko političkih ideja, dok se sama politika visokoga obrazovanja, koja se potom počela razvijati na europskoj razini postupno razvijala. Program Bolonjskog procesa bio je donekle koherentan do 2005.[62], a razvijao se gradualno, uz veću ili manju aktivnost pojedinih država. Ovisno o državi u kojoj su organizirani sastanci ministara zaduženih za visoko obrazovanje svake dvije godine, bolonjska reforma dobivala je nove smjerove. Ovu je tvrdnju možda najbolje ilustriraju sama priopćenja ministara sa sastanaka održanih u Berlinu (2003.)[63], Bergenu (2005.)[64] i Londonu (2007.)[65]. No, već i sama činjenica da je sastanak ministara održan u Berlinu organizirala i financirala Europska komisija, čime je polako počela 'ulaziti' u samu provedbu reforme (na sastanku ministara u Pragu održanom 2001. jedva da je imala ulogu promatrača), kasnije se pokazala vrlo bitnom u kontekstu postupnog zaokreta Bolonjskog procesa s ostvarivanja kulturne dimenzije prema ekonomskoj paradigmi. Europska komisija tako je tijekom nekoliko godina od promatrača u procesu reforme postala važan (ponekada i ključni) akter ovoga procesa.

- ***Implementacija politike visokoga obrazovanja na europskoj razini.***

Na sastanku Europskog vijeća održanom u Lisabonu u ožujku 2000. čelnici vlada i država članica EU usvojili su zajednički strateški cilj prema kojemu bi Europska unija do 2010. trebala postati *'najkonkurentnije i najdinamičnije gospodarstvo svijeta temeljeno na znanju, sposobno za održiv gospodarski rast te s najvećom stopom zaposlenosti i snažnom gospodarskom i socijalnom kohezijom'*. Kako bi se dostigli navedeni ciljevi usvojena je *Lisabonska strategija*[66] u kojoj područje obrazovanja nije bilo striktno spomenuto, iako su ciljevi zacrtani ovim

[62] Pogledati npr. ENQA dokumente: *Framework for Qualifications of the European Higher Education Area* (dostupno na: http://ecahe.eu/w/index.php/Framework_for_Qualifications_of_the_European_Higher_Education_Area) i *Looking out: The Bologna Process in a global setting* (dostupno na: https://media.ehea.info/file/20061012-13_Helsinki/03/0/BFUG9_6aiii_WG-ExternalDimension_DraftReport_585030.pdf).
[63] *Berlin Communiqué* (19.9.2003.), dostupno na: http://media.ehea.info/file/2003_Berlin/28/4/2003_Berlin_Communique_English_577284.pdf.
[64] *Bergen Communiqué* (19.-20.5.2005.), dostupno na: http://media.ehea.info/file/2005_Bergen/52/0/2005_Bergen_Communique_english_580520.pdf.
[65] *London Communiqué* (18.5.2007.), dostupno na: http://media.ehea.info/file/2007_London/69/7/2007_London_Communique_English_588697.pdf.
[66] Dokument je dostupan na poveznici: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm.

dokumentom bili vezani uz politike zapošljavanja i inovacija te uz ekonomsku i socijalnu politiku (Gornitzka, 2006.)[67], dakle uz područja koja su posredno vezana uz VO.

Lisabonska strategija u proces je uvela *metodu otvorene koordinacije (OMC).* Temeljen na principima dobrovoljnosti, supsidijarnosti, fleksibilnosti, participacije i međurazinskog upravljanja, OMC je kao novi instrument u proces donošenja odluka trebao uvesti veću demokratičnost te pronaći ravnotežu između potrebe uvažavanja različitosti država članica i zajedničkih EU aktivnosti (Borrás i Jacobsson, 2004).[68]

Nakon što su 2002. Europsko vijeće i Europska komisija usvojile radni program koji je nešto kasnije dobio naziv *Education and Training 2010*[69]*, metoda otvorene koordinacije* ušla je i u područje visokoga obrazovanja. Kako navode Munkholm i U. K. Olsen (2009), OMC u području VO-a ima četiri elementa: smjernice i zajedničke ciljeve *(guidelines/common objectives),* razmjenu iskustava *(exchanges of experiences)*, učenje od drugih država *(peer learning activities)* te indikatore i pokazatelje napretka *(indicators, benchmarks).*

Prema mišljenju Å. Gornitzke (2006), za uvođenje *metode otvorene koordinacije* u obrazovnu politiku ključna je bila uloga Europske komisije, budući da je upravo EK snažno naglašavala potrebu da se zajedničkom akcijom među državama članicama provedu hitne reforme s ciljem postizanja zacrtanih ciljeva do 2010. Mnogi istraživači slažu se s ovim mišljenjem te ističu da je uvođenjem OMC-ja u područje obrazovanja EK istovremeno uspjela osnažiti svoju ulogu, s obzirom da je upravo ona postavljala teme na dnevni red i kreirala aktivnosti u ovom sektoru. Organizacijski aspekt *metode otvorene koordinacije* u obrazovnoj politici ogledao se u radu Opće uprave za obrazovanje i kulturu Europske komisije (DG EAC) u okviru koje je osnovan velik broj različitih radnih tematskih grupa. OMC aktivnosti Europska komisija najvećim je dijelom financirala putem sredstava iz programa SOCRATES.

Odnos između Bolonjskog i Lisabonskog procesa nije baš bio harmoničan i usklađen.[70] S obzir na postupan ulazak Europske komisije u Bolonjski proces, od uloge promatrača do

---

[67] Gornitzka, Å. (2006) *The Open Method of Coordination as practice - A watershed in European education policy?*, Centre for European Studies University of Oslo, Working Paper No. 16, December 2006, dostupno na: http://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers2006/wp06_16.pdf

[68] Borrás, S., Jacobsson, K. (2004) *The open method of co-ordination and new governance patterns in the EU*, Journal of European Public Policy 11:2 April 2004: 185-208

[69] Program je naziv *Education and Training 2010* dobio tek kada je u proljeće 2004. pripremljeno prvo zajedničko izvješće o postignutom napretku.
Dokument je dostupan na poveznici: http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED477388.pdf.

[70] Različit pogled na pojedine aspekte u području visokoga obrazovanja moguće je npr. vidjeti uvidom u dva dokumenta: *Framework for Qualifications of the European Higher Education Area* (2005.), dostupan na: http://ecahe.eu/w/index.php/Framework_for_Qualifications_of_the_European_Higher_Education_Area

uloge važnoga aktera, omogućio je da EK tijekom nekoliko godina u Bolonjsku reformu ugradi i neke od ideja *Lisabonske* strategije, prije svega ekonomsku dimenziju. O tome svjedoči i berlinsko priopćenje ministara zaduženih za visoko obrazovanja iz 2003. *(Berlin Communiqué),* u čijem se tekstu pojavljuje ekonomski aspekt, odnosno ekonomska dimenzija.

Provođenje zajedničke politike u području visokoga obrazovanja na europskoj razini pravno je neobvezatan proces *(soft law),* budući da ne postoje izravne *'kaznene mjere'* za neuspješnu provedbu ili kršenje dogovorenih pravila na europskoj razini, iako države moraju podnositi izvješća o napretku u dostizanju pojedinih ciljeva. I dok se prva tri instrumenta OMC-ja (smjernice i zajednički ciljevi, razmjena iskustava i učenje od drugih država) mogu uglavnom smatrati tzv. *instrumentima meke moći* (*soft-law* instrumenti), četvrti instrument, kojim se mjeri napredak država u pojedinim područjima, pak predstavlja svojevrsno političko pitanje budući da niti jedna država ne želi biti ocjenjivana u području u kojem eventualno ostvaruje loše rezultate (Munkholm i U. K. Olsen, 2009).[71] Također, izvješća koja su vezana uz visoko obrazovanje, a dotiču se srodnih područja, koji su u domeni tzv. *tvrdog zakona (hard-law),* ipak posredno državama mogu donijeti i neke *kaznene mjere.*[72]

- ***Utjecaj ekonomske dimenzije na stvaranje politike visokoga obrazovanja na europskoj razini.***

Iako *Bolonjska deklaracija* u trima ciljevima spominje pojmove 'tržište rada', 'konkurentnost' i 'zapošljavanje' (*'promicanje zapošljavanja europskih građana', 'konkurentnost europskog sustava visokoga obrazovanja', 'potreban stupanj kvalifikacije na europskom tržištu rada'*), fokus Bolonjskog procesa kao politike visokoga obrazovanja na europskoj razini u svojim je začetcima ipak bio snažnije usmjeren na kulturalnu i društvenu dimenziju. Tek je postavljanjem ciljeva u *Lisabonskoj strategiji,* na temelju kojih je Europa trebala postati *'najkonkurentnije i najdinamičnije gospodarstvo svijeta temeljeno na znanju',* započet postupni prelazak s kulturalne na ekonomsku dimenziju u politici visokoga obrazovanja koja se kreira na europskoj razini. Nadalje, program *Education and Training 2010* naglasio je

i *The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF)*, dostupan na: http://ecahe.eu/w/images/3/34/EQF.pdf.

[71] Munkholn, L., Olsen, U. K. (2009) *Open Method of Coordination within EU Education Policy - An Analysis of the Potential for Europeanisation*, Roskilde University 2009 Semester Project, EU-Studies, K1 / Master of Public Administration, K2.

[72] Detaljnije u izvoru: Fink-Hafner, D., & Dagen, T. (2017) *Globalisation In Higher Education Policies: Multidisciplinary Insights*. Teorija In Praksa, 54.

važnost poboljšanja visokoobrazovnih sustava i sustava strukovnog obrazovanja europskih država, istovremeno prepoznavši važnost obrazovanja u kontekstu kompetitivnosti kao odgovora EU na nove izazove globalizacije. Dakle, ekonomska dimenzija postupno je iz procesa istiskivala kulturalno-socijalnu dimenziju.

Kako ističe Gornitzka (2006), uvođenje *metode otvorene koordinacije* u područje obrazovanja (što je opisano u prethodnom dijelu teksta), ne može se promatrati odvojeno od razvoja EU kao ekonomskog i socijalnog projekta, posebno zbog utjecaja drugih *policy* područja na politiku obrazovanja (npr. politika zapošljavanja). Sustav visokoga obrazovanja kreiran na supranacionalnoj razini stoga je morao prihvatiti zahtjeve koje je pred njega postavila *Lisabonska strategija* te se morao prilagoditi zahtjevima za stvaranjem ekonomije bazirane na znanju, novoj potrebi ulaganja u ljudske resurse, traženjima novih znanja, zahtjevom za jačanjem mobilnosti te općenito rastućim očekivanjima od obrazovanja (Ibid.).

Drugi važan dokument kroz koji se može vidjeti utjecaj ekonomske dimenzije na stvaranje politike visokoga obrazovanja na europskoj razini je *EUROPA 2020 – Strategija za pametan, održiv i uključiv rast*.[73] Riječ je o desetogodišnjoj strategiji kojom je EU želio premostiti trenutnu ekonomsku krizu te potaknuti zapošljivost i konkurentnost.

Europa 2020 svojim se ciljevima nastavlja na *Lisabonsku strategiju* kako bi ubrzala gospodarske procese i osigurala bolje uvjete zapošljavanja, što pretpostavlja strukturalne promjene, posebno reformu nacionalnih obrazovnih sustava i tržišta rada koji bi se u razdoblju do 2020. trebali više prilagoditi potrebama konkurentnog slobodnog tržišnog gospodarstva. U dokumentu je istaknuto sedam inicijativa, od kojih je njih tri moguće primijeniti na područje obrazovanja i znanosti: inicijativi *Mladi u pokretu* cilj je povećati učinke obrazovnih sustava i olakšati mladima ulazak na tržište rada; cilj inicijative *Program za nove vještine i radna mjesta* moderniziranje je tržišta rada, povećanje mobilnost radne snage te jačanje vještina građana tijekom cijelog života s ciljem usklađivanja ponude i potražnje na tržištu rada; a inicijativom *Unija inovacija* željeli su se unaprijediti okvirni uvjeti i dostupnost financiranja za istraživanje i inovacije s ciljem stvaranja mogućnosti transformacije inovativnih ideja u proizvode i usluge koje stvaraju rast i radna mjesta.

Između ostaloga, u okviru *Strategije* istaknuto je da bi EU trebala podići svoja ulaganja u istraživanja u razvoj na najmanje 3% BDP-a te da bi svoj razvoj gospodarstva trebala graditi na

[73] Dokument je Europska komisija usvojila u ožujku 2010.
Dostupno na poveznici: http://www.azoo.hr/images/razno/eu_hr.pdf.

znanju i inovacijama. Rast stope zaposlenosti stanovništva u dobi između 20 i 64 godine s tadašnjih 69% morao bi, u skladu s planovima, do 2020. biti povećan na najmanje 75%, uz snažnije uključivanje žena i starijih radnika, te s boljom integracijom migranata u radno aktivno stanovništvo. Također, do 2020. postotak stanovništva koje rano napušta obrazovanje s 15% morao bi se smanjiti na 10%, uz istovremeno povećavanje udjela stanovništva u dobi od 30 do 34 godine koji završavaju tercijarno obrazovanje (s 31% na najmanje 40%). Na temelju *Strategije* definirano je da će Europska komisija nadzirati napredak u ispunjenju ciljeva unutar eurozone, davati preporuke ili upozorenja te donositi prijedloge za daljnju provedbu reforme.

Uslijed snažnog utjecaja financijske i ekonomske krize brojni ciljevi zacrtani strategijom *Europa 2020* u pojedinim državama nisu dostignuti, što je detaljnije opisano u sljedećim dijelovima ove analize. Također, važno je istaknuti kako su neki od glavnih ciljeva ove strategije teže dostižni pojedinim državama jer su njihovi pokazatelji u nekim od navedenih kategorija bili niži od početnih prosjeka istaknutih u dokumentu. Uz to, snažno povezivanje potreba tržišta rada i sveučilišnog obrazovanja te isticanje ekonomske dimenzije pokazalo se posebno problematičnim u pojedinim nacionalnim visokoobrazovnim sustavima u kojima se ovi elementi kose s osnovnim kulturalno-obilježjima pojedinih država i tradicijama javnih sveučilišta.

- ***Utjecaj politike proširenja EU na razvoj politike visokoga obrazovanja na europskoj razini.***

Kada se politika visokoga obrazovanja na europskoj razini analizira s aspekta internacionalizacije, važno je razmotriti tri kategorije podataka: status triju promatranih država u odnosu na članstvo u EU; godinu u kojoj je pojedina država potpisala *Bolonjsku deklaraciju* i time se obvezala provoditi Bolonjski proces; i godinu u kojoj je pojedina država pristupila programu Erasmus, kao glavnom mehanizmu mobilnosti.

Kako je prethodno istaknuto, Bolonjski proces kao jedan od ključnih elemenata zajedničke politike visokoga obrazovanja koja se kreira na europskoj razini, i koji je u odnosu na neke druge inicijative u ovom području ipak posebno usmjeren na sveučilišno obrazovanje, nije obvezujuća politika EU, a države koje su potpisale *Bolonjsku deklaraciju* nisu morale biti članice EU. Tako je npr. Ruska Federacija, koja nije dio EU niti će to sigurno u sljedećim godinama postati, dio EHEA još od 2003., dok Turska koja je zahtjev za ulazak u članstvo EU

podnijela 1987., a status zemlje kandidatkinje dobila 1999. (pri čemu i dalje nije izvjesno hoće li i kada postati punopravna članica), dio je EHEA od 2001.

Kada se koncept *soft-law* politike VO-a na europskoj razini korelira s politikom proširenja EU i članstvom u najpoznatijem europskom programu mobilnosti Erasmus, kao jednom od prvih alata internacionalizacije koji je pokrenula Europska komisija, moguće je općenito zaključiti kako je područje visokoga obrazovanja u stvari poslužilo kao svojevrsni poligon za vježbanje same ideje mobilnost i slobodnog kretanja unutar Europe za države kandidatkinje. Ne čudi stoga što su one države koje su ranije postale dijelom programa Erasmus (što je uglavnom nekoliko godina prethodilo ulasku države u punopravno članstvo EU) često bile uspješnije ne samo u pojedinim aktivnostima internacionalizacije, nego i u sudjelovanju u nekim drugim programima, kao i u povlačenju EU sredstava za svoje projekte.

5.5.2. Analiza nacionalne razine

U skladu s modelom, analiza triju nacionalnih konteksta obuhvaća četiri pokazatelja: analizu uloge države u politici VO-a na nacionalnoj razini, što obuhvaća zakonodavni okvir, financiranje, te ljudske resurse i zapošljavanje; analizu prilagodbe odrednicama politike VO-a na europskoj razini, odnosno implementacije Bolonjskog procesa u trima državama; analizu politike VO-a na nacionalnoj razini u odnosu na druga *policy* područja; te, analizu nacionalne politike internacionalizacije u VO-u, kao jednom od aspekata utjecaja globalizacije.

- ***Uloga države u politici visokoga obrazovanja na nacionalnoj razini.*** Sustavi visokog obrazovanja u Austriji, Švicarskoj i Španjolskoj znatno se razlikuju u sva četiri promatrana pokazatelja.

U Austriji djeluje ukupno 70 sveučilišta, od čega su 22 javna sveučilišta (što obuhvaća sveobuhvatna, medicinska i sveučilišta u području umjetnosti)[74], 21 tehničko sveučilište *(Universities of Applied Sciences),* 14 sveučilišnih visokih škola za obrazovanje nastavnika *(University Colleagues of Teacher Education)* i 13 privatnih sveučilišta. Zakon *Universities Act* iz 2002. godine[75] donio je veliku razinu samostalnosti javnim sveučilištima, čime je većina

[74] Javna sveučilišta u Austriji organizirana su kroz Rektorsku konferenciju *(Österreichische Universitätenkonferenz – UNIKO).*

[75] University Organisation and Studies Act (Universities Act, 2002), dostupno na: https://wissenschaft.bmwfw.gv.at/fileadmin/user_upload/E_UG.pdf.

dotadašnjih ovlasti prebačena na rektorate, dok je resornom ministarstvu ostavljena koordinacijska uloga i zadaća praćenja rada sveučilišta. Rektori javnih sveučilišta pregovaraju s ministrom i federalnim Ministarstvom znanosti, istraživanja i ekonomije u Beču[76] o trogodišnjim programskim ugovorima na temelju Razvojnoga plana[77]. Javna se sveučilišta, na temelju Zakona, najvećim dijelom financiraju javnim sredstvima, pri čemu je npr. Austrija na državnoj razini u 2013. godini, prema podacima OECD-a, u visoko obrazovanje uložila 3,5% BDP-a[78], uz snažno poticanje sveučilišta na ostvarivanje dijela financiranja istraživanja iz europskih kompetitivnih izvora. Politiku upravljanja ljudskim resursima i zapošljavanja na javnim sveučilištima u Austriji vode rektori, što je ingerencija koja je prije donošenja *Universities Acta* bila prepuštena resornom Ministarstvu, koje je odobravao zapošljavanja i imenovanja na sve profesorske pozicije.

Javni sustav visokog obrazovanja u Švicarskoj sastoji se od nekoliko tipova VO institucija: dva federalna tehnološka instituta (ETH Zürich i EPFL Lausanne); 10 kantonalnih sveučilišta (Basel, Bern, Friburg, Ženeva, Neuchâtel, Lausanne, Lucerne, Lugano, St. Gallen, Zürich); devet tehnoloških sveučilišta (UAS - Fachhochschule / Universities of Applied Sciences), od čega sedam javnih i dva privatna; 14 sveučilišta za obrazovanje učitelja (UTEs / Universities of teacher education); VO institucija u području glazbe i umjetnosti, te institucija koje su usmjerene na profesionalno (stručno) obrazovanje, a dio su švicarskog tercijarnog sustava obrazovanja.[79] Zakon *Federal Act on Funding and Coordination of Swiss Higher Education Sector (Higher Education Act HEdA)* usvojen je 30. rujna 2011., a stupio na snagu 1. siječnja 2015.[80] Prije nego što je novi Zakon stupio na snagu, u Švicarskoj su se primjenjivala tri zasebna zakonska akta, ovisno o vrsti VO institucije. Novi je Zakon objedinio pravnu regulativu za švicarski VO sustav te propisao stvaranje zajedničkih tijela na razini Federacije i kantona u svrhu kreiranja prioriteta i planiranja financijskih ulaganja u VO - npr. *Swiss Conference of Higher Education Institutions – EDK*, koju čine *Vijeće za visoko obrazovanje* i *Plenarna skupština*, a previdio je također i olakšavanje mobilnosti između različitih tipova VO institucija. Kako ističe znanstvena savjetnica u Državnom sekretarijatu za obrazovanje,

[76] Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft.

[77] npr. Razvojni plan Sveučilišta u Beču do 2020. godine (Entwicklungsplan: Universität Wien 2020), dostupno na: https://www.univie.ac.at/uploads/media/Entwicklungsplan2020_en_01.pdf.

[78] Podaci OECD-a preuzeti na službenim mrežnim stranicama.

[79] Podaci iz publikacije *Higher Education and Research in Switzerland - 2017*, Swiss Confederation, Federal Department of Economic Affairs, Education and Research EAER, State Secretariat for Education, Research and Innovation SERI, dostupno na: https://www.sbfi.admin.ch/dam/sbfi/en/dokumente/2017/01/hs-f-ch.pdf.download.pdf/HE_en.pdf.

[80] Federal Act on Funding and Coordination of the Swiss Higher Education Sector (Higher Education Act, HEdA), dokument dostupan na engleskom jeziku na poveznici: https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/20070429/201501010000/414.20.pdf.

istraživanje i inovacije – SERI u Bernu Suzanne M. Monnier, *'ideja Zakona bila je objedinjavanje politike visokoga obrazovanja, koja se sada na jednak način provodi u odnosu na tri glavna tipa VO institucija – federalne tehničke institute, te kantonalna i tehnička sveučilišta, gledajući ih kao jedno obrazovno područje.'* Sveučilišta u Švicarskoj novac za svoje djelovanje dobivaju u najvećoj mjeri od kantona kojem pripadaju[81] (oko 57% ukupnog financiranja), zatim od Konfederacije (oko 23%; iako se i taj dio financija za sveučilišta kanalizira kroz kantone, odluku o razini financira sveučilišta na razini Švicarske donosi Parlament u Bernu), a oko 20% predstavljaju sredstva koje sveučilišta ostvaruju iz drugih izvora, samostalno[82]. Kantonalna sveučilišta ne sudjeluju u pregovorima o financiranju iz federalnih izvora, nego su za to zadužene kantonalne vlasti, pri čemu se u obzir uzimaju broj studenata pojedinog sveučilišta, posebni indikatori, i sl. Švicarska je na državnoj razini u 2013. godini, prema podacima OECD-a, u visoko obrazovanje uložila oko 4,1% BDP-a.[83] Sredstva koja kantonalna sveučilišta i tehnološka sveučilišta dobivaju od Konfederacije u razdoblju od 2017.do 2020. dodjeljuju se kroz tri glavna instrumenta: *osnovna davanja* (obuhvaćaju sve indikatore vezane uz poučavanje *(teaching)*, npr. broj studenata; te istraživanje *(research)*, odnosno financiranje znanstvenih projekata)[84]; drugi instrument su *investicijska sredstva za održavanje kampusa i zgrada*[85]; a treći instrument su *projektna sredstva* (inovativni i projekti suradnje od nacionalne važnosti)[86], koji je vrlo kompetitivan, a temelji se na natječajima i pozivima. Ovisno o kantonu, kantonalna sveučilišta uživaju visoku razinu autonomije u području upravljanja ljudskim resursima (odluke o zapošljavanju profesora seniora i administrativnih zaposlenika, napredovanja te visine plaća u ingerenciji su rektora, no ipak, većina sveučilišta visinu plaća usklađuje s kantonalnim vlastima, iako to nije zakonski propisano).

U Španjolskoj djeluje ukupno 76 sveučilišta, od čega 50 javnih, a 26 privatnih. U autonomnoj zajednici Andaluzija djeluje 10 javnih i 1 privatno sveučilište.[87] Nacionalni sveučilišni sustav u Španjolskoj reguliran je Organskim zakonom 4/2007[88]. Prema podacima

[81] Sveučilište u Lausanni pripada pod kanton Vaud.
[82] Za razliku od sveučilišta, federalne tehnološke institute (ETH Zürich i EPFL Lausanne) u iznosu od 90% financira Konfederacija, a ostalih 10% ostvaruju samostalno. Tehnološka sveučilišta financiraju se prema istom modelu kao i kantonalna sveučilišta, dok se sveučilišta za obrazovanje učitelja s oko 1-2% financiraju sredstvima Konfederacije, oko 17% dobivaju iz drugih izvora, dok im većinu financiranja osiguravaju kantoni.
[83] Podaci OECD-a preuzeti na službenim mrežnim stranicama.
[84] U iznosu od 4998,7 milijuna CHF.
[85] U iznosu od 499 milijuna CHF.
[86] U iznosu od 324,8 milijuna CHF.
[87] Sveučilište u Granadi spada u autonomnu zajednicu Andaluzija.
[88] LEY ORGÁNICA 4/2007, dostupno na: http://www.ub.edu/web/ub/ca/sites/genere/docs/normativa/llei_4_2007.pdf.

OECD-a, Španjolska je na državnoj razini u 2013. godini u visoko obrazovanje uložila oko 2,1% BDP-a.[89] Na regionalnoj razini, u Andaluziji, sveučilišni je sustav reguliran dokumentom *Ley Andaluza de Universidades* (2003)[90], kojim je osnovano i tijelo Sveučilišno vijeće Andaluzije[91]. Oko 30% ukupnog financiranja VO-a u Andaluziji temelji se na rezultatima sveučilišta, pri čemu sva sveučilišta imaju iste, zajedničke ciljeve koji se definiraju u dogovoru s regionalnim Ministarstvom, ali svako od njih određuje svoju dinamiku njihovog ispunjavanja, dok se monitoring provodi putem indikatora u trima područjima: obrazovanje, istraživanje i inovacije. Sveučilišta s regionalnim Ministarstvom sklapaju jednogodišnje ugovore i imaju veliku razinu autonomije u trošenju dobivenih javnih sredstava.[92] Vodstvo sveučilišta može zaposliti ili angažirati samo profesore seniore među kandidatima koji su već akreditirani od strane vlasti, u skladu sa zakonom[93], dok veći dio zaposlenika ima status javnih službenika (prema podacima za 2016., na Sveučilištu u Granadi status privremenih zaposlenika ima 2044 od ukupno 3559 zaposlenih u znanstveno-nastavnom zvanju, od čega 614 profesora i 1430 predavača; te 973 od ukupno 2121 zaposlenih u administraciji, pri čemu je 9 osoba privremeno zaposleno).[94]

Sukladno svemu iznesenom, važno je dodatno istaknuti da uvidi iz analize pokazatelja *uloga države u politici visokoga obrazovanja na nacionalnoj razini* ukazuju na to da je zakonski regulirana razina sveučilišne autonomije u nekoj državi izrazito važna za sveučilišta i provedbu sveučilišnih politika i strategija. Kako je obrazloženo u trećem poglavlju ovoga doktorskog rada (Teorijsko-komparativna analiza literature), razina sveučilišne autonomije na nacionalnoj razini može se razmatrati kroz različite indikatore (npr. projekt EUA *University Autonomy in Europe).* Ipak, u okviru istraživačkog modela osmišljenog za potrebe provedbe komparativnog istraživanja u ovom istraživačkom projektu, sveučilišna autonomija razmatra se prvenstveno kroz aspekt zakonodavstva kojim država regulira razinu samostalnosti sveučilišta u vođenju vlastitih politika u području financija i upravljanja ljudskim resursima i zapošljavanju (što se

---

[89] Podaci OECD-a preuzeti na službenim mrežnim stranicama.

[90] LEY ANDALUZA DE UNIVERSIDADES, LEY 15/2003, de 22 de diciembre, Andaluza de Universidades, dostupno na: http://ofcontrolinterno.ugr.es/pages/normativa/lau/!

[91] Sveučilišno vijeće Andaluzije sastavljeno je od predstavnika regionalne vlasti zadužene za VO i sveučilišni sustav, rektora, predsjednika socijalnih vijeća na sveučilištima i osoba koje imenuje Parlament Andaluzije. Više na poveznici: https://www.oecd.org/spain/46528648.pdf (str. 130, 131).

[92] Detaljnije u *OECD Reviews of Higher Education in Regional and City Development* - Andalusia, Spain, SELF-EVALUATION REPORT, dostupno na: https://www.oecd.org/edu/imhe/44666367.pdf.

[93] Izvor: publikacija *University Autonomy in Europe III - Country Profiles,* European University Association 2017, dostupno na: http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/university-autonomy-in-europe-iii-country-profiles.

[94] Podaci preuzeti s mrežnih stranica Sveučilišta u Granadi, dostupno na: https://www.ugr.university/pages/aboutugr/statistics_facts_figures.

pokazalo izrazito važnim za politiku internacionalizacije), te kroz aspekt slobode sveučilišta da samostalno odlučuje o svojoj organizacijskoj strukturi i načinima upravljanja (što se detaljno razmatra u analizi sveučilišne razine). Stoga se upravo razina sveučilišne autonomije može smatrati pokazateljem načina na koji neka država utječe na politike VO-a u nacionalnom kontekstu.

- ***Prilagodba odrednicama politike visokoga obrazovanja na europskoj razini (implementacija Bolonjskog procesa).***

Austrija je potpisala *Bolonjsku deklaraciju* i pristupila provedbi Bolonjskoga procesa 1999. godine. Bolonjski proces provodio se postupno, što je posebno vidljivo u području prelaska na nove bolonjske studijske programe ovisno o području i sveučilištu, što je činjeno gradualno. Austrija je postala članica programa Erasmus 1992. godine, i sudjelovanje u programu, prema riječima nekoliko intervjuiranih osoba na Sveučilištu u Beču, pozitivno je utjecalo na nacionalni VO kontekst i poslužilo kao svojevrsni uvod u ulazak u bolonjsku reformu u Austriji, posebno u području mobilnosti kao dijela internacionalizacije na austrijskim sveučilištima. No, sama provedba Bolonjskog procesa, koja je zahtijevala promjenu dotadašnjeg zakona kako bi se mogle pokrenuti bolonjske promjene, javnim je sveučilištima u Austriji poslužila i za lobiranje, kako s razine pojedinog sveučilišta (Sveučilište u Beču), tako i s razine Austrijske Rektorske konferencije (UNIKO) prema Vladi, s ciljem da se u okviru donošenja nove zakonske regulative također redefinira i odnos države prema sveučilišnoj autonomiji te promijeni organizacijske strukture sveučilišta. Unatoč poteškoćama u pojedinim područjima provedbe Bolonjskog procesa, a prema uvidima dobivenim kroz analizu, to se prvenstveno odnosi na područje modernizacije studijskih programa koji su u nekim sredinama nerijetko samo tehnički 'pretvoreni' u nove bolonjske studije, zbog čega je u Austriji, kao i u nekim drugim europskim državama 2009. čak došlo do studentskih prosvjeda, na temelju novoga Zakona (donesen 2002., a na snagu stupio 2004.), znatno su osnažene uloga i ingerencije rektora i rektorata, posebno u području upravljanja i organizacijske strukture sveučilišta, odlučivanja o ljudskim resursima i zapošljavanju, upravljanju financijama i određivanju specifičnih politika i strategija s jasno definiranim ciljevima i razvojnim programom. *'Reforma sveučilišta koja je pokrenuta 2002. godine bila je esencijalna jer je sveučilištima omogućila da počnu djelovati samostalno i strateški. Do tada, tijekom devedesetih godina, sve je ključne dijelove sveučilišne politike vodilo resorno Ministarstvo. Od 2002. sveučilišta imaju cjelovite proračune te samostalno kreiraju i*

određuju prioritete i razvojne strategije u pojedinim područjima svoga djelovanja. No, najvažnije od svega, novi je zakon omogućio da sveučilišta počnu strateški razmišljati.', ističe prof. dr. sc. Georg Winckler, rektor Sveučilišta u Beču od 1999. do 2011., te predsjednik Austrijske Rektorske konferencije u razdoblju od 2000. do 2005. Na temelju analize, te posebno kroz intervjue, dobiven je uvid kako se Bolonjski proces u Austriji, bez obzira na pojedine poteškoće u njegovoj provedbi, ipak smatra razlogom zbog kojeg je nacionalni VO sustav značajno promijenjen, a pritom se mnoge od ovih promjena smatraju pozitivnima. Također, uvidi iz intervjua upućuju na izuzetno važnu ulogu rektora Wincklera u cijelom reformskom procesu. Tijekom intervjua, sam profesor Winckler kaže kako mu je kao rektoru Sveučilišta u Beču, a i kao predsjedniku Austrijske Rektorske konferencije, tijekom prvog rektorskog mandata, od 1999. do 2003. godine, najvažnije bilo da se *'potakne promjena zakona, zbog čega su svi napori bili ulagani u tom smjeru'*. Rektor Winckler ističe: *'S obzirom da sam u to vrijeme bio na čelu Rektorske konferencije, to je razdoblje bilo ključno da se potaknu promjene na sveučilištima. Tijekom drugog rektorskog mandata, u razdoblju od 2003. do 2007. godine, pokušao sam promijeniti način razmišljanja na sveučilištu kako bi se osmislio i donio novi organizacijski plan te kako bi se usvojile nove strategije. Treći mandat, razdoblje od 2007. do 2011., poslužio je za konsolidaciju svih donosenih i provođenih mjera, za svojevrsnu provjeru i evaluaciju svega što je napravljeno, kako bismo bili sigurni da su promjene u stvarnosti zaživjele.'*

Švicarska je potpisala Bolonjsku deklaraciju 1999. i odmah krenula u reorganizaciju svojih dotadašnjih studijskih programa, u skladu s potpisanim dokumentom. Uvidi iz intervjua ukazuju na to da je prelazak na nove, bolonjske studijske programe i u Švicarskoj, kao i u Austriji, bio težak budući da je bilo riječ o velikoj razlici u odnosu na predbolonjski model studiranja u ovoj zemlji. Ipak, iz analize je vidljivo kako je uređenost švicarskog VO sustava i razmjerno visoko razvijena administrativna kultura i tradicija ove države ipak značajno utjecala na kvalitetu provedbe Bolonjskog procesa.

No, iako je Švicarska u program Erasmus ušla još 1992. godine, zbog referendumske odluke građana ove zemlje iz veljače 2014. o ponovnom uvođenju kvote za strance, što je izazvalo burne reakcije Europske komisije i drugih tijela EU[95], EK je odlučila suspendirati

[95] Prema podacima Europske komisije iz veljače 2014. *'u Švicarskoj živi više od milijun građana EU, a još ih oko 230 000 prelazi svaki dan granicu zbog posla. Švicarska ima oko 8 milijuna stanovnika, od čega su jedna četvrtina stranci.',* podaci iz govora predsjednika Europske komisije Josea Manuela Barrosa u intervjuu za Reutersov summit o eurozoni; preuzeto s mrežne stranice Jutarnjega lista www.jutarnji.hr , članak od 12.2.2014., dostupno na: http://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/svicarci-pred-sankcijama-barroso-uvodite-kvote-za-strance-a-vi-se-slobodno-secete-i-radite-u-eu/868540/.

švicarsko sudjelovanje u svim akademskim i istraživačkim programima mobilnosti – *Horizon 2020* i Erasmus+.[96] Švicarska se na kraju vratila u program *Horizon 2020* početkom 2017. godine, i to kao puna članica, ali se u program Erasmus+ nije vratila smatrajući da novac koji ulaže u program *Swiss-European Mobility Programme – SEMP* traži manja ulaganja nego plaćanje članstva u programu Erasmus+. Prema riječima prorektora za istraživanje i međunarodnu suradnju Sveučilišta u Lausanni prof. dr. sc. Françoisa Bussya, *'odluka o uvođenju kvota bila je jako loša odluka. Srećom, u program Horizon 2020 smo se vratili, što je jako važno za područje istraživanja. Nažalost, u Erasmus nismo. Naša je Vlada izračunala da ako platimo mobilnost odlaznih i dolaznih studenata, to je još uvijek manje novca nego da platimo članarinu u programu Erasmus+. Sveučilišta nisu zadovoljna ovom odlukom, jako smo ljuti jer smo izlaskom iz programa Erasmus izgubili KA aktivnosti, a kroz taj dio izgubili sve ono što se moglo ostvariti u smislu razvoja zajedničkih studijskih programa, radionica i slično.'* Voditeljica Odjela za međunarodnu suradnju Švicarske Rektorske konferencije Aude Pacton ističe da *Swissuniversities* snažno lobira da se Švicarska vrati u Erasmus+ program u sljedećem razdoblju, od 2020. Uvidi iz intervjua govore u prilog činjenici da je Švicarska provedbu Bolonjskog procesa prepoznala kao mogućnost da se nacionalni sustav VO-a harmonizira s VO sustavima europskih država, pri čemu se posebno važnim smatra i uspostavljanje sustava prepoznavanja i priznavanja kvalifikacija na europskoj razini.

Španjolska je potpisala *Bolonjsku deklaraciju* i pristupila provedbi Bolonjskog procesa 1999. godine. Značajna promjena koju je Bolonjski proces donio u Španjolskoj prelazak je na novi sustav bolonjskih studija prema modelu 4+1, što i danas izaziva oprečna mišljenja u akademskoj zajednici i javnosti. Prije uvođenja Bolonjskog procesa, sustav studija u većini područja bio je organiziran u okviru modela dodiplomskih studija koji su trajali pet godina (osim npr. edukacijskih struka, nekih tehničkih studijskih programa i sestrinstva, koji su trajali tri godine). Bolonjski model studiranja 4+1 i dalje je otvoreno pitanje na nacionalnoj razini, pa tako i u Španjolskoj Rektorskoj konferenciji (CRUE).[97] Prof. dr. sc. Manuel José Fernández Iglesias, glavni tajnik Odbora za internacionalizaciju i suradnju Španjolske Rektorske konferencije u Madridu, ujedno i prorektor za međunarodne odnose Sveučilišta u Vigu, ističe: *'Očekivali smo da će i druge zemlje ići u smjeru 4+1, ali to se nije dogodilo. Možda smo krivo odlučili. U CRUE smo isto puno raspravljali i još uvijek raspravljamo. Želimo se vratiti na*

[96] Prema podacima iz medija, u programima mobilnosti u okviru Erasmusa u 2013. godinu sudjelovalo više od 7000 mladih Švicaraca. Više u novinskim člancima, vidi npr. poveznicu: https://www.thelocal.ch/20140227/swiss-students-shut-out-of-erasmus-exchange-programme.

[97] Universidades Españolas – CRUE.

staro, na model 3+2, i to je još uvijek otvoreno pitanje.' Uvidi iz intervjua također govore o činjenici da master studiji prije uvođenja bolonjskog sustava studiranja nisu bili dio tradicije španjolskog VO sustava. *'U Španjolskoj smo prihvatili Bolonjsku reformu, i sada je pred nama proces u kojem moramo bolje razviti master studije, što je prvenstveno zadaća sveučilišta, kako bi oni bili bolje usklađeni s tržištem rada. Sveučilišta, dakle, moraju razviti znanja koja su potrebna društvu jer sada možemo zamijetiti određenu neusklađenost između potreba i zahtjeva tržišta rada. Nužno je razvijati tehničke struke, matematiku, prirodoslovlje, ali istovremeno čuvati i studije u području društvenih i humanističkih znanosti'*, ističe zamjenik direktora za koordinaciju i monitoring sveučilišta u Ministarstvu obrazovanja, kulture i sporta u Madridu prof. dr. sc. Leonardo Caruana. Iako je smanjio do tada značajni postotak *drop-outa*, neki ispitanici u intervjuima čak ističu da se nova struktura studija negativno odrazila na broj studenata koji se upisuju na master (diplomske) studije. Španjolska je pristupila programu Erasmus 1987., u trenutku pokretanja ovoga programa na europskoj razini, i jedna je od najpoželjnijih europskih zemalja za dolazne studente, što će se na primjeru UGR-a dodatno obrazložiti u sljedećim dijelovima ovoga poglavlja. Ipak, kao ilustracija snažne usmjerenosti Španjolske na program Erasmus+ mogu poslužiti sljedeće riječi prof. Caruane: *'internacionalizacija je jedna od velikih tema – kako ostvariti još više mobilnosti, kako naći što više novca da naše profesore i studente iz Španjolske možemo slati u inozemstvu ili barem na vrhunska sveučilišta u Europi. U tome nam puno pomaže program Erasmus kako bismo mobilnost omogućili za što više studenata i profesora'.*

- ***Politika visokoga obrazovanja na nacionalnoj razini u odnosu na druga policy područja.***

Federalno Ministarstvo znanosti, istraživanja i ekonomije vodi politiku visokoga obrazovanja i istraživanja u Austriji. Ono je prije svega zaduženo za koordinaciju sustava i monitoring, uz vođenje pregovora sa sveučilištima o trogodišnjim programskim ugovorima. Uz ovo Ministarstvo, u kreiranju i provođenju VO politika važnu ulogu imaju federalno Ministarstvo transporta, inovacija i tehnologije (za primijenjena istraživanja) i federalno Ministarstvo obrazovanja (zaduženo za osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, ali je i za sveučilišne visoke škole za obrazovanje nastavnika), Austrian Science Fund (Austrijski znanstveni fond – FWF), Austrian Research Promotion Agency - FFG i OeAD) te dva savjetodavna tijela na državnoj razini (Austrian Council for Research and Technology Development i Austria Science Board). Važnu ulogu u sustavu visokoga obrazovanja u Austriji

ima Austrijska Rektorska konferencija (Österreichische Universitätenkonferenz – UNIKO), za koju neke intervjuirana osobe smatraju da se može smatrati svojevrsnom *'grupom za pritisak'*.

U skladu s Federalnim Ustavom (članak 63a), Konfederacija i kantoni zajednički su odgovorni za osiguravanje VO-a u Švicarskoj.[98] Za vođenje politike visokoga obrazovanja u Švicarskoj zaduženo je nekoliko agencija i tijela, kako na federalnoj, tako i na kantonalnoj razini: glavno tijelo je Državni sekretarijat za obrazovanje, istraživanje i inovacije SERI (State Secretariat for Education, Research and Innovation), koji je dio Federalnog odjela za ekonomska pitanja, obrazovanje i istraživanje EAER (Federal Department of Economic Affairs, Education and Research), slijedi Švicarska konferencija kantonalnih ministara obrazovanja EDK (Swiss Conference of Higher Education Institutions), koju čini Vijeće za visoko obrazovanje (Higher Education Council) i Plenarna skupština (Plenary Anssembly), te Švicarska Rektorska konferencija (Swiss Conference of Rectors of Higher Education Institutions – *Swissuniversities*), Švicarsko akreditacijsko vijeće (Swiss Accreditation Council) Švicarska agencija za akreditaciju i osiguravanje kvalitete (Swiss Agency of Accreditation and Quality Assurance). Kantonalna sveučilišta prvenstveno su okrenuta razgovorima i dogovorima s kantonalnim vlastima i njihovim tijelima i uredima.[99]

U skladu s Ustavom iz 1978. vlast je u Kraljevini Španjolskoj decentralizirana, a država je teritorijalno podijeljena na 17 autonomnih zajednica i dva autonomna grada (Melilla i Ceuta). Autonomna zajednica Andaluzija (Junta de Andalucía) kao regionalna Vlada zadužena je za upravljanje sustavom visokoga obrazovanja i sustavom sveučilišta preko svoga regionalnog ministarstva. Opća uprava za sveučilišta (Dirección General de Universidades) trenutno je dio regionalnog Ministarstva ekonomije i znanja (Consejería de Economía y Conocimiento). Federalno Ministarstvo obrazovanja, kulture i sporta u Madridu zaduženo je za koordinaciju i monitoring sveučilišta. Važnu ulogu u sustavu visokoga obrazovanja u Španjolskoj ima Španjolska Rektorska konferencija (Conferencia de Rectores de las Universidades Españolas CRUE).

[98] Detaljnije informacije dostupne su na poveznici: https://swisseducation.educa.ch/en/coordination-higher-education-sector.
[99] U kantonu Vaud, u kojem djeluje Sveučilište u Lausanni, to je Veliko vijeće (Grand Conseil) i Odjel za obrazovanje i mlade (Formation et de la Jeunesse).

- ***Nacionalna politika internacionalizacije u visokom obrazovanju kao jedan od aspekata utjecaja globalizacije.***

U Austriji na nacionalnoj razini ne postoji jedna zajednička strategija internacionalizacije u području visokoga obrazovanja, ali postoji dokument *Beyond Europe - Die Internationalisierung Österreichs in Forschung, Technologie und Innovation über Europa hinaus*[100], koji se bavi razvojem austrijskoga VO-a unutar EU i izvan Europe. Tijekom provedbe *case study* istraživanja, u Austriji je na razini Federalnog Ministarstva znanosti, istraživanja i ekonomije u tijeku bio rad na dokumentu *Mobility Startegy in Austria.* Kako ističe prorektor za istraživanje i međunarodnu suradnju Sveučilišta u Beču prof. dr. sc. Heinz Faßmann, glavnina inicijativa i aktivnosti u području internacionalizacije uvijek dolaze sa sveučilišta, te ističe da *'sveučilišta najbolje znaju kako treba razvijati internacionalne aktivnosti – znaju što je nužno napraviti za internacionalizaciju, što studenti žele, a istraživači trebaju*.' Internacionalizacija i strateško pozicioniranje sveučilišta vrlo su važan dio strateških pregovora oko trogodišnjih programskih ugovora, ističu u resornom Minstarstvu. *'Tijekom zadnjih pregovora 2015. godine pitali smo sveučilišta da vrlo jasno iskažu svoje strateške ciljeve vezane uz internacionalizaciju i uz europski kontekst, i to je sada važan dio programskih ugovora.',* ističe ravnatelj za visoko obrazovanje u federalnom Ministarstvu znanosti, istraživanja i ekonomije u Beču Mag. Elmar Pichl.

U Švicarskoj je na federalnoj razini 2010. godine donesen dokument pod nazivom *Switzerland's International Strategy for education, research and innovation*.[101] Glavna je ideja Strategije u sljedećem razdoblju unaprijediti daljnji razvoj međunarodno konkurentnog švicarskog obrazovnog, istraživačkog i inovacijskog sustava, te ga dodatno ojačati postavljanjem prioriteta i ciljeva. *'Švicarska se pozicionirala kao privlačno i poželjno mjesto za obrazovanje, istraživanje i inovacije. Ona koristi svoju izvrsnost u ovim područjima kako bi bila aktivno uključena u međunarodne obrazovne, istraživačke i inovativne aktivnosti. To bi trebalo Švicarskoj omogućiti da ostane jedna od najinovativnijih svjetskih država',* navodi se u strateškom dokumentu.[102] Težište je Strategije na povezivanju internacionalnih aktivnosti, inicijativa i ciljeva kroz cijelu vertikalu – obrazovanje, istraživanje i inovacije i njihovo međusobno još snažnije povezivanje, pri čemu se posebno ističe kao je Švicarska zemlja tzv.

[100] Više o dokumentu i njegov cjeloviti tekst dostupni su na poveznici: https://era.gv.at/directory/160.
[101] Strategiju je usvojilo Federalno vijeće (Federal Council) 30. lipnja 2010., dostupno na: https://www.sbfi.admin.ch/dam/sbfi/en/dokumente/internationale_strategiederschweizimbereichbildungforschungundin.pdf.download.pdf/switzerland_s_internationalstrategyforeducationresearchandinnova.pdf.
[102] Switzerland's International Strategy for education, research and innovation, Ibid.

ERI područja (European Research Area) koja primjenjuje instrumente međunarodne suradnje koji se koriste u ERI sustavu u svrhu poticanja izvrsnosti. Dokument također analizira odnose Švicarske, njezinog VO sustava, istraživanja i inovacija s EU i drugim međunarodnim organizacijama, bilateralne odnose sa zemljama izvan EU te međusobne odnose dionika unutar Švicarske međunarodne mreže i federalnih agencija u ovom području. Dva su glavna cilja Strategije: nastavak sudjelovanja Švicarske u međunarodnim programima i mrežama[103]; te uspostavljanje strateških partnerstva u području ljudskih kapitala i mobilnosti s ciljem održavanja i unapređenja kompetitivne pozicije zemlje, a s obzirom na demografske izazove širom svijeta. U tu su svrhu, postavljena tri prioriteta: jačanje i širenje sudjelovanja i članstva u međunarodnim mrežama, poticanje izvoza obrazovanja i uvoza talenata kako bi se pojačala pozicija Švicarske kao glavnog područja u obrazovanju, istraživanju i inovacijama, te poticanje međunarodne prepoznatljivosti kvalifikacija stečenih na švicarskim obrazovnim institucijama. *'Švicarska je jedna od najkompetitivnijih zemalja svijeta… rezultati i prilagodljivost ekonomije temeljene na znanju…*[diktiraju njezinu] *brzu prilagodljivost na globalne izazove i razvoj ekonomije…Švicarska bi se trebala moći pozicionirati unutar međunarodnog konteksta kako bi osigurala da švicarsko društvo i poduzeća mogu ostvariti koristi u sljedećem dugoročnom razdoblju'.*[104]

Španjolsko Federalno Ministarstvo obrazovanja, kulture i sporta u Madridu donijelo je u listopadu 2015. *Strategiju internacionalizacije za razdoblje od 2015.-2010.*[105] Riječ je o vrlo ekstenzivnom dokumentu koji vrlo široko definira prioritete španjolskog VO sustava u području internacionalizacije. Strategija je podijeljena u četiri velike cjeline koje obuhvaćaju četiri velika područja koja su važna za internacionalizaciju. U prvoj se definiraju faktori internacionalizacije (odnose se na sljedeća područja: mobilnost i privlačenje najboljih studenata, priznavanje kvalifikacija stečenih u inozemstvu, akreditacija studijskih programa i profesora, istraživanje i doktorski programi, transfer tehnologije, zapošljivost); u drugoj se govori o glavnim ciljevima te 'stupovima' *(pillars)* internacionalizacije (visoko internacionalizirani sveučilišni sustav, internacionalna atraktivnost VO sustava, promocija internacionalne kompetitivnosti sveučilišnog okruženja i suradnja s drugim svjetskim regijama); treći dio Strategije je u stvari prijedlog akcijskog plana s indikatorima; dok je četvrti posvećen strateškom monitoringu.

[103] Kako je prethodno opisano, Švicarska je zbog referendumske odluke o uvođenju kvota za strance, isključena iz europskih programa u području VO-a i istraživanja u 2014. godini. U program *Horizon 2020* je vraćena, a u program Erasmus+ nije.
[104] Switzerland's International Strategy for education, research and innovation.
[105] Strategy for the Internationalisation of Spanish Universities 2015 – 2020, dostupno na: http://www.mecd.gob.es/educacion-mecd/dms/mecd/educacion-mecd/areas-educacion/universidades/politica-internacional/estrategia-internacionalizacion/EstrategiaInternacionalizaci-n-ENGLISH.pdf.

Strategija na svom početku donosi i analizu nacionalnog i internacionalnog konteksta te opisuje izazove s kojim sustav VO-a suočava. Iako je kompetitivnost značajno istaknuta u Strategiji, većina sugovornika u Španjolskoj tijekom intervjua ističe kako ona nije previše karakteristična za španjolski VO sustav. Tako zamjenik direktora za koordinaciju i monitoring sveučilišta u federalnom Ministarstvu obrazovanja, kulture i sporta u Madridu prof. dr. sc. Leonardo Caruana kaže da *'kompetitivnost nije dio španjolskog kulturalnog konteksta kao u nekim drugim europskim zemljama'*. Također, uvid iz intervjua s profesorom Caruanom govore u prilog činjenici kako se u španjolskom VO sustavu europske države i njihovi sustavi VO-a (posebno država koje su članice EU) promatraju kroz kontekst zajedničkog EHEA područja, što objašnjava na sljedeći način: *'mladi danas puno više putuju, žele vidjeti i osjetiti različitosti. Usprkos društvenim, ekonomskim i kulturalnim razlikama, Europa je spojila sve te različitosti i više nemamo granica. Danas je puno lakše putovati, no jezici ostaju jedine granice među državama i ljudima'*. Na razini Andaluzije, UGR je posebno prepoznat kao sveučilište koje najsnažnije radi na aktivnostima i inicijativama u području internacionalizacije i ostvaruje visoke rezultate u području mobilnosti.[106] Na regionalnoj se razini internacionalizacija, kao i na nacionalnoj razini, prvenstveno snažno vezuje uz mobilnost (posebno studenata), i to kroz program Erasmus+, pri čemu važnu ulogu ima, prema uvidima iz intervjua, i uloga jezika, odnosno činjenica da je španjolski drugi globalno govoreni jezik.

Kada se promotre dvije nacionalne strategije internacionalizacije u području visokoga obrazovanja (Španjolska i Švicarska), moguće je zaključiti kako je riječ o dvama vrlo ekstenzivnim dokumentima koji sadrže indikatore i mjere za provedbu specifičnih aktivnosti internacionalizacije. Pritom, Španjolska koja jedina među trima promatranim državama ima zasebnu strategiju baš za područje VO-a, u svom strateškom dokumentu čak donosi i predloženi vremenik (itinerer) provedbe pojedinih inicijativa i mjera. S druge strane, švicarska strategija internacionalizacije objedinjava područje VO-a, istraživanja i inovacija, te donosi pregled specifičnih mjera uklopljenih u više mogućih strategija koje na raspolaganju imaju pojedine VO i istraživačke institucije. Također, ova strategija donosi točne podatke s pregledom aktivnosti, potpisanih sporazuma i pokrenutih inicijativa na federalnoj razini, koji su svojevrsni putokaz institucijama koje onda donose odluku o specifičnim pristupima internacionalizaciji koje će dalje razvijati samostalno. Budući da Austrija nema strateški dokument na nacionalnoj razini vezan uz internacionalizaciju u području VO-a (iako strategija postoji za područje

[106] Npr. u *OECD Reviews of Higher Education in Regional and City Development - Andalusia, Spain, SELF-EVALUATION REPORT*. Dostupno na: https://www.oecd.org/edu/imhe/44666367.pdf.

istraživanja i inovacija), moguće je zaključiti kako je područje internacionalizacije u austrijskom VO sustavu prepušteno sveučilištima i VO institucijama. Uvidi iz intervjua ukazuju na to da su sveučilišta zadovoljna ovakvim pristupom jer smatraju kako samostalno najbolje mogu strateški voditi razvoj pojedinih specifičnih politika u ovom području, ovisno o vlastitim razvojnim planovima. Također, uvidi iz intervjua govore da na taj način sveučilišta najbolje samostalno mogu odlučiti o 'ugrađivanju' određenih aspekata internacionalizacije u pojedine segmente svoga djelovanja, čime onda autonomno upravljaju procesima koje utječu na porast kvalitete te na veću prepoznatljivost svoje institucije internacionalno.

5.5.3. Analiza sveučilišne razine (sveučilište kao organizacija)

U skladu s modelom, analiza triju sveučilišnih konteksta obuhvaća četiri pokazatelja: analizu organizacijskog i upravljačkog modela svakog sveučilišta; analizu odnosa sveučilišta prema internacionalizaciji (što obuhvaća podatke o stranim studentima i istraživačima, čime se oslikava sveučilišni kontekst u odnosu na razinu internacionaliziranosti, podatke o međunarodnim projektima i članstvu u različitim mrežama i organizacijama); analizu strategija internacionalizacije koje su na razini sveučilišta donošene kao odgovor na pritiske s globalne, supranacionalne i nacionalne razine; te analizu prilagodbe sveučilišta internacionalizaciji kao jednom vidiku globalizacije (što obuhvaća podatke o jezičnoj politici, podatke o mobilnosti, rangiranju, i sl.).

- ***Organizacijski i upravljački model sveučilišta.***

Javna sveučilišta u Austriji uživaju visoku razinu sveučilišne autonomije (organizacijska struktura, financije, upravljanje ljudskim resursima), uz iznimku upisne politike (politika slobodnog upisa u I. godinu preddiplomskih studija regulirana je na nacionalnoj razini). Kako je prethodno opisano, uloga federalnog Ministarstva znanosti, istraživanja i ekonomije ograničena je na pregovaranje o trogodišnjim programskim ugovorima i monitoring sustava. Javna sveučilišta svoje interese promoviraju i ostvaruju kroz rad Austrijske Rektorske konferencije *(Österreichische Universitätenkonferenz – UNIKO)* u Beču. Sveučilište u Beču integrirano je sveučilište koje se sastoji od 15 fakulteta i četiri centra, a glavna su tijela Sveučilišta Sveučilišno vijeće, rektor i Rektorat, Senat i Znanstveni savjetodavni odbor. Na SuB ukupno studira 93 855 studenata na svim razinama studija, a zaposleno je 9512 osoba (od

čega 6639 akademskih zaposlenika).[107] U skladu sa zakonom, rektor Sveučilišta u Beču ima izrazito visoku razinu upravljačke moći, a mogućnost da samostalno vodi politiku upravljanja ljudskim resursima te da donosi odluke o imenovanjima profesora i razini plaće posebno utječe na područje internacionalizacije i na privlačenje najboljih istraživača i profesora iz inozemstva. Proračun SuB iznosi 557 milijuna eura, od čega su 443 milijuna eura javna sredstva, 13 milijuna eura predstavljaju prihodi od školarina, a ostali prihodi iznose 101 milijun eura.[108]

Kantonalna sveučilišta u Švicarskoj općenito uživaju visoku razinu sveučilišne autonomije, iako stupanj autonomnosti varira ovisno o kantonu. Sveučilište u Lausanni uživa visoku razinu financijske neovisnosti (od 2003.; ranije je u ovom području kanton donosio sve odluke) te autonomiju u području upravljanja ljudskim resursima, budući da su odluke o zapošljavanju profesora seniora i administrativnih zaposlenika, napredovanjima te visini plaća u ingerenciji rektora (ipak, većina sveučilišta visinu plaća usklađuje s kantonalnim vlastima, iako to nije zakonski propisano). No, sveučilišta u Švicarskoj ne određuju samostalno upisne kvote budući da upisna politika predviđa slobodne upise (tzv. *free access policy*) na temelju kojih se na sveučilište može upisati svaka osoba koja je završila srednjoškolsko obrazovanje.[109] Uz rektora i Rektorat, koji imaju visoku razinu upravljačke moći, važno tijelo UniL je Sveučilišno vijeće (University Council), koji nema snagu donošenja odluka. *Federal Act on Funding and Coordination of Swiss Higher Education Sector (Higher Education Act HEdA)* donio je tri važne promjene u području upravljanja sveučilištima: novi sustav akreditiranja VO institucija, financijske odredbe koje potiču suradnju u području VO-a i promjene u području upravljanja sveučilištem. Kantonalna sveučilišta svoje interese promoviraju i ostvaruju kroz rad Švicarske Rektorske konferencije *(Swiss Conference of Rectors of Higher Education Institutions – Swissuniversities).*[110] Sveučilište u Lausanni integrirano je sveučilište, a čini ga sedam fakulteta koji pokrivaju sljedeća znanstvena područja: teologija i religijski studiji / pravo, kriminalistika i javna uprava / umjetnost / društvene i političke znanosti / ekonomija i poslovanje / geoznanosti i okolišne znanosti / biologija i medicina. U ak. god. 2016./2017. na UniL studiralo je 14 189 studenata na svim razinama studija (pri čemu 7157 studenata na preddiplomskim studijima, 4272 studenata na master studijima, 2162 na doktorskim studijima; 204 studenata na programu

[107] Podaci preuzeti sa službenih stranica Sveučilišta u Beču https://www.univie.ac.at/en/, na poveznici: https://www.univie.ac.at/en/about-us/at-a-glance/facts-folders/.

[108] Ibid.

[109] Podaci iz intervjua i iz publikacije *University Autonomy in Europe III - Country Profiles*, European University Association 2017, dostupno na: http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/university-autonomy-in-europe-iii-country-profiles.

[110] Godine 2015. tri rektorske konferencije različitih tipova VO institucija objedinjene su u jednu zajedničku organizaciju - *Swissuniversities.*

za učenje francuskog jezika za strance (Diploma in French as a Foreign Language; School of French as a Foreign Language – EFLE), 296 studenata na master programima u okviru stipendija za strance *(UNIL Master's Grants on a competitive basis to international students who wish to pursue a Masters Degree at the University)* i 98 studenata na dodatnim kolegijima (nisu posebni studijski programi). Na Sveučilištu u Lausanni stalno je zaposleno 3325 djelatnika, od čega 539 profesora (redovni i izvanredni), 470 ostalih nastavnika, 1235 asistenata, 1033 administrativnih i tehničkih zaposlenika i 48 pripravnika *(trainees)*[111]. Rektor i Rektorat imaju visoku razina upravljačke moći, prije svega u području financija i upravljanja ljudskim resursima, što utječe i na jako visoku razinu internacionalizacije, posebno u području istraživanja. Proračun UniL iznosi 587,5 milijuna CHF, pri čemu 305,9 milijuna CHF daje kanton Vaud, 58,8 milijuna CHF UniL dobiva na temelju međukantonalnog sporazuma o sveučilištima *(Intercantonal Agreement on Universities)*, 82,6 milijuna CHF na temelju financiranja prema odredbama Zakona o sveučilišnoj pomoći *(Law on University Aid – LAU,* osnovni prilozi), 52 milijuna CHF iz Švicarskog fonda za istraživanja (najviše iz FNS-a), 8,7 milijuna CHF od europskih istraživanja, 14,4 milijuna CHF od školarina studenata (redoviti studenti i kontinuirano obrazovanje) i 65,1 milijuna CHF od ostalih prihoda (npr. suradnja s gospodarstvom, donacije i sl.).[112]

U skladu s Organskim zakonom 4/2007, federalno Ministarstvo obrazovanja, kulture i sporta u Madridu zaduženo je za koordinaciju i monitoring španjolskog sveučilišnog sustava, dok sustavom u svakoj autonomnoj zajednici upravlja regionalna Vlada.[113] Španjolska sveučilišta (i javna i privatna)[114] svoje interese promoviraju kroz Španjolsku Rektorsku konferenciju *(Universidades Españolas* – CRUE) u Madridu. Sveučilište u Granadi integrirano je sveučilište s decentraliziranim načinom upravljanja, koje sa stoji od 22 fakulteta, pet sveučilišnih škola, 14 istraživačkih instituta i tri istraživačka centra. Temelj UGR-a su kampusi (njih ukupno 7), od čega je njih pet smješteno u Granadi, a dva u Sjevernoj Africi, u dvama španjolskim autonomnim gradovima (Mellila i Ceuta). Glavna su tijela Sveučilišta Upravno vijeće, rektor i sveučilišni management, Senat (El Claustro Universitario) i Socijalno vijeće[115].

---

[111] Podaci preuzeti sa službenih mrežnih stranica Sveučilišta u Lausanni www.unil.ch, na poveznici: https://www.unil.ch/central/en/home/menuinst/unil-en-bref/en-chiffres.html.

[112] Podaci preuzeti sa službenih mrežnih stranica Sveučilišta u Lausanni www.unil.ch, na poveznici: https://www.unil.ch/central/en/home/menuinst/unil-en-bref/en-chiffres.html.

[113] Autonomna zajednica Andaluzija (Junta de Andalucía) kao regionalna Vlada zadužena je za upravljanje sustavom VO-a i sustavom sveučilišta preko svoga regionalnog Ministarstva obrazovanja, kulture i sporta na području Andaluzije, u koju spada Sveučilište u Granadi.

[114] Ukupno 76 sveučilišta, od čega 50 javnih i 26 privatnih sveučilišta.

[115] Socijalno vijeće je sveučilišno tijelo koje osigurava uključenost građana u rad Sveučilišta. Socijalno vijeće svojim članovima predstavlja različite društvene interese Granade i sveučilišne zajednice.

Na UGR-u studira ukupno oko 60 000 studenata na svim razinama studija te još oko 20 000 studenata koji u okviru cjeloživotnog učenja upisuju dodatne kolegije, jezične tečaje i ljetne škole. UGR ima 5680 zaposlenika, od čega je njih 3559 akademskih zaposlenika.[116] Sveučilište uživa srednju razinu sveučilišne autonomije - relativno nisku u području upravljanja ljudskim resursima je više od polovica zaposlenika ima status državnog/javnog službenika i njihove su plaće određene aktima na nacionalnoj i regionalnoj razini, te u području upisne politike (o brojevima studenata sveučilišta pregovaraju s vlastima na regionalnoj i nacionalnoj razini, ali autonomno donose odluke o upisnim kvotama na master studijima), no istovremeno ima visoku razinu samostalnosti bez ikakvih restrikcija u pogledu financiranja i trošenja godišnjih proračuna dobivenih od regionalne vlade[117]. Politika internacionalizacije snažno je okrenuta prema daljnjem razvoju mobilnosti studenata i nastavnika te međunarodnim projektima i širenju suradnje s inozemnim VO institucijama.

Na kraju analize pokazatelja *organizacijski i upravljački model sveučilišta* važno je istaknuti kako je ovo komparativno istraživanje prvenstveno usmjereno na razmatranje pojedinih razina i utjecaja faktora vezano uz politiku internacionalizacije i specifičnost strategije koja razvijaju tri promatrana sveučilišta. Sukladno tome, u ovom projektu nije moguće dubinski razmatrati specifičnosti organizacijskog i upravljačkog modela sveučilišta, u skladu s modelima koji su detaljnije predstavljeni u trećem poglavlju (Teorijsko-komparativna analize literature). Ipak, ako bismo koristili Clarkovu tipologiju (1998), moguće je na osnovnoj razini zaključiti da se na svim trima promatranim sveučilištima primjenjuje model u kojem sveučilištima samoupravlja zajednica znanstvenika, dok je uloga resornih ministarstava na nacionalnoj razini ograničena na monitornig i koordinaciju sustava. Ipak, za detaljniju analizu vizije sveučilišne organizacije i upravljanja (npr. prema Olsenovoj tipologiji, 2007) nužno bi bilo provesti puno detaljnije usmjereno istraživanje.

[116] Podaci preuzeti s mrežnih stranica Sveučilišta u Granadi, dostupno na: http://www.ugr.university/pages/aboutugr/statistics_facts_figures.

[117] Podaci iz intervjua. Dodatno pogledati i publikaciju *University Autonomy in Europe III - Country Profiles*, European University Association 2017, dostupno na: www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/university-autonomy-in-europe-iii-country-profiles.

- ***Odnos sveučilišta prema internacionalizaciji.*** Sva tri analizirana sveučilišta imaju vrlo razvijene aktivnosti u području internacionalizacije te se mogu smatrati internacionalnim akademskim sredinama.

Na Sveučilištu u Beču ukupno studira 27 930 stranih studenata na svim razinama studija iz 138 zemalja svijeta, što čini oko 27.2% cijele studentske populacije, i ovaj je trend u porastu.[118]. Najveći broj stranih studenata studira na doktorskim studijima, a na godišnjoj razini oko 24.2% diplomanata SuB provelo je barem mjesec dana na stranoj VO instituciji.[119] U ak. god. 2015./2016. ukupno je 1020 studenata SuB provelo jedan ili dva semestra na stranoj partnerskoj VO instituciji u okviru programa Erasmus+, dok je u istom razdoblju na SuB boravilo 1030 stranih Erasmus studenata. Od ukupnog broja svih austrijskih studenata koji preko programa Erasmus+ odlaze na strane VO institucije, njih 23,6% je sa SuB, što ovo sveučilište smješta na deveto mjesto od ukupno 500 sveučilišta po odlaznoj mobilnosti u okviru ovog programa, a prvim kada se promatraju sveučilišta iz država njemačkog govornog područja. Kada se promotre podaci o dolaznoj mobilnosti studenata u okviru programa Erasmus+, SuB zauzima 13. mjesto na ljestvici 500 sveučilišta. Također, više od 1/3 akademskih zaposlenika SuB dolazi iz inozemstva (66% svih novo imenovanih profesora u 2015. godini došlo je iz inozemstva). Brojevi profesora SuB koji u okviru programa Erasmus+ odlaze na strane VO institucije nešto je manji, a riječ je 110 akademskih zaposlenika u ak. god. 2015./2016.[120] Ove brojke moguće je tumačiti činjenicom da se mobilnost profesora istraživača na SuB ne vezuje toliko uz program Erasmus+, nego uz različite druge oblike istraživačke suradnje, provedbu međunarodnih istraživačkih projekata, i sl. Od 2007. istraživači Sveučilišta u Beču na kompetitivnim su natječajima za provedbu europskih projekata ukupno dobili 49 European Research Council (ERC) potpora. Sveučilište je član brojnih međunarodnih sveučilišnih i akademskih mreža, npr. EUA, UNICA, ASEA-UNINET, EURASIA-PACIFIC UNINET, DRC, ACUNS, The CENTRAL Network, i dr.

Od ukupnog broja studenata Sveučilišta u Lausanni (14 189), njih oko 1/5 su strani studenti, dok oko 1/3 akademskih zaposlenika na UniL dolazi iz inozemstva. Najviše stranih studenata na UniL stiže s europskih sveučilišta iz Njemačke, Francuske, Italije, Španjolske, Belgije; dok

[118] Ukupno na SuB studira 93 855 studenata. Više informacija u *University of Vienna International Report 2016*, dostupno na poveznici: https://www.univie.ac.at/uploads/media/Int.Report_2016_01.pdf.
[119] Ibid.
[120] Svi podaci preuzeti iz publikacije *University of Vienna International Report 2016*, dostupno na poveznici: https://www.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/startseite/Dokumente/Int.Report_2016.pdf.

izvan Europe, strani studenti na UniL su studenti iz Kanade, Australije, SAD-a i Kine.[121] Budući da Švicarska više nije član programa Erasmus+, te da je ovaj program zamijenjen *Swiss-European Mobility Programme – SEMP*, odlazna i dolazna mobilnost studenata odvija se u okviru ovog modela financiranja. Prema podacima dobivenima sa UniL, u ak. god. 2015./2016. preko programa SEMP na UniL je jedan ili dva semestra provelo 204 stranih studenata, a jednako je toliko i studenata UniL (242) u okviru istoga programa ostvarilo mobilnost na stranim partnerskim institucijama. Kao i u slučaju SuB, mobilnost akademskih zaposlenika i istraživača odvija se kroz druge oblike međunarodnih aktivnosti, prvenstveno kroz istraživačke suradnje i provedbu istraživačkih projekata. Laboratoriji opremljeni najsuvremenijom tehnologijom u kombinaciji s internacionalnom atmosferom i visokom razinom kvalitete obrazovanja i istraživanja privlačni su stranim studentima i istraživačima. UniL je član UNICA mreže, EUA, Magna Charta Observatory, EAIE, NAFSA, inicijativi Clinton Global Initiative University, članstvo u mreži Scholars ar Risk (SAR), Venice International University, a vrlo je aktivno u *Indo-Swiss Joint Research Programme in the Social Sciences*[122].

Na Sveučilištu u Granadi ukupno studira oko 10 000 stranih studenata[123] iz 114 zemalja svijeta. UGR prima više Erasmus+ studenata nego bilo koja druga VO institucija u Europi te šalje velik broj svojih studenata na partnerske VO institucije (u ak. god. 2015./2016. na UGR-u je preko različitih programa mobilnosti boravilo 2342 studenata, dok je na stranim sveučilištima boravilo 2233 UGR studenata; tzv. *'free movers' (libre movilidad)* studenata bilo je 415 dolaznih, a 127 odlaznih). Slično kao i druga dva promatrana sveučilišta, mobilnost akademskih zaposlenika i istraživača ostvaruje se kroz istraživačke suradnje, aktivnosti koje se temelje na bilateralnim sporazumima s partnerskih institucijama, i sl. Sveučilište u Granadi vodeća je španjolska VO institucija i u ostvarivanju ne-EU mobilnosti[124]. Istraživači UGR-a imaju ukupno 43 EU aktivnih projekta[125]. Sveučilište u Granadi član je velikog broja sveučilišnih mreža (njih 25), između ostalih, Coimbra grupe, AUIP, IAU, EUA, ORION, COLUMBUS, AIEA, Magna Charta Observatory, i dr.

---

[121] Podaci iz materijala dobivenih od Sveučilišta u Lausanni, Ureda za socijalna pitanja i mobilnost (Social Affairs and Student Mobility Office).

[122] Detaljnije na mrežnim stranicama UniL www.unil.ch , na poveznici: https://www.unil.ch/international/en/home/menuinst/indo-swiss-programme.html.

[123] Podaci dostupni u publikaciji Sveučilišta u Granadi *International Student Handbook*, dostupno na: http://internacional.ugr.es/pages/guias-y-folletos/guiaestudianteinternacional20102011/.

[124] Podaci preuzeti s mrežnih stranica Sveučilišta u Granadi, dostupno na: http://www.ugr.university/pages/aboutugr/statistics_facts_figures.

[125] Ibid.

Na kraju, u okviru analize pokazatelja *odnos sveučilišta prema internacionalizaciji* važno je još iznijeti nekoliko zanimljivih specifičnih inicijativa koje su tri promatrana sveučilišta u posljednjih nekoliko godina razvila u području internacionalizacije. Sveučilište u Beču u tom je smislu u posljednjem razdoblju pokrenulo program organiziranog 'druženja' domaćih i stranih studenata u klubovima i kafićima s ciljem lakšeg povezivanja stranih i domaćih studenata na svim razinama. Uvidi iz intervjua govore kako *'ova inicijativa napreduje sporo, ali funkcionira'*. Sveučilište u Granadi je pak pokrenulo poseban program kroz koji domaći studenti mogu dobiti dodatne ECTS bodove ako se prijave da budu svojevrsni 'domaćini' i prijatelji stranim studentima. Riječ je o programu na koji se prijavljuju domaći studenti koji su uglavnom već i sami bili uključeni u neki od programa mobilnosti pa znaju koliko može biti teško stranim studentima da se prilagode novoj sredini, posebno ako ne govore dobro španjolski jezik. Uvidi iz intervjua govore da su na UGR-u zadovoljni ovim programom i da se pokazao vrlo uspješnim. Zaključno, činjenica da je na Sveučilištu u Lausanni cijelo područje mobilnost izmješteno iz ingerencije Ureda za međunarodnu suradnju u Ured za društvena pitanja i mobilnost (Social Affairs and Student Mobility Office), govori u prilog činjenici da na UniL s posebnom pažnjom razvijaju različite inicijative i programe za strane studente. U tom smislu, UniL organizira redovito različita događanje za strane studente, na kampusu postoji i kazalište UniL u kojem se izvode predstave na stranim jezicima, a UniL i EPFL imaju i zajednički orkestar u kojem zajedno sviraju i nastupaju domaći i međunarodni studenti.

- ***Strategija internacionalizacije sveučilišta (donesena kao odgovor na pritiske s globalne, supranacionalne i nacionalne razine).***

Strategija internacionalizacije Sveučilišta u Beču pod nazivom *University of Vienna Internationalisation Strategy*[126] usvojena je 2009. godine. Njezine su glavne odrednice privlačenje najboljih ljudi i talenata, ostvarivanje dodatnih financijskih prihoda iz tzv. 'trećih izvora' (ne javni ni novac od školarina, nego npr. ERC projekti), slanje studenata na strana sveučilišta kako bi se otvorili novim iskustvima i poboljšali svoje obrazovanje, te uspostavljanje strateških partnerstva. Od usvajanja Strategije svake se godine pripremaju godišnja izvješća vezana uz internacionalizaciju na temelju posebnih indikatora i sva su ova izvješća dostupna *online* na njemačkom i engleskom jeziku. Specifična strateška odrednica internacionalizacije,

[126] Strategija internacionalizacije SuB dostupna je na poveznici: https://international.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/international/International_Report/Internationalisation_Strategy_web.pdf.

prema uvidima iz intervjua, *'regrutiranje je najboljih studenata'* i specifična umjerenost na određene regije (uz fokus na SAD i Kanadu te suradnju sa sveučilištima iz Azije i Japana u okviru tzv. strateških partnerstava, SuB je posebno usmjeren na Istočnu i Jugoistočnu Europu).

Strategija internacionalizacije Sveučilišta u Lausanni pod nazivom *International Strategy of the University of Lausanne*[127] usvojena je 2009. Glavni su ciljevi Strategije povećanje kompetencija u području istraživanja i poučavanja kroz suradnju sa stranim partnerima, povećanje internacionalne prepoznatljivosti UniL u cilju privlačenja najtalentiranijih pojedinaca na svim razinama, povećanje dostupnosti programa stranih sveučilišta domaćim studentima uz jačanje vrijednosti ovih kvalifikacija izvan Švicarske, razvijanje internacionalnih kompetencija domaćih studenata, te aktivno sudjelovanje u razvoju internacionalnih aktivnosti u području istraživanja i poučavanja. Internacionalizacija UniL obuhvaća područja ljudskih resursa, financija, partnerstva, promocije i komunikacije. Glavne su aktivnosti UniL u području internacionalizacije mobilnost studenata, doktorskih studenata i asistenata te profesora i nastavnika, internacionalizacija studijskih programa, primanje stranih studenata, podrška za provedbu jezične politike kojom se podiže učenje stranih jezika, uvođenje zimskih i ljetnih škola, aktivnosti vezane uz istraživanja, i dr. (npr. razvoj mreže internacionalnih alumna, razvijanje politike solidarnosti s institucijama koje nisu u OECD području, i dr.).

Strategija internacionalizacije Sveučilišta u Granadi pod nazivom *Estrategia de Internacionalización de la Universidad de Granada*[128] usvojena je početkom 2017. UGR kontinuirani radi na godišnjim planovima internacionalizacije pa je riječ o ekstenzivnom dokumentu u kojem su detaljno predstavljeni planovi provedbe internacionalnih aktivnosti. Strategija obuhvaća četiri razine: daljnji razvoj institucionalne suradnje, internacionalizaciju izvan UGR kampusa, internacionalizaciju kampusa i internacionalizaciju istraživanja, a njezine su tri glavne karakteristike suradnja, koordinacija i *bottom-up* pristup. Sveučilište u Granadi jedino je od tri promatrana sveučilišta koje nema svoju strategiju internacionalizacije prevedenu na engleski jezik, što je moguće povezati i s činjenicom da je u sustavu VO-a na nacionalnoj razini snažno prisutan stav da je *'španjolski jezik drugi globalno govoreni jezik'*[129], te da se velik dio aktivnosti u području internacionalizacije temelji na visokoj zastupljenosti španjolskog kao govorenog jezika globalno. Također, Strategija internacionalizacije UGR-a jedina je među

[127] Strategija internacionalizacije UniL dostupna je na poveznici: https://www.unil.ch/international/files/live/sites/international/files/International_strategy/UNIL_International_Strategy_2009-.pdf.

[128] Strategija internacionalizacije UGR dostupna je na poveznici: http://secretariageneral.ugr.es/bougr/pages/bougr115/_doc/acg1153/%21.

[129] Stavovi iz svih provedenih intervjua.

promatranim strategijama koja donosi definiciju internacionalizacije, i to onu Hansa de Wita.[130] Zbog decentralizirane organizacijske i upravljačke strukture UGR-a ne postoji jedna ili nekoliko ključnih strateških odrednica internacionalizacije, ali je posebnost Strategije usmjerenost na treću misiju sveučilišta, odnosno na *'developing cooperation'* i područje Latinske Amerike. Iako se žele otvoriti po pitanju engleskoga jezika, prema podacima iz intervjua, moguće je zaključiti kako je UGR ipak snažnije usmjeren na privlačenje stranaca koji imaju barem osnovno znanje španjolskog jezika.[131]

Detaljna analiza specifičnosti i razlika među strategijama internacionalizacije triju promatranih sveučilišta donosi se u sljedećem poglavlju ovog doktorskog rada (Rasprava sa zaključcima), u kojem se ovi uvidi analiziraju s obzirom na postavljenu tezu i hipotezu u ovom istraživačkom projektu.

Važan je nalaz komparativne analize taj da su ispitanici u intervjuima provedenima u okviru dva *case study* istraživanja konstatirali kako je na snažnu usmjerenost sveučilišta u Beču i Granadi, te na aktivnosti i inicijative koje u području internacionalizacije provode ova dva sveučilišta, zaslužni istaknuti pojedinci: prof. dr. sc. Georg Winckler, rektor Sveučilišta u Beču u razdoblju od 1999. do 2011., te prof. dr. sc. Francisco González Lodeira, rektor Sveučilišta u Granadi u razdoblju od 2007. do 2015., i prorektorica za internacionalizaciju UGR-a prof. dr. sc. Dorothy Kelly, koja ovu dužnost obnaša od 2007. Uvidi dobiveni komparativnim istraživanjem ukazuju na to da je u ovim slučajevima riječ o pojedincima koji su imali ključnu ulogu u razvoju strategija internacionalizacije ovih dvaju sveučilišta. Pritom, kada se na temelju osnovne analize razmotri njihova dominantna karakteristika, moguće je reći kako je u ovim slučajevima izrazito bitna činjenica da je riječ o osobama koje su i same izrazito internacionalne, koje su vrlo aktivne u različitim međunarodnim sveučilišnim mrežama i organizacijama, koje imaju dobre zagovaračke sposobnosti i dobro su umrežene, kako na nacionalnoj, tako i na međunarodnoj razini. Sukladno tome, osnovni uvidi dobiveni kroz analizu, govore u prilog činjenici da bi u spomenutim slučajevima bilo vrlo korisno dublje istražiti imaju li ove istaknute osobe karakteristike koje se u literaturi vezuju uz koncept *policy poduzetnika.* No, kako bi se dublje istražilo ovo pitanje, nužno bi bilo provesti još jedno dodatno

[130] *'The intentional process of integrating an international, intercultural or global dimension into the purpose, functions and delivery of post-secondary education, in order to enhance the quality of education and research for all students and staff, and to make a meaningful contribution to society.'* (De Wit, H. (2015) INQAAHE conference, Chicago, U.S.).

[131] Iako su u Strategiji internacionalizacije kao područja posebnog interesa istaknuti Europski prostor visokog obrazovanja i istraživanja (EHEA i ERA), Ibero-Američki prostor VO-a, Mediteran, Sjeverna Amerika i Oceanija, Azija, Istočna Europa i Afrika.

istraživanje, što zbog raspoloživih resursa u ovom trenutku nije bilo moguće učiniti. Ipak, moguće je zaključiti kako je ovo jedan od posebno važnih uvida dobivenih komparativnim istraživanjem, što će se malo opširnije obrazložiti u poglavlju Rasprava sa zaključcima. U drugom pak koraku, ovi se uvidi mogu pokazati dobrom polaznom točkom za provedbu nekog novog istraživačkog projekta.

- ***Prilagođenost sveučilišta internacionalizaciji kao jednom vidiku globalizacije (jezična politika, podaci o mobilnosti studenata u okviru programa Erasmus, koncept internacionalizacije).***

Sveučilište u Beču provodi politiku višejezičnosti *(multilingualism policy).* Iako u skladu sa zakonom, predavanja na preddiplomskoj razini moraju biti izvođena na njemačkom jeziku, 24% studijskih programa na SuB izvodi se na stranim jezicima, od čega njih 16,2% na engleskom jeziku, pri čemu SuB ima i sedam diplomskih združenih *(joint-degree)* studijskih programa. Također, na SuB se izvodi velik broj kolegija na engleskom jeziku, ali i drugim stranim jezicima. Austrija je pristupila programu Erasmus 1992. i aktivnosti mobilnosti u okviru ovoga programa vrlo su bitna za Sveučilište u Beču. Kako je već spomenuto u prethodnom dijelu teksta, SuB ima dobre pokazatelje u studentskoj mobilnosti u okviru programa Erasmus+ (1030 dolaznih studenata, 1020 odlaznih studenata u ak. god. 2015./2016.).[132] Sveučilište u Beču ima sklopljeno 81 strateško partnerstvo s vodećim VO institucijama širom svijeta i oko 370 Erasmus sporazuma. SuB je u 2015. godini ostvario financiranje u okviru europskih projekata u iznosu od 16.018,106 eura. Posebna aktivnost u području internacionalizacije na Sveučilištu u Beču osnivanje je istraživačkih platformi kroz koje se mogu stvoriti preduvjeti za stjecanje početnih sredstava za financiranja novih inovativnih, interdisciplinarnih istraživačkih suradnji. Do kraja 2015. takvih je istraživačkih platformi na SuB osnovano 22.[133]

Većina studijskih programa na Sveučilištu u Lausanni izvodi se na francuskom jeziku. No UniL nudi i osam master studijskih programa na engleskom jeziku, i to u području biologije, ekonomije i poslovanja, geoznanosti i znanosti okoliša. Također, na UniL se izvodi velik broj kolegija na engleskom jeziku, kao i programi u okviru tzv. kontinuiranog, cjeloživotnog obrazovanja *(Continuing Education)*, koji je namijenjen osobama koje već rade ali žele usavršiti

[132] Više informacija u *University of Vienna International Report 2016*, dostupno na poveznici: https://www.univie.ac.at/uploads/media/Int.Report_2016_01.pdf.
[133] Ibid.

svoje profesionalne vještine i znanja.[134] Sveučilište u Lausanni provodi bilingualnu jezičnu politiku (francuski/engleski jezik), no strani se studenti snažno potiču da nauče ili usavrše svoje znanje francuskog, pri čemu na raspolaganju imaju pomoć sveučilišne škole (UniL School of French as a Foreign Language). *'Studenti koji dolaze iz kantona Vaud, a oni su ipak najbrojniji na Sveučilištu u Lausanni, žele imati nastavu na francuskom jeziku. Što se tiče profesora, strane kolege potičemo da nakon dvije do tri godine počnu predavati na francuskom, ali neki od njih to ne rade, pa se nastava uglavnom odvija na engleskom jeziku. Što se tiče master studija, tu smo dosta usmjereni na širenje ponude studija na engleskom jeziku, sada takvih studija imamo osam, a nadam se da će ih biti i više. Za Sveučilište nije dovoljno da akademsku zajednicu čine lokalne osobe, okruženje i kontekst - sveučilišta moraju biti internacionalna.'*, ističe prorektor za istraživanje i međunarodnu suradnju UniL prof. dr. sc. François Bussy. Švicarska je pristupila programu Erasmus 1992., a iz njega je isključena u rujnu 2014., odlukom EK zbog ishoda referenduma iz veljače 2014. kojom su u Švicarskoj uvedene kvote za strance. Iako se poslije vratila u program *Horizon 2020* (u punom obimu od 1. siječnja 2017.), sudjelovanje u programu Erasmus+ Švicarska je zamijenila svojim programom *Swiss-European Mobility Programme – SEMP*. Ovaj program namijenjen je isključivo aktivnostima mobilnosti i ne pokriva sva područja programa Erasmus+ (npr. KA aktivnosti). Kao i druga švicarska sveučilišta, i UniL je zbog isključivanja Švicarske iz europskih programa u području VO-a i istraživanja, imao prekid u provedbi istraživačkih projekata koji se financiraju europskim sredstvima. Prema podacima sa službenih mrežnih stranica[135], UniL trenutno ima 31 ERC projekt u različitim fazama provedbe, no velik dio istraživačkih projakata UniL financira se kroz različite švicarske nacionalne programe i fondove (npr. Swiss National Science Foundation – FNS). Prema podacima za godinu 2015.[136], od ukupnog proračuna UniL (575,41 milijuna CHF), 46,9 milijuna CHF (8,15% ukupnog proračuna) financira se iz nacionalnih istraživačkih fondova (najviše FNS-a), dok 9,5 milijuna CHF (1,66% ukupnog proračuna) dolazi iz europskih programa financiranja istraživačkog rada. U ak. god. 2012./2013., ukupno je 226 studenata UniL boravilo na stranim VO institucijama, dok je 246 stranih studenata boravilo na UniL.[137] Sveučilište u Lausanni ima tri tzv. privilegirana partnerska sveučilišta

[134] Podaci preuzeti sa službenih mrežnih stranica Sveučilišta u Lausanni www.unil.ch, na poveznici: https://www.unil.ch/central/en/home/menuinst/enseignement/faq-for-non-french-speaking.html.

[135] Detaljnije informacije dostupne su na službenim mrežnim stranicama UniL, na poveznici: https://www.unil.ch/euresearch/fr/home/menuguid/projets-erc.html.

[136] Detaljnije informacije dostupne su na službenim mrežnim stranicama UniL, na poveznici: https://www.unil.ch/central/en/home/menuinst/unil-en-bref/en-chiffres.html.

[137] Podaci iz materijala dobivenih od Sveučilišta u Lausanni, Ureda za socijalna pitanja i mobilnost (Social Affairs and Student Mobility Office).

(Sveučilište Lancaster, Université libre de Bruxelles i L'Université Laval), te ukupno 296 partnerskih sveučilišta širom svijeta. Rektorat je posebno usmjeren na istraživačku politiku i na davanje potpore razvoju karijera mladih istraživača te na privlačenje talenata, što utječe i na pozitivne efekte internacionalizacije.

Sveučilište u Granadi svoju strategiju temelji na izrazito visokoj usmjerenosti na španjolski jezik - od ukupno 104 master studija, samo se dva studija u potpunosti izvode na engleskom jeziku, a šest programa su bilingualni studiji (izvode se na španjolskom i engleskom jeziku). Također, UGR ima sedam dvojnih međunarodnih master programa te tri Erasmus Mundus i Erasmus+ master programa. U skladu s propisima, španjolska sveučilišta samostalno odlučuju o jeziku na kojem će se izvoditi neki studijski program. Kraljevina Španjolska pristupila je programu Erasmus još 1987. godine. Kako je već navedeno u prethodnom dijelu teksta, UGR je izrazito uspješno sveučilište prema podacima o dolaznoj i odlaznoj mobilnosti u okviru programa Erasmus' (u ak. god. 2015./2016. ukupno 2342 dolazna studenta, a 2233 odlaznih studenata). UGR ima sklopljenih 2143 Erasmus sporazuma te velik broj međunarodnih suradnji na temelju bilateralnih sporazuma (više od 800). Sredstva povučena od europskih projekata na UGR-u u ak. god. 2015./2016. iznosila su 11.514,477 eura (sredstva za projekte iz nacionalnih fondova iznosila su 26.085,315 eura; a sredstva iz projekata financiranih kroz Istraživački plan Andaluzije 13.075,032 eura). Posebnost Sveučilišta u Granadi dva su kampusa UGR-a u Sjevernoj Africi u dvama španjolskim autonomnim gradovima (Melilla i Ceuta). UGR je sveučilište s najboljim pokazateljima u području studentske mobilnosti u Španjolskoj, posebno u okviru programa Erasmus+.[138] Također, riječ je o sveučilištu koje ima najveću dolaznu i odlaznu studentsku mobilnosti u okviru LLP/Erasmus+ programa među europskim sveučilištima, zbog čega je 2007. dobilo priznanje *Erasmus Gold Star*.[139]

[138] Podaci iz UGR-ove publikacije *Universidad de Granada – a university open to the world*, dostupno na: http://internacional.ugr.es/pages/guias-y-folletos/folletoposgradoyclmferias/!

[139] Podatak preuzet iz publikacije *International Student Handbook – University of Granada*, dostupno na poveznici: http://internacional.ugr.es/pages/guias-y-folletos/guiaestudianteinternacional20102011/!.

5.6. Uvidi dobiveni komparativnom analizom triju studija slučaja primjenom istraživačkog modela – analiza faktora koji djeluju s globalne, međunarodne, nacionalne i sveučilišne razine

U skladu s istraživačkim modelom, u drugom koraku analize donose se uvidi o utjecajima pojedinih faktora (globalnih/međunarodnih/nacionalnih/internih) na jednu ili više razina/konteksta te njihovim efektima na politiku/strategiju internacionalizacije u trima studijama slučaja.

5.6.1. Analiza faktora koji djeluju s globalne razine (globalni faktori)

Istraživački model omogućava analizu utjecaja sljedećih pet faktora: masifikacija visokoga obrazovanja; odnos prema znanju kao ekonomskoj paradigmi; globalno rangiranje sveučilišta; kompetitivnost; i razvoj novih tehnologija.

- ***Masifikacija visokoga obrazovanja.***

Trend porasta broja osoba koje se u europskim državama upisuju na sveučilišne studije značajno je počeo rasti šezdesetih godina 20. stoljeća, paralelno s razvojem nacionalnih politika visokoga obrazovanja koje su prvenstveno ekonomski razvijenije države provodile s ciljem osiguravanja boljih životnih uvjeta svojim građanima kroz stjecanje boljeg obrazovanja. *'Sustav obrazovanja i sveučilišta, kao svojevrsni produžeci obrazovne politike, prepoznati su kao društveni instrument za redistribuciju blagostanja preko ulaganja u socijalnu mobilnost, i iznad svega, državnog ulaganja u populaciju mladih.'* (Naeve i Maassen, 2007). Zbog promjena koje su u visokom obrazovanju nastupile u globalnom kontekstu, a jedna od njih je i značajan porast broja studenata i masifikacija VO-a, sveučilišta su tijekom posljednjih tridesetak godina morala redefinirati postojeće modele funkcioniranja (upravljanje i organizacijska struktura), misiju te svoju cjelokupnu ulogu u društvu (što se do određene mjere razmatra kroz analizu sveučilišne razine te analizu faktora koji djeluju s interne razine u okviru istraživačkog modela). Sukladno tome, masifikacija VO-a može se smatrati jednim od uzroka promijenjene uloge sveučilišta kao institucije u posljednjih nekoliko desetljeća.

Iako opći trendovi u trima analiziranim državama potvrđuju ovu tvrdnju u periodu do otprilike 2000.-ih, u posljednjih 10 do 20 godina primjetna su različita kretanja u trima analiziranim slučajevima. I dok je broj studenata u posljednjih 10 godina na Sveučilištu u Beču

porastao za oko 20 000 (danas ih ima oko 94 000; na SuB studira 30% svih studenata u Austriji, od čega je oko 27 900 stranaca, što čini oko 27,2%)[140], a na Sveučilištu u Lausanni ova je brojka povećana s 12 128 studenata u 2010. na 14.4751 u 2016. (od čega su oko 1/5 strani studenti)[141], broj studenata na Sveučilištu u Granadi uglavnom je stabilan, uz nisku razinu i pad broja studenata koji se upisuju na master studije, te suprotno tome, uz velik broj studenata koji preko različitih programa mobilnosti (najviše programa Erasmus+) dolaze na UGR. Prema podacima Nacionalnog statističkog instituta (Instituto Nacional de Estadística - INE), na Sveučilištu u Granadi u ak. god. 2007./2008. studiralo je 56 091 studenata[142], a u tekućoj ak. god. 2016./2017. njih ukupno 57 265 na svim razinama studija (od čega je njih oko 10 000 stranaca)[143].

Razlike u trendovima na sveučilištima u Beču i Lausanni (porast broja studenata u posljednjih desetak godina) svakako se mora vezivati uz činjenicu da se u Austriji i Švicarskoj na nacionalnoj razini provodi politika slobodnog upisa na sveučilišta, što znači da sve osobe sa završenom srednjom školom dobivaju tzv. *godinu jednake šanse*, a rezultati postignuti tijekom prve studijske godine svojevrstan su 'filter' onih koji nastavljaju studije i onih koji 'ispadaju' iz sustava.

Suprotno tome, u Španjolskoj sveučilišta na razini autonomnih zajednica pregovaraju s vlastima na nacionalnoj i regionalnoj razini o upisnim kvotama [144] (npr. u ak. god. 2008./2009. upisne su kvote u Andaluziji reducirane u svim područjima, osim u području zdravstvenih i medicinskih studija, gdje su rasle za oko 2,2%). No, iako su upisne kvote, pa i broj studenata, na UGR-u stabilne, prema podacima OECD-a[145], u razdoblju od 1998. do 2008. broj 18-godišnjaka koji se upisuju na sveučilišne studije u Autonomnoj zajednici Andaluzija znatno je pao (s 610 538 u 1998. godini na 475 649 u 2007., što je smanjenje od oko 22%). Ovaj je trend, prema podacima dobivenim kroz analizu, moguće povezati s velikim smanjenjem broja učenika koji se registriraju za ispite za ulaz na sveučilišta, te s generalno lošijim rezultatima ovih ispita i visokog *drop-outa*, čak i u srednjoškolskom obrazovanju (u Andaluziji je pad bio čak i veći

[140] Podaci preuzeti s mrežnih stranica Sveučilišta u Beču www.univie.ch.

[141] Podaci preuzeti s mrežnih stranica Sveučilišta u Lausanni www.unil.ch, na poveznici: https://www.unil.ch/central/en/home/menuinst/unil-en-bref/en-chiffres/plus-de-chiffres.html.

[142] Podaci iz dokumenta *OECD Reviews of Higher Education in Regional and City Development - Andalusia, Spain*, 2010., dostupno na: https://www.oecd.org/edu/imhe/44666367.pdf.

[143] Podaci preuzeti s mrežnih stranica Sveučilišta u Granadi www.ugr.es/en/ , na poveznici: https://www.ugr.university/pages/aboutugr/statistics_facts_figures.

[144] Ministarstvo obrazovanja, kulture i sporta u Madridu regulira opće uvjete upisa na sveučilišta na nacionalnoj razini, a ova se pravila dodatno reguliraju na razini regionalnoga ministarstva koje je nadležno za sveučilišni sustav. Uz završetak srednjoškolska obrazovanja, osobe koje su uspješno položili ispite mature (Bachillerato) mogu pristupiti prijamnim upisima koje organiziraju sveučilišta i institucije zadužene za VO na regionalnoj/nacionalnoj razini. Detaljnije o proceduri upisa na španjolska sveučilišta dostupno je na poveznici: http://www.euroeducation.net/prof/spainco.htm.

[145] *OECD Reviews of Higher Education in Regional and City Development - Andalusia, Spain*, 2010.

nego na nacionalnoj razini – s 267 854 u 1998., na 226 772 studenata u 2008. godini, nakon čega je ovaj trend blago počeo rasti u 2009., i to na 230 000 studenata, što čini povećanje od oko 2%). Paralelno, broj dolaznih studenata u okviru programa mobilnosti raste.

Ostaje otvoreno, za neku dublju analizu, koliko su na ove trendove u Španjolskoj utjecali sljedeći čimbenici: ulazak Španjolske u EU 1986. godine; činjenica da Autonomna zajednica Andaluzija tradicionalno spada u manje razvijene španjolske regije te da je usmjerena s jedne strane na poljoprivredu, a s druge na turizam i servisne funkcije koje prate turističku djelatnost, što se onda održava i na potrebe tržišta rada koje proizlaze iz ovakvog konteksta; te provedba bolonjske reforme u Španjolskoj, u okviru koje je sustav studiranja prema modelu pet godina dodiplomskog studija ili tri godine za pojedine struke, zamijenjen bolonjskim modelom 4+1. Uvidi iz analize govore o tome da *'Španjolska nema tradiciju master studija'*, što je ionako slabije 'prepoznate' master studije učinilo još manje prepoznatima i na tržištu rada i među studentima. Paralelno, Španjolska i španjolska sveučilišta, a posebno UGR, vrlo su atraktivni stranim studentima, pogotovo onima sa znanjem španjolskog jezika.

Masifikacija visokog obrazovanja može se vezivati i uz činjenicu da je studiranje na javnim sveučilištima u Austriji, Švicarskoj i Španjolskoj, s financijskog aspekta, barem što se tiče visina školarina koje studenti moraju plaćati na preddiplomskim studijima, široko dostupno, i to ne samo građanima ovih triju zemalja, nego i državljanima EU (po semestru, studenti na SuB plaćaju 363,36 eura, na UniL oko 510 eura (580 CHF), na UGR 378,60 eura), što uvelike omogućava mobilnost studenata (tzv. *free movers*) i doprinosi internacionaliziranosti sveučilišta. Također, velik broj dolaznih studenata koji na SuB i UGR dolaze preko programa Erasmus+ (i pritom nisu obvezni plaćati školarinu) te na UniL preko programa *Swiss-European Mobility Programme – SEMP,* pridonose porastu broja studenata, ali i pozitivno utječu na internacionalizaciju, posebno u kontekstu koncepta *internacionalizacija kod kuće (internationalisation at home).*

No, za što sa sigurnošću možemo reći da je razlog različitih podataka vezanih uz masifikaciju i različita kretanja u brojevima studenata u Španjolskoj? To je sigurno velik utjecaj financijske i ekonomske krize, koji je u nekim državama bio vrlo snažno izražen.

Austrija, koja je prema uvidima iz intervjua, utjecaj krize osjetila, te je kriza imala značajne efekte na pojedine sektore[146], odlučila je da neće smanjivati niti sveučilišne proračune niti

[146] Ispitanici u intervjuima govore o većem broju studenata koji moraju raditi tijekom studija i da se njih manji broj može odlučiti na odlazak na mobilnost tijekom jednog ili dva semestra na strane VO institucije jer Erasmus stipendija nije dovoljna, a zbog krize je smanjena i platežna moć roditelja.

razinu ulaganja u visoko obrazovanje. Sveučilišni proračuni ostali su na otprilike sličnoj razini kao i u godinama prije izbijanja krize, ali nisu ostvarili rast koji se očekivao. Prorektor za istraživanje i međunarodnu suradnju Sveučilišta u Beču prof. dr. sc. Heinz Faßman ističe kako SuB ima stabilno financiranje te da *'možda nije došlo do rasta u financiranju kako se očekivalo, no Sveučilište u Beču nije značajnije osjetilo utjecaj krize. Ipak, nismo tako dobro financirani kao npr. Lausanna ili München, no uslijed utjecaja krize, u Austriji nije bilo 'rezanja' financija za javna sveučilišta'*. Ovakav uvid potvrđuje i ravnatelj za visoko obrazovanje u federalnom Ministarstvu znanosti, istraživanja i ekonomije u Beču Mag. Elmar Pichl, te ističe: *'Austrija je među malim brojem zemalja koje su se fokusirale na zadržavanje razine financiranja visokoga obrazovanja čak i u godinama krize. Dakle, nije bilo rezanja sredstava. No, s druge strane, traži se da sveučilišta budu efikasnija i da definiraju mjere efikasnosti kako bi ostvarile određenu razinu financiranja'*.

Efekt krize švicarska sveučilišta nisu osjetila, no kriza je možda u manjoj mjeri utjecala na činjenicu da u sustavu VO-a nije dostignuta ona razina rasta financiranja koja je bila očekivana. Prorektor za istraživanje i međunarodnu suradnju Sveučilišta u Lausanni prof. dr. sc. François Bussy kaže: *'na Sveučilištu nismo baš osjetili utjecaj krize, ali se neki njezini negativni efekti mogu vidjeti u području investicija. Sam kanton Vaud, kojem pripada Sveučilište u Lausanni, bio je suočen s velikom krizom devedesetih godina, kada je u dva navrata 'rezan' sveučilišni proračun, i to su bila jako teška vremena. No, zahvaljujući dobrom upravljanju financijama u kantonu Vaud tijekom zadnjih godina te zbog snažnog poticanja investicija i ulaganja velikih korporacija u ovaj dio Švicarske, što kantonalne vlasti čine kroz različite mjere kao što su npr. olakšice za ulagače i smanjivanje poreznih stopa, ova se regija dobro razvija, što pozitivno utječe i na financiranje sveučilišta.'* Financijska i ekonomska kriza nije znatnije utjecala niti na razinu standarda Švicaraca, niti je imala negativnih efekata na razinu federalnih ulaganja u područje VO-a.

Suprotno tome, Španjolska je snažno pogođena financijskom i ekonomskom krizom, što se značajno odrazilo na gospodarstvo, ekonomiju, ali i na sve druge javne sektore. Zamjenik direktora za koordinaciju i monitoring sveučilišta u Ministarstvu obrazovanja, kulture i sporta u Madridu prof. dr. sc. Leonardo Caruana kaže da je u Španjolskoj *'više od tri milijuna ljudi snažno bilo pogođeno utjecajem krize. Financijska sredstva su se smanjila pa su ovo smanjenje osjetila i sveučilišta. Ekonomija više nije mogla namaknuti sav novac koji je potreban za visoko obrazovanje, ali se nadamo da će se stvari popraviti, i da će se to odraziti i na sveučilišta'*. Različito od Austrije, Španjolska je Vlada znatno smanjila izdvajanja za znanost i istraživanja,

ali i za financiranje sveučilišta, smatrajući kako je riječ o trošku, a ne o ulaganju u razvoj. Posljedično, i autonomne zajednice smanjile su razinu financiranje sveučilišta. *'U posljednje dvije i pol godine kao da se osjeća da se utjecaj krize malo smanjuje, no ekonomija u Španjolskoj nije se oporavila. Manje je novca za projekte, od 2007. se osjećaju problemi, sve je počelo ići dolje, da bi se nakon dvije godine osjetio strašan pad od kojega se još nismo opravili.'*, ističe prof. Caruana. Razloge zbog kojih Španjolska nije kao neke druge europske zemlje prepoznala ulogu visokoga obrazovanja i znanosti u postupnom rastu gospodarstva i ekonomije i izlaska iz krize, komentira na sljedeći način: *'ne znam zašto se toliko baš 'rezalo' na stavci obrazovanja niti zašto Vlada na to nije gledala kao na ulaganje, no ipak sada imamo oko 3% veće ulaganje u visoko obrazovanje i znanost, što je i dalje malo jer je pad bio velik, no ipak se krećemo.'*

- ***Znanje kao ekonomska paradigma.***

Ideja ekonomije koja se temelji na znanju, posljedično čemu se znanje promatra kroz prizmu ekonomske paradigme, karakteristično je za Švicarsku. Iako je visoko obrazovanje široko dostupno, kontekst VO-a u Švicarskoj karakterizira povezanost visokoobrazovnih institucija s potrebama tržišta rada i ekonomskim i gospodarskim sektorom. Istraživanja (primijenjena i fundamentalna) temelj su sustava visokoga obrazovanja, a znanje i obrazovanje stanovništva doživljava se kao alat za tehnološki razvoj zemlje i daljnje podizanje njezine međunarodne prepoznatljivosti kao visoko tehnološki razvijene države. Ideja ekonomije temeljene na istraživanjima i visokim tehnologijama ima pozitivan učinak i na tržište rada, o čemu svjedoči i niska stopa nezaposlenosti, koja i u godinama financijske i ekonomske krize nije prešla 4%. Prema podacima iz srpnja 2017., stopa nezaposlenosti u Švicarskoj iznosi 3%.[147]

Suprotno tome, u Španjolskoj se visoko obrazovanje promatra kao javno dobro, upisne kvote nisu posebno usklađene s potrebama tržišta rada, a studenti odluke o odabiru studijskih programa ne temelje na pokazateljima vezanima uz zapošljivost. *'Pitanje je što društvo želi – možda je obrazovanje važno i da bi se povećala opća obrazovna struktura i društvena uloga sveučilišta, a ne samo da bi se odgovorilo na potrebe tržišta rada'*, ističe prof. dr. sc. Juan Luis Benítez Muñoz, direktor za akademsku orijentaciju UGR-a, te nastavlja: *'obrazovanje se u Španjolskoj shvaća javnim dobrom, kao nešto što je važno za blagostanje stanovništva. Ideja je*

[147] Podaci preuzeti s mrežnih stranica Trading Economics, detaljnije na poveznici: https://tradingeconomics.com/switzerland/unemployment-rate.

da se podigne obrazovna razina stanovništva, i razina kulture također. Bez obzira na sve promjene koje se događaju, bez obzira na krizu, taj je koncept još uvijek aktualan u Španjolskoj. Obrazovanje daje određenu socijalnu komponentu svakom pojedincu - ako si dobro obrazovan, bolje si pripremljen za život.' Kontekst visokoga obrazovanja u Španjolskoj u odnosu na ekonomsku paradigmu komentira i zamjenik direktora za koordinaciju i monitoring sveučilišta u Ministarstvu obrazovanja, kulture i sporta u Madridu prof. dr. sc. Leonardo Caruana, koji kaže: '*kada su ljudi obrazovaniji, otvoreniji su, postoji puno manja opasnost da se u društvu i državi razviju politike koje bi mogle biti negativne. Obrazovanje je uvijek dodana vrijednost, nije sve u novcu, kultura je isto jako važna'*. Prema podacima iz srpnja 2017., stopa nezaposlenosti u Španjolskoj iznosi 17,2%.[148]

Između ova dva suprotna pola, smjestio se kontekst visokoga obrazovanja u Austriji. Prema podacima dobivenim iz federalnog Ministarstva znanosti, istraživanja i ekonomije, 80% studenata u Austriji studira na sveučilištima, a 20% na visokim školama (Fachhochschule). Cilj je Ministarstva s vremenom promijeniti ovaj omjer po uzoru na Njemačku, gdje čak 60% studenata studira na stručnim visokim školama (Fachhochschule), a 40% studenata na sveučilištima. Sveučilišta ne dijele ova razmišljanja te ističu, slično kao u Švicarskoj, kako osnova ekonomskog i tehnološkog razvoja države prije svega ovisi o vrhunskim istraživanjima koji se mogu primijeniti u gospodarstvu i drugim inovativnim sektorima. Mladi se ljudi posebno usmjeravaju prema studijima koje sveučilišta razvijaju u STEM području. Prema podacima iz srpnja 2017., stopa nezaposlenosti u Austriji iznosi 7,6%.[149]

U kontekstu internacionalizacije, sve tri države i sva tri promatrana sveučilišta, snažno su okrenuti konceptu internacionalizacije, ali su strateški različito usmjereni. Iako niti jedan slučaj ne možemo povezati s konceptom internacionalizacije kojem je cilj privlačiti strane studente zbog visokih školarina koje plaćaju, čime bi se namicala dodatna sredstva za sveučilišta, a što je vrlo izraženo na sveučilištima koja spadaju u anglosaksonski krug (u Europi npr. Velika Britanija), u trima državama vidimo različit pristup znanju kao ekonomskoj paradigmi. I dok Švicarska u velikoj mjeri potiče suradnju VO institucija, ekonomskog sektora i gospodarstva, a Austrija tom modelu teži, iako trenutni pokazatelji ne govore u prilog ovakvim *policy* ciljevima, Španjolska uopće nije vezana uz ovaj koncept – obrazovanje se gleda kroz socijalnu i kulturalnu prizmu.

[148] Podaci preuzeti s mrežnih stranica Trading Economic, detaljnije na poveznici: https://tradingeconomics.com/spain/unemployment-rate.
[149] Ibid., detaljnije na poveznici: https://tradingeconomics.com/austria/unemployment-rate.

- ***Globalno rangiranje sveučilišta.***

Ideju globalnog rangiranja sveučilišta pokrenula je kineska vlada s ciljem mjerenja kvalitete kineskih sveučilišta, odnosno njihovog zaostajanja u odnosu na najbolje svjetske visokoobrazovne institucije. Prvo rangiranje prema specifičnim indikatorima izradilo je Shanghai Jiao Tong sveučilište 2003., a danas ga provodi ShanghaiRanking Consultancy. Uz tzv. Šangajsku listu, u svijetu danas postoji veći broj rang-lista sveučilišta (npr. Times HE Rankings, World University Rankings, Leiden Rankings, i dr.) koji koriste različitu metodologiju i indikatore u procjeni kvalitete VO institucija.

Kada se u literaturi analizira utjecaj globalizacije na kontekst visokoga obrazovanja, rangiranja sveučilišta vrlo se često spominju kao jedan od najsnažnijih efekata globalizacije u ovom području. U tom smislu, postoje mišljenja prema kojima *'što se više neko sveučilište trudi bolje pozicionirati na nekoj globalnoj ljestvici, to se više može smatrati da je dublje potpalo pod utjecaj globalizacije'*.[150] Također, u tom smislu, rangiranja se mogu smatrati instrumentom ili alatom kojim se sveučilišta tjera da budu kompetitivna te da se međusobno natječu.

Stoga, samo je rangiranje moguće razmatrati kroz dvije prizme – prvo, kroz analizu utjecaja rangiranja kao pritiska koji s globalne razine VO institucije tjera da budu kompetitivne i da se natječu za što bolje rezultate i pozicioniranje na različitim rang-listama; te drugo, kroz analizu mogućih odgovora VO institucija na pritisak ovog faktora koji djeluje s globalne razine, što je moguće vidjeti kroz strateški pristup internacionalizaciji. Mnogi istraživači, čelnici sveučilišta i dužnosnici u nacionalnim sustavima VO-a svjesni su činjenice da položaj neke VO institucije na nekoj globalnoj ljestvici u stvari ne govori ništa o njezinoj kvaliteti i internacionaliziranosti, ali se ipak može smatrati svojevrsnim reputacijskim faktorom.

Ovakvi su stavovi najčešće isticani tijekom provedenih intervjua u svim trima analiziranim slučajevima. Sukladno tome, sva tri analizirana sveučilišta rezultate rangiranja koriste u svrhu promocije, no istovremeno su svjesna da zbog metodologije i indikatora koji se koriste u postupcima rangiranja, ona ne mogu biti stvarni pokazatelj kvalitete nekog sveučilišta, nego više njegova indikacija.

'Rangiranja nisu validna referenca za ocjenu kvalitete sveučilišta niti mogu ocrtati njihovu stvarnu internacionalnu poziciju… vrlo je teško komparirati različita sveučilišta u različitim zemljama – na globalnim se listama jednako pojavljuju javna i privatna sveučilišta, ona djeluju

[150] Npr. prof. dr. sc. Pavel Zgaga, u usmenom razgovoru na sastanku u Ljubljani održanom 13.9.2017. na FDV-u.

u različitim sustavima visokog obrazovanja, iz različitih nacionalnih konteksta, imaju različit način i razinu financiranja, i to je teško sve zajedno uspoređivati', ističe prorektor za istraživanje i međunarodnu suradnju SuB prof. dr. sc. Heinz Faßman. Također, dr. sc. Johannes Sorz iz Ureda prorektora za istraživanje i međunarodnu suradnju SuB ističe kako se SuB u svom strateškom djelovanju vodi sintagmom po kojoj *'rezultati rangiranja ne smiju biti alat na temelju kojega sveučilišni management kreira sveučilišne politike i aktivnosti'*. Ipak, obojica ističu kako je važno kontinuirano podizati kvalitetu sveučilišta, posebno istraživanja, zbog čega snažno potiču istraživače na objavljivanje znanstvenih radova u vrhunskim znanstvenim časopisima (uz posebne mjere u području društvenih i humanističkih znanosti, u kojima postoji prostor za poboljšanje), a u tijeku je i priprema posebne strategije znanstvenog objavljivanja na SuB. Uz to, istraživači se na SuB potiču na razvijanje kompetitivnih vrhunskih međunarodnih istraživačkih projekata i na uspostavljanje internacionalnih suradnji, a sve to utječe posljedično i na rezultate rangiranja. S druge strane, iako rezultati rangiranja nemaju utjecaj na kreiranje VO politike na nacionalnoj razini, austrijska je Vlada usvojila dokument *Plan A*, u kojem je razrađen plan razvoja Austrije u sljedećem razdoblju (sada je to već dokument bivše Vlade). U njemu se navodi da bi tri austrijska javna sveučilišta trebala ući na listu top 100 svjetskih sveučilišta, ali bez preciziranja institucija koje bi trebale ostvariti ovaj cilj. U resornom Ministarstvu kažu kako prate rezultate rangiranja *'ali ih ne komentiraju javno jer su ona orijentacija, ništa više'*. Također, ravnatelj za visoko obrazovanje u federalnom Ministarstvu znanosti, istraživanja i ekonomije u Beču Mag. Elmar Pichl ističe kako je Ministarstvo generalno manje zainteresirano za institucionalne liste (položaj cijelog sveučilišta na nekoj rang-listi), a puno više za rangiranje pojedinih područja unutar pojedinih sveučilišta (npr. QS rangiranje). Kako bi širu javnost i medije upoznala s metodologijom i indikatorima rangiranja, načinom stvaranja rang-lista i kako bi objasnila kako su na tim listama rangirana pojedina austrijska sveučilišta, Austrijska Rektorska konferencija (UNIKO) izdala je 2017. publikaciju *Vademecum*.[151]

U Švicarskoj se podaci o rangiranjima nalaze u publikacijama koje se na svim razinama objavljuju u području VO-a i prate se rezultati za sva kantonalna sveučilišta i dva federalna tehnološka instituta (najčešće Šangajska lista, QS, Times lista i Leidenska lista) s ciljem promocije švicarskog sustava VO-a i istraživanja. Znanstvena savjetnica za područje visokoga obrazovanja u Državnom sekretarijatu za obrazovanje, istraživanje i inovacije u Bernu Suzanne

[151] *Internationale Hochschulrankings und ihre Bedeutung für die österreichischen Universitäten VADEMECUM*, dostupno na: https://uniko.ac.at/projekte/rankings/.

M. Monnier kaže kako se na nacionalnoj razini rangiranja uzimaju u obzir na način da su sretni kada švicarska sveučilišta postignu dobar rezultat. *'Rangiranja nam daju osnovnu informaciju je li okvir visokoga obrazovanja dobar, idemo li u dobrom smjeru, i to nam je onda poticaj da se dalje mijenjamo. Dakle, rangiranja su samo indikator, nisu bitna sama po sebi, nego nas mogu potaknuti na daljnji rad i poboljšavanje.'* Na Sveučilištu u Lausanni kažu kako UniL nema nikakvu posebnu politiku vezanu uz rangiranje. *'Snažno potičemo naše istraživače da objavljuju znanstvene članke u vrhunskim znanstvenim časopisima i da se natječu za financiranje projekata u jako kompetitivnoj konkurenciji, u kojoj se primjenjuju međunarodne evaluacije. A da bi taj novac dobili, moraju puno objavljivati, i to je priča koja se vrti u krug.'*, kaže prorektor za istraživanje i međunarodnu suradnju UniL prof. dr. sc. François Bussy. *'Rangiranja ne mogu u stvari dati pravi uvid u kvalitetu nekog sveučilišta jer dobri rezultati rangiranja nisu uvijek pokazatelj visoke izvrsnosti. U rangiranju se koriste različiti indikatori i kriteriji… Dobri rezultati rangiranja mogu se iskoristiti za promociju sveučilišta, za reputaciju. No, s rangiranjima treba biti oprezan kada se komuniciraju rezultati – to je više indicija kvalitete. Što se tiče podizanja kvalitete, treba odabrati jedan ili dva indikatora i na tome raditi, a to je jako skupo i mora biti povezno sa strategijom sveučilišta.'*, stav je prof. dr. sc. Jacquesa Lanarèsa, bivšeg prorektora za kvalitetu, ljudske resurse i razvoj poučavanja UniL.

Tablica 23: Usporedba rezultata rangiranja u 2014., 2015. i 2016. godini na četirima globalnim rang-listama za sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi

Rang-lista / Sveučilište	Shanghai Rankings			Leiden Rankings			World University Rankings (CWUR)			Times HE Rankings		
Sveučilište u Beču	2014: 151-200	2015: 151-200	2016: 151-200	2014: 242	2015: 215	2016: 276	2014: 205	2015: 223	2016: 249	2014: 170	2015: 182	2016: 142
Sveučilište u Lausanni	2014: 151-200	2015: 201-300	2016: 201-300	2014: 54	2015: 41	2016: 263	2014: 194	2015: 186	2016: 181	2014: 132	2015: 136	2016: 144
Sveučilište u Granadi	2014: 301-400	2015: 301-400	2016: 201-300	2014: 448	2015: 445	2016: 238	2014: 453	2015: 431	2016: 394	2014: nije na listi	2015: nije na listi	2016: 501-600

Izvori: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings , http://www.leidenranking.com/ , http://cwur.org/2014/.

Rezultati rangiranja na Sveučilištu u Granadi koriste se kao jedan od glavnih promidžbenih alata, posebno za privlačenje studenata, istraživača i stranih partnera. Sukladno tome, rezultati rangiranja mogu se smatrati svojevrsnim 'reputacijskim faktorom' UGR-a u internacionalnom kontekstu. Ministarstvo obrazovanja, kulture i sporta u Madridu ne koristi rezultate rangiranja u kreiranju politike VO-a na nacionalnoj razini i ostaje neutralno na rezultate. *'Ne želimo isticati samo jedno ili nekoliko od ukupno 50 javnih sveučilišta koja djeluju u Španjolskoj, nego želimo promovirati kvalitetu cijelog visokoobrazovnog sustava'*, ističe zamjenik direktora za koordinaciju sveučilišta i monitoring u federalnom Ministarstvu obrazovanja, kulture i sporta u Madridu prof. dr. sc. Leonardo Caruana. Generalna direktorica Opće uprave za sveučilišta pri Ministarstvu ekonomije i znanja Autonomne zajednice Andaluzija prof. dr. sc. Dolores Ferre Cano pak ističe kako je na regionalnoj razini *'manje bitan institucionalni rezultat rangiranja. Više smo usmjereni na uspješnost sveučilišta u nekom specifičnom području. No, tijekom posljednjih smo godina primijetili da neke zemlje Latinske Amerike prilikom odluke o dodjeli nacionalnih stipendija za svoje studente koji idu na studij u inozemstvo, često na španjolska sveučilišta, gledaju i prate rezultate globalnog rangiranja'*.

Bez obzira na sve 'ograde' koje imaju prema samom konceptu globalnog rangiranja i metodologiji koja se pritom koristi, činjenica je da sva tri sveučilišta prate rezultate rangiranja i koriste ih u promidžbene svrhe, pa i u okviru politike internacionalizacije. Najsnažnije je to izraženo na UGR-u, a u najmanjoj mjeri na SuB. Također, SuB je u okviru Austrijske Rektorske konferencije pokrenuo i inicijativu da se šira javnost preko posebne publikacije *(Vademecum)* i kroz druge promidžbene aktivnosti informira i upozna sa svim aspektima rangiranja, što je jedinstven primjer kada se promatraju tri slučaja obuhvaćena ovom analizom.

- ***Kompetitivnost.***

Za razliku od Švicarske, u kojoj je kompetitivnost dio nacionalnog konteksta, što je istaknuto u brojnim dokumentima i publikacijama, većina sugovornika u Španjolskoj tijekom intervjua u različitim je prigodama istaknula činjenicu da *'kompetitivnost nije dio španjolskog kulturalnog konteksta'*. Kao i kod faktora koji utječe na odnos prema znanju kao ekonomskoj paradigmi, Austrija se nalazi negdje na sredini toga kontinuuma, jer iako u brojnim dokumentima ističe važnost kompetitivnosti, ne stavlja ju u prvi plan, kako je to slučaj u Švicarskoj, ali pritom kompetitivnost ima važnu ulogu u području istraživačkog rada

sveučilišnih profesora. No, i ovdje su prisutne različitosti u pojedinim oblicima kompetitivnosti u sve tri zemlje i na sva tri analizirana sveučilišta.

I dok kompetitivnost nije u tolikoj mjeri prisutna unutar studentske populacije niti u jednoj od analiziranih sveučilišnih sredina, barem ne na način kako je npr. prisutna u SAD-u, a tome svjedoči i činjenica da se dva analizirana sveučilišta provodi i politika slobodnog upisa (SuB i UniL) koja ne implicira natjecanje prilikom ulaska u sustav VO-a, među istraživačima na sva tri sveučilišta kompetitivnost je snažno prisutna u području natjecanja za financiranje međunarodnih kompetitivnih projekata i objavljivanje znanstvenih članaka u vrhunskim znanstvenim časopisima. Što je sveučilište kvalitetnije i što ima višu razinu znanstvene produktivnosti, kompetitivnost na internoj, nacionalnoj i međunarodnoj razini među njegovim istraživačima postaje sve izraženija, uz očekivanje još boljih rezultata, što posljedično utječe i na porast kvalitete.

Činjenici da su švicarski sustavi znanosti i VO-a snažno povezani s ekonomskim sektorom i gospodarstvom, te da kompetitivnosti u tim odnosima ima jako važnu ulogu, sigurno doprinose i podaci o financiranju – vrhunski znanstveni rezultati jednim dijelom ovise i o opremljenosti laboratorija, kvaliteti infrastrukture, ali i o razini financijskih ulaganja, u čemu među promatranim državama Švicarska svakako prednjači. U tom smislu, kompetitivnost može pomoći VO institucijama i na globalnoj razini jer metodologija koja se uz prisutna ograničenja primjenjuje u postupcima rangiranja, u obzir u najvećoj mjeri uzima i pokazatelje znanstvene izvrsnosti.[152] Stoga, najbolje rezultate na globalnim rang-listama uglavnom postižu oni najrazvijeniji, najkompetitivniji i najinternacionalniji, što je prethodno opisano.

Kako kompetitivnost u području upravljanja ljudskim resursima može snažno djelovati na internacionaliziranost pokazuje primjer Sveučilišta u Beču. Zahvaljujući visokoj razini sveučilišne autonomije, u okviru koje rektor može samostalno donositi odluke o imenovanjima i zapošljavanju te razini plaća, u posljednjih nekoliko godina na SuB je omogućeno zapošljavanje velikog broja vrhunskih stranih profesora i istraživača s međunarodnim iskustvom.[153] Visoka razina kompetitivnosti u ovom području posredno utječe na kvalitetu,

[152] Istraživači sa švicarskih VO i istraživačkih institucija objavljuju oko 1.2% znanstvenih članaka u svijetu. Drugi su u svijetu u objavama članaka na temelju znanstvenih istraživanja u području fizike, kemije i prirodnih znanosti *(Earth Sciences)* te području agronomije, biologije i okolišnih znanosti; treći su po objavama u području tehničkih znanosti i inženjerstva i informacijskih tehnologija, a četvrti u području tzv. *Life Sciences*, društvenim i bihevioralnim znanostima *(Social and Behaviour sciences)* te području kliničke medicine. Izvor: publikacija *Higher Education and Research in Switzerland*, 2017, dostupno na: www.sbfi.admin.ch/dam/sbfi/en/dokumente/2017/01/hs-f-ch.pdf.download.pdf/HE_en.pdf.

[153] Prema podacima Sveučilišta u Beču, 66% svih novih profesora imenovanih na pozicije na SuB u 2015. godini dolazi iz inozemstva.

budući da se *'dolaskom novih ljudi mijenja cijeli kontekst, podiže kvaliteta istraživačkog rada, studija i nastave te se mijenja način razmišljanja ljudi i njihov mentalni sklop'*, ističe prof. dr. sc. Georg Winckler, rektor Sveučilišta u Beču od 1999. do 2011.

Razina kompetitivnosti može se podizati i kroz druge aktivnosti. Primjer je švicarska vanjska politika, koja je snažno okrenuta promociji istraživačke politike i sustava istraživanja u svijetu. Uz promociju istraživanja kroz diplomatska predstavništva, Švicarska ima razvijenu i međunarodnu mrežu pod nazivom *Swissnex network* kojoj je cilj povezati istraživačke centre u Švicarskoj s najizvrsnijim stranim partnerskim institucijama, što doprinosi kompetitivnosti švicarskog sustava znanosti i obrazovanja.[154]

- ***Razvoj tehnologije.***

Ubrzani razvoj tehnologije, nova sredstva komunikacije i novi načini prijenosa znanja neki su od elemenata koji se u području visokoga obrazovanja vrlo često vezuju uz efekte globalizacije. Zahvaljujući novim mogućnostima koje nudi tehnologija, povećana je razina komunikacije među visokoobrazovnim institucijama i istraživačima, nude se novi oblici *online* studiranja, a međusobna suradnja više se nužno ne mora odvijati na jednom mjestu.

Inovacije u istraživanju i poučavanju, što obuhvaća i podatke o novim tehnološkim alatima i načinima poučavanja, prezentiraju se na Sveučilištu u Beču u godišnjim izvješćima *Leistungsbericht & Wissensbilanz*[155], a pozitivan primjer korištenja novih tehnologija u području internacionalizacije na SuB je suradnja pravnih fakulteta Sveučilišta u Beču i Sveučilišta Macquarie u Sydneyu u Australiji na razvoju *online* kolegija koji ne inzistira na fizičkoj mobilnosti studenata, a znatno doprinosi *internacionalizaciji kod kuće.*

Zahvaljujući visokoj razini kvalitete istraživačke djelatnosti u Švicarskoj, njezinoj visokoj produktivnosti i kompetitivnosti, švicarske VO i istraživačke institucije opremljene su najsuvremenijom tehnologijom i opremom. Cijelo sveučilište i njegov kampus predstavljaju istraživačko okruženje u kojem djeluje i surađuje velik broj izvrsnih znanstvenika na kompetitivnim istraživačkim projektima. Takvo okruženje 'uparuje' se s nastavkom kampusa UniL na kampus EPFL-a (École polytechnique fédérale de Lausanne), koji je tehnološki

[154] Za sada su prisutni u SAD -u (u Bostonu od 2000.; u San Franciscu od 2003.), Kini (u Šangaju, od 2008.), Indiji (u Bangaloreu, od 2011.) i Brazilu (u Rio de Jeneiru, od 2013.).

[155] Npr. *Leistungsbericht & Wissensbilanz 2016.*, dostupno na poveznici: https://www.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/startseite/Dokumente/LB_2016_web.pdf.

izrazito razvijen i ima najsuvremeniju opremu, a dvije institucije zajednički koriste određeni dio opreme i surađuju, što povoljno utječe na interdisciplinarnost.

Zamjenik direktora za koordinaciju sveučilišta i monitoring u federalnom Ministarstvu obrazovanja, kulture i sporta u Madridu prof. dr. sc. Leonardo Caruana ističe da *'Španjolska nije lider u razvoju tehnologije i tehnološkoga znanja i ne može se mjeriti s jako razvijenim zemljama u ovom području, kao što su npr. SAD, Švicarska, pa čak i Austrija'.* No, razvoj *online* programa ipak je u fokusu VO institucija. *'U Andaluziji posebno promoviramo online obrazovanje, posebno na razini master studija, uz poticanje bilingualnosti',* kaže generalna direktorica Opće uprave za sveučilišta pri Ministarstvu ekonomije i znanja Autonomne zajednice Andaluzija prof. dr. sc. Dolores Ferre Cano.

Možda važnost razvoja tehnologije za sustav znanosti i visokoga obrazovanja globalno najbolje oslikava sljedeća rečenica prorektora za istraživanje i međunarodnu suradnju SuB prof. dr. sc. Heinza Faßmanna: *'pozitivno lice globalizacije i pozitivna promjena koju je globalizacija donijela je to što su se 'outputi' znanstvenika ujednačili. Danas znanstvenici u Austriji koriste istu opremu i tehnologiju kao i oni u npr. SAD-u, a ishodi istraživanja i kvaliteta istraživačkih rezultata ovise ponajviše o njihovoj kreativnosti i radu.'*

Visoka tehnološka razvijenost, dobra opremljenost i korištenje najsuvremenijih tehnologija u poučavanju mogu biti važan *driver* aktivnosti u području internacionalizacije, što se posebno koristi na UniL i SuB.

5.6.2. Analiza faktora koji djeluju s međunarodne razine (međunarodni faktori)

U skladu s modelom, analizira se utjecaj sljedećih četiriju faktora: porast međudržavne suradnje; sustav osiguravanja kvalitete; međunarodna mobilnost (članstvo u programu Erasmus); i međunarodni projekti (članstvo u programu *Horizon 2020).*

- ***Porast međudržavne suradnje.***

Iako su sveučilišta oduvijek bila mjesta na kojima su istraživači imali razvijene odnose s kolegama u inozemstvu, prije pokretanja zajedničkih programa i inicijativa u području visokoga obrazovanja na europskoj razini, internacionalne aktivnosti uglavnom su se odvijale zahvaljujući vezama pojedinaca na individualnoj razini. Pokretanje Bolonjskog procesa, koji je, kako je prethodno opisano, u velikoj mjeri dao snažan vjetar u leđa razvoju aktivnosti i

inicijativa u području internacionalizacije, započelo je razdoblje institucionaliziranog i organiziranog pristupa u razvoju ovoga područja.

Osim na razini sveučilišta i drugih VO institucija, internacionalizacija je dobila važno mjesto u politikama koje se kreiraju na supranacionalnoj razini, uz postojanje specijaliziranih strukturiranih programa koji osiguravaju i određena financijska sredstva za provođenje specifičnih aktivnosti. Na taj je način internacionalizacija posredno snažno utjecala i na koncept kompetitivnosti te ga je podignula na novu razinu, budući da su se postupno i sveučilišta i države počeli natjecati kako bi ostvarili što bolje rezultate u pojedinim aktivnostima u okviru ovih programa.

Prema uvidima iz intervjua, najvažniju ulogu u stvaranju novih modela razvoja međunarodne suradnje na sveučilištima imao je program Erasmus. Voditeljica Ureda za međunarodnu suradnju Sveučilišta u Granadi Mercedes López Roldán tako ističe da je institucionalnu razinu što se tiče sklapanja sporazuma UGR-a sa stranim sveučilištima pokrenuo upravo ovaj program. *'Erasmus je promijenio sve. Nakon ulaska u ovaj program suradnje se više nisu događale samo na individualnoj razini. Te su stvari od tada institucionalizirane i strukturirane na razini Sveučilišta.'* Slična razmišljanja tijekom intervjua iznijeli su i drugi sugovornici iz sve tri države i sa tri sveučilišta obuhvaćena ovom analizom. No, osim Erasmusa, programa koji se detaljnije analizira u daljnjim dijelovima ovoga poglavlja, važno je reći kako je na europskoj razini pokrenuto mnogo drugih programa čiji je cilj bilo poticanje pojedinih aspekata internacionalizacije i podizanja kvalitete VO sustava i VO institucija, od npr. programa Jean Monnet (od 1989.), cijeloga programa SOCRATES (od 1994.)[156], do Lifelong Learning programa, i dr. Sugovornici također ističu važnost pojedinih europskih programa u području istraživanja i razvoja tehnologija (R&D).

Zaključno, danas 30 godina nakon pokretanja programa Erasmus, i nakon što se koncept internacionalizacije u području VO-a razvio na način koji tvorci prvih inicijativa na supranacionalnoj razini nisu mogli niti sanjati, moguće je zaključiti da sva tri promatrana sveučilišta imaju vrlo razvijenu mrežu suradnje i sklopljenih partnerstva s inozemnim institucijama širom svijeta. I dok tri sveučilišta razvijaju različite strategije u odnosu na porast međugraničnih aktivnosti (SuB razvija koncept tzv. strateških partnerstava (prema podacima iz 2016. SuB ima 81 strateško partnerstvo s inozemnim VO institucijama širom svijeta); UniL se okrenuo konceptu tzv. privilegiranih partnerstava (trenutno s tri VO institucije s kojima

[156] Objedinjavao je sljedeća četiri programa: Comenius, Erasmus, Grundtvig, Lingua and Minerva.

dubinski razvija specifične zajedničke programe i inicijative); UGR je okrenut konceptu sklapanja velikog broja Erasmus sporazuma s partnerskim VO institucijama (2143), na temelju uvida iz analize dokumenata i intervjua moguće je zaključiti da se interesne zone za razvoj međugranične suradnje na trima nacionalnim razinama dosta preklapaju.

Ipak, moguće je uočiti i kako i ovdje tradicija, kultura i povijest države imaju snažan utjecaj. Iako općenito usmjereni na globalni pristup, dakle na pokretanje suradnje sa sveučilištima sa svih kontinenata, moguće je vidjeti da je SuB dosta okrenut srednjoj Europi, posebno sveučilištima iz Istočne i Jugoistočne Europe, da UniL snažno gravitira prema sveučilištima iz francuskog govornog područja, dok je UGR posebno okrenut daljnjem produbljivanju veza sa zemljama i VO institucijama iz Latinske Amerike, okolnih država (Portugal, Italija) te Maroku.

- ***Sustav osiguravanja kvalitete.***

Peti cilj *Bolonjske deklaracije* govori o nužnosti *'promicanja europske suradnje u osiguravanju kvalitete u cilju razvijanja usporedivih kriterija i metodologija'*. Kako bi se dostigao ovaj cilj, na supranacionalnoj razini 2000. je osnovana krovna mreža europskog sustava visokoga obrazovanja za kvalitetu European Network of Quality Assurance Agencies. Mreža je 2004. transformirana u European Association for Quality Assurance in Higher Education – ENQA[157], a uz promociju europske dimenzije visokoga obrazovanja i poticanje međusobne suradnje zemalja EHEA područja, njezin je glavni cilj stvaranje preduvjeta za razmjenu znanja, iskustava i dobrih praksi u području unapređenja kvalitete VO-a. U području osiguravanja kvalitete, od 2008. na europskoj razini djeluje i European Quality Assurance Register – EQAR[158], registar svih agencija koje u području osiguravanja kvalitete na nacionalnim razinama djeluju u zemljama članicama EHEA[159]. Okvir za djelovanje EHEA i EQUAR su smjernice i upute za osiguravanje kvalitete u EHEA području *(Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area - ESG)*, koje su ministri zaduženi za područje VO-a država članica EHEA usvojili 2005.[160] Neki istraživači, praktičari i eksperti u području VO-a uspostavljanje sustava osiguravanja kvalitete na europskoj razini smatraju novom paradigmom, budući da se implementacijom jednakih procedura,

[157] Detaljnije o ENQA pogledati na službenim mrežnim stranicama: www.enqa.eu/.
[158] Detaljnije o EQAR pogledati na službenim mrežnim stranicama: www.eqar.eu.
[159] EQAR je osnovan na zahtjev ministara u području visokoga obrazovanja, na temelju zaključaka sa zajedničkih sastanaka na europskoj razini održanih 2005. u Bergenu i 2007. u Londonu.
[160] Detaljnije npr. u *ESG 2015 - Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*, dostupno na poveznici: http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf.

indikatora i ciljeva, te međunarodno usklađenih procesa evaluacije VO institucija i studijskih programa, žele uskladiti i ujednačiti različiti nacionalni sustavi VO-a.

U okviru ove analize putem istraživačkog modela, u okviru sustava osiguravanja kvalitete, važno je stoga pogledati kada su tri države obuhvaćene ovim istraživanjem osnovale nacionalne agencije u području osiguravanja kvalitete VO-a.

I dok je u Austriji sustav osiguravanja kvalitete sveučilišta uspostavljen uredbom još 1997., a Zakonom o sveučilištu iz 2002. propisani su osnovni evaluacijski postupci i mjere, čime je uspostavljen sustav internog osiguranja kvalitete na sveučilištima, na nacionalnoj je razini Austrijska agencija za osiguranje kvalitete (Die Österreichische Qualitätssicherungsagentur AQA) osnovana krajem 2003. (s punim radom započela je tijekom proljeća 2004.).[161] U Austriji od 2012. djeluje jedinstvena agencija u području osiguravanja kvalitete VO-a (Agentur für Qualitätssicherung und Akkreditierung Austria - AQ Austria), koja je osnovana spajanjem triju agencija koje su djelovale u ovom području, objedinjavajući tako cijeli nacionalni VO sustav.[162]

Krovna agencija u području osiguravanja kvalitete VO-a u Španjolskoj (La Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación - ANECA)[163] osnovana je 2001. kao dio resornog Ministarstva na temelju Organskog zakona o sveučilištima 6/2001. Njezine su ingerencije značajno proširene 2007., dok je 2014. na temelju akta 15/2014 ANECA postala nezavisno tijelo državne administracije. Osim postupaka vrednovanja koji su zakonski regulirani (obuhvaćaju vrednovanje VO institucija, ali i profesora), ANECA djeluje i kao evaluacijsko tijelo u postupcima periodičkih natječaja koje raspisuje Generalna uprava za sveučilišta koja djeluje u okviru federalnog Ministarstva obrazovanja, kulture i sporta.

U Švicarskoj je na federalnoj razini 2001. osnovano krovno tijelo za osiguravanje kvalitete VO-a Swiss Centre of Accreditation and Quality Assurance in Higher Education – OAQ. Na temelju novog zakona kojim se u Švicarskoj na federalnoj razini regulira područje visokoga obrazovanja (Federal Act on Funding and Coordination of the Swiss Higher Education Sector (HEdA), od siječnja 2015. na federalnoj razini osnovana je krovna agencija Swiss Agency of Accreditation and Quality Assurance – AAQ, koja je zadužena za sve akreditacijske postupke na razini cijelog federalnog VO sustava.[164] AAQ odgovoran je jednom od tri glavna švicarska

[161] Podaci preuzeti iz službenog izvješća *National report on the implementation of the Bologna Process in Austria*, January 2005.
[162] Detaljnije na poveznici: https://www.aq.ac.at/de/dokumente_flyer/AQ_Folder-A5_2015-12-14_AQA_rxzlr_E.pdf?m=1450434565.
[163] Detaljnije na službenim stranicama: www.aneca.es/.
[164] Detaljnije na službenim stranicama: www.aaq.ch.

federalno-kantonalna tijela u području VO-a, a riječ je o Švicarskom akreditacijskom vijeću (Swiss Accreditation Council).[165] U skladu s novom zakonskom regulativom, sve institucije VO-a u Švicarskoj prolaze jednak akreditacijski postupak.

Sustav osiguravanja kvalitete prožima sva područja djelovanja neke VO institucije. Sukladno tome, sustavno unapređenje kvalitete znatno doprinosi i uspješnosti u području provedbe aktivnosti i inicijativa internacionalizacije, što posljedično ima pozitivne efekte i na međunarodnu prepoznatljivost sveučilišta. Kada se promotre tri države, važno je istaknuti da iako su EHEA području potpisivanjem *Bolonjske deklaracije* pristupile iste godine, 1999., Austrija, Švicarska i Španjolska imale su različite tradicije i sustave akreditiranja VO institucija. Stoga je moguće zaključiti kako je stvaranje politike na supranacionalnoj razini u ovom području imalo pozitivne *top-down* efekte na nacionalne politike VO-a. Također, vidljivo je da su sve tri države, počevši s Austrijom 2012., dotadašnja tijela zadužena za sustav kvalitete objedinjavale u jedinstvene agencije na nacionalnim razinama, kojima se osiguravaju jednaka pravila i ujednačeni kriteriji za vrednovanje svih VO institucija u nacionalnim sustavima VO-a. Prema podacima iz intervjua, vidljivo je da je prema mišljenju sugovornika, najvažniji efekt za unapređenje sustava osiguravanja kvalitete, kako na sveučilištima, tako i u cijelim VO sustavima, imalo otvaranje prema međunarodnim evaluacijama, neovisnim postupcima vrednovanja (npr. onih koji provodi EUA) i, na općenitoj razini, otvorenost internacionalizaciji koja omogućava razmjenu dobrih praksi među akterima na svim razinama.

- ***Međunarodna mobilnost (članstvo u programu Erasmus).***

Kako je prethodno istaknuto u dijelu teksta u kojem se opisuje kontekst europske razine, uspješnost nekog sveučilišta i države u različitim aktivnostima kojima se potiče i osnažuje internacionalizacija vrlo je važna za daljnje unapređivanje kvalitete cijelog VO sustava i VO institucije. U okviru ove analize posebne se razmatra uspješnost u programu mobilnosti Erasmus, kao jednom od najvažnijih područja politike internacionalizacije visokoga obrazovanja.

Kada se tri države obuhvaćene ovim istraživanjem analiziraju prema trima pokazateljima - statusu u odnosu na članstvo u EU, godini potpisivanja *Bolonjske deklaracije*, i godini članstva

[165] Detaljnije na službenim stranicama: www.akkreditierungsrat.ch/en/.

u programu Erasmus, kao glavnom mehanizmu mobilnosti[166], na temelju osnovne analize moguće je zaključiti kako je na općoj razini najveći uspjeh zabilježila Španjolska.

Prema statističkim podacima Europske komisije o Erasmus programu za ak. god. 2013./2014.[167], od tri države obuhvaćene ovom analizom jedino se Španjolska pozicionirala među top pet najpopularnijih država i za dolaznu i odlaznu mobilnost studenata (treće mjesto u dolaznoj, a drugo mjesto u odlaznoj mobilnosti). Činjenica da je Španjolska postala članicom programa Erasmus od njegovog samog pokretanja, dakle od 1997., samo godinu dana od ulaska u EU, sigurno je doprinijela ovoj dobroj poziciji i vrlo visokim brojevima studenata koji dolaze na španjolske VO institucije ili pak španjolskim studentima koji odlaze u inozemstvo tijekom jednog semestra. Dobivajući mogućnost da zajedno s ostalih 10 država članica (Belgija, Danska, Njemačka, Grčka, Francuska, Irska, Italija, Nizozemska, Portugal i Velika Britanija) sudjeluje u ovom programu, koji je u prvoj godini omogućio međusobnu mobilnost za 3000 studenata, Španjolska je od samih začetaka programa Erasmus započela razvijati svoju politiku internacionalizacije u ovom području, čemu su sigurno doprinijele i njezine komparativne prednosti, što se sve opisuje u daljnjim dijelovima ovoga poglavlja. Također, u kontekstu ove analize, važno je napomenuti da je Sveučilište u Granadi vodeće europsko sveučilište u programu Erasmus, što se tiče i odlazne i dolazne mobilnosti studenata.[168]

Austrija je u program Erasmus ušla 1992., dakle tri godine prije nego je postala punopravna članica EU 1995., što joj je omogućilo da se u ovom razdoblju pripremi i za sudjelovanje u drugim europskim programima koji se npr. tiču istraživanja i europskih projekata. Iako se prema podacima EK ne nalazi među top pet država u odlaznoj mobilnosti studenata, u kategoriji dolazne studentske mobilnosti zauzima visoko drugo mjesto, odmah iza Njemačke. Sveučilište u Beču prednjači po broju stranih studenata koji u okviru programa Erasmus jedan semestar provode na nekoj od austrijskih VO institucija.

---

[166] Od njegovog začetka u ak. god. 1987./1988. u programu Erasmus, zaključno s ak. god. 2013./2014., sudjelovalo je oko 3 milijuna studenata.
Detaljnije u publikaciji Europske komisije *Erasmus Facts, Figures & Trends* iz 2015. Dostupno na poveznici: https://data.europa.eu/euodp/repository/ec/dg-eac/erasmus-data-2013-2014/erasmus-fft-brochure_online_en_FINAL.pdf.

[167] Ibid.

[168] Prema podacima sa službenih mrežnih stranica Sveučilišta u Granadi, UGR prima i šalje u inozemstvo više studenata od svih europskih sveučilišta. Više na poveznici: https://www.ugr.university/pages/aboutugr/statistics_facts_figures.

Tablica 24: Usporedba triju analiziranih država prema trima kategorijama: članstvo u EU, godina potpisivanja *Bolonjske deklaracije* i godina ulaska u program Erasmus

	Austrija	**Švicarska**	**Španjolska**
Članstvo u EU	1995. (četvrto proširenje)	ne (sudjelovala u pregovorima o sporazumu o Europskom gospodarskom prostoru ali članstvo odbijeno na dvama referendumima 1992. i 2001.)	1986. (treće proširenje)
Godina potpisivanja *Bolonjske deklaracije*	1999.	1999.	1999.
Ulazak u program Erasmus	1992.	1992. ali zbog odluke na referendumu o uvođenju kvota za strance iz programa izbačena 2014.	1987.

Švicarska, kao država čiji su stanovnici u dva navrata odbili ulazak u članstvo EU, u program Erasmus ušla je 1992., iste godine kada i Austrija. Zbog visokih troškova života koji se sigurno mogu smatrati velikom preprekom dolaznoj mobilnosti, Švicarska je stranim studentima posebno atraktivna zbog jako dobrih uvjeta studiranja i istraživanja. Zbog referendumske odluke kojom su u veljači 2014. uvedene kvote za strance, EU je izbacila Švicarsku iz svih europskih akademskih i istraživačkih programa, što je detaljno opisano u sljedećem dijelu teksta, u kojem se analizira djelovanje drugih faktora.

- ***Međunarodni projekti (članstvo u programu Horizon 2020).***

Članstvo država u programu *Horizon 2020* reguliran je člankom 7 Pravila ovoga programa. Države pridružene članice, u koje se ubraja i Švicarska, u njemu sudjeluju po istim pravilima kao i države članice. *Horizon 2020* najveći je program EU za istraživanje i inovacije s gotovo 80 milijardi eura dostupnih sredstava u vremenskom periodu od sedam godina (razdoblje od 2014. do 2020.). Cilj je programa *Horizon 2020* pomoći Europi da postigne pametan, održiv i inkluzivan gospodarski rast, te se želi osigurati da europska znanstvena i tehnološka postignuća budu na najvišoj svjetskoj razini, zbog čega se uklanjaju prepreke inovacijama i olakšava

javnom i privatnom sektoru zajedničko djelovanje u pružanju rješenja za velike izazove s kojima se suočava europsko društvo.

Podaci Europske komisije od 30. siječnja 2018. za Austriju[169] govore kako je 1969 sudionika u programu *Horizon 2020* ostvarilo ukupno 789,83 milijuna eura. Pritom su austrijski znanstvenici dobili 103 ERC *Horizon 2020* potpora u vrijednosti od 150,55 milijuna eura. U okviru potpora Marie Skłodowska-Curie ukupno je 265 znanstvenika dobilo potpore u visini od 71,26 milijuna eura. Uspješnost Austrije u programu je na razini 16,9 % (ukupan broj podnesenih prijava je 12.438, što čini 2,76 % na razini EU-28). Austrija zauzima 10. mjesto u odnosu na broj potpisanih ugovora, te deveto mjesto u odnosu na iznos dobivenih potpora. Austrijski znanstvenici najviše su suradnji ostvarili s kolegama i partnerima iz Njemačke, Španjolske, Italije, Francuske i Velike Britanije.

Podaci Europske komisije od 30. siječnja 2018. za Španjolsku[170] govore kako je 7275 sudionika u programu *Horizon 2020* ostvarilo ukupno 2.643,69 milijuna eura. Pritom su španjolski znanstvenici dobili 244 ERC *Horizon 2020* potpora u vrijednosti od 309,57 milijuna eura. U okviru potpora Marie Skłodowska-Curie ukupno je 1050 znanstvenika dobilo potpore u visini od 267,99 milijuna eura. Uspješnost Španjolske u programu je na razini 14% (ukupan broj podnesenih prijava je 54.027, što čini 11,98% na razini EU-28). Španjolska zauzima treće mjesto na ljestvici 28 država prema broju potpisanih ugovora, te četvrto mjesto u odnosu na iznos dobivenih potpora. Španjolski znanstvenici najviše su suradnji ostvarili s kolegama i partnerima iz Njemačke, Italije, Velike Britanije, Francuske i Nizozemske.

Švicarska, koja je zbog referendumske odluke o uvođenju kvota za strance bila izbačena iz programa *Horizon 2020* u razdoblju od 15. rujna 2014., u njega se vratila 1. siječnja 2017. Prema uvidima iz intervjua, tijekom ovoga razdoblja znanstvena zajednica ulagala je velike napore kako bi izvršila pritisak na vlasti u federalnoj Vladi da ponovno pokrenu pregovore s Europskom komisijom o vraćanju Švicarske u ovaj program. Također, sugovornici u Švicarskoj tijekom intervjua ističu kako je nesudjelovanje u programu *Horizon 2020* bilo jako loše za istraživački sustav, što se posebno odnosi na gubitak ERC projekata.

[169] Službeni podaci preuzeti s mrežnih stranica programa *Horizon 2020*, na poveznici: http://ec.europa.eu/research/horizon2020/pdf/country-profiles/at_country_profile_and_featured_projects.pdf#zoom=125&pagemode=none

[170] Službeni podaci preuzeti s mrežnih stranica programa *Horizon 2020*, na poveznici: http://ec.europa.eu/research/horizon2020/pdf/country-profiles/es_country_profile_and_featured_projects.pdf#zoom=125&pagemode=none

5.6.3. Analiza faktora koji djeluju s nacionalne razine (nacionalni faktori)

U skladu s modelom, analizira se utjecaj sljedećih četiriju faktora: tradicija, kultura i povijesna uloga države u kojoj sveučilište djeluje; temeljna paradigma visokoga obrazovanja; političko i teritorijalno-ustrojbeno uređenje države; te generalni odnos prema internacionalizaciji kroz korištenje komparativnih prednosti nacionalnog visokoobrazovnog sustava.

- ***Tradicija, kultura i povijesna uloga države u kojoj sveučilište djeluje.***

Cilj istraživanja u ovom doktorskom radu nije dubinski analizirati kontekst tradicije, kulture i povijesne uloge države u kojoj sveučilište djeluje – politike Austro-Ugarske Monarhije (Austrija), kolonijalne politike (Španjolska) i politike neutralnosti (Švicarska), nego dobiti uvid mogu li se i na koji način osnovne karakteristike promatranih triju politika vezivati uz opću ideju internacionalizacije, koju bi se onda moglo vezivati i uz specifičnu nišu internacionalizacije oko koje sveučilišta grade svoje strategije u ovom području. U ovom kratkom pregledu karakteristika konteksta tradicije, kulture i povijesne uloge triju država – današnjih Republike Austrije, Kraljevine Španjolske i Švicarske Konfederacije, nije namjera s aspekta povijesne i/ili politološke znanosti rekonstruirati pojedine događaje i odnose, niti donositi znanstvene zaključke i vrijednosne sudove o povijesti triju država, njihovom kulturalnom nasljeđu i tradiciji, nego dati uvid u povijesni kontekst kako bi se mogla ispitati hipoteza.

Austro-Ugarska Monarhija osnovana je 1867. godine kao dvojna monarhija, zajednica jednakopravnih država Austrije i Ugarske. Temeljena na Austro-Ugarskoj nagodbi, s vladarom austrijskim carem Franjom Josipom I., ova višenacionalna država obuhvaćala je područje pod austrijskom upravom – Cislajtaniju (obuhvaćala je Češku (Bohemiju), Dalmaciju, Galiciju, Donju Austriju, Gornju Austriju, Bukovinu, Korušku, Kranjsku, Salzburg, Austrijsku Šlesku, Štajersku, Moravsku, Tirol, Austrijsko primorje i Vorarlberg); područje pod mađarskom upravom – Translajtaniju (obuhvaćala Ugarsku, Hrvatsku i Slavoniju i Rijeku); te područje pod zajedničkom upravom (Bosna i Hercegovina). Austrija i Mađarska zajednički su upravljale vojskom, vanjskom politikom i vanjskom trgovinom, dok su ostala pitanja uređivale zasebnim zakonima. Stanovništvo u Monarhiji govorilo je njemačkim (23%) i mađarskim (20%), ali i češkim (13%), poljskim (10%), rutenskim (ukrajinskim, 8%), rumunjskim (6%), hrvatskim (5%), slovačkim (4%), srpskim (4%), slovenskim (2%), i talijanskim (2%) kao materinjim

jezikom, dok su oko 5% činili drugi jezici.[171] Austro-Ugarska bila je višenacionalna država u kojoj je po religijskom strukturi prevladavalo katoličko stanovništvo (oko 76%), uz manju zastupljenost protestantske, pravoslavne židovske i muslimanske zajednice. Na temelju osnovnog državnog zakona (članak 19) iz 1867., u Cislajtaniji svi narodi imali su jednaka prava u smislu vlastite nacionalnosti i korištenja jezika. Pritom je država priznavala jednakost svih uobičajenih jezika u školi, uredu i javnom životu. Na temelju mađarskog zakona o jednakosti nacija iz 1868., u Translajtaniji je jezik smatran indikatorom etniciteta, iako su svi stanovnici Mađarske s političkog gledišta smatrani jednom, mađarskom nacijom. Iako je ovaj zakon do određene mjere nacijama dao pravo da na temelju jezika uspostave svoje škole i sami odaberu jezik na kojem će se nastava izvoditi, istovremeno se od njih tražilo da se služe prevladavajućim lokalnim jezikom.[172] Kako se navodi u povijesnim izvorima, iako je ideja Austro-Ugarske Monarhije počivala na pokušaju se da se na temelju zakona *'na jednak način upravlja u tadašnjoj Europi jedinstveno širokim teritorijem s lingvistički heterogenim stanovništvom i nacijama'* u svakodnevnom životu praksa se *'nije pokazala tako uspješnom'*.[173]

Švicarska je druga najstarija država koja primjenjuje politiku neutralnosti. Iako se koncept neutralnosti uz Švicarsku vezuje već više od 500 godina, status neutralne države priznat joj je na temelju odluka Pariškog i Bečkog kongresa 1814. i 1815. godine, a potvrđen i drugim ugovorima i sporazumima kasnije (npr. u okviru mirovnog ugovora iz Versaillesa 1919., Londonskom deklaracijom Lige naroda 1920., i dr.). Zahvaljujući neutralnosti, *'Švicarska je, od 16. do kraja 18. stoljeća, ostala zaštićena od vjerskih ratova i borbi za naslijeđe. Ipak je, u vrijeme Francuske revolucije i Napoleonovih vojni, upala u najtežu krizu neutralnosti u svojoj povijesti. Razdoblje od 1798. do 1815., u kojem je neutralnost Švicarske višekratno narušavana, švicarski povjesničari nazivaju epohom pseudoneutralnosti.'* (Grlić Radman, 2002.) Također, zahvaljujući neutralnosti, Švicarska *'nije bila uvučena u vrtlog Drugog svjetskog rata… neutralnost je više puta bila narušavana… a u više je navrata, bila optuživana da se ne pridržava obveza neutralnosti'* (Ibid.). Riječ je o državi koja je na temelju referendumske odluke svojih građana 2002. odlučila postati članicom Ujedinjenih naroda, istovremeno na jednak način u dva navrata odbivši (1992. i 2001.) ulazak u članstvo EU, iako je sudjelovala u pregovorima o sporazumu o Europskom gospodarskom prostoru. Članica Schengenskog

[171] Volkszählung vom 31. Dezember 1910, veröffentlicht in: Geographischer Atlas zur Vaterlandskunde an der österreichischen Mittelschulen. K. u. k. Hof-Kartographische Anstalt G. Freytag & Berndt, Wien 1911.
[172] Detaljnije na poveznici: https://bostonlanguage.wordpress.com/2014/11/04/austria-hungary-a-multi-lingual-empire/.
[173] Ibid.; detaljnije npr. u sljedećim izvorima: Taylor, A. J. P. (1976) *The Habsburg monarchy, 1809-1918: a history of the Austrian Empire and Austria-Hungary*, University of Chicago Press; Judson, Pieter M. (2016) *The Habsburg Empire*, Harvard University Press.

prostora postala je 2008. Razloge prihvaćanja švicarske neutralnosti možda mogu oslikati sljedeće rečenice: *'Velikim silama odgovarala je njezina funkcija očuvanja europske ravnoteže, budući da je Švicarska, od 16. stoljeća, bila u sjecištu interesa velikih sila, ponajprije zbog svoje velike geopolitičke uloge − čuvarice alpskih prijevoja i time strateški važne veze Sjever − Jug.'* (Grlić Radman, 2002.). Kao federalna država s vrijednostima direktne demokracije, koja se očituje kroz referendumsko izjašnjavanje građana o brojnim pitanjima, te s obzirom na činjenicu da objedinjava njemačku, francusku, talijansku i retoromansku lingvističku zajednicu unutar svojih granica, Švicarska je sjedište brojnih međunarodnih institucija i organizacija, te je jedna od vodećih država u postupcima medijacije, pregovaranja i diplomatskih aktivnosti.[174] Sloboda vjeroispovijesti temeljno je pravo zajamčeno federalnim Ustavom, a prema službenim podacima, 38.2% stanovnika su katolici, 26.9% protestanti, 4.9% muslimani, 0.3% Židovi, a njih 21.4% nije religijski opredijeljeno.[175]

Spajanjem Kastilje i Aragonije, ženidbom kralja Ferdinanda i nasljednice kastiljske kraljevske krune Izabele, osnovana je španjolska država. Nakon što su kroz desetogodišnji rat istisnuli Maure, te zauzeli sve njihove zemlje na Pirenejskom poluotoku i 1492. pokorili i zadnje maursko uporište u Granadi, započelo je razdoblje razvoja Španjolske kao prvog kolonijalnog carstva. Veliki proces španjolske kolonijalne politike započeo je osvajanjem Kanarskih otoka i Kolumbovim otkrićem 'Novog svijeta' 1492. (iako ga je planirana ekspedicija trebala dovesti do Indije), da bi se nastavila osvajanjem brojnih novootkrivenih područja tijekom nekoliko stoljeća. Španjolsko carstvo *'u kojem sunce nikad ne zalazi'*, a koje se smatra prvim svjetskim carstvom jer je obuhvaćalo i kopno i pomorske puteve, doživjelo je svoj vrhunac u 16. i 17. stoljeću i protezalo se širokim područjem u Južnoj, Srednjoj i Sjevernoj Americi, Karibima, te dijelovima Afrike, Azije i Oceanije. Širenjem kolonijalnih osvajanja novih područja, kao trgovinska i pomorska sila, Španjolska je širila i utjecaj španjolskog jezika i kulture te kao katolička zemlja, u novim kolonijama širila utjecaj katolicizma. Uspon Španjolske kao kolonijalne sile završio je u 19. stoljeću, osamostaljenjem kolonija u Južnoj Americi, nakon

[174] Detaljnije vidjeti u npr. sljedećim izvorima: Church, Clive (2003) *The politics and government of Switzerland*, Springer; Grlić Radman, G. (2003) *Neutralnost Švicarske i njezino članstvo u UN-u*, Politička misao, 39(3), 145-162; Kriesi, Hanspeter, & Trechsel, Alexander H. (2008) *The politics of Switzerland: Continuity and change in a consensus democracy.*

[175] Podaci preuzeti sa službenih stranica Konfederacije, s poveznice: https://www.eda.admin.ch/aboutswitzerland/en/home/gesellschaft/religionen/religionen---fakten-und-zahlen.html.

čega je uslijedio postupan gubitak i drugih područja.[176] Melilla i Ceuta[177], dva španjolska autonomna grada u Sjevernoj Africi, u kojima Sveučilište u Granadi ima svoja dva kampusa, dio su španjolskog teritorija već stoljećima, koji danas predstavljaju jedina dva područja EU u Sjevernoj Africi, na granici s Marokom. Melilla, smještena na površini od 12,3 $km^{2,}$ okružena morem i Marokom, dio je španjolskog teritorija od 1497., kada su je usvojile trupe predvođene Pedrom de Estopiñánom s ciljem zaustavljanja daljnjih pohoda Maura na španjolski teritorij na Pirinejskom poluotoku. Ceuta, koju su osnovali Portugalci još 1415., predana je u vlast Španjolcima na temelju sporazuma iz Lisabona iz 1668., nakon uspostavljanja neovisnosti Portugala 1640. godine. Ceuta je smještena na području od 18,5 km^2 na granici Mediteranskog mora i Atlantskog oceana, okružena Marokom te u blizini Gibraltara. Iako geografski smještena u Sjevernoj Africi, oba su grada postala dio teritorija Europske unije ulaskom Španjolske u EU 1986., a smatraju se *'kulturalnim i etničkim raskrižjem i kulturalnim miksom'* različitih nacija, religija, tradicija i jezika (Gold, 2000). U današnje vrijeme, Melilla i Ceuta su španjolska (i EU) granična područja s velikim brojevima migranata, s geopolitičko složenom pozicijom te politički otvorenim pitanjem s Marokom. Smatrajući ova dva grada kolonijama, Maroko je zatražio njihov povrat, suprotstavljajući se tako službenom stajalištu Španjolske prema kojem su oba grada dio španjolskog teritorija stoljećima, dok je Kraljevini Maroko neovisnost priznata 1956. godine (od Francuske i Španjolske). Melilla i Ceuta nisu uvrštena na listu posebne Komisije za dekolonijalizaciju UN-a (Ibid.).[178]

Sukladno iznesenom kratkom pregledu triju konteksta na temelju tradicije, kulture i povijesne uloge države u kojoj sveučilišta djeluju, u svrhu analize sveučilišne strategije internacionalizacije, u daljnjoj se analizi ovaj faktor razmatra kroz sljedeće elemente: politika Austro-Ugarske Monarhije (višenacionalnost; multilingualnost; otvorenost prema strancima, uz toleranciju njihovih različitosti, tradicije i specifičnih obilježja; posebna usmjerenost na središnju, istočnu i jugoistočnu Europu, odnosno zemlje koje su nekada bile dio Monarhije); politika neutralnosti (dugogodišnja stabilnost države koja posljedično donosi blagostanje, uz njezinu međunarodnu prepoznatost u području medijacije, posredovanja i diplomatskih aktivnosti); visoka razvijenost VO i znanstvenog sustava (dobri uvjeti kao osnova za privlačenje najboljih talenata); višejezičnost (zajamčena Ustavom - četiri službena jezika);

[176] Izvor: Hrvatska enciklopedija, dostupno na poveznici: http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=59817. Dodatno pogledati u sljedećem izvoru: Payne, Stanley G. (2011) *Spain: a unique history*, University of Wisconsin Press.

[177] Budući da se u okviru istraživanja studije slučaja Sveučilišta u Granadi posebno analizira politika internacionalizacije UGR-a u kontekstu sveučilišnih kampusa u Melilli i Ceuti, u ovom se dijelu analize donose osnovni podaci o ova dva španjolska autonomna grada u Sjevernoj Africi.

[178] Detaljnije pogledati u Gold, Peter (2000) *Europe or Africa?: A contemporary study of the Spanish North African enclaves of Ceuta and Melilla*, Oxford University Press.

multikulturalnost (podijeljenost na regije (njemačka, francuska, talijanska), velik broj stranaca); kolonijalna politika (privlačenje talenata (studenti i profesori) ali u kontekstu vlastite tradicije i kulture te izvoza obrazovanja; opće širenje utjecaja španjolskog jezika i kulture; posebna usmjerenost na Latinsku Ameriku; kampusi na afričkom kontinentu u Melilli i Ceuti).

- ***Temeljna paradigma visokoga obrazovanja.***

Temeljna paradigma visokoga obrazovanja u trima analiziranim državama može se iščitati kroz uvid u sljedeće podatke: razinu državnog ulaganja u visoko obrazovanje i znanost (vidljiv kroz postotak BDP-a); broj visokoobrazovanih; odnos prema dualnosti u visokom obrazovanju; te razinu sveučilišne autonomije.

Prema podacima OECD-a[179], najveći postotak javnog izdvajanja za visoko obrazovanje u 2013. godini imala je Švicarska, na razini 4,1% BDP-a, slijedila je Austrija s 3,5% BDP-a, dok su izdvajanja Španjolske iznosila 2,1% BDP-a. Kada se pogledaju podaci UNESCO-a[180], u javnim ulaganjima u istraživanja i razvoj (R&D) u 2012. godini gotovo izjednačene pozicije imale su Švicarska (2,967% BDP-a) i Austrija (2,886 % BDP-a), dok su izdvajanja Španjolske bila najmanja u odnosu na tri promatrane države (1,284% BDP-a).

Podaci OECD-a ukazuju kako je u Austriji 2012. godine u populaciji stanovništva u rasponu od 25. do 64. godine visokoobrazovanih bilo 20%[181], u Švicarskoj 35%[182], a u Španjolskoj 32%[183], pri čemu treba istaknuti kako je prosjek OECD-a iste godine iznosio 33%.

Na temelju analize dokumenata i uvida iz intervjua, moguće je zaključiti da Švicarska ima visoko razvijen dualni model visokoga obrazovanja, pri čemu su istraživanja (fundamentalna i primijenjena) osnova cijeloga sustava, uz povezanost obrazovanja i ekonomskog i gospodarskog sektora. Austrija nema tako razvijen dualni sustav, a temeljem podataka resornog Ministarstva dobiven je uvid da oko 80% studenata studira na sveučilištima, dok njih samo 20% na stručnim visokim školama (Fachhochschule). Ove omjere resorno Ministarstvo željelo bi okrenuti u korist stručnih studija. Sveučilišni sustav u Austriji nije

[179] Podaci za 2013. godinu preuzeti sa službenih mrežnih stranica OECD-a , na poveznici: https://data.oecd.org/eduresource/public-spending-on-education.htm#indicator-chart.
[180] Podaci za 2012. godinu preuzeti sa službenih mrežnih stranica Svjetske banke, na poveznici: http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS?locations=CH.
[181] Službeni podaci OECD-a, preuzeti na poveznici: https://www.oecd.org/edu/Austria-EAG2014-Country-Note.pdf.
[182] Službeni podaci OECD-a, preuzeti na poveznici: https://www.oecd.org/edu/Switzerland-EAG2014-Country-Note.pdf.
[183] Službeni podaci OECD-a, preuzeti na poveznici: http://www.oecd.org/edu/Spain-EAG2014-Country-Note.pdf.

usklađen s potrebama tržišta rada na razini kakva je u Švicarskoj. Španjolska nema razvijen dualni sustav visokoga obrazovanja, niti je sveučilišni sustav usklađen s potrebama tržišta rada.

Izvješće EUA *University Autonomy in Europe III - Country Profiles* iz 2017.[184] donosi detaljan prikaz razine sveučilišne autonomije u europskim državama, pri čemu posebno ocjenjuje četiri aspekta (organizacijski, financijski, akademski aspekt autonomije te autonomiju u području zapošljavanja). Sukladno podacima iz izvješća, razina sveučilišne autonomije u Austriji ocjenjena je srednje visokom (osim u pogledu financiranja, gdje je ocijenjena srednje niskom ocjenom). Razina sveučilišne autonomije u Švicarskoj u području zapošljavanja u izvješću je ocijenjena visokom ocjenom, razina akademske autonomije i one u području financiranja srednje visokom, dok je organizacijska autonomija dobila srednje nisku ocjenu. U izvješću je razina sveučilišne autonomije u Španjolskoj u svim aspektima ocijenjena srednje niskom ocjenom. Usprkos ovakvim rezultatima EUA izvješća, kada se individualno analiziraju pokazatelji razine sveučilišne autonomije za tri promatrana sveučilišta, što je detaljno predstavljeno u prikazu sveučilišne razine, moguće je zaključiti da se razina sveučilišne autonomije na SuB i UniL može ipak smatrati relativno visokom.

- ***Političko i teritorijalno-ustrojbeno uređenje države.***

Republika Austrija država je smještena u srednjoj Europi koja graniči s Lihtenštajnom, Švicarskom, Italijom, Slovenijom, Mađarskom, Slovačkom, Njemačkom i Češkom, a teritorijalno je sastavljena od devet saveznih država. Prema podacima iz srpnja 2016., Austrija ima 8.711,770 stanovnika[185], a njezina površina iznosi 83.872,1 km^2. Austrija je članica Europske unije od 1995. godine (četvrto proširenje). U skladu sa zakonskim normama, odgovornost za koordinaciju i monitornig visokoga obrazovanja i sveučilišnog sustava u Austriji ima Ministarstvo znanosti, istraživanja i ekonomije u Beču, što upućuje na centralizirani model koji obuhvaća izravan pregovarački proces između javnih sveučilišta (npr. Sveučilište u Beču) i resornog Ministarstva o trogodišnjim programskim ugovorima.

Švicarska Konfederacija država je smještena u srednjoj Europi koja graniči s Lihtenštajnom, Austrijom, Francuskom, Italijom i Njemačkom, a sastoji se od 20 kantona (jedan od njih je i Vaud, u koji spada Sveučilište u Lausanni) i šest polukantona. Prema

[184] *University Autonomy in Europe III - Country Profiles*, European University Association 2017, dostupno na: http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/university-autonomy-in-europe-iii-country-profiles.
[185] Podaci preuzeti s mrežnih stranica Index Mundi, na poveznici: http://www.indexmundi.com/austria/demographics_profile.html.

podacima iz srpnja 2016., Švicarska ima 8.179,294 stanovnika[186], koji žive na površini od 41.285 km^2. Iako je sudjelovala u pregovorima o sporazumu o Europskom gospodarskom prostoru, građani su odbili ulazak Švicarske u EU na dvama referendumima održanima 1992. i 2001. Vaud je najveći i najnapučeniji kanton u zapadnoj Švicarskoj s oko 746,300 stanovnika, što čini 9.2% ukupne švicarske populacije, prostre se na površini od 3.212 km² te ima dugu tradiciju multikulturalnosti. U skladu sa zakonom, glavnu odgovornost za kantonalna sveučilišta (kategorija VO institucije u koju spada UniL) imaju kantoni (za UniL, kanton Vaud), dok Državni sekretarijat za obrazovanje, istraživanje i inovacije (SERI) u Bernu, zajedno s drugim tijelima na federalnoj razini (npr. Swiss Conference of Higher Education Institutions – EDK), koordiniraju VO sustav. Švicarski VO sustav temelji se na regionalizmu te funkcionira prema decentraliziranom modelu, a uključuje izravne pregovore kantonalnih sveučilišta s kantonima, s kojima sklapaju jednogodišnje ugovore. Kantoni pak sveučilišnu politiku usklađuju na federalnoj razini.

Kraljevina Španjolska država je smještena na jugozapadu Europe, i zauzima veći dio Pirinejskog poluotoka. Španjolskoj pripadaju i Balearski otoci smješteni u Sredozemnom moru, Kanarski otoci smješteni u Atlantskom oceanu, dva autonomna grada Melilla i Ceuta smještena u Sjevernoj Africi te enklava Llívia u francuskim Pirenejima. Na temelju Ustava iz 1978., kojim je Španjolska postala parlamentarna monarhija, ukinuta je dotadašnja centralistička tradicija te je uspostavljen novi model koji se temelji na autonomnim zajednicama, kojih je ukupno 17 (Andaluzija, u koju spada UGR, jedna je od njih), pri čemu svaka ima svoju vladu, parlament i sudstvo. Uz 17 autonomnih zajednica, Španjolska je teritorijalno sastavljena i od dva autonomna grada (Melilla i Ceuta). Španjolska graniči s Francuskom, Andorom, Portugalom, britanskom kolonijom Gibraltar i Marokom. Prema podacima iz srpnja 2016., Španjolska ima 48.563,476 stanovnika[187], koji žive na površini od 504 030 km^2. Španjolska je članica Europske unije od 1986. (treće proširenje EU). U skladu s Ustavom i zakonskim aktima, odgovornost za upravljanje VO i sveučilišnim sustavom imaju autonomne zajednice (Autonomna zajednica Andaluzija za UGR), s kojima javna sveučilišta sklapaju jednogodišnje ugovore, dok je federalno Ministarstvo obrazovanja, kulture i sporta u Madridu zaduženo za koordinaciju cijeloga sveučilišnoga sustava. Autonomna zajednica Andaluzija druga je po veličini autonomna zajednica u Španjolskoj koja se prostire na 87.268 km^2, a prema podacima iz 2012.

[186] Podaci preuzeti s mrežnih stranica Index Mundi, na poveznici: http://www.indexmundi.com/switzerland/demographics_profile.html.
[187] Podaci preuzeti s mrežnih stranica Index Mundi, na poveznici: http://www.indexmundi.com/spain/demographics_profile.html.

godine ima 8.437,000 stanovnika.[188] Sustav VO-a u Španjolskoj temelji se na regionalizmu, funkcionira prema decentraliziranom modelu kroz izravne pregovore sveučilišta s regionalnim Ministarstvom ekonomije i znanja te Općom upravom za sveučilišta u Sevilli.

Iako su na temelju analize dobiveni uvidi kako su sve tri države trenutno vrlo otvorene ideji i politici internacionalizacije, ipak je važno istaknuti da političko okruženje i odnosi političke moći u relativnom kratkom vremenu mogu promijeniti politički i društveni kontekst otvorenosti prema razvoju internacionalnih aktivnosti na nacionalnim razinama, posebno u pogledu odnosa prema strancima. Također, uslijed djelovanja financijske i ekonomske krize, trenutnih problema s kojima se EU suočava u pogledu migrantske krize, ali i uslijed procesa BREXIT-a i same unutarnje krize EU, u sljedećim godinama moguće je očekivati promjenu odnosa pojedinih država prema konceptu internacionalizacije u visokom obrazovanju. Eventualne promjene na nacionalnoj razini, u smislu promjene politika otvorenosti prema strancima, u sljedećem se koraku mogu odraziti i na sveučilišta te na njihove politike internacionalizacije.

- ***Generalni odnos prema internacionalizaciji kroz korištenje komparativnih prednosti nacionalnog visokoobrazovnog sustava.***

I dok Španjolska ima usvojenu strategiju internacionalizacije u području visokoga obrazovanja *(Strategy for the Internationalisation of Spanish Universities 2015 – 2020)*, švicarska strategija u ovom području objedinjava područje VO-a i istraživanja *(Switzerland's International Strategy for education, research and innovation).* Istovremeno, Austrija nema na nacionalnoj razini donesen dokument strategije u području VO-a, nego dokument koji strateški usmjerava internacionalizaciju u području istraživanja, tehnologije i inovacija *(Beyond Europe - Die Internationalisierung Österreichs in Forschung, Technologie und Innovation über Europa hinaus).*

Iako je na temelju analize moguće zaključiti kako su sve tri države obuhvaćene ovim istraživanjem općenito vrlo otvorene prema konceptu internacionalizacije, atraktivnost pojedinog nacionalnog visokoobrazovnog sustava za strane studente i istraživače očituje se kroz prepoznate komparativne prednosti, o kojima je dobiven uvid kroz intervjue.

[188] Podaci preuzeti s mrežnih stranica www.andalucia.com, s poveznice: http://www.andalucia.com/spain/statistics/population.htm.

Većina ispitanika kao ključne komparativne prednosti Austrije navodi sljedeće tri grupe karakteristika: uvjeti života u austrijskim gradovima, posebno u Beču (*'ovdje je sigurnije biti nego u nekim drugim zemljama'*, *'jeftinije je živjeti u Beču nego npr. u Londonu'*, *'Beč objedinjuje kombinaciju povijesti i modernog internacionalnog središta, to je atraktivan grad'*, *'Beč je kozmopolitski grad'*, *'austrijski gradovi, posebno Beč, ugodni su život'*, *'dobra prometna povezanost'*); kvaliteta sveučilišta, posebno Sveučilišta u Beču (*'Sveučilište u Beču međunarodno je prepoznato sveučilište s jako dobrom reputacijom'*, *'Sveučilište u Beču dobro je rangirano'*, *'znanstvenici sa Sveučilišta u Beču imaju jako dobre akademske veze s kolegama u inozemstvu, što pridonosi internacionalizaciji'*, *'Sveučilište u Beču njeguje multijezični pristup'*, *'Sveučilište u Beču je internacionalizirano sveučilište'*, *'kvaliteta istraživanja i poučavanja'*, *'zanimljiva specijalna sveučilišta, npr. medicinsko, tehničko, umjetničko sveučilište… to je posebnost našeg sustava'*); geografska pozicija i povijesne i tradicijske veze (*'postojanje snažne poveznice sa zemljama koje su tradicionalne bliske Austriji'*, *'kao središte Austro-Ugarske Monarhije Beč je oduvijek predstavljao vrata prema Zapadu za istočne zemlje'*, *'poštivanje tradicije i običaja stranaca, uz mogućnost očuvanja vlastitog kulturalnog identiteta'*).

Prema podacima iz intervjua, komparativne prednosti Španjolske i Andaluzije mogu se grupirati oko sljedeća tri tipa karakteristika: kvaliteta i dobri uvjeti života (*'Španjolska ima dobar standard općenito, dobar socijalni i zdravstveni sustav'*, *'život je jeftin'*, *'Španjolska je potpuno drugačija od drugih dijelova Europe… ima drugačiji kulturalni kontekst'*, *'sigurna zemlja'*, *'vrlo otvorena zemlja'*, *'lijepa zemlja za život i studiranje na duže vrijeme'*, *'miks različitih kultura koji studentima omogućava studiranje u posebnom okruženju'*, *'Španjolska je atraktivna zbog kulture, načina života i hrane'*); kvaliteta visokoga obrazovanja (*'Andaluzija ima dva jako dobra, vrlo internacionalna, velika i stara sveučilišta s dugom tradicijom'*, *'široka ponuda studijskih programa'*, *'vrlo niske školarine'*, *'dobar omjer kvalitete visokoga obrazovanja i iznosa školarina'*, *'različitost sveučilišta'*, *'internacionaliziranost sveučilišta'*, *'odjeli na nekim sveučilištima vodeći su u svojim područjima u europskim i svjetskim razmjerima'*, *'jake istraživačke grupe'*, *'dobro rangirana sveučilišta'*, *'akademski prestiž'*); geografska pozicija i povijesne veze (*'dobre veze sa zemljama Latinske Amerike'*, *'most koji povezuje Europu, Latinsku Ameriku i Mediteran te Sjever Afrike'*, *'dobra geografska pozicija'*).

Komparativne prednosti švicarskog visokoobrazovnog sustava, prema uvidima iz intervjua, mogu se podijeliti u tri osnovne grupe: obilježja države (*'Švicarska je sigurna, politički stabilna i neutralna država, u kojoj je politički život konsenzualan'*, *'Švicarska ima*

dobar geografski položaj, ugodnu klimu i dobro okruženje', 'u Švicarskoj ima jako malo birokracije', 'jako puno međunarodnih organizacija ima sjedište u Švicarskoj', 'svaka regija ima svoj identitet', 'u Švicarskoj se poštuju različitosti', 'Švicarska je 'zelena' zemlja, s jako malom razinom onečišćenja, usmjerena na energetsku učinkovitost', 'ekonomski razvijena zemlja s niskom razinom nezaposlenosti'; kvaliteta visokoga obrazovanja i istraživanja (*'Švicarska ima vrlo kvalitetno visoko obrazovanje i istraživačku djelatnost, s dobrom razinom financiranja', 'regionalna razina upravljanja sustavom visokog obrazovanja na razini kantona', 'dobra kvaliteta i specifičnost master studija', 'međunarodno prepoznate istraživačke grupe', 'dobri uvjeti za istraživače te dobra infrastruktura, opremljenost laboratorija i dobre plaće za istraživače', 'postojanje dualnog sustava studiranja', 'raznolikost visookoobrazovnog sustava', 'niske školarine', 'dobra reputacija sveučilišta, s dobrim rezultatima rangiranja i brojnim Nobelovcima'*; internacionaliziranost (*'Švicarska ima dugu tradiciju internacionaliziranosti i internacionalnih aktivnosti', 'obilježje Švicarske je internacionalno okruženje', 'internacionaliziranost švicarskih visokoobrazovnih institucija je visoka', 'Švicarska je višejezična zemlja', 'na visokoobrazovnim institucijama, ali i općenito u Švicarskoj, u velikoj se mjeri koristi engleski jezik', 'visokoobrazovne institucije s trima različitim jezicima koji privlače studente i profesore', 'visokoobrazovne institucije su jako otvorene i imaju prijateljski odnos prema strancima', 'Švicarska je oduvijek vrlo internacionalna u visokom obrazovanju, posebno na razini doktorskih studija', 'ovdje imamo puno internacionalnih profesora'*).

Prema uvidima iz intervjua, moguće je zaključiti da sve tri analizirane države kao svoje komparativne prednosti na temelju kojih razvijaju svoju opću politiku internacionalizacije te u području VO-a, temelje na dvama grupama karakteristika – uvjetima života te kvaliteti visokoga obrazovanja i istraživačke djelatnosti. Što se tiče treće grupe karakteristika, ispitanici u Austriji i Španjolskoj, osim o geografskoj poziciji, govore i o povijesnim i tradicijskim vezama država i/ili visokoobrazovnih institucija, dok sugovornici u Švicarskoj kao posebnu kategoriju posebno ističu internacionaliziranost države i VO institucija.

5.6.4. Analiza faktora koji djeluju sa sveučilišne razine (sveučilišni faktori)

U skladu s modelom, analizira se utjecaj sljedećih pet faktora: akademske norme, vrijednosti i tradicija; razina interne kohezije; strateško usmjerenje sveučilišta; tip visokoobrazovne institucije; te obilježje znanstvenog područja.

- ***Akademske norme, vrijednosti i tradicija.***

Sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi stara su sveučilišta s dugom tradicijom, pri čemu ova tradicija ima različite korijene. Osnovano 1365. godine, Sveučilište u Beču najstarije je sveučilište u Austriji i najstarije sveučilište u zemljama njemačkoga govornoga područja, ujedno i jedno od najvećih i najpoznatijih sveučilišta u Centralnoj Europi. Sveučilište u Lausanni osnovano je 1537. kao jedina protestantska škola teologije na francuskom jeziku. Ova Akademija dobila je 1890. status sveučilišta, a 1909. unutar sveučilišta osnovana je prva škola forenzike na svijetu - Institut de police scientifique. Sveučilište u Granadi osnovano je 1531. na temeljima islamske medrese Nasridskoga kraljevstva i arapske kulture te je kasnije baštinilo povijesne utjecaje iz razdoblja 'katoličkih kraljeva' te utjecaja židovske i romske kulture koja je obilježila grad Granadu tijekom povijesti. Iako su danas ova tri stara, povijesna sveučilišta moderne visokoobrazovne institucije, povijesno i tradicijsko nasljeđe sigurno doprinosi njihovoj atraktivnosti u globalnom kontekstu, pa i u kontekstu razvoja specifične strateške odrednice internacionalizacije.

Uz visoku razinu svoje znanstvene i obrazovne djelatnosti, činjenica da je Beč značajno središte sveučilišnog života s dugom tradicijom, koje istovremeno ima karizmu kozmopolitskoga grada s bogatom kulturnom i poviješću, koji se nalazi na razmeđi Istočne i Zapadne Europe, te da je to danas dobro organiziran grad u kojem je ugodno živjeti[189], sigurno u akademsko okrilje SuB privlači brojne studente i istraživače. Kada se tome pridoda činjenica da je i Sveučilište u Beču i cijeli grad u kojem ono djeluje, sredina koja oduvijek tolerira i njeguje multilingualnost, moguće je zaključiti da upravo ove karakteristike mogu biti ona obilježja koja utječu na posebnost sveučilišne strategije internacionalizacije. *'Beč je kozmopolitski grad u kojem možeš čuti različite jezike - ljudi se ovdje ne osjećaju nelagodno govoriti svojim jezikom, dolaze jer ovdje imaju puno prijatelja sa svih strana svijeta, a od njih se ne očekuje da dolaskom u Beč moraju okrenuti leđa svojoj kulturi i jeziku. Zbog toga i studenti i profesori žele doći ovdje, a mnoga sveučilišta žele surađivati sa Sveučilištem u Beču. Austrija je svojevrsna 'zona kontakata' prema Istoku i Zapadu Europe, a istovremeno pripada u obje regije. Beč se može smatrati vratima Zapadne Europe, zbog čega su ljudi ovdje naučeni strancima dati mogućnost da i dalje poštuju svoje običaje i kulturu. Posebno k nama vole dolaziti studenti iz Istočne Europe, koji oduvijek osjećaju da su im Beč i Sveučilište u Beču*

[189] Prema rezultatima rangiranja za 2017. godinu, koju provodi američka tvrtka Mercer, od 231 analiziranog grada koji su ocjenjivani prema kvaliteti života, Beč je osmu godinu prvi na listi. Detaljnije pogledati na službenim mrežnim stranicama: www.mercer.com.

bliski', ističe bivša prorektorica za istraživanje i razvoj karijera SuB prof. dr. sc. Susanne Weigelin-Schwiedrzik. Važno je istaknuti da su do 2011. godine svi studenti koji dolaze iz država koje su povijesno ranije bile dio Austro-Ugarske Monarhije, nevezano uz status države u odnosu na članstvo u EU, studirali na SuB bez plaćanja školarine, a ova povijesna orijentiranost prema Centralnoj Europi i suradnji sa zemljama iz ovoga područja posebnost je ovoga sveučilišta i u njegovom pristupu internacionalizaciji.

Sveučilište u Granadi jedno je od ukupno 10 javnih sveučilišta koji djeluju u Andaluziji, posebno povijesno orijentirano na Latinsku Ameriku i Sjevernu Afriku (posebno Maroko), iako ostvaruje suradnju na svim razinama s VO institucijama širom svijeta. Međunarodno prepoznato po izvrsnosti u području ICT-ja, medicinskim znanostima, području lingvistike i području zaštite kulturne baštine, što se u praksi vezuje s gotovo isključivom usmjerenosti prema španjolskom jeziku i razvoju svih aktivnosti na španjolskom, koji svi sugovornici smatraju *'drugim globalno govorenim jezikom, odmah nakon engleskog'*, UGR je pozicioniralo među sveučilišta koja imaju vrlo specifičnu strategiju internacionalizacije. Činjenica da je Granada sveučilišno središte u kojem oko 1/4 stanovništva čine studenti (a sveučilište je najveći poslodavac), koje *'iako nema kozmopolitski karakter kakav npr. ima Barcelona'*, sa svojom dobrom geografskom pozicijom i bogatom kulturom u kojem se isprepliću španjolska tradicija (tradicija španjolskih katoličkih kraljeva) te maurski (arapski), židovski i romski utjecaji, istovremeno ima i obilježja modernog, ne prevelikoga grada, otvorenoga za strane studente, poslužilo je UGR-u kao dobra polazna osnova za razvoj aktivnosti i inicijativa u području internacionalizacije. Kada se tome pribroji činjenica da je UGR posebno uspješan u privlačenju stranih studenata u okviru različitih programa u mobilnosti na europskoj razini (posebno Erasmus+)[190], te da je riječ o sveučilištu koje ima ukupno sedam sveučilišnih kampusa, od čega su dva smještena u dvama španjolskim autonomnim gradovima u Sjevernoj Africi (Melilla i Ceuta), a jedan se Centralni kampus proteže kroz Granadu i njezine povijesne građevine, sigurno je da se atraktivnost UGR-a ne može promatrati izvan konteksta grada i regije u kojoj djeluje, pri čemu se kombinira *'najbolje od svega što Granada i Andaluzija imaju, uz visoku kvalitetu istraživačke djelatnosti.'*

Suprotno od prva dva primjera, Sveučilište u Lausanni koje se također ubraja u 'klub' starih, tradicionalnih sveučilišta, ne koristi ovo obilježje na sličan način kao SuB i UGR. Sveučilište u Lausanni od 1970. djeluje u kampusu Dorigny te je potpuno usmjereno na nove tehnologije,

[190] UGR je zbog svojih aktivnosti u području internacionalizacije u programu LLP/Erasmus+ 2007. godine nagrađen nagradom Erasmus Gold Star.

vrhunska istraživanja, održive izvore energije i energetsku učinkovitost, te tzv. *'zeleni'* način života. Kampus UniL smješten je na samoj obali Ženevskog jezera, više od 50% njegove površine nalazi se u zelenom pojasu, ovce na kampusu predstavljaju svojevrsni zaštitni znak UniL-a, a cijeli koncept sveučilišnog života vezan je uz pružanje najboljih uvjeta za kreativni rast i razvoj. Cijela 'filozofija' kampusa očituje se kroz visoku tehnološku razvijenost i moderne tehnologije, kako bi *'istraživački kontekst i okruženje potaknuli kreativnost i inovativnost'*. Kampus UniL dotiče se i slobodno nastavlja na visokorazvijen kampus EPFL-a, a tri fakulteta koji djeluju u njegovom sastavu (pravo, kriminalistika i javna uprava / biologija i medicina / geoznanosti i okolišne znanosti) jedini su fakulteti u Švicarskoj u ovakvoj kombinaciji znanstvenih polja i grana. Sveučilište u Lausanni jedino je kantonalno sveučilište u kantonu Vaud, povijesno vezano s Francuskom, koje njeguje povezanost s lokalnom zajednicom i nastoji biti otvoreno za sve građane.[191] Lausanne kao glavni grad kantona Vaud nije prevelik[192], dobro je prometno povezan (posebno željeznicom) sa svim dijelovima Švicarske i s ostalim susjednim državama, a zbog čistog zraka, jako dobre geografske pozicije (Ženevsko jezero, Alpe, te blizina Ženeve i Züricha kao svojevrsnih međunarodnih *'hubova'* u Švicarskoj, u kojima se nalaze glavna središta brojnih međunarodnih organizacija, institucija i kompanija), dobre kvalitete života, dobrog standarda i dobrih životnih uvjeta, posebno je atraktivan stranim istraživačima, a i studentima.

Na temelju analize triju slučajeva moguće je zaključiti da faktor koji povezuje akademske norme, vrijednosti i tradiciju, spojen s kontekstom grada u kojem sveučilište djeluje, predstavlja vrlo važno težište za oblikovanje sveučilišne strategije internacionalizacije. Opisane razlike u trima sveučilišnim kontekstima predstavljaju možda odlučujući faktor koji sigurno značajno utječe na odabir ključnih komparativnih prednosti koje razmatraju strani studenti i istraživači, te VO institucije, koje odlučuju o uspostavljanju partnerskih odnosa u području internacionalnih aktivnosti s opisanim sveučilištima.

[191] Npr. UniL svake godine organizira niz aktivnosti kojima se povezuje i otvara lokalnoj zajednici, npr. *Mystères de l'UniL*. Riječ je o manifestaciji koju UniL organizira svake godine u svibnju kako bi sve građane, a posebno djecu, upoznao sa svojom djelatnošću. Svake godine događanje obrađuje jednu posebnu temu. Godine 2017. tema je bila memorija. Održano je 35 radionica na kojima su posjetitelji dobili odgovore na pitanja kao što su imamo li jednu ili više vrsta memorija, je li moguće naučiti kako bolje učiti, jesmo li doista sposobni za pohranu podataka kroz naše živote, i sl. Događanje se organizira u suradnju UniL i EPFL-a.

[192] Četvrti grad po brojnosti u Švicarskoj (nakon Züricha, Ženeve i Basela) koji ima oko 146 000 stanovnika.

- ***Razina interne kohezije.***

Organizacijski i upravljački model SuB, UniL i UGR kao integriranih sveučilišta slijedi model razvijenih europskih sveučilišta i usklađen je s trendovima u politikama VO-a na europskoj razini. Interna kohezija sveučilišta, koja se očituje kroz činjenicu da se sveučilišne politike i strategije *(university umbrella policies),* kao i ključne odrednice strategije internacionalizacije, provode kroz *top-down* model, uz poštivanje specifičnosti pojedinih fakulteta i odsjeka, može se smatrati jednim od najvažnijih faktora internacionalizacije koji pozitivno utječe na uspješnost sva tri sveučilišta u ovom području. Također, uvidi iz analize ukazuju na to da snaga interne kohezije nije imala pozitivne učinke na politike internacionalizacije samo na razini sveučilišta, već i na one koje se kreiraju i provode na regionalnoj i nacionalnoj razini.

Primjeri djelovanja ovog faktora različiti su na trima sveučilištima.

Uz to što je u ključnom trenutku bio i predsjednik Austrijske Rektorske konferencije, rektor Sveučilišta u Beču u razdoblju od 1999. do 2011. prof. dr. sc. Georg Winckler bio je predsjednik (2005.-2009.) i potpredsjednik (2001.-2005.) Europske udruge sveučilišta (EUA) te član važnih međunarodnih odbora i vijeća na europskoj razini (npr. *European Research Area Board – ERAB*; *PEOPLE Advisory Group* pri Europskoj komisiji, i dr.). Djelovanjem rektora Wincklera i drugih članova austrijske akademske zajednice, posebno sa SuB, u razdoblju stvaranja i provedbe Bolonjskog procesa i ključnih VO politika na europskoj razini, moglo se lakše utjecati na kretanja u EHEA i ERA i na stvaranje VO i istraživačkih politika na supranancionalnoj razini, kao i na razvoj aktivnosti i inicijativa na SuB u području internacionalizacije. Također, aktivnost pojedinih osoba sa SuB u raznim tijelima na europskoj razini u području visokoga obrazovanja omogućavala je lakše 'prelijevanje' i *'uploading'* europskih politika na nacionalnu razinu (Austrija) i na Sveučilište u Beču od 2000.-ih. *'Rektor Winckler vodio je proces internacionalizacije na Sveučilištu u Beču, u njegovom mandatu donesena je Strategija internacionalizacije 2009. godine. On je čovjek koji dobro razumije i poznaje velike koncepte visokoga obrazovanja na meta razini. Internacionalizacija je bila njegov projekt'*, ističe voditelj Ureda za istraživanje i razvoj karijera SuB dr. sc. Lucas Zinner.

Interna kohezija Sveučilišta u Granadi temelji se na djelovanju kroz sedam sveučilišnih kampusa, od kojih se njih pet nalazi u Granadi, a dva u autonomnim španjolskim gradovima u Sjevernoj Africi (Melilla i Ceuta). S obzirom da je UGR veliko sveučilište organizacijski ustrojeno kroz 33 različite sastavnice (22 fakulteta, 5 sveučilišnih škola, 14 istraživačkih

instituta i 3 istraživačka centra) ponekada je vrlo teško provoditi jedinstvenu sveučilišnu *top-down* politiku na svim razinama, pa se ovaj pristup na UGR-u kombinira s *bottom-up* pristupom u području internacionalizacije. Na regionalnoj razini, zahvaljujući prisutnosti sveučilišnih profesora i bivših rektora i prorektora u tijelima Autonomne zajednice Andaluzija, koji dobro razumiju sveučilišni i VO sustav te nastoje pomoći sveučilištima, lakše je utjecati i pregovarati o politikama VO-a na regionalnoj, ali i nacionalnoj razini, jer su i na pojedine važne pozicije u federalnom Ministarstvu obrazovanja, kulture i sporta u Madridu imenovani sveučilišni profesori. Iako se sva pravila i dijelovi sveučilišne politike primjenjuju jednako na cijelom UGR-u i u svim kampusima, iz intervjua se stječe dojam da je dislociranim fakultetima na kampusima u Melilli i Ceuti ponekada teško slijediti i ispunjavati neke aktivnosti, upravo zbog njihovog geografskog položaja i udaljenosti od 'sveučilišne centrale'. Također, budući da se autonomni gradovi Melilla i Ceuta izravno financiraju iz Madrida (s nacionalne razine), a UGR od regionalnih vlasti, kampusi UGR-a u Sjevernoj Africi ponekada se suočavaju s teškoćama u kreiranju svojih strategija zbog nužnosti da se neke aktivnosti koordiniraju s puno aktera na različitim razinama moći. Ipak, snaga interne kohezije UGR-a u području internacionalizacije leži u istaknutim pojedincima koji UGR zastupaju u različitim sveučilišnim mrežama, posebno npr. u *Coimbra* grupi i nekim tijelima EUA.

Interna kohezija Sveučilišta u Lausanni temelji se na nekoliko pretpostavki: u usporedbi sa SuB i UGR-om, UniL je malo sveučilište organizacijski sastavljeno od sedam fakulteta, u kojem je moguće bez većih prepreka provoditi sveučilišnu politiku kroz *top-down* sustav; međusobno povezivanje svih dijelova sveučilišta temelji se na znanstvenoj suradnji i interdisciplinarnosti; prostorna bliskost i povezanost, kako unutar kampusa UniL, tako i kroz njegovu povezanost s kampusom EPFL-a, potiče zajedničke aktivnosti; zbog relativno malog broja studenata moguće je razvijati koncept u kojem se radi u malim grupama i ostvaruje bliska suradnja između studenata i profesora. Kako je strateško djelovanje UniL u području internacionalizacije snažno vezano uz unapređivanje kvalitete doktorskih studija, s ciljem zajedničkog djelovanja i razvoja inicijativa i aktivnosti u području doktorske izobrazbe, četiri sveučilišta Zapadne Švicarske (sveučilišta u Freibourgu, Ženevi, Lausanni i Neuchâtelu) osnovala su Sveučilišnu konferenciju Zapadne Švicarske (Conférence universitaire de Suisse occidentale – CUSO).[193] Na taj se način pokazuje da je zajedničkim djelovanjem i internom

[193] Pridruženi članovi CUSO-a su Institut de hautes études internationales et du développement – IHEID iz Ženeve i Institut suisse de droit comparé iz Lausanne- ISDC, a partner je Sveučilište u Bernu.

kohezijom na regionalnoj razini moguće unapređivati kvalitetu, razvijati aktivnosti u području internacionalizacije te povećati atraktivnost VO-a u zapadnom dijelu Švicarske. Također, u području internacionalizacije kohezijsko djelovanje UniL vidljivo je kroz snažnu aktivnost istaknutih pojedinaca u sveučilišnim mrežama, posebno u mreži UNICA.

Kako je u ovom dijelu analize prikazano, iako sva tri promatrana sveučilišta primjenjuju *top-down* pristup u provođenju politike internacionalizacije, tijekom istraživanja i provedbe intervjua dobiven je uvid u neke kritičke glasove s razine fakulteta i pojedinaca vezane uz uspješnost provedbe pojedinih aktivnosti na nižim razinama. Koliko god pojedino sveučilište bilo usmjereno na jednak stupanj implementacije strateških ciljeva internacionalizacije na svih razinama, čini se da to nije uvijek jednostavno provesti u praksi (posebno na dvama velikim sveučilištima).

- ***Strateško usmjerenje visokoobrazovne institucije (sveučilišta).***

Osnovnom analizom strategija internacionalizacije te ostalih službenih dokumenata i materijala, moguće je zaključiti da se tri promatrana sveučilišta na različiti način opisuju kada žele istaknuti svoju atraktivnost i posebnost u odnosu na neku drugu VO instituciju. I dok Sveučilište u Beču o sebi govori kao *'globalnom sveučilištu'* i *'sveučilištu glavnom 'igraču' u Središnjoj, Centralnoj Europi'*, Sveučilište u Granadi sebe naziva *'otvorenim kozmopolitskim sveučilištem'* s posebno uspješnim pokazateljima u području mobilnosti studenata i dobrim odnosima s Latinskom Amerikom. Također, zahvaljujući dvama kampusima u Sjevernoj Africi, promovira se i kao *'interkontinentalna visokoobrazovna institucija'*. Sveučilište u Lausanni sebe promovira kao *'istraživačko sveučilište posebno usmjereno na davanje potpore mladim istraživačima'* te *'sveučilište sa snažnom internacionalnom komponentom'* budući da su 43% istraživača i 27% studenata na UniL stranci, što je i jedna od karakteristika švicarskog VO konteksta.

Navodeći tijekom intervjua glavne karakteristike Strategije internacionalizacije Sveučilišta u Beču, prorektor za istraživanje i međunarodnu suradnju prof. dr. sc. Heinz Faßmann ističe tri glavna elementa: zapošljavanje najboljih ljudi, poticanje istraživača na dobivanje vrhunskih europskih istraživačkih projekata i sredstava iz tzv. trećih izvora *('third paid money'),* te usmjerenost na slanje studenata na strana sveučilišta kako bi se otvorili, poboljšali svoje znanje i obrazovanje te proširili vidike. No, odmah potom kaže: *'sada sam naveo tri glavne točke naše strategije, ali to su vjerojatno elementi internacionalizacije koje bi trebalo slijediti svako dobro*

sveučilište. Stoga bi specifična niša mogao biti geografski fokus na specifične regije i/ili države. Sveučilište u Beču stoga je uspostavilo instrument strateških partnerstava sa sveučilištima u SAD-u i Kanadi, te suradnju sa sveučilištima iz Azije i Japana. Naravno, Sveučilište u Beču povijesno je okrenuto Istočnoj i Jugoistočnoj Europi, i to je naša specifičnost.' U pogledu opredijeljenosti u odnosu dva koncepta internacionalizacije, SuB koristi kombinaciju pristupa *internacionalizacija kod kuće* i *internacionalizacija u inozemstvu*, a posebna inicijativa u području politike internacionalizacije je razvoj instrumenta istraživačkih platformi.[194]

Uz kvalitetu poučavanja, istraživanja i servisnih funkcija koje nudi studentima i istraživačima, UGR je sveučilište posebno usmjereno na suradnju s lokalnom zajednicom i projekte koji se temelje na poticanju otvorenosti, različitosti, jednakosti i tolerancije u društvu, što ide ukorak s multikulturalnim obilježjima Granade. Za razliku od Sveučilišta u Beču, na kojem se i u strategiji internacionalizacije i kroz intervjue vrlo lako može doći do jasnog kratkog odgovora što je specifična niša internacionalizacije i njezine glavne strateške odrednice, na UGR-u nije moguće dobiti jednoznačni odgovor. Prilično ekstenzivna i široka strategija internacionalizacije dorađuje se i usklađuje redovito, a iako je riječ o jedinoj strategiji obuhvaćenoj ovom analizom koja donosi definiciju internacionalizacije (onu Hansa de Wita), u dokumentu nema jasnog fokusa na jednu ili samo nekoliko općih glavnih ciljeva. Dugogodišnja prorektorica za internacionalizaciju prof. dr. sc. Dorothy Kelly u intervjuu strategiju UGR-a u ovom području opisuje sljedećom rečenicom: *'glavni je cilj strategije poboljšati obrazovno iskustvo i ishode profesora i studenata te razviti istraživački potencijal Sveučilišta unutar širokog okvira služenja društvu, s obzirom da je UGR javno sveučilište.'* Specifičnost UGR-a u odnosu na sam dokument je i činjenica kako je riječ o jedinom od tri analizirana sveučilišta čija strategija internacionalizacije nije prevedena na engleski jezik, već postoji samo na španjolskom jeziku. Već i sama ova činjenica možda nam daje odgovor o glavnom usmjerenju ovoga dokumenta u praksi – iako spominje politiku bilingualnosti (španjolski/engleski jezik), stječe se dojam da je sama specifična strateška odrednica internacionalizacije UGR-a usmjerenost na španjolski jezik i sve oblike suradnje koji podrazumijevaju da će se sve aktivnosti provoditi na španjolskom, što se većim dijelom preklapa i sa strategijom internacionalizacije u području VO-a donesenoj na nacionalnoj razini. Jedna od strateških odrednica je i razvijanje projekata koji potiču suradnju i davanje podrške

[194] Detaljnije o istraživačkim platformama pogledati u npr. *University of Vienna International Report 2016*, dostupno na poveznici: https://www.univie.ac.at/uploads/media/Int.Report_2016_01.pdf.

slabije razvijenim područjima u svijetu[195], te posebna aktivnost u razvoju programa za učenje španjolskoga jezika i kulture kroz Centar za moderne jezike (El Centro de Lenguas Modernas de la Universidad de Granada - CLM). Kao i SuB, i UGR koristi kombinaciju pristupa *internacionalizacija kod kuće* i *internacionalizacija u inozemstvu.*

Kako je već prethodno navedeno i opisano u dijelu teksta o sveučilišnoj razini, slično kao i UGR, Sveučilište u Lausanni ima razmjerno detaljnu strategiju internacionalizacije koja vrlo jasno daje pregled različitih aktivnosti na različitim razinama, a u različitim područjima sveučilišnog djelovanja objedinjuje sve što UniL čini kako bi bio što uspješniji u području internacionalizacije. Sukladno tome, u ovom se dokumentu koriste izrazi *'globalizirani svijet', 'nastajanje globalnog tržišta obrazovanja', 'internacionalna dimenzija svih područja kompetencije sveučilišta'* i sl. Internacionalizacija obuhvaća ljudske resurse, financije, partnerstva, promociju i komunikaciju, a pritom redoslijed navođenja ovih područja nije slučajan. UniL osnovnim preduvjetom internacionalizacije smatra osiguravanje najboljih uvjeta za istraživače i studente u njihovom radu, te kreativnost i razvoj. Posebnost strategije internacionalizacije UniL su tzv. privilegirana partnerstva, za sada s trima institucijama - Sveučilištem Lancaster, Université libre de Bruxelles i L'Université Laval. Iz ovoga podatka vidljivo je da su među njima dva sveučilišta koja spadaju grupi VO institucija iz francuskog govornog područja, kojem pripada i UniL. I dok je jedna od glavnih aktivnosti internacionalizacije Sveučilišta u Granadi mobilnost studenata (posebno dolazna preko programa Erasmus+), UniL ima drugačiji koncept. Prorektor za istraživanje i međunarodnu suradnju Sveučilišta u Lausanni prof. dr. sc. François Bussy kaže: *'želimo da naši studenti idu u inozemstvo, da steknu nova znanja i iskustva, ali i da se najbolji vrate na Sveučilište u Lausannu i u Švicarsku. S druge strane, otvoreni smo za sve koji žele doći u našu sredinu, ali ne želimo privlačiti strane studente samo da bismo imali visoke brojke dolaznih studenata. Želimo privući najbolje studente, najbolje talente, i tu posebno mislim na doktorske studente.'* Kao SuB i UGR, i UniL koristi kombinaciju pristupa *internacionalizacija kod kuće* i *internacionalizacija u inozemstvu.*

[195] Npr. u okviru Centro de Iniciativas de Cooperación al Desarrollo (CICODE).

- ***Tip visokoobrazovne institucije (sveučilišta)***

Sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi spadaju u tip VO institucije koju karakterizira kombinacija istraživačkog *(research)* rada i podučavanja novih znanja *(teaching),* uz specifičnu usmjerenost na tzv. treću misiju Sveučilišta (SuB); razvoj objedinjenih 'servisnih funkcija' za studente i istraživače te niz aktivnosti u području kulture, uz dodatni naglasak na treću misiju sveučilišta, odnosno na *'developing cooperation'* i suradnju s lokalnom zajednicom (UGR); odnosno ideju zelenog kampusa, energetske učinkovitosti i održivosti te povezanosti s lokalnom zajednicom (UniL).

Jedino države koje snažno potiču razvoj sveučilišta s objedinjenim funkcijama istraživanja i podučavanja mogu pratiti globalne promjene u kontekstu visokoga obrazovanja i koristiti sve mogućnosti koje pružaju različiti međunarodni i europski modeli financiranja VO-a i istraživanja. Stoga, kombinacija funkcija istraživanja i podučavanja svima trima analiziranim sveučilištima daje mogućnost razvoja širokog spektra aktivnosti u području internacionalizacije, koje mogu biti pokrenute i mimo službenih politika i programa na globalnoj, europskoj i nacionalnoj razini.

Širi spektar aktivnosti i inicijativa u području internacionalizacije, pri čemu se u obzir uzima specifičnost sveučilišnog i nacionalnog konteksta, doprinosi atraktivnosti i posebnosti pojedinih sveučilišta i njihovih strategija internacionalizacije.

- ***Obilježje znanstvenog područja.***

Osim što se razlikuju po veličini, sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi razlikuju se i po faktoru obilježja znanstvenog područja. I dok UGR, najveće među ova tri sveučilišta, barem kada se promatra njegova organizacijska struktura (22 fakulteta, 5 sveučilišnih škola, 14 istraživačkih instituta i 3 istraživačka centra), ima obilježja sveobuhvatnog sveučilišta na kojem je moguće studirati na studijskim programima u svim znanstvenim područjima, SuB kao najveće sveučilište po broju studenata (93 855 na svim razinama studija), ali i vrlo veliko po organizacijskoj strukturi (15 fakulteta i 4 centra), ima obilježja sveobuhvatnog sveučilišta, iako čak oko 65% SuB čine društvene i humanističke znanosti, a tek potom slijedi prirodoslovlje, tzv. *Life sciences* i tehničke znanosti. Na temelju zakona iz 2002. *(University Act),* iz sastava Sveučilišta u Beču izuzet je tadašnji Medicinski fakultet, koji je postao zasebno sveučilište (Medizinische Universität Wien). Uzimajući u obzir koliko kvalitetno medicinsko područje

može doprinijeti izvrsnosti sveučilišta, posebno u pogledu znanstvene produkcije (vrhunski projekti; radovi objavljeni u vodećim znanstvenim časopisima čija je citiranost u prvoj godini objave na vrhuncu, a ostaje visoka i u drugoj godini, nakon čega počinje padati), što ima značajne implikacije i na uspješnost politike internacionalizacije (privlačenje najboljih talenata, usmjerenost na internacionalnu suradnju na međunarodnim kompetitivnim projektima, i sl.), bivši rektor SuB prof. dr. sc. Georg Winckler kaže: *'kada bih ponovno bio na poziciji osobe zadužene za vođenje sveučilišta, na sve bih načine pokušao vratiti Medicinski fakultet u sastav Sveučilišta u Beču. Znanstvena produkcija koju medicinski fakultet ima sigurno bi doprinijela da Sveučilište u Beču uđe u prvih 100 svjetskih sveučilišta na Šangajskoj listi ali bi značajno doprinijela i broju objavljenih vrhunskih radova znanstvenika sa SuB u vodećim znanstvenim časopisima, a onda bi posredno utjecala na daljnji porast kvalitete i još veću razinu internacionaliziranosti, koja onda dalje povećava kompetitivnost.'* Ipak, uzimajući u obzir činjenicu visoke zastupljenosti društvenih znanosti i humanistike, čak i po rezultatima najutjecajnijih rangiranja (npr. Šangajska lista), na kojima SuB zauzima vrlo visoke pozicije (2017.: 151-200), riječ je o vrlo internacionalno prepoznatom sveučilištu i vrlo atraktivnoj akademskoj sredini koja može privući najveće talente iz redova profesora i studenata.

Suprotno ovim dvama primjerima, Sveučilište u Lausanni kao malo sveučilište, nije sveobuhvatno te je usmjereno na sljedeća znanstvena područja: teologiju i religijske studije, pravo, kriminalistiku i javnu upravu, umjetnost, društvene i političke znanosti, ekonomiju i poslovanje, geoznanosti i okolišne znanosti, biologiju i medicinu. Iako nije sveobuhvatno, UniL ima snažnu bazu u pojedinim područjima, visku znanstvenu produktivnost i snažnu usmjerenost na vrhunske istraživačke projekte. Kako je ranije spomenuto, tri fakulteta koja djeluju u okviru UniL (pravne znanosti, kriminalistika i javna uprava / biologija i medicina / geoznanosti i okolišne znanosti) predstavljaju jedinstvenu kombinaciju studija u Švicarskoj, što ih čini posebno atraktivnima na nacionalnoj, ali i internacionalnoj razini. Uzimajući u obzir da spomenuta područja u prirodoslovlju i biomedicini imaju značajan utjecaj na rezultate rangiranja na nekima od najutjecajnijih lista (zbog metodologije koja u većoj mjeri favorizira rezultate i objavljivanje u području prirodnih znanosti), aktivnosti i strateški ciljevi internacionalizacije na UniL snažno se vezuju u izvrsnost u području istraživanja, uz težište na kompetitivnosti i upravljanje ljudskim resursima, koja se jednim dijelom oslanja na privlačenje najboljih talenata.

Zaključno, specifičnost znanstvenih područja koje obuhvaća VO institucija također služe kao jedno od polazišta za razvoj specifičnih niša internacionalizacije, što je vidljivo i na primjerima triju analiziranih sveučilišta.

Na kraju ovoga poglavlja, u kojem su ekstenzivno predstavljeni uvidi dobiveni komparativnom analizom kroz istraživački model osmišljen za ovaj istraživački projekt, važno je još iznijeti jednu napomenu, koja se tiče prikaza promjena u području internacionalizacije na trima sveučilištima tijekom vremena.

Nažalost, kroz analizu nije bilo moguće dobiti potpune kvantitativne podatke na temelju kojih bi se mogle prikazati promjene u području internacionalizacije na trima sveučilištima. Razloge toga moguće je pronaći u činjenici da su tri promatrana sveučilišta na vrlo različit način vodila evidencije vezane uz broj stranih studenata, mobilnost i druge pokazatelje internacionalizacije prije ulaska u program Erasmus i pokretanja Bolonjske reforme na europskoj razini, čime je postupno počeo rad na ujednačavanju pojedinih indikatora, podataka i načina izvještavanja. Također, s obzirom na specifičnost pojedinih inicijativa u području internacionalizacije, te različite programe, tipove i modele međunarodne suradnje (npr. mobilnost na temelju bilateralnih sporazuma) koje razvijaju tri sveučilišta, nije bilo moguće prikupiti dovoljno metodologijom usklađene usporedive podatke da bi se kvantitativno mogle pokazati razlike u pojedinim pokazateljima po godinama i razdobljima. Ipak, važan uvid komparativnog istraživanja na svim trima sveučilištima predstavlja apsolutno slaganje svih intervjuiranih osoba kako je program Erasmus u potpunosti promijenio područje internacionalizacije u sve tri sveučilišne sredine, te kako se upravo program Erasmus može smatrati pravom prekretnicom koja je područje internacionalizacije s individualne razine, prebacila na institucionalnu razinu. Također, ispitanici su u intervjuima istaknuli (posebno na UGR-u) kako je činjenica da je riječ o programu za koji na europskoj razini postoji dugoročno financiranje, pozitivno djelovao na pojedine aspekte internacionalizacije i u godinama djelovanja financijske i ekonomske krize.

6. ZAKLJUČNO POGLAVLJE

U poglavlju Teorijsko-komparativna analiza literature prikazano je na koji je način korištenjem koncepata iz literature u području visokoga obrazovanja s jedne, te koncepata iz drugih znanstvenih disciplina iz područja društvenih znanosti s druge strane, osmišljen model za provedbu istraživanja u okviru ovoga doktorskoga rada, kojim se propituje utjecaj globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta. Ovaj je istraživački model potom korišten u poglavlju Komparacija studija slučaja, u kojem su ekstenzivno predstavljeni komparativni uvidi dobiveni kroz provedbu empirijskog istraživanja na trima promatranim sveučilištima (Beč, Lausanna, Granada) u trima državama (Austrija, Švicarska, Španjolska).

U sklopu rasprave stoga će se u ovom poglavlju razmotriti uvidi dobiveni kroz pojedine etape istraživanja provedenog u okviru doktorskog rada, a riječ je o četirima smjerovima analize.

U prvom će se dijelu komentirati rezultati komparativne analize triju studija slučaja provedene uz pomoć predloženog istraživačkog modela u odnosu na postavljena tezu i hipotezu, te u odnosu na minimalne definicije ključnih dvaju pojmova koje su korištene u ovom istraživanju – pojmovima globalizacije i internacionalizacije, koje su dobivene kroz empirijsko istraživanje provedeno putem *delfi* metode među ekspertima u ovom području širom svijeta. U drugom će se dijelu razmotriti u kojoj su mjeri ovaj model i podaci koje se kroz njega mogu filtrirati kompatibilni s indikatorima globalizacije i internacionalizacije u području visokoga obrazovanja, koji su također dobiveni kroz *delfi* istraživanje. Treći dio rasprave donijet će odgovore na pitanja može li se i u kolikoj mjeri predloženi istraživački model smatrati dobrim konceptom za provedbu nekih drugih istraživanja u području VO-a te će se pokušati obrazložiti je li ga i na koji način moguće unaprijediti. U posljednjem će se dijelu rasprave zaključno odgovoriti jesu li se potvrdile teza i hipoteza, je li na temelju cjelokupnog istraživanja provedenog u okviru ovog doktorskog rada moguće odgovoriti na postavljena istraživačka pitanja te je li analizom utvrđeno postojanje utjecaja globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta. Zaključno, na kraju poglavlja iznijet će se i završne opće napomene vezane uz daljnju mogućnost rada na osnovnim idejama ovoga doktorskog istraživačkog projekta.

6.1. Rasprava sa zaključcima

Sukladno naznačenoj strukturi ovoga poglavlja, na početku analize nužno je, uz pomoć osnovnih komparativnih uvida, provjeriti je li i u kolikoj mjeri primijenjeni predloženi istraživački model bio koristan za testiranje glavne teze i hipoteze postavljene u okviru ovog doktorskog rada te koje je zaključke bilo moguće donijeti na temelju njege primjene.

Model je slijedio ideju da će kroz analizu obilježja triju razina (supranacionalne – europske, nacionalne i sveučilišne) te kroz analizu mogućih utjecaja četiriju vrsta faktora (onih koji djeluju s globalne, međunarodne, nacionalnih i internih razina) biti moguće dobiti odgovore na ključna istraživačka pitanja te provjeriti jesu li se potvrdile postavljena teza i hipoteza.

U glavnoj se tezi tvrdilo da se 'promjenom paradigme visokoga obrazovanja u globalnom kontekstu javna sveučilišta sve više okreću razvoju internacionalnih aktivnosti, te pritom izabiru različite specifične strategije (niše) internacionalizacije'.

Na temelju sveobuhvatne analize literature te na temelju samostalne predanalize pojedinih studija slučaja tijekom pripreme nacrta teze doktorskoga rada, u istraživačkom modelu osmišljenom za komparaciju triju studija slučaja **kao faktori pokazatelji promjena u području visokoga obrazovanja koji mogu oslikati 'promjenu paradigme VO-a', odabrani su faktori koji djeluju s globalne i međunarodne razine**. Djelovanje ovih dviju grupa faktora, posebno onih s globalne razine, prvenstveno su u modelu bili **povezani s promjenama u području VO-a za koje se u literaturi smatra da su uvjetovani utjecajem posljednjeg vala globalizacije.**

Budući da je za potrebe provedbe istraživanja u okviru ovoga rada, na temelju provedene analize putem *delfi* metode, korištena **minimalna definicija globalizacije u području VO-a** koja ovaj pojam određuje kao ***'procese društvenog prekograničnog i međusobnog povezivanja u visokom obrazovanju širom svijeta, što uključuje transnacionalnu povezanost u VO-u koja nije ugrađena u nacionalne kontekste, a ovisi o rastu globalne kompeticije i globalnom korištenju novih tehnologija'*** (Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak, 2017), uz dva faktora koji se eksplicitno spominju u samoj definiciji (kompetitivnost i razvoj tehnologije), u model su uvrštena i tri faktora koji se među istraživačima u području VO-a često razmatraju u analizi nacionalnih sustava VO-a i sveučilišta kao institucije (masifikacija VO-a, znanje kao ekonomska paradigma, globalno rangiranje sveučilišta).

Nadalje, iako je analizom dokumenata kako na nacionalnim, tako i na sveučilišnim razinama, utvrđeno da se u strategijama i srodnim službenim dokumentima ne koristi pojam europeizacija VO-a, nego se mnogi aspekti europeizacije ekstenzivno nazivaju internacionalizacijom VO-a, ili se smatraju aktivnostima i inicijativama koje podpadaju pod 'kišobran' internacionalizacije, na temelju rezultata *delfi* analize, **u ovom se istraživanju vrlo jasno pokušavaju razgraničiti pojmovi internacionalizacije i europeizacije**. Stoga se u komparativnoj analizi putem istraživačkog modela koristi **minimalna definicija europeizacije u području visokoga obrazovanja** koja ovaj pojam u širem smislu smatra ***'dijelom globalizacije'*** (Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak, 2017), dok se **u užem smislu europeizacija u VO-u vezuje uz *'procese internacionalizacije VO-a koji se temelje na stvaranju i implementaciji politika na EU razini'*** (Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak, 2017). **Internacionalizacija u području visokoga obrazovanja** se u ovom projektu pak smatra, na temelju minimalne definicije dobivene *delfi* istraživanjem, ***'procesom koji je usmjeren na širenje suradnje i prekograničnih formalnih odnosa između država, institucija i organizacija u VO-u, pri čemu dolazi do uključivanja međunarodne i/ili globalne dimenzije u podučavanje, istraživanje, servisne funkcije, ponudu i svrhu visokoga obrazovanja'*** (Dagen, Fink-Hafner, Hafner-Fink, Novak, Doušak, 2017). Sukladno tome, analiza grupe faktora koji djeluju s međunarodne razine u istraživačkom modelu prvenstveno je povezana s politikama i programima u području VO-a koji su kreirani na EU razini. Osim porasta međunarodne suradnje, faktora koji se u širem smislu može vezivati i uz europeizaciju kao dijela globalizacije u području VO-a, u ovoj su grupi istaknuta još tri faktora, koji se ovdje promatraju kroz prizmu EU politika (sustav osiguravanja kvalitete, međunarodna mobilnost kroz članstvo u programu Erasmus te međunarodni projekti u okviru programa *Horizon 2020*). Fokusiranje na EU razinu u grupi tzv. međunarodnih faktora ovdje se dodatno može opravdati i činjenicom da se u ovom projektu istraživački model koristi za analizu triju slučaja europskih sveučilišta, u kojima se već kroz predanalizu utvrdila važnost utjecaja supranacionalne (EU) razine.

U Tablicama 25. i 26. prikazani su uvidi o različitim efektima djelovanja faktora s globalne i međunarodne razine na tri analizirana sveučilišta i na tri promatrana nacionalna sustava visokoga obrazovanja, a dobiveni su analizom putem istraživačkog modela. Iz prezentiranih podataka i uvida vidljivo je da se promatrana sveučilišta i države na različit način prilagođavaju promjenama koje su nastupile djelovanjem ovih dviju grupa faktora. Također,

moguće je zaključiti kako su ove različitosti u prilagodbi vidljive u gotovo svim faktorima, ali u različitoj mjeri.

Kada se npr. faktor masifikacija visokoga obrazovanja promatra u razdoblju u posljednjih desetak godina, uvidi pokazuju kako je značajniji porast broja studenata na dvama sveučilištima moguće povezati sa zakonskom odredbom kojom je na nacionalnoj razini propisana tzv. politika slobodnog upisa na sveučilišta (Austrija i Švicarska), s kojom se sveučilišta (SuB i UniL) suočavaju na različite načine. S druge strane, suprotno ovim dvama sveučilištima, UGR i mnoga druga španjolska (i andaluzijska) sveučilišta bilježe značajno manji interes i broj studenata koji se upisuju na diplomske (master) studije (između ostaloga, zbog visokih školarina na diplomskim studijima, nacionalne prilagodbe bolonjskom sustavu studija prema modelu 4+1, te slabije prepoznatljivost master diploma na tržištu rada), iako su na ukupnoj razini upisne kvote na UGR-u stabilne. Kada se pak ukupni brojevi studenata kompariraju kroz udio stranih studenata, vidljivo je da najveći udio na svim razinama i tipovima studija i mobilnosti ima SuB (oko 30%), za čim slijedi UniL (oko 23%) te UGR (oko 13%, i to najviše kroz program Erasmus). Nadalje, za razliku od Švicarske, u kojoj postoji jasna poveznica između sveučilišta i gospodarstva te potreba tržišta rada, zbog čega se (prema uvidima iz intervjua) često događa da predstavnici pojedinih industrija i gospodarskih subjekata (npr. urarska industrija) komuniciraju sa sveučilištima oko svojih potreba za specifičnim profilima te znanjima i vještinama budućih stručnjaka, suprotno tome, uvidi iz Španjolske i Austrije ne govore u prilog o značajnijem postojanju takvih veza na institucionalnim razinama. Faktor kompetitivnosti jednako je snažno prisutan u području istraživačkog rada na sva tri promatrana sveučilišta, no njegov se efekt značajno razlikuje kada se promatraju druga područja njihovog djelovanja u trima različitim nacionalnim kontekstima. I dok uvidi iz intervjua ukazuju na to da je *'kompetitivnost nije dio španjolske tradicije i konteksta',* a u Austriji se djelomično može govoriti o njezinom postojanju u području VO-a, suprotno tome, u Švicarskoj je kompetitivnost vrlo prisutna, ona je ukorijenjena u društvenu svijest i smatra se važnom karakteristikom sustava znanosti i VO-a. Ovakve uvide u Švicarskoj moguće je vezivati i uz činjenicu da se u brojnim dokumentima VO vrlo jasno vezuje uz globalnu kompetitivnost zemlje u području znanosti i obrazovanja, što je istaknuto i kao jedan od glavnih ciljeva. S druge strane, važno je istaknuti i da sam pojam i shvaćanje kompetitivnosti u europskim državama ipak donekle ima drugačije značenje u odnosu na npr. američko shvaćanje natjecanja i kompetitivnosti u području VO-a.

I dok sva tri analizirana sveučilišta koriste nove tehnologije u poučavanju i istraživanju, što se prvenstveno vidi npr. kroz razvoj *online* studija, *MOOCs* kolegija i sl., ispitanici u Španjolskoj kroz intervjue ipak govore o svjesnosti da *'Španjolska nije lider u tehničkom razvoju i znanju i ne može pratiti zemlje kao što su npr. SAD, Švicarska, čak i Austrija'.* S druge strane, neki od intervjuiranih dužnosnika na SuB i u Austriji govore kako se jednim od pozitivnih efekata globalizacije u njihovoj sredini prije svega može smatrati upravo to *'što su se 'outputi' znanstvenika ujednačili i danas znanstvenici u Austriji koriste istu opremu i tehnologiju kao i oni u npr. SAD-u'.* Švicarske visokoobrazovne i istraživačke institucije opremljene su najsuvremenijom tehnologijom i opremom, a na razini UniL, na korištenje novih tehnologija pozitivno utječe i povezanost UniL kampusa s kampusom EPFLa- (École Polytechnique Fédérale de Lausanne), čime se ostvaruje jako dobra sinergija istraživačkog okruženja, multidisciplinarne suradnje i korištenja vrhunske najnaprednije tehnološke opreme. Konačno, u sve tri studije slučaja, kako na sveučilišnim, tako i na nacionalnim razinama, uvidom je potvrđeno kako je i na europskoj i na globalnoj razini došlo do značajnog porasta međugraničnih aktivnosti. Iako postoji ideja povezivanja s najrazvijenijim dijelovima svijeta, u sva tri promatrana slučaja vidljiv je porast interesa za razvoj međugraničnih aktivnosti kako na razini nacionalnih VO sustava, tako i na razini VO institucija, s azijskim zemljama (posebno Kina i Japan), ali i sa specifičnim regijama s kojima postoje povijesne poveznice (npr. SuB s područjem istočne i srednje Europe, UGR s Latinskom Amerikom te partnerima u Sjevernoj Africi, a UniL sa specifičnim francuskim sveučilištima). Također, važno je istaknuti da veći broj intervjuiranih dužnosnika u Španjolskoj i Austriji, države članice EU samo nominalno smatra stranim državama, te pritom istovremeno međusobnu suradnju promatraju u okviru EHEA konteksta.

Na razini strategija internacionalizacije triju promatranih sveučilišta moguće je govoriti o različitom pristupu razvoju međugraničnih aktivnosti – SuB je okrenut razvoju strateških partnerstava (81), UniL je usmjeren na ostvarivanje dublje suradnje na specifičnim temama kroz razvoj tzv. privilegiranih partnerstava (3), dok je potpuno suprotno tome, UGR okrenut konceptu potpisivanja velikog broja ugovora o suradnji s mnogim VO institucijama (više od 800).

Tablica 25: Pregled uvida o efektima djelovanja faktora s globalne razine na razine triju analiziranih sveučilišta (Beč, Lausanne, Granada) u trima državama (Austrija, Švicarska, Španjolska) na temelju komparacije triju studija slučaja

FAKTORI	SVEUČILIŠNA RAZINA	NACIONALNA RAZINA
	SVEUČILIŠTE U BEČU	**AUSTRIJA**
Masifikacija visokoga obrazovanja	DA broj studenata u posljednjih 10 godina porastao za oko 20 000; danas na SuB oko 94 000, od toga oko 27 900 stranih studenata (oko 30%)	DA posljedica politike slobodnog upisa na javna sveučilišta
Znanje kao ekonomska paradigma	→ stav SuB je da osnova ekonomskog i tehnološkog razvoja države prvenstveno ovisi o vrhunskim istraživanjima koja se mogu primijeniti u gospodarstvu i drugim inovativnim sektorima	→ cilj je promjena omjera u brojevima studentima koji studiraju na sveučilištima (sada oko 80%) i onih koji studiraju na visokim školama (oko 20%) po uzoru na Njemačku → poseban fokus na STEM područje
Rezultati rangiranja na globalnim listama	Shanghai Ranking: 2014: 151-200; 2015: 151-200; 2016: 151-200; Leiden Ranking: 2014: 242; 2015: 215; 2016: 276; World University Ranking (CWUR): 2014: 205; 2015: 223; 2016: 249; Times HE Ranking: 2014: 170; 2015: 182; 2016: 142; → stav – rezultati rangiranja nisu alat za kreiranje sveučilišnih politika i aktivnosti, ne predstavljaju validnu referencu za ocjenu kvalitete niti održavaju realnu sliku internacionaliziranosti sveučilišta → mjera – poticanje istraživača na objavljivanje znanstvenih radova u vrhunskim znanstvenim časopisima (uz posebne mjere u području društvenih i humanističkih znanosti zbog lošijih rezultata)	→ Vlada u dokumentu *Plan A*, u okviru plana za razvoj Austrije, deklarirala i da tri austrijska javna sveučilišta trebaju ući na listu top 100 svjetskih sveučilišta → resorno ministarstvo manje zainteresirano za institucionalne liste, a puno više za rangiranje pojedinih područja unutar pojedinih sveučilišta (npr. QS rangiranje → UNIKO – publikacija *Vademecum* (2017) – analiza metodologije rangiranja za širu javnost
Kompetitivnost	→ *free access policy* – sveučilišta ne donose odluke o upisnim kriterijima i kvotama; kompetitivnost među studentima za stipendije i mobilnost; → istraživači - potiču se na kompetitivnost u dobivanju međunarodno i europski financiranih izvrsnih istraživačkih projekata; visoka kompetitivnost u području zapošljavanja istraživača → institucija (SuB) - odgovor na porast globalne kompetitivnosti kroz instrument strateških partnerstava s najboljim sveučilištima širom svijeta (postoje posebne fokusne točke)	→ kompetitivnost među javnim sveučilištima za dobivanje nacionalnih projekata koje dodjeljuje resorno Ministarstvo i druge institucije i fondacije
Razvoj tehnologije	Da / inovacije u istraživanju i poučavanju, npr. program online kolegija u suradnji Pravnog fakulteta Sveučilišta u Beču i Macquarie University (Sydney, Australija)	→ prema uvidima iz intervjua, znanstvenici u Austriji koriste istu opremu kao i znanstvenici u najrazvijenijim državama svijeta, što utječe na to da su se *'outputi'* znanstvenika izjednačili
Porast međugraničnih aktivnosti	Da / razvoj strateških partnerstva s najboljim sveučilištima širom svijeta - glavni prioriteti: Sjeverna Amerika (fokus); Centralna Europa, Australija i Azija; suradnja na zajedničkim člancima, poglavljima knjiga i knjigama s istraživačima s partnerskih institucija, kompetitivnim projektima i drugim oblicima međusobne suradnje	Da / prema podacima resornog Ministarstva iz 2015. na državnoj razini postoje strateški ciljevi vezani uz tri grupe zemalja i jačanje međusobne suradnje (prioritet 1 – SAD, Rusija, Kina, Indija; prioritet 2 – Kanada, Brazil, Izrael, Sjeverna Afrika (uključujući Jugoistočnu Aziju), Japan, Južna Koreja, Australija, Singapur, Malezija; prioritet 3 – Afrika (bez Sjeverne Afrike), Latinska Amerika (posebno Čile, Argentina, Meksiko), Ujedinjeni Emirati, Jugoistočna Azija (posebno Indonezija i Vijetnam – zemlje iz grupe prioriteta 3 su u fokusu za analizu trendova, podataka i potencijala za suradnju); programi kao npr. ASEA-UNNINET, EURASIA-PACIFIC UNINET
	SVEUČILIŠTE U LAUSANNI	**ŠVICARSKA / VAUD**
Masifikacija visokoga obrazovanja	DA 2010. godine na UniL studiralo je ukupno 12 128 studenata, a u 2016. njih 14.475; 1/5 studenata stranci	→ u 2012. godini u Švicarskoj je ukupno studiralo oko 131 000 studenata → u razdoblju od 2000. do 2012. broj upisanih na sveučilišta u Švicarskoj porastao za oko 25% → politika slobodnog upisa (čak 1/5 stranci) → niski iznosi školarina → manja zainteresiranost domaćih studenata za upis na doktorske studije – veći broj stranaca
Znanje kao ekonomska paradigma	Da / kroz visoku razinu kvalitete istraživanja, uz suradnju s gospodarstvom i ekonomskim sektorom	iako je VO široko dostupno, kontekst VO-a u Švicarskoj karakterizira povezanost VO institucija s potrebama tržišta rada i s ekonomskim i gospodarskim sektorom; istraživanja (primijenjena i fundamentalna) temelj su VO sustava; znanje kao alat za tehnološki razvoj zemlje i njezine međunarodne prepoznatljivosti kao visoko tehnološki razvijene države

Tablica 25 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 25:

FAKTORI	SVEUČILIŠNA RAZINA	NACIONALNA RAZINA
	SVEUČILIŠTE U LAUSANNI	**ŠVICARSKA / VAUD**
Rezultati rangiranja na globalnim listama	Shanghai Ranking: 2014: 151-200; 2015: 201-300; 2016: 201-300; Leiden Ranking: 2014: 54; 2015: 41; 2016: 263; World University Ranking (CWUR): 2014: 194; 2015: 186; 2016: 181) Times HE Ranking: 2014: 132; 2015: 136; 2016: 144 → stav – rezultati rangiranja mogu imati utjecaja na institucije prilikom donošenja strategija i mogu utjecati na odluke vlasti u pogledu sklapanja partnerstva, politiku upravljanja ljudskim potencijalima i angažiranja izvrsnih profesora, financiranje, i sl., ali su samo indicija kvalitete, a ne njezina potvrda → mjera – nema izravne mjere ali se istraživači potiču na objavljivanje znanstvenih radova u vrhunskim znanstvenim časopisima te natjecanje za financiranje kompetitivnih projekata	→ rangiranja kao instrument marketinga - podaci o rangiranjima nalaze se u publikacijama koje se na svim razinama objavljuju u području VO-a → rezultati za sva kantonalna sveučilišta i dva federalna tehnološka instituta koriste se s ciljem promocije švicarskog sustava VO-a i istraživanja → čak 6 od ukupno 10 kantonalnih sveučilišta pojavljuju se visoko na različitim globalnim rang-listama (među privih 300 na Šangajskoj rang-listi), dok su dva federalna tehnološka instituta (ETH Zürich i EPFL) među prvih 100 → velik broj dobitnika Nobelove nagrade – 20 laureata u području prirodnih znanosti i medicine (uključujući znanstvenike koji su u trenutku dobivanja Nagrade imali švicarsko državljanstvo) – utječe na dobre rezultate rangiranja
Kompetitivnost	→ *free access policy* - sveučilišta ne donose odluke o upisnim kriterijima i kvotama; → izrazito visoka kompetitivnost u području istraživanja i dobivanja projekata (velik broj međunarodnih istraživačkih projekata i suradnji) → izrazito dobri uvjeti za istraživački rad, dobra opremljenost laboratorija, visoka tehnologija → odgovor na porast globalne kompetitivnosti kroz instrument privilegiranih partnerstava (3) → visoka orijentiranost na izvrsnost doktorskih programa → *zeleni* kampus, *zeleno* Sveučilište	→ velik broj stranih studenata (1/4 u odnosu na cijelu studentsku populaciju) i oko 40% istraživača dolazi iz inozemstva, - snažan utjecaj na kompetitivnost (jedna od glavnih odrednica nacionalne Strategije je privlačenja talenata internacionalno) → visoka razina kompetitivnosti u području istraživanja uz visoku razinu financiranja (oko 3% BDP-a) - fokus na međunarodnu suradnju, sudjelovanje u međunarodnim istraživačkim organizacijama (npr. CERN), visoki istraživački rezultati (jednim dijelom i zbog povezanosti VO institucija s privatnim sektorom), 1.2% znanstvenih članaka u svijetu objavili su švicarski znanstvenici → 4 službena jezika u Švicarskoj (njemački, francuski, talijanski i Romarš – retromanski jezik) – prirodna jezična kompetitivnost stanovnika Švicarske → visoka izdvajanja za obrazovanje (oko 5% BDP-a) → iako nije članica EU, Švicarska ima dobre odnose s EU koji se temelje na posebnim bilateralnim sporazumima → kvaliteta obrazovnog sustava i kreativnost istraživača promoviraju se kao glavni razlog visoke razine inovativnosti i kompetitivnosti Švicarske
Razvoj tehnologije	Da / UniL i njegov kampus UniL - istraživačko okruženje → povezanost s kampusom EPFL-a, koji je tehnološki izrazito razvijen i ima najsuvremeniju opremu – zajedničko korištenje određenog dijela opreme i suradnja → uz vrhunski opremljene laboratorije, na kampusu postoje i mjesta za praktičan rad studenata u struci u kojoj se obrazuju → povezanost svih dijelova Sveučilišta na jednom velikom kampusu povoljno utječe na razvoj interdisciplinarnosti i inovativnost	→ švicarske VO i istraživačke institucije opremljene su najsuvremenijom tehnologijom i opremom → istraživačka politika kao dio švicarske vanjske politike – uz promociju istraživanja kroz predstavništva u svijetu (ambasade), Švicarska ima razvijenu i međunarodnu mrežu pod nazivom *Swissnex network* – cilj je povezati istraživačke centre u Švicarskoj s najizvrsnijim partnerskim institucijama (za sada su prisutni u SAD-u, Kini Indiji i Brazilu)
Porast međugraničnih aktivnosti	Da / uz posebnu usmjerenost na sklapanje bilateralnih ugovora s VO institucijama širom svijeta (oko 360) te tri tzv. *privilegirana partnerstva* (3) → studenti i istraživači iz cijeloga svijeta	Da /u području istraživačke djelatnosti, područja od 'posebnog interesa' do 2008. bila su Europa i SAD; od 2008. ovim je regijama posebno dodano i strateško usmjerenje na ne-Europske države – trenutno su kao posebni prioriteti identificirane sljedeće zemlje: Brazil, Kina, Indija, Rusija, Južna Afrika (uključujući istraživačke institute u Obali Bjelokosti i Tanzaniji), Japan i Južna Koreja → Državni sekretarijat za obrazovanje, istraživanje i inovacije često organizira različite aktivnosti u svrhu uspostavljanja suradnje s inozemnim znanstvenim i VO institucijama, u što uključuje i Švicarsku Rektorsku konferenciju (Swissuniversities) – npr. Kina

Tablica 25 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 25:		
FAKTORI	**SVEUČILIŠNA RAZINA**	**NACIONALNA RAZINA**
	SVEUČILIŠTE U GRANADI	**ŠPANJOLSKA / ANDALUZIJA**
Masifikacija visokoga obrazovanja	brojevi studenata relativno stabilni, ali se bilježi značajniji pad upisa na master studije (razlozi: bolonjska struktura studija, visoke školarine, neprepoznatljivost master diploma na tržištu rada)	Ne / u razdoblju 1998.-2008. broj 18-godišnjaka koji se upisuju na sveučilišne studije znatno je pao (s 610 538 u 1998. na 475 649 u 2007., što čini smanjenje od oko 22%) – razlozi: visoki *drop-out* (u srednjoškolskom obrazovanju) te manji interes za upis studija i polaganje mature (u Andaluziji je pad bio čak i veći nego na nacionalnoj razini – s 267 854 u 1998., na 226 772 studenata u 2008., ali je onda u 2009. počeo rasti, i to na 230 000 studenata, što čini povećanje od oko 2%); kriza je dodatno utjecala na ove brojke; → uvjete upisa i broj mjesta sveučilište pregovara s vlastima na nacionalnoj i regionalnoj razini[7] – npr. u ak. god. 2008./2009. upisne su kvote reducirane u Andaluziji u svim područjima, osim u području zdravstvenih i medicinskih studija, gdje su rasle za oko 2,2%
Znanje kao ekonomska paradigma	Ne u većoj mjeri.	Ne u većoj mjeri; VO kao javno dobro; upisne kvote nisu posebno usklađene s potrebama tržišta rada
Rezultati rangiranja na globalnim listama	Shanghai Ranking: 2014: 301-400; 2015: 301-400; 2016: 201-300; Leiden Ranking: 2014: 448; 2015: 445; 2016: 238; World University Ranking (CWUR): 2014: 453; 2015: 431; 394; Times HE Ranking: 2014: nisu na listi; 2015: nisu na listi; 2016: 501-600; → rezultati rangiranja koriste se kao jedan od glavnih promidžbenih alata u svrhu privlačenja studenata, istraživača i stranih partnera (rezultati rangiranja kao *reputacijski faktor*) - posebno se ističe da je prema rezultatima rangiranja UGR drugo sveučilište u Španjolskoj i među 50 svjetskih sveučilišta u području inženjerstva, tehnologije i računalnih znanosti te u 3% najboljih svjetskih sveučilišta (Šangajska lista; među prvih 500 u svijetu)	→ Ministarstvo obrazovanja, kulture i sporta ne koristi rezultate rangiranja u kreiranju politike VO-a na nacionalnoj razini; ostaju neutralni na rezultate – ne žele isticati samo 1 od ukupno 50 javnih sveučilišta koja djeluju u Španjolskoj, nego promovirati kvalitetu cijelog VO sustava → regionalno Ministarstvo koje je zaduženo za sveučilišni sustav (Ministarstvo ekonomije i inovacija – Hunta de Andalucia) nema definirani cilj da neko od sveučilišta postigne visoke rezultate rangiranja ali se rezultati prate, i to oni vezani uz specifična znanstvena područja
Kompetitivnost	→ studenti – kandidati s boljim rezultatima na maturi upisuju se na sveučilišne studije ali kompetitivnost nije toliko prisutna u španjolskom kulturalnom kontekstu; studenti najčešće ostaju studirati u regiji u kojoj žive (Andaluzija je posebno atraktivna jer su školarine niže nego u nekim drugim regijama); → istraživači - potiču se na kompetitivnost, posebno u dobivanju međunarodno i europski financiranih izvrsnih istraživačkih projekata → institucionalno - globalizacija povećala kompetitivnost, ali više u smislu rangiranja i natjecanja s drugim VO institucijama (u Španjolskoj se i dalje na VO gleda kroz koncept blagostanja - obrazovanje otvoreno za sve)	→ kompetitivnost je značajno istaknuta u Strategiji internacionalizacije španjolskih sveučilišta za razdoblje 2015.-2020. (*'sveučilišta moraju doprinijeti rastu atraktivnosti i kompetitivnosti Španjolske u svjetskom natjecanju za najbolje talente'*) → za španjolski kontekst karakteristično je natjecanje među profesora na razini institucija, a ne kompeticije među VO institucijama međusobno – kompeticija nije dio kulturalne tradicije
Razvoj tehnologije	→ dobro opremljeni laboratoriji u kampusima (posebno u području biomedicine)	→ Španjolska nije lider u razvoju tehnologije i tehnološkoga znanja i ne može se mjeriti s jako razvijenim zemljama u ovom području, kao što su npr. SAD, Švicarska, Njemačka → u Andaluziji se posebno promovira *online* obrazovanje, posebno na razini master studija, uz poticanje bilingualnosti
Porast međugraničnih aktivnosti	Da / UGR ima velik broj sporazuma sa sveučilištima širom svijeta (više od 800 suradnji) te sklopljenih 2143 Erasmus sporazuma → u Strategiji internacionalizacije UGR-a za 2017. istaknute su različite aktivnosti i oblici suradnje s VO institucijama u mnogim svjetskim regijama na temelju sklopljenih sporazuma (EU i EHEA, zemlje Mediterana, *Ibero-Američki prostor znanja*, VO institucije Latinske Amerike, američka sveučilišta, VO institucije na području Oceanije, azijska (posebno kineska), ruska i sveučilišta iz Istočne Europe)	→ u Strategiji internacionalizacije španjolskih sveučilišta za razdoblje 2015.-2020. jedan od istaknutih ciljeva je intenziviranje suradnje s drugim regijama u svijetu: uz nastavak jačanja suradnje s europskim VO institucijama u EU i unutar EHEA, posebno je apostrofirano jačanje suradnje s institucijama i sveučilišnim sustavima u Latinskoj Americi, pri čemu se Španjolska želi pozicionirati kao poveznica između *Europskog visokoobrazovnog prostora (European Higher Education Area - EHEA) i Ibero-Američkog prostora znanja (Ibero-American Knowledge Area – EIC)* → ostala fokus područja: Mediteran, SAD, Kanada, Australija, Japan, Novi Zeland, Južna Koreja, → potiče se suradnja sa zemljama u razvoju te povećanje sudjelovanja Španjolske i španjolskih VO institucija u različitim tijelima, programima, međunarodnim forumima

Konačno, sva tri promatrana sveučilišta postižu dobre rezultate u različitim postupcima globalnog rangiranja VO institucija, ali s manjim varijacijama. Tako podaci iz Tablice 25 govore o različitoj razini uspješnosti pojedinog sveučilišta na specifičnim rang-listama. Šangajska lista, kao jedna od globalno najpoznatijih među njima, pokazuje da se u 2016. godini SuB nalazio u grupi VO institucija rangiranih između 151. i 200. mjesta, dok su UniL i UGR bili pozicionirani u grupi između 201. i 300. mjesta. S druge strane, uvidom u Leidensku listu vidljivo je da su razlike među ovim sveučilištima manje, ali i da su njihovi odnosi promijenili. U 2016. godini SuB je tako na ovoj listi svrstan na 276. mjesto, UniL na 263., a UGR na 238.

S druge strane, uvidi dobiveni kroz intervjue s dužnosnicima na trima sveučilištima ukazuju da među ovim trima analiziranim VO institucijama postoje razlike u njihovom pristupu analizi i korištenju rezultata globalnih rangiranja sveučilišta. I dok na SuB smatraju kako *'rezultati rangiranja nisu alat za kreiranje sveučilišnih politika i aktivnosti, ne predstavljaju validnu referencu za ocjenu kvalitete niti održavaju realnu sliku internacionaliziranosti sveučilišta',* uz istovremeno pokretanje mjera kojima se potiče rast kvalitete istraživanja upućivanjem istraživača na objavljivanje znanstvenih radova u vrhunskim znanstvenim časopisima (posebno u području društvenih i humanističkih znanosti, u kojem dužnosnici ističu da postoji prostor za dodatna poboljšanja), te uz rad na informiranju javnosti o metodologiji pojedinih globalnih rangiranja, na UGR-u rezultate rangiranja koriste kao jedan od glavnih promidžbenih alata u svrhu privlačenja studenata, istraživača i stranih partnera, odnosno kao snažan reputacijski faktor. Podaci iz intervjua s predstavnicima UniL upućuju na to da pojedini dužnosnici smatraju kako *'rezultati rangiranja mogu imati utjecaja na institucije prilikom donošenja strategija i mogu utjecati na odluke vlasti u pogledu sklapanja partnerstva, politiku upravljanja ljudskim potencijalima i angažiranja izvrsnih profesora, financiranje, i sl., ali su samo indicija kvalitete, a ne njezina potvrda'.*

Kako je već prethodno objašnjeno, uvidi u Tablici 26. opisuju rezultate komparativnog istraživanja o efektima faktora koji djeluju s međunarodne, odnosno u ovom slučaju, supranacionalne europske/EU razine u području VO-a, na promatrane sveučilišne i nacionalne razine. Iako visoko obrazovanje predstavlja područje nad kojim i dalje primarnu ingerenciju imaju države, a politika na europskoj razini predstavlja tzv. *soft law* politiku, što je u prethodnim poglavljima detaljnije opisano, uvidi komparativne analize govore o presudnom utjecaju koji su programi i inicijative kreirane na supranacionalnoj europskoj/EU razini imali na nacionalne sustave i sveučilišta. Na temelju uvida iz analize (posebno dobivenih kroz intervjue), moguće je zaključiti kako je međunarodna mobilnost široko prepoznata kao najvažniji faktor, pri čemu

je presudnu ulogu imao program Erasmus. Uvidi iz intervjua s dužnosnicima u trima državama i na trima sveučilištima govore da je Erasmus '*bio ključni pokretač internacionalizacije na institucionalnoj razini'*. Male varijacije u ovom području prisutne su u Švicarskoj i na UniL, budući da je Švicarska prema odluci EK-a isključena iz programa Erasmus+ i *Horizon 2020* nakon referendumske odluke građana ove zemlje o uvođenju kvota za strance iz rujna 2014. Program Erasmus Švicarska je potom zamijenila tzv. *Swiss-European Mobility Programme (SEMP),* dok se u program *Horizon 2020* ipak vratila 1.1.2017.

Tablica 26: Pregled uvida o efektima djelovanja međunarodnih faktora na razine triju analiziranih sveučilišta (Beč, Lausanne, Granada) u trima državama (Austrija, Švicarska, Španjolska) na temelju komparacije triju studija slučaja

FAKTORI	**SVEUČILIŠTE U BEČU** - **AUSTRIJA**	**SVEUČILIŠTE U LAUSANNI** - **ŠVICARSKA**	**SVEUČILIŠTE U GRANADI** - **ŠPANJOLSKA**
Porast međudržavne suradnje	Erasmus kao ključni pokretač područja internacionalizacije na institucionalnoj razini - SuB – strateška partnerstva u cijelom svijetu (81) → 'interesne' zone na nacionalnoj razini gotovo u svim dijelovima svijeta	Erasmus kao važan čimbenik područja internacionalizacije na institucionalnoj razini (do 2014.) - UniL – privilegirana partnerstva (3) → 'interesne' zone na nacionalnoj razini gotovo u svim dijelovima svijeta	Erasmus kao ključni pokretač područja internacionalizacije na institucionalnoj razini - UGR – više od 800 sporazuma / preko 1000 Erasmus sporazuma → 'interesne' zone na nacionalnoj razini gotovo u svim dijelovima svijeta
Sustav osiguravanja kvalitete	Austrija - Die Österreichische Qualitätssicherungsagentur AQA (od 2003.) / od 2012. jedinstvena agencija za cijeli sustav - Agentur für Qualitätssicherung und Akkreditierung Austria - AQ Austria - javna sveučilišta – uspostavljen sustav internog osiguravanja kvalitete na sveučilištima - → pozitivan *top-down* efekt politike koja je u ovom području donijeta na supranacionalnoj razini na nacionalnu i sveučilišnu razinu (npr. međunarodne evaluacije)	Švicarska - Swiss Centre of Accreditation and Quality Assurance in Higher Education – OAQ (od 2001.) / od 2015. Swiss Agency of Accreditation and Quality Assurance – AAQ - Federal Act on Funding and Coordination of the Swiss Higher Education Sector (HEdA) – isti akreditacijski postupak za sve VO institucije u Švicarskoj - → pozitivan *top-down* efekt politike koja je u ovom području donijeta na supranacionalnoj razini na nacionalnu i sveučilišnu razinu (npr. međunarodne evaluacije)	Španjolska - La Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación – ANECA (od 2001.) - → pozitivan *top-down* efekt politike koja je u ovom području donijeta na supranacionalnoj razini na nacionalnu i sveučilišnu razinu (npr. međunarodne evaluacije)
Međunarodna mobilnost (članstvo u programu Erasmus)	→ prvi val potpisivanja *Bolonjske deklaracije* (1999.) - → Erasmus – od 1992. - → članica EU od 1995.	→ prvi val potpisivanja *Bolonjske deklaracije* (1999.) - → Erasmus – od 1992. - → nije članica EU	→ prvi val potpisivanja *Bolonjske deklaracije* (1999.) - → Erasmus – od 1987. (Španjolska među 5 najpopularnijih država – dolazna/odlazna mobilnost) - → članica EU od 1986.
Međunarodni projekti (npr. članstvo u programu *Horizon 2020*)	→ sveučilište na službenim mrežnim stranicama deklarira ukupan broj dobivenih ERC istraživačkih projekata → od 2007. do 2017. ukupno 43 ERC projekata	→ sveučilište na službenim mrežnim stranicama taksativno navodi koliko ima aktivnih ERC projekata (*Horizon 2020* – 10 projekata*; SNSF Temporary Back up Scheme* – 1 projekt; *FP7* – 20 projekata)	→ sveučilište na službenim mrežnim stranicama deklarira ukupan broj EU projekata (bez tipologije) – ukupno 43 aktivna europska istraživačka projekta u ak. god. 2015./2016.

Uvidi iz komparativne analize posredno ukazuju i da je na visoku razinu internacionaliziranosti triju promatranih sveučilišta te na otvorenost nacionalnih VO sustava ideji internacionalizacije posebno utjecala i činjenica da je Austrija programu Erasmus pristupila tri godine prije nego što je postala punopravna članice EU (1992.), dok je Španjolska u ovaj program ušla kao članica EU, i to u samom trenutku njegova pokretanja, odnosno 1987. Slično tome, iako nije članica EU, Švicarska je programu Erasmus pristupila još 1992. Iz svega navedenog, moguće je zaključiti kako su ranim ulaskom u program Erasmus ove države dobile dodatno vrijeme za prilagodbu te za razvoj aktivnosti i strategija kako u području mobilnosti, tako i u brojnim drugim područjima politike VO-a koja se kreira na supranacionalnoj razini, a za koje u okviru EU postoje i specifični modeli financiranja. Također, iskustva iz ovih programa sigurno su pozitivno utjecala i na područje pokretanja i provedbe kompetitivnih međunarodnih istraživačkih projekata, u kojem su se sva tri sveučilišta pokazala vrlo uspješnima. Uz to, spremnost nacionalnih VO sustava da se što ranije uključe u program Erasmus i druge EU programe, sigurno je pozitivno djelovala i na druga područja nacionalnih politika, na cijelo društvo i druga *policy* područja. Zaključno, uspostavljanje nacionalnih agencija u području osiguravanja kvalitete te uvođenje sustava za osiguravanje kvalitete na VO institucijama, što je učinjeno na temelju smjernica usklađenih na suprancionalnoj (EU) razini, otvoren je put ujednačavanja standarda, procedura, indikatora i ciljeva u različitim sustavima VO-a i na institucijama s različitim tradicijama, vrijednostima i specifičnostima.

Na temelju svega navedenoga, stoga je moguće zaključiti kako je **komparativnom analizom triju studija slučaja na osnovnoj razini utvrđen utjecaj globalizacije**. Također, analizom je utvrđeno i da su **različiti nacionalni sustavi VO-a i specifične VO institucije na različit način odgovorili na promjene nastale djelovanjem faktora s globalne i međunarodne razine, koje se vezuju uz zadnji val globalizacije**. Sukladno tome, moguće je reći i da su **različitosti u prilagodbi ovim promjenama utjecale i na različitost među sveučilišnim politikama internacionalizacije te na različitost strateških dokumenata koje su u ovom području razvila tri analizirana sveučilišta.**

Kako bi se ilustrirale ove različitosti u pristupu razvoju područja internacionalizacije te odabiru specifične strategije (niše) internacionalizacije triju sveučilišta, podaci u Tablici 27 prikazani su kroz tri kategorije. Uz osnovne informacije o godini donošenja i dosezima strategija internacionalizacije triju analiziranih sveučilišta, u tablici su prezentirani i podaci o glavnim odrednicama ovih triju strategija na temelju analize samih dokumenata (strategija) te

uvidi o njihovim specifičnim odrednicama (nišama) internacionalizacije (prvenstveno dobiveni kroz intervjue, a onda i kroz analizu drugih sveučilišnih dokumenata i izvješća).

Analizirane strategije internacionalizacije predstavljaju službene važeće strateške dokumente triju promatranih triju sveučilišta. Ove strategije internacionalizacije datiraju iz 2009. (SuB i UniL) i 2017. godine (UGR), pri čemu je važno istaknuti kako je riječ o strateškim dokumentima koji se razlikuju po svojim opsezima (SuB – *policy* dokument manjeg opsega; UniL – dokument srednjeg opsega; UGR – ekstenzivni plan). U slučaju SuB, strategija internacionalizacije kao samostalni dokument prvi je puta usvojena 2009. i još je uvijek na snazi, a riječ je o *policy* dokumentu koji je usmjeren na kontinuiranu implementaciju. Aktualne strategije internacionalizacije i UniL-a i UGR-a nisu prvi strateški dokumenti analiziranih sveučilišta u ovom području, no dok je onaj UniL, kao i SuB, usmjeren na kontinuiranu implementaciju, strategija UGR temelji se na ekstenzivnom godišnjem planiranju provedbe aktivnosti te dostizanja postavljenih ciljeva u području internacionalizacije. Razlike među trima strategijama moguće je pronaći i u jezičnom aspektu budući da su ovi dokumenti, osim na službenom jeziku države ili regije u kojoj sveučilišta djeluju (SuB – njemački; UniL – francuski), dostupni i na engleskom jeziku. Suprotno tome, dokument UGR-a dostupan je samo na španjolskom jeziku.

Kada se analiziraju sami strateški dokumenti vidljivo je da sva tri sveučilišta internacionalizacijom i internacionalnim aktivnostima i inicijativama žele prožeti sva svoja područja djelatnosti (SuB – istraživanje, poučavanje, servisne potpore; UniL – istraživanje, poučavanje, opće aktivnosti; UGR – istraživanje, područje kurikula, institucionalnu suradnju, internacionalizaciju izvan kampusa). Tako se npr. u strategiji SuB govori o *'trima stupovima strategije'*, strateški dokument UniL-a koncipiran je kroz četiri grupe elemenata, a u dokumentu UGR-a govori se o *'četiri razine internacionalizacije'*. Detaljna analiza triju strategija očekivano je pokazala kako sva tri sveučilišta dijele neke opće ciljeve u području internacionalizacije, jednako kao i brojna druga visoko internacionalizirana i kvalitetna sveučilišta, te da shodno tome koriste i neke slične instrumente za njihovo dostizanje. No, uvidi iz intervjua provedenih u okviru komparacije triju studija slučaja pokazuju da pojedini čelnici i predstavnici sveučilišta u praksi, a ne samo na temelju strateških dokumenata, uočavaju i tzv. specifične strateške odrednice (niše) internacionalizacije svojih institucija.

Tablica 27: Pregled uvida o strategijama internacionalizacije sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi na temelju analize provedene komparacijom triju studija slučaja

Sveučilište / Strategija internacionalizacije	Sveučilište u Beču	Sveučilište u Lausanni	Sveučilište u Granadi
Godina donošenja i doseg	2009. (prvi put usvojena) kontinuirana implementacija (dokument manjeg opsega) - dostupna na njemačkom i engleskom jeziku	2009. (već postojala) kontinuirana implementacija (dokument srednjeg opsega) - dostupna na francuskom i engleskom jeziku	2017. (već postojala) kontinuirani rad na godišnjim planovima (ekstenzivni plan) - dostupna samo na španjolskom jeziku
Glavne odrednice (na temelju analize strategija internacionalizacije)	→ tri 'stupa' strategije internacionalizacije: ■ i. istraživanja - instrument za jačanje njegove kvalitete i kompetitivnosti (npr. suradnja s najboljim VO institucijama širom svijeta, strateška partnerstva, EU i dr. istraživački projekti, sveučilišne mreže, združeni studiji i publiciranje, angažiranje najboljih internacionalnih stručnjaka) ■ i. poučavanja – podizanje njegove opće kvalitete kroz koncepte *internacionalizacija kod kuće* i *internacionalizacija u inozemstvu*, povećanje zapošljivosti i pripremanje studenata za ulogu profesionalaca na globalnoj razini (npr. programi mobilnost na svim razinama – cijela vertikala, nastava na engleskom jeziku te multilingualni pristup, korištenje novih oblika poučavanja (npr. alati za digitalnu suradnju), zimske i ljetne škole, privlačenje najboljih internacionalnih studenata) ■ i. servisne potpore – osnova za razvoj druga dva područja (mobilnost, engleski jezik) → set aktivnosti – poticanje razvoja internacionalne, interkulturalne i globalne dimenzije sveučilišta → fokus na specifične regije	→ strategija obuhvaća četiri grupe elemenata: ■ opće aktivnosti u području i.: - ljudskih resursa (npr. obrazovanje nastavnika i doktoranada izvan domaćeg kulturalnog i znanstvenog konteksta, internacionalna dimenzija kod zaposlenika na svim razinama, širenje svjesnosti o multikulturalizmu kroz seminare) - financija (osiguravanje sredstava za međunarodne projekte, istraživačke stipendije, mobilnost i razmjena, promotivne aktivnosti) - partnerstva (privilegirana partnerstva, mreže, suradnja kroz federalne programe) - marketinga i promocije (privlačenje internacionalnih istraživača i studenata, rad na imageu sveučilišta, međunarodne mreže, komuniciranje internacionalne dimenzije, i sl.) ■ i. poučavanja (npr. vertikalna i horizontalna mobilnost studenata na svim razinama, mobilnost profesora, internacionalizacija studentskih programa, primanje stranih studenata, jezična politika i podrška učenja francuskog, ljetne i zimske škole) ■ i. istraživanja (dolazak stranih istraživača, komunikacija rezultata istraživanja, i dr.) ■ ostale opće aktivnosti u području i. (alumni aktivnosti, politika solidarnosti s zemljama izvan OECD-a, smještaj, i dr.)	→ četiri razine internacionalizacije: ■ daljnji razvoj institucionalne suradnje (multilateralna, bilateralna, na nacionalnoj i razini autonomne zajednice) ■ internacionalizacija istraživanja (npr. stvaranje i zapošljavanje najboljih talenata, poticanje istraživača i istraživačkih grupa za sudjelovanje u EU projektima i programima, i dr.) ■ internacionalizacija kurikula i kampusa (npr. privlačenje najboljih studenata, uključivanje internacionalne i interkulturalne dimenzije u kurikule, uključivanje studenata u aktivnosti kampusa koje doprinose internacionaliziranosti, centri stranih jezika i kultura) ■ internacionalizacija izvan UGR kampusa → široki set aktivnosti: sve vrste dolazne i odlazne mobilnosti, dvojni i združeni studiji, bilingualni master studiji, različiti projekti, centri UGR-a u inozemstvu → temeljni pristupi: suradnja, koordinacija, *bottom-up* pristup → usmjerenost na tzv. *treću misiju sveučilišta*
Specifična odrednica (niša) internacionalizacije (uvidi iz intervjua i analiza drugih dokumenata i izvješća)	- privlačenje najboljih talenata (istraživača i studenata) - ostvarivanje dodatnih prihoda iz tzv. 'trećih izvora' (posebno EU projekti) - slanje studenata na strane VO institucije u svrhu poboljšavanja obrazovanja - otvorenost poučavanju na engleskom jeziku i multilingualnost - snažne veze s VO institucijama iz istočne i jugoistočne Europe - sklapanje strateških partnerstava (81) u cilju kontinuirane uspješnosti kao istraživačkog sveučilišta u kontekstu globalne kompeticije - Beč kao kozmopolitski grad - otvorenost i multikulturalizam	- privilegirana partnerstva (Sveučilište Lancaster, Université libre de Bruxelles, L'Université Laval) - jačanje suradnje na specifičnim temama sa specifičnim stranim VO institucijama - privlačenje najtalentiranijih studenata internacionalno, na svim razinama (posebno doktorskoj) - velika podrška mladim istraživačima - fokus na francuski jezik (uz pružanje institucionalne potpore učenja jezika za strance) ali i multilnigualnost (posebno engleski na doktorskoj razini) - visoka razina financiranja istraživanja - poticanje domaćih studenata za stjecanje kvalifikacija na stranim VO institucijama - visoka primanja istraživača - specifična geografska pozicija (država/regija), sigurnost, politička stabilnost	- fokus na program Erasmus – posebno dolazna mobilnost - fokus na španjolski jezik - velik broj sklopljenih sporazuma o suradnji s VO institucijama širom svijeta (više od 800) - poboljšavanje iskustva i ishoda obrazovanja studenata - fokus na Latinsku Ameriku (*'developing cooperation'*) - poticanje istraživača na dobivanje kompetitivnih istraživačkih projekata (EU financiranje) - jačanje istraživačkog potencijala sveučilišta - povezanost s lokalnom zajednicom kroz i. - specifičnost Granade – multikulturalizam, grad okrenut studentima - specifična geografska pozicija i klima

I dok se trima glavnim okosnicama područja internacionalizacije SuB-a može smatrati privlačenje najboljih talenata u redovima studenata i profesora, ostvarivanje dodatnih prihoda iz tzv. *trećih izvora* (posebno kroz vrhunske istraživačke EU projekte) i slanje studenata na strane VO institucije u svrhu širenja njihovih kompetencija i bolje pripremljenosti za buduće karijere, iz intervjua je vidljivo kako posebnu 'nišu' SuB predstavljaju snažne veze s VO institucijama iz istočne i jugoistočne Europe te sklapanje strateških partnerstava s vrlo kvalitetnim VO institucijama širom svijeta, pri čemu se ovaj tip suradnje održava na razini na kojoj je moguće ući u specifične zajedničke aktivnosti i inicijative (81 strateško partnerstvo). Dosta drugačiju specifičnu stratešku odrednicu (nišu) internacionalizacije ima UGR. Uz iznimno snažan fokus na program Erasmus (UGR je vodeća španjolska VO institucija u području mobilnosti, posebno u kategoriji dolaznih studenata u okviru programa Erasmus) te poticanje istraživača na dobivanje kompetitivnih EU projekata, specifičnom se nišom mogu smatrati poseban fokus na države Latinske Amerike, sklapanje izrazito velikog broja sporazuma o suradnji s partnerskim VO institucijama širom svijeta (više od 800 sporazuma) te poticanje zajedničkih programa s lokalnom zajednicom. Kao i SuB, i UniL je posebno fokusiran na privlačenje najtalentiranijih studenata iz cijeloga svijeta (na svim razinama studija) uz paralelnu mjeru visokog ulaganja u istraživanja, te na poticanje domaćih studenata za stjecanje dijela kvalifikacija na stranim VO institucijama (uz želju da se najbolji vrate na UniL), dok se posebna strateška odrednica u internacionalizaciji može vezivati uz veliku usmjerenost na razvijanje mjera za podršku razvoja karijera mladih istraživača i sklapanje privilegiranih partnerstava s manjim brojem specifičnih institucija (3 VO institucije za sada), s kojima se onda razvija duboka suradnja na vrlo posebnim i usmjerenim temama.

Prethodno predstavljeni uvidi pokazali su oko kojih glavnih točaka tri sveučilišta grade svoje specifične odrednice (niše) internacionalizacije i aktivnosti u ovom području. No za cjelovitiji uvid nužno je dodatno razmotriti i posebne karakteristike samih triju sveučilišta te efekte pojedinih internih faktora na svakom sveučilištu. I dok uvidi iz Tablice 28, dobiveni na temelju analize sveučilišnih razina putem istraživačkog modela, donose ekstenzivne podatke o karakteristikama triju sveučilišta, a uvidi iz Tablice 29 ekstenzivne podatke o efektima djelovanja internih (sveučilišnih) faktora, u daljnjem se dijelu teksta komentiraju samo oni podaci koji se na temelju analize mogu smatrati posebno važnima za područje internacionalizacije.

Analizom je utvrđeno postojanje vrlo velike razlike između triju sveučilišnih strategija i praksi u području jezične politike, što se pokazalo izrazito važnim područjem

internacionalizacije. Sveučilište u Beču razvija politiku multilingulanosti, pri čemu se unatoč nacionalnoj zakonskoj odredbi o obvezi izvođenja svih preddiplomskih studijskih programa na njemačkom jeziku, čak 24% studija na ovom sveučilištu izvodi na stranim jezicima (od čega 16,2% na engleskom jeziku), uz istovremeno postojanje velikog broja kolegija na engleskom jeziku. Također, tijekom provedbe analize i boravka na SuB pokazalo se kako većina zaposlenika i studenata bez većih poteškoća komunicira na engleskom jeziku. Značajno suprotna tome je jezična politika Sveučilišta u Granadi. Iako su vlasti na državnoj i na regionalnoj razini sveučilištima prepustila odluku o jeziku na kojem će se odvijati nastavni proces, uvidi tijekom analize i boravka na UGR-u govore o njegovoj potpunoj usmjerenosti na španjolski jezik, o čemu svjedoče i podaci iz kojih je vidljivo da se od ukupno 104 diplomskih (master) studija, njih samo dva izvode na engleskom jeziku. Uvidi iz intervjua govore o tome da većina intervjuiranih osoba smatra kako je *'španjolski drugi globalno govoreni jezik'*. Iako su čelnici UGR-a pokušali napraviti stanoviti zaokret u ovom području uspostavljanjem šest tzv. bilingualnih studija, na kojima se nastava u prvom semestru odvija na engleskom, a u drugom na španjolskom jeziku, ova je inicijativa polučila ograničen uspjeh. Razloge toga, prema uvidima iz intervjua, moguće je pronaći, kako je već i spomenuto, u samom stavu o visokoj zastupljenosti španjolskog kao globalno govorenog jezika među studentima i zaposlenicima UGR-a, ali i u činjenici da u Španjolskoj postoje znatni problemi s učenjem stranih jezika (posebno engleskog) na nižim razinama obrazovanja (osnovna i srednja škola). Intervjuirani ispitanici govore da u školama često predaju nastavnici i profesori koji i sami ne raspolažu s dovoljno dobrim znanjem jezika koji podučavaju, zbog čega su brojni roditelji prisiljeni plaćati instrukcije djeci i/ili učenje jezika u školama stranih jezika. Nadalje, iako je UGR propisao da studenti koji se upisuju na studije moraju imati postignutu razinu znanja stranoga jezika najmanje na razini B1, unatoč činjenici da studenti imaju ove potvrde, vrlo se često ispostavlja da je njihovo znanje u ovom području manjkavo. Također, neki ispitanici u intervjuima ističu i da je srednja i starija generacija Španjolca zbog Francovog režima bila primorana učiti druge jezike (npr. francuski), dok engleski u školama nije bilo moguće učiti prije 1975., kada je završila Francova diktatura. Ipak, dolaskom mlađih generacija vidljive su pozitivne promjene u ovom području. Iskustva stečena boravkom u Andaluziji i na UGR-u ipak govore o tome kako je bez barem osnovnoga znanja španjolskog jezika vrlo teško funkcionirati, kako na sveučilištu, tako i u samom gradu (Granada) i regiji. Podaci iz analize Sveučilišta u Lausanni govore o potpuno suprotnim uvidima u području jezične politike. Suprotno SuB-u i UGR-u, UniL se okrenuo politici i strategiji bilingualnosti. Kanton Vaud, u kojem djeluje UniL, potpada pod francusku regiju Švicarske, zbog čega je glavni jezik na kojemu se odvija nastava

na ovom sveučilištu francuski. Jezična politika UniL zasniva se na poticanju stranih studenata na što brže uključivanje u nastavni proces na francuskom jeziku, pri čemu je osiguran program potpore učenja i/ili usavršavanja znanja francuskog kroz *UniL School of French as a Foreign Language*. Također, osam se studijskih programa izvodi na engleskom jeziku, uz postojanje velikog broja kolegija na engleskom, dok je glavni jezik poslijediplomskih studija i znanstveno-istraživačkog rada engleski. Budući da je Švicarska multilingualna država po svom ustavu te da se sastoji od četiriju regija (njemačke, francuske, talijanske i retromanske), sukladno tome u Švicarskoj su čak četiri jezika službeni jezici (njemački, francuski, talijanski, retromanski). U skladu sa zakonom, djeca u školama, ovisno o regiji, obavezno moraju učiti dva službena jezika (roditelji i škola samostalno mogu odlučivati koju kombinaciju službenih jezika će odabrati), uz dodatno učenje stranih jezika (prvenstveno engleskog). Sve to građane Švicarske čini multilingualnima, a samim time i jako kompetitivnima, budući da u startu govore minimalno tri svjetska jezika. Iskustva stečena boravkom na UniL te u kantonu Vaud, ali i u cijeloj Švicarskoj, govore u prilog činjenici da se stranci vrlo lako mogu snaći i na sveučilištu i u svakodnevnom životu, kako na engleskom, tako i na druga tri službena jezika (njemački, francuski, talijanski). Na visoku razinu multijezičnosti Švicarske svakako utječe i udio od 20% stranaca u ukupnom postotku stanovništva te velik broj međunarodnih organizacija i multinacionalnih kompanija koji imaju svoja sjedišta u ovoj državi (prvenstveno Ženeva i Zürich). Također, kroz analizu je dobiven uvid da u Švicarskoj postoji snažna veza između multilingualnosti i internacionalizacije (kako države, tako i promatranog sveučilišta).

I dok su sva tri promatrana sveučilišta integrirane VO institucije, njihova veličina, organizacijska struktura i upravljački model u određenoj se mjeri razlikuju, što posljedično utječe i na provedbu pojedinih sveučilišnih politika, pa tako i na one u području internacionalizacije. Kako se smatralo i na samom početku provedbe komparativnog istraživanja, riječ je o trima vrlo internacionaliziranim VO institucijama koje područje internacionalizacije prepoznaju kao jednu od glavnih područja svoga djelovanja. Također, iako shodno svojoj integriranosti, svoje politike provode prema *top-down* principu, uvidi iz intervjua ukazuju kako se upravljanje pojedinim procesima s razine rektorata (managementa) na razine fakulteta te njihovih manjih organizacijskih jedinica djelomično razlikuje na ovim triju sveučilišta, što je na temelju analize, moguće vezivati i uz karakteristike administrativnih tradicija država u kojima ova sveučilišta djeluju, što će se detaljnije obrazložiti u daljnjem dijelu ovog poglavlja. Nadalje, uvidi ukazuju i na mogućnost koreliranja decentraliziranosti

upravljačkog modela i uspješnosti provedbe pojedinih aktivnosti i mjera u području internacionalizacije u trima slučajevima.

Kada se analizira slučaj UGR-a, tako npr. neki ispitanici smatraju da se 'centralna politika internacionalizacije' po cijeloj sveučilišnoj vertikali jako uspješno odvija u onom dijelu koji je vezan uz mobilnost studenata i program Erasmus. Neke od ovih stavova može dobro oslikati sljedeći uvid iz jednog od intervjua, u kojem ispitanica kaže da je *'politika internacionalizacije UGR-a za studente i u aspektima koji se tiču studenata jako dobra i uspješna, no* [da] *generalne politike vezane uz razvoj istraživačkih potencijala u području internacionalizacije nema…* [a] *napor koji se ulaže u internacionalizaciju koja se vezuje uz razvoj istraživačkih potencijala profesora i istraživača UGR-a nije adekvatan… profesori samostalno, na individualnoj razini pokušavaju pronaći partnere na stranim sveučilištima, dakle to povezivanje, taj aspekt internacionalizacije ne odvija se na institucionalnoj, nego individualnoj razini.'* Također, govori se o većoj razini aktivnosti u području internacionalizacije poučavanja, u odnosu na internacionalizaciju istraživanja. Isto tako, neki ispitanici govore o poteškoćama u dobivanju formalnih dopuštenja da u određenom vremenskom periodu budu odsutni s institucije zbog predavanja, što se često pokazuje kao prepreka u ostvarivanju istraživačke mobilnosti i snažnijeg razvoja internacionalnih aktivnosti (npr. odlazak na konferencije i sl.). Ipak, uvidi govore da je svojevrsno nezadovoljstvo nekih ispitanika moguće povezati s efektima snažnog djelovanja financijske i ekonomske krize u Španjolskoj, zbog koje se razina financiranja istraživačkog rada dosta smanjila, kao i npr. smanjenog ulaganja u mlade istraživače (prvenstveno se odnosi na asistentska i mjesta koja bi u nekim drugim sustavima korespondirala s pozicijama znanstvenih novaka). Ipak, internacionalizacija je među svim ispitanicima ocijenjena vrlo pozitivno, kako je vidljivo i u sljedećoj izjavi: *'dolazak velikog broja stranih studenata na UGR smatram vrlo pozitivnim i važnim. Strani studenti uglavnom su jako aktivni na nastavi, dobro se pripremaju za predavanja i vježbe, i to je jako motivirajuće za naše studente. Domaći su studenti često previše pasivni. Prisustvo stranaca ih nekako pokrene, nešto se događa… Iako strani studenti često dolaze jer žele bolje naučiti španjolski jezik, pa govorenje engleskog s kolegama iz Španjolske izostane, njihova prisutnost ima pozitivan efekt na proces podučavanja i učenja na UGR-u.'*

Tablica 28: Pregled uvida o karakteristikama sveučilišnih razina (sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi) na temelju analize provedene komparacijom triju studija slučaja

KARAKTERISTIKE	SVEUČILIŠTE U BEČU	SVEUČILIŠTE U LAUSANNI	SVEUČILIŠE U GRANADI
Organizacijski i upravljački model	- visoka razina sveučilišne autonomije, uz iznimku upisne politike - SuB – 15 fakulteta, 4 centra - integrirano sveučilište - 93 855 studenata na svim razinama studija i 9512 zaposlenika (od čega 6639 akademskih zaposlenika) - izrazito visoka razina upravljačke pozicije rektora na SuB (samostalno donosi odluke o zapošljavanju i razini plaće, što je posebno važno za područje internacionalizacije i za 'privlačenje' najboljih istraživača i profesora iz inozemstva); - proračun SuB iznosi 557 milijuna eura	- visoka razina sveučilišne autonomije, uz iznimku upisne politike - UniL – 7 fakulteta - integrirano sveučilište - 14 189 studenata na svim razinama studija i 3325 stalno zaposlenih djelatnika, od čega 539 profesora (redovni i izvanredni), 470 ostalih nastavnika, 1235 asistenata, 1033 administrativnih i tehničkih zaposlenika i 48 pripravnika *(trainees)* - visoka razina neovisnosti djelovanja sveučilišnog vodstva (posebno financije i područje upravljanja ljudskim resursima - odluke o zapošljavanju profesora seniora i administrativnih zaposlenika, napredovanja te visine plaća u ingerenciji rektora – iako nije zakonski propisano, sveučilišta visinu plaća usklađuje s kantonalnim vlastima) - proračun UniL iznosi 587,5 milijuna CHF	- srednja razina sveučilišne autonomije (niska razina u pogledu zapošljavanja i kadrova (javni službenici), upisne kvote na preddiplomskim studijima dogovaraju se s regionalnim vlastima, dok su upisi na master studije u ingerenciji sveučilišta; visoka razina u pogledu financija i trošenja sveučilišnog proračuna) - UGR - 22 fakulteta i 5 sveučilišnih škola, 14 istraživačkih instituta i 3 istraživačka centra - integrirano sveučilište, ali s decentraliziranim načinom upravljanja - oko 60 000 studenata na svim razinama studija te još oko 20 000 studenata koji u okviru cjeloživotnog učenja upisuju dodatne kolegije, jezične tečaje i ljetne škole) te 5680 zaposlenika (od čega 3559 akademskih zaposlenika)[11]; - proračun UGR varira svake godine (2017: 390 milijun eura)
Odnos prema internacionalizaciji	- na SuB ukupno studira 27 930 stranih studenata na svim razinama studija (najviše na doktorskim studijima) iz 138 zemalja svijeta, što čini oko 27.2% cijele studentske populacije – rastući trend - 1 928 studenata SuB provelo barem mjesec dana u inozemstvu - više od 1/3 akademskih zaposlenika SuB dolazi iz inozemstva (čak 66% svih novih profesora imenovanih u 2015. iz inozemstva) - od 2007. - 49 European Research Council (ERC) potpora - članstvo u sveučilišnim mrežama – EUA, UNICA, ASEA-UNINET, EURASIA-PACIFIC UNINET, DRC, ACUNS, The CENTRAL Network, i dr.	- u ak. god. 2015./2016. na UniL je studiralo i boravilo 503 stranih studenata (oko 1/5) iz cijeloga svijeta - iste godine 518 studenata UniL boravilo na stranim VO institucijama - oko 1/3 akademskih zaposlenika na UniL dolazi iz inozemstva - 43% akademskih zaposlenika su stranci - velik broj međunarodnih projekata (zbog izbacivanja Švicarske iz programa Eramus i *Horizon 2020* godine 2014. - 52 milijuna CHF za projekte iz Švicarskog fonda za istraživanja (najviše iz FNS-a), a 8,7 milijuna CHF od europskih istraživanja) - članstvo u sveučilišnim mrežama – UNICA, EUA, *Magna Charta Universitatum*, EAIE, NAFSA, inicijativa *Clinton Global Initiative University*, članstvo u mreži *Scholars ar Risk (SAR), Venice International University*, i dr.	- na UGR ukupno studira oko 10 000 stranih studenata iz 114 zemalja svijeta - UGR prima više Erasmus+ studenata nego bilo koja druga VO institucija u Europi te šalje velik broj svojih studenata na partnerske VO institucije (u ak. god. 2015./2016. na UGR-u je preko različitih programa mobilnosti boravilo 2342 studenata, dok je na stranim sveučilištima boravilo 2233 UGR studenata; tzv. *'free movers'* studenata bilo je 415 dolaznih, a 127 odlaznih); UGR je vodeća španjolska VO institucija i u ostvarivanju ne-EU mobilnosti[14]; - istraživači UGR-a imaju ukupno 43 EU aktivnih projekta - UGR je član velikog broja sveučilišnih mreža (25), između ostalih: Coimbra Group, AUIP, IAU, EUA, ORION, COLUMBUS, AIEA, Magna Charta Universitatum Observatory i dr.
Prilagodba internacionalizaciji kao jednom vidiku globalizacije	→ visoka orijentiranost na politiku internacionalizacije; - strani jezici na SuB – provođenje politike višejezičnosti (iako u skladu sa zakonom predavanja na preddiplomskoj razini moraju biti izvođena na njemačkom jeziku, 24% studijskih programa na SuB izvodi se na stranim jezicima, od čega 16,2% na engleskom jeziku; velik broj kolegija na engleskom jeziku; 7 diplomskih združenih *(joint-degree)* studijskih programa) - usmjerenost na Erasmus program - usmjerenost na europske projekte (2015: povučeno 16.018,106 eura) - osnivanje istraživačkih platformi kao preduvjeta za stjecanje početnih sredstava za financiranja novih inovativnih, interdisciplinarnih istraživačkih suradnji (do kraja 2015. osnovano njih 22) - strateška partnerstva	→ visoka orijentiranost na politiku internacionalizacije; - stranici jezici na UniL – bilingualna jezična politika (strani studenti potiču se da nauče ili usavrše svoje znanje francuskog kroz UniL School of French as a Foreign Language); većina studijskih programa izvodi se na francuskom jeziku; 8 master studijskih programa i velik broj kolegija izvodi se na engleskom; programi na engleskom nude se i osobama unutar tzv. *kontinuiranog obrazovanja* - Erasmus – Švicarska pristupila programu 1992., a iz njega je isključena u rujnu 2014., odlukom EK zbog referendumske odluke o uvođenju kvota za strance u Švicarskoj; poslije se vratila u program *Horizon 2020* (1.1.2017.) i aktivnosti vezane uz istraživanje, dok je program Erasmus+ zamijenila svojim programom *Swiss-European Mobility Programme – SEMP* - privilegirana partnerstva	→ visoka orijentiranost na politiku internacionalizacije; - stranici jezici na UGR – izrazito visoka usmjerenost na španjolski jezik iako u skladu s propisima, španjolska sveučilišta samostalno odlučuju o jeziku na kojem će se izvoditi studijski programi (od ukupno 104 master studija, samo 2 studija u potpunosti se izvode na engleskom jeziku, a 6 programa su bilingualni studiji (izvode se na španjolskom i engleskom); 7 dvojnih međunarodnih master programa, 3 Erasmus Mundus i Erasmus+ master programa) - izrazito visoka usmjerenost na Erasmus program - usmjerenost na europske projekte (u ak. god. 2015./2016.: povučeno 11.514,477 eura) - dva kampusa u Sjevernoj Africi u dvama španjolskim autonomnim gradovima (Melilla i Ceuta) - sveučilište s najboljim pokazateljima studentske mobilnosti, posebno u okviru programa Erasmus+

Iako uvidi predstavljeni u prethodnom dijelu teksta kao otežavajuću okolnost u procesu provedbe politike internacionalizacije na UGR-u vide u npr. decentraliziranosti upravljačkog modela, snažnom utjecaju financijske krize, manjoj zastupljenosti područja istraživanja, a posredno, i kroz različitost samog sveučilišnog konteksta (detaljniji uvidi o npr. akademskim normama i vrijednostima, razini interne kohezije i drugim faktorima s interne (sveučilišne) razine predstavljeni su u Tablici 29), podaci dobiveni kroz komparativnu analizu ukazuju da je aspekt efektivnosti organizacijskog i upravljačkog modela svakako nužno vezivati uz samu veličinu VO institucije. Drugim riječima, UGR je veliko sveobuhvatno sveučilište s velikom organizacijskom strukturom (22 fakulteta, 5 sveučilišnih škola, 14. istraživačkih instituta i tri istraživačka centra), velikim brojem studenata (oko 60 000 na svim razinama studija te još dodatnih 20 000 studenata koji u okviru cjeloživotnog učenja upisuju dodatne kolegije, jezične tečajeve i ljetne škole) te s ukupno 5680 zaposlenika. Također, sveobuhvatnost i zastupljenost velikog broja različitih znanstvenih polja i grana utječe na veliku raznolikost potreba i svakodnevnih manjih i većih upravljačkih izazova u provedbi pojedinih aktivnosti na UGR-u. Nadalje, nužno je u obzir uzeti i prostorni element, odnosno činjenicu da UGR djeluje kroz sedam kampusa, od kojih se dva nalaze u dvama španjolskim autonomnim gradovima u Sjevernoj Africi (Melilla i Ceuta), zbog čega pojedine aspekte politika i aktivnosti nije moguće jednakom brzinom implementirati u sve sveučilišne sredine.

Ipak, detaljna komparativna analiza svih slučajeva pokazala je da je, nevezano uz sam sadržaj svake od triju analiziranih strategija te visoke razine usmjerenosti i fokusiranosti na razvoj područja internacionalizacije na trima sveučilištima, jednu od ključnih i presudnih uloga imao element vodeće osobe na sveučilištu, odnosno uloga pojedinca i njezinoga tima. Taj je uvid najsnažnije potvrđen u slučaju SuB, budući da se i na temelju analize dokumenata i podataka, a posebno kroz intervjue, apsolutno potvrdilo kako je ključnu ulogu u cijelom procesu reformiranja SuB i transformacije ovoga sveučilišta u instituciju kakva je danas imao rektor Georg Winckler, koji je bio na njezinom čelu od 1999. do 2011. Kao vrlo prisutan i aktivan pojedinac i u procesima u području visokoga obrazovanja koji su se odvijali na supranacionalnoj europskoj razini (npr. predsjednik Europske udruge sveučilišta (European University Association – EUA) od 2005. do 2009.), rektor Winckler je, prema uvidima iz intervjua, osim na razini SuB, dao snažan doprinos i reformi i modernizaciji nacionalnog (austrijskog) VO sustava te njegovoj prilagodbi Bolonjskom procesu i njegovim načelima, čega je važan dio bilo i donošenje novoga Zakona o sveučilištima (University Act, 2002, na snagu stupio 2004.), kojim je potpuno redefiniran pojam i značenje sveučilišne autonomije u Austriji

(npr. kao predsjednik Austrijske Rektorske konferencije - Österreichische Universitätenkonferenz – UNIKO u razdoblju od 2000. do 2005.). Sukladno svemu iznesenom, moguće je reći da je rektor Winckler bio jedan od ključnih aktera koji je kroz svoje djelovanje na svim razinama (sveučilišnoj, nacionalnoj, europskoj) snažno bio okrenut ideji internacionalizacije u VO-u te na razvijanje inicijativa u ovom području, što je pozitivno djelovalo na SuB. Na drugim dvama analiziranim sveučilištima također je analizom potvrđeno da su pojedini čelnici sveučilišta, visoko usmjereni na područje internacionalizacije, odigrali ključnu ulogu u razvoju specifičnih strategija internacionalizacije svojih institucija. Pritom je element pojedinca (svojevrsnog sveučilišnog *policy poduzetnika*) u snažnijoj mjeri analizom utvrđen na UGR-u. Takve uvide oslikava i sljedeća izjava: *'za razvoj internacionalizacije na nekom sveučilištu ključni su ljudi. Prijašnji rektor Francisco González Lodeira (2007-2015) i profesorica Dorothy Kelly, koja je sada na funkciji prorektorice za internacionalizaciju više od 10 godina, snažno su utjecali na razvoj internacionalnih aktivnosti i inicijativa UGR-a. Važno je da postoji grupa ljudi koja je u stanju uvjeriti cijelo sveučilište, ljude na sveučilištu, da je internacionalizacija važna. Ne možete čekati da ljudi sami shvate što je npr. FP7 i Horizon 2020. I sadašnja rektorica, profesorica Pilar Aranda Ramírez, vrlo je internacionalna osoba, i to je jako važno za razvoj sveučilišta. Ona je ranije bila prorektorica, zadužena za studente, te je bila snažno uključena u područje mobilnosti studenata. U tom smislu UGR ima kontinuitet u politici internacionalizacije i snažnu razinu svjesnosti koliko je internacionalizacija važna, ključna.'*

Kada se uspoređuju predstavljene karakteristike dvaju sveučilišta (UGR i SuB), moguće je zaključiti da je i SuB vrlo veliko sveučilište (15 fakulteta i 4 centra), s velikom brojem studenata (93 855 na svim razinama studija) te zaposlenika (9512), što ga čini također izrazito velikim sustavom kojim nije jednostavno upravljati. No, osim različite upravljačke strukture (npr. Senat kao akademsko tijelo koje donosi prvenstveno odluke o pitanjima vezanima uz studije i studiranje, a Sveučilišno vijeće *(Board)* kao jedno od triju vrhovnih upravnih tijela (uz Rektorat i Senat) s 9 članova iz redova sveučilišta i savezne Vlade koje, između ostaloga, bira rektora te odobrava razvojni i organizacijski plan), SuB se od UGR-a razlikuje i po vrlo visokoj razini ingerencije Rektorata, odnosno rektora. Drugim riječima, iako se ne može nazvati centraliziranim, nego visoko integriranim upravljačkim modelom, zahvaljujući visokoj razini sveučilišne autonomije u Austriji koja je zakonski regulirana, rektor SuB samostalno može odlučivati o zapošljavanju i razini plaća, što se uz relativno dobru razinu financiranja, može smatrati izrazito važnom polugom u području provedbe politike internacionalizacije.

Privlačenje, angažiranje i/ili zapošljavanje najboljih istraživača i profesora iz inozemstva tako se pokazuje vrlo korisnim 'alatom' u nekoliko aspekata upravljanja Sveučilištem – osim jačanja ljudskog kapitala koji onda utječe i na poboljšanje kvalitete poučavanja i istraživanja na cijeloj instituciji (što se posljedično postupno odražava i na reputacijski faktor institucije), njime se osnažuje i unutarnja kompetitivnost, budući da imenovanja stranih profesora i istraživača (a uglavnom je riječ o pojedincima s vrlo dobrim, nerijetko i impresivnim, istraživačkim postignućima) pozitivno odražava na sve članove akademske zajednice (domaće profesore i istraživače te studente), što onda ima i pozitivni efekt na jačanje istraživačke djelatnosti (publiciranje radova u izvrsnim znanstvenim časopisima, uspostavljanje novih suradnji, pokretanje međunarodnih projekata, i sl.). No, s aspekta internacionalizacije također jednako bitna, autonomija rektora i Rektorata u zapošljavanju (koja mora biti definirana i razrađena kroz razvojne planove), koja u okrilje sveučilišta dovodi izvrsne pojedince iz inozemstva, doprinosi i jačanju koncepta *internacionalizacija kod kuće,* te na razvoj internacionalne dimenzije, koja se, kako je u teorijskom poglavlju predstavljeno, vezuje uz razvoj multikulturalnosti i multilingualnosti, međunarodno povezivanje na svim razinama, poticanje izvrsnosti i druge aspekte. Iako uvidi iz intervjua sa čelnicima SuB i predstavnicima nacionalnih institucija u Austriji u području VO-a pokazuju da unatoč djelovanju financijske i ekonomske krize nacionalne vlasti nisu odlučile smanjivati financiranje u području znanosti i visokoga obrazovanja (ovaj se sektor smatra generatorom budućeg razvoja koji pomaže državi u izlasku iz krize), čelnici SuB ipak ističu kako proračun sveučilišta nije rastao koliko se očekivalo. Djelovanje krize u određenoj je mjeri stoga usporio neke razvojne planove, što se jednim dijelom nastoji uravnotežiti kroz dobivanje novca iz tzv. *trećih izvora* (EU sredstva). Ipak, uvidi iz intervjua govore o tome da *'austrijska sveučilišta, pa tako i SuB, mogu samo sanjati o proračunima najvećih i najkvalitetnijih švicarskih sveučilišta'.* U tom smislu, moguće je zaključiti da visoka ulaganja u znanost i VO na nacionalnoj razini sigurno imaju utjecaj i na razvoj internacionalnih aktivnosti, dok jednako važan dio odgovornosti snose sveučilišta i njihovi managementi, čije strateško planiranje i okretanje specifičnim vidovima internacionalizacije mogu dati pravi razvojni zamah ovom području. Također, u okviru komparacije, nužno je napomenuti i da je sustav programskog pregovaranja u Austriji, koji je jednim dijelom izrazito povezan s planiranjem i strateškim usmjeravanjem cijele institucije prema specifičnim ciljevima i indikatorima, apsolutno imao i ima važnu ulogu i u području internacionalizacije SuB.

Suprotno i UGR-u i SuB-u, Sveučilište u Lausanni manja je i organizacijski jednostavnija VO institucija za upravljanje (7 fakulteta; 14 189 studenata na svim razinama studija; 3325 zaposlenika), ali sa snažnom bazom u specifičnim znanstvenim područjima (teologija i religijski studiji, pravo, kriminalistika i javna uprava, umjetnost, društvene i političke znanosti, ekonomija i poslovanje, geoznanost i okolišne znanosti, biologija i medicina). Kao i SuB, sveučilišno vodstvo ima visoku razinu neovisnosti djelovanja, posebno u području financija i upravljanja ljudskim resursima (odluke o zapošljavanju, napredovanju i visini plaća), iako o proračunu, ciljevima i pojedinim strateškim odlukama na godišnjoj razini pregovara s kantonom Vaud. UniL je sveučilište snažno usmjereno prema istraživanjima, smješteno u jednom velikom kampusu (Dorigny) u neposrednoj blizini Ženevskog jezera, te izravno povezan s puno većim i tehnološki vrlo razvijenim kampusom EPFL-a (École polytechnique fédérale de Lausanne). Na ovom velikom prostoru dvaju kampusa, dvije VO institucije u Lausanni dijele usmjerenost na održive izvore energije i energetsku učinkovitost te na *zeleni* način života. Usmjerenost na interdisciplinarnost, istraživački rad te razvoj mjera kojima se pomaže razvoj karijera mladih istraživača, uz stabilnost financiranja koje je vrlo visoko, čini ovo sveučilište vrlo atraktivnim mjestom za dolazak stranih studenata i istraživača. Također, uvidi iz intervjua potvrđuju visoku usmjerenost UniL na razvoj kvalitete doktorskih studija, zbog čega su sveučilišta Zapadne Švicarske čak osnovala posebno tijelo *Conférence universitaire de Suisse occidentale (CUSO),* kako bi zajedničkim naporima i objedinjavanjem pojedinih kapaciteta osigurali najbolje uvjete za doktorande i njihove profesore. Kroz intervjue je dobiven podatak da od ukupno oko 120 000 studenata u Švicarskoj, otprilike 1/6 njih studira na doktorskim studijima (u Zapadnoj Švicarskoj oko 8000), što nije velik broj u odnosu na ukupno stanovništvo (oko 8,1 milijun stanovnika). Pritom, s obzirom na malu razinu nezaposlenosti i razmjerno dobro stanje gospodarstva, manji se broj švicarskih studenata odlučuje za upis na doktorske studije, pa su među doktorandima švicarskih sveučilišta vrlo zastupljeni stranci. Između ostalog, na ovakva kretanja posebno utječe i postojanje različitih stipendija, dobra opremljenost laboratorija, izvrsni profesori s internacionalnom reputacijom (posebno u prirodnim i tehničkim znanostima te biomedicini), ali i prema uvidima iz intervjua, uređenost sustava u kojem je sve podređeno postizanju dobrih rezultata.

Na temelju analize, stoga je moguće zaključiti kako je jedna od najvažnijih karakteristika UniL, koja ga djelomično čini drugačijim u odnosu na druga dva promatrana sveučilišta, uređenost i usklađenost cijeloga sustava koji onda olakšava odvijanje sveučilišnih procesa i provedbu sveučilišnih politika. Kada se takav sustav upari s razmjerno visokom i

stabilnom razinom financiranja te strateški usmjerenim ciljevima (npr. koncept *internacionalizacija kod kuće;* kvaliteta, a ne kvantiteta u području mobilnosti; poticanje domaćih studenata na stjecanje kvalifikacija u inozemstvu, uz mjere povratka najboljih na UniL; duboka suradnja na specifičnim temama s malim brojem privilegiranih partnera), te visokom razinom sveučilišne autonomije, moguće je govoriti o uravnoteženom sustavu kojem je cilj stalno unapređenje kvalitete i stvaranja okruženja koje će biti poticajno za postizanje najboljih rezultata i istraživača i studenata, ali i povezivanje s lokalnom zajednicom, poticanje multikulturalnosti, jačanje veza s gospodarstvom, i dr. U prilog tomu ide i činjenica da Švicarska nije osjetila efekte financijske i ekonomske krize, kao niti kanton Vaud u kojem djeluje UniL, zbog čega za razliku od nekih drugih kantona (npr. Neuchâtel), Vaud ima stabilne prihode i sveučilištu nije smanjena razina financiranja. No, uvidi iz intervjua, kao i na SuB, govore o manjem rastu proračuna UniL u odnosu na ono što su čelnici očekivali proteklih godina.

Zaključno u ovom dijelu rasprave, važno je istaknuti da uvidi iz komparativne analize o karakteristikama sveučilišnih razina te efektima djelovanja internih faktora na tri promatrana sveučilišta ukazuju na još jedan važan element za područje internacionalizacije. Riječ je o samom kontinuitetu provedbe glavnih strateških ciljeva i aktivnosti u području internacionalizacije, što se pokazalo jednim od ključnih elemenata. Činjenica da su sva tri sveučilišta u posljednjih dvadesetak godina prošla kroz značajne reformske procese, koji su se odvijali paralelno s promjenama u sustavima VO-a na nacionalnim razinama (npr. izmjene zakona u području visokoga obrazovanja, implementacija Bolonjskog procesa, i dr.), a da su pritom tijekom promjena sveučilišnog managementa (rektora i prorektora) birali one kandidate koji su se zalagali za kontinuitet politika, pokazali su se važnima i za kontinuitet provedbe politike internacionalizacije i visoku fokusiranost sveučilišnog vodstva na ovo specifično područje.

Stoga, na temelju argumentacije iznesene u ovom dijelu rasprave, zasnovane na rezultatima komparativne analize o strategijama internacionalizacije triju promatranih sveučilišta, **moguće je zaključiti kako je glavna teza postavljena u ovom doktorskom radu** ('promjenom paradigme visokoga obrazovanja u globalnom kontekstu javna sveučilišta sve više okreću razvoju internacionalnih aktivnosti, te pritom izabiru različite specifične strategije (niše) internacionalizacije') **potvrđena.**

Tablica 29: Pregled uvida o efektima djelovanja internih faktora na sveučilišne, nacionalne i supranacionalnu razinu na temelju komparacije triju studija slučaja

FAK-TORI	STUDIJA SLUČAJA 1 (Beč, Austrija)	STUDIJA SLUČAJA 2 (Lausanne, Švicarska)	STUDIJA SLUČAJA 3 (Granada, Španjolska)
Aka-dem-ske norme, vrije-dnosti i tradi-cija	*Sveučilišna razina:* - staro, tradicionalno sveučilište (osnovano 1365.); najstarije sveučilište u Austriji i u zemljama njemačkoga govornoga područja; jedno od najvećih sveučilišta u Centralnoj Europi - povijesna orijentiranost prema Centralnoj Europi i suradnji sa zemljama iz ovoga područja - fokus na internacionalizaciji - usmjerenost prema konceptu multilingualnosti (najviše engleski); - puno istraživača i profesora iz inozemstva ili stručnjaka austrijskih državljana s međunarodnim iskustvom na SuB – česte kritike s interne/nacionalne razine - Beč kao značajno središte sveučilišnog života, spoj povijesti i modernog - rangiranja se ne smatraju pokazateljem kvalitete, ne koriste se pretjerano niti kao alat promidžbe - *Nacionalna razina:* - iako se smatra 'nacionalnim sveučilištem', SuB se često ne percipira u skladu s njegovom povijesnim i tradicijskim nasljeđem - velik utjecaj sveučilišne razine na nacionalnu razinu (rektor Winckler) odmah nakon što je Austrija pristupila Bolonjskoj reformi 1999. – javna sveučilišta dobila znatno veću razinu autonomije (Universities Act), što je kasnije utjecalo i na organizacijske promjene na SuB i njegovu punu integraciju - niske školarine - *Supranacionalna (europska) razina:* - zahvaljujući djelovanju rektora Wincklera i drugih članova austrijske akademske zajednice, posebno sa SuB, u razdoblju stvaranja i provedbe Bolonjskog procesa i ključnih VO politika na europskoj razini, moglo se lakše utjecati na kretanja u EHEA i stvaranje VO i istraživačkih politika na supranancionalnoj razini → prisutnost na europskoj razini omogućavala je lakše prelijevanje i *uploading* europskih politika na nacionalnoj razinu i na SuB	*Sveučilišna razina:* - staro sveučilište (osnovano 1537. kao jedina protestantska škola teologije na francuskom jeziku; od 1890. sveučilište) - od 1970. u kampusu Dorigny - potpuna usmjerenost na nove tehnologije, vrhunska istraživanja, održive izvore energije i energetsku učinkovitost te *zeleni* način života - sveučilište s internacionalnim kontekstom - visoka kompetitivnost u području istraživanja i znanstvene djelatnosti - snažna povezanost s industrijom i ekonomskim sektorom - usmjerenost na francuski jezik, ali i politika bilingualnosti - visoka usmjerenost na unapređivanje kvalitete doktorskih studija (kroz *CUSO)* - specijalizacija fakulteta u specifičnim znanstvenim granama i područjima - snažna povezanost s lokalnom zajednicom - Lausanna (glavni grad kantona Vaud) - kombinacija dobre kvalitete života, jako dobre prometne povezanosti i geografske pozicije - Ženevsko jezero, Alpe) - rangiranja kao promidžbeni alat iako se ne smatraju validnim pokazateljem kvalitete - *Nacionalna razina:* - povijesna povezanost s Francuskom - konfederalnu ustroj - 4 službena jezika u Švicarskoj (njemački, francuski, talijanski i Romarš – retromanski jezik) - od ukupno 8 milijuna stanovnika, čak 20% stranci - povezanost VO institucija s potrebama tržišta rada i ekonomskim sektorom; snažna usmjerenost švicarske ekonomije na izvoz i kompetitivnost; vrlo niska stopa nezaposlenosti - visoka razina ulaganja na federalnoj razini - VO (5% BDP-a); istraživanja (dodatnih 3%) - Švicarska kao sjedište mnogih švicarskih i međunarodnih multi-kompanija (npr. sjedište Nestle-a u Vaudu) - duga tradicija politike neutralnosti i decentralizirane upravljačke moći, principi federalnosti, uz često referendumsko izražavanje mišljenja građana; visoka razina samostalnosti kantona (obrazovanje) - niske školarine - *Supranacionalna (europska) razina:* - švicarska sveučilišta međunarodno prepoznata kao visoko kvalitetne i razvijene tehnološke sredine opremljene najsuvremenijom opremom, s izvrsnim istraživačkim uvjetima – švicarska znanost izrazito kompetitivna i vrlo internacionalna - Švicarska – diplomacija, sjedišta međunarodnih institucija, važno komunikacijsko i transportno središte *(hub)* - razgraničenje između sjeverne i južne Europe; dobra prometna povezanost i geografska pozicija; ipak vrlo skupa država za život - odluka na referendumu iz 2014. o kvotama za strance loše utjecala na međunarodnu percepciju	*Sveučilišna razina:* - staro, tradicionalno sveučilište (osnovano 1531. na temeljima islamske medrese Nasridskog kraljevstva i arapske kulture) - fokus na internacionalizaciji (posebno Erasmus+) - sveučilište s ukupno7 kampusa, od čega dva u španjolskim autonomnim gradovima u Sjevernoj Africi (Melilla i Ceuta) te jedan Centralni kampus u Granadi (obuhvaća staro sjedište i novi dio) - povijesna orijentiranost prema području Latinske Amerike i Sjeverne Afrike - gotovo isključiva usmjerenost prema španjolskom jeziku - fokus na izvrsnost u međunarodno prepoznatim specifičnim znanstvenim područjima (ICT, medicinske znanosti, lingvistika, zaštita kulturne baštine; više od 400 istraživačkih grupa) - Granada kao sveučilišno središte u kojem oko 1/4 stanovništva čine studenti; grad je najveći poslodavac, otvoren za strane studente; dobra geografska pozicija i bogata kultura; grad u kojem se isprepliću španjolska (tradicija španjolskih katoličkih kraljeva), maurska (arapska), židovska i romska tradicija i obilježja modernog grada - rangiranja kao važan element promocije, a djelomično i kao pokazatelj kvalitete - *Nacionalna razina:* - UGR jedno od ukupno 10 javnih sveučilišta u Andaluziji; u Španjolskoj ukupno 50 javnih sveučilišta - posebna orijentiranost na Latinsku Ameriku i Sjevernu Afriku, ali i na neke druge svjetske regije - na nacionalnoj i regionalnoj razini kroz dokumente se potiče bilingualnost, ali u stvarnosti visoka usmjerenost na španjolski jezik - mala razina kompetitivnosti među sveučilištima - kompeticija nije dio općeg kulturološkog koncepta Španjolske (osim u istraživanju), više suradnja - na vodećim pozicijama u regionalnim i nacionalnim institucijama u području VO-a sveučilišni profesori, bivši rektori i prorektori sveučilišta (dosta ih je i s UGR-a); aktivnost i u raznim sveučilišnim mrežama (npr. EUA, Coimbra grupa i sl.) - VO kao javno dobro (niske školarine u Andaluziji, široka dostupnost preddiplomskog obrazovanja) - izrazit utjecaj financijske i ekonomske krize - *Supranacionalna (europska) razina:* - španjolska sveučilišta izrazito međunarodno prepoznata (visoka mobilnost) - uz atraktivnost španjolske kulture i jezika te kvalitetu pojedinih VO institucija, atraktivnosti doprinosi i činjenica da je Španjolska jeftina zemlja za život, s dobrom geografskom pozicijom i klimom - kriza donekle promijenila percepciju na europskoj razini

Tablica 29 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 29:

FAK-TORI	STUDIJA SLUČAJA 1 (Beč, Austrija)	STUDIJA SLUČAJA 2 (Lausanne, Švicarska)	STUDIJA SLUČAJA 3 (Granada, Španjolska)
Razina inter-ne kohe-zije	*Sveučilišna razina:* - integrirano sveučilište, *top-down* sustav ('spuštanje' pojedinih inicijativa i aktivnosti sa sveučilišne na fakultetsku razinu); visoka razina sveučilišne autonomije - interna kohezija – pokušaj 'integriranja' stranih i domaćih studenata i istraživača - sveučilište na više lokacija (ali jedan kampus u centru Beča) - *Nacionalna razina:* - zahvaljujući integriranom organizacijskom modelu i *top down* provođenju sveučilišnih politika na SuB veća mogućnost utjecanja na nacionalne VO politike - programsko pregovaranje s resornim ministarstvom - zajedničke aktivnosti javnih sveučilišta na razini Austrijske Rektorske konferencije (neki ispitanici smatraju da je UNIKO *'grupa za pritisak'*) - *Supranacionalna (europska) razina:* - mogućnost utjecanja na kreiranje i provođenje europskih VO i inovacijskih politika preko članova akademske zajednice u tijelima na supranacionalnoj razini	*Sveučilišna razina:* - integrirano sveučilište sa snažnom ulogom rektora i Rektorata; *top-down* sustav ('spuštanje' pojedinih inicijativa i aktivnosti sa sveučilišne na fakultetsku razinu); visoka razina sveučilišne autonomije - malo sveučilište, nije sveobuhvatno ali snažna baza u pojedinim znanstvenim područjima - fokus na interdisciplinaranosti - interna kohezija temelji se na međusobnom povezivanju na temelju znanstvene suradnje, ali i prostorne bliskosti unutar kampusa UniL i kampusa EPFL, koji su povezani - posebna usmjerenost na mjere koje podupiru razvoj karijera mladih istraživača - *Nacionalna razina:* - na međukantonalnoj razini povezivanje sveučilišta kroz zajednički rad na podizanju kvalitete i kompetitivnosti doktorskog obrazovanja (CUSO) - na nacionalnoj razini zajedničko djelovanje javnih i privatnih sveučilišta kroz Švicarsku Rektorsku konferenciju *(Swissuniversities)* - visoka kompetitivnost u istraživačkom radu - *Supranacionalna (europska) razina:* - akademska zajednica svjesna loših implikacija izlaska Švicarske iz programa Erasmus+ i *Horizon 2020* - iako su švicarske VO i znanstvene institucije međunarodno prepoznate po svojoj kvaliteti, referendumska odluka iz veljače 2014. o uvođenju kvota za strance utjecala na odnose Švicarske i EU - na federalnoj razini aktivnosti Švicarske međunarodno kroz *Swissnex network* - na europskoj razini, djelovanje kroz međunarodne organizacije	*Sveučilišna razina:* - integrirano sveučilište s decentraliziranim organizacijskim i upravljačkim modelom; srednja razina sveučilišne autonomije - kombinacija *top-down* i *bottom-up* pristupa (npr. politika internacionalizacije) - interna kohezija organizacijski se temelji na djelovanju kroz 7 sveučilišnih kampusa (5 u Granadi, a 2 u autonomnim španjolskim gradovima u Sjevernoj Africi) - *Nacionalna razina:* → prisutnosti sveučilišnih profesora i čelnika u regionalnim/nacionalnim vlastima - lakše utjecanje na VO politike - na nacionalnoj razini zajedničko djelovanje javnih i privatnih sveučilišta kroz Španjolsku Rektorsku konferenciju (CRUE) → usmjerenost na suradnju *(coordination)* među VO institucijama u Španjolskoj i u Andaluziji → budući da se autonomni gradovi Melilla i Ceuta izravno financiraju iz Madrida (nacionalne razine), a UGR se financira od strane regionalnih vlasti, kampusi UGR-a u Sjevernoj Africi ponekada se suočavaju s teškoćama u kreiranju svojih strategija (podaci iz intervjua) - *Supranacionalna (europska) razina:* - Španjolska kao velika zemlja, ali istovremeno i kao zemlja koja je među državama koje su najsnažnije pogođene financijskom i ekonomskom krizom, teže utječe na politike na europskoj razini, pa tako i u području VO-a - nedovoljno korištenje razvojnih potencijala kampusa smještenih u Sjevernoj Africi?
Strate-ško usmje-renje VO insti-tucije	*Sveučilišna razina:* - globalno sveučilište ali i glavni 'igrač' u Središnjoj (Centralnoj) Europi - istraživačko sveučilište - internacionalizacija kao jedna od glavnih politika: holistički pristup - kombinacija strateških inicijativa u i. (istraživanje, poučavanje, servisi); na temelju geografske pozicije – posebne veze sa sveučilištima u Istočnoj i Jugoistočnoj Europi; strateška partnerstva i s VO institucijama u drugim dijelovima svijetu; poseban fokus - Sjeverna Amerika, Istočna Azija, zemlje u razvoju - strateški ciljevi postavljeni kako bi se povećala internacionalna, interkulturalna i globalna dimenzija sveučilišnog života na SuB - kombinacija pristupa *internacionalizacija kod kuće* i *internacionalizacija u inozemstvu* - kombinacija pristupa *suradnja* i *kompeticija* - *Nacionalna razina:* - perspektiva Vlade u području VO-a podijeljena na tri razine – globalnu, europsku i nacionalnu	*Sveučilišna razina:* - sveučilište jednako usmjereno na kantonalnu, federalnu i globalnu razinu - posebna usmjerenost na potporu mladim istraživačima te na osiguravanje najboljih uvjeta za istraživače i studente te za njihov rad i razvoj - fokus na istraživanja i kvalitetu - snažna internacionalna komponenta - usmjerenost na oba koncepta internacionalizacije - *internacionalizacija kod kuće* i *internacionalizacija u inozemstvu* - mobilnost se smatra dijelom politike internacionalizacije (ali ne kao svrha sama za sebe) - ideja UniL politike internacionalizacije: omogućavanje domaćim studentima da odu u inozemstvo i steknu nova znanja i iskustva, ali i da se najbolji vrate na UniL i u Švicarsku; otvorenost za sve koji žele doći, ali ne na privlačenje stranih studenata samo u cilju postizanja visokih brojki u području dolazne mobilnosti – cilj je privući najbolje talente, posebno doktorske studente - *Nacionalna razina:* - zajednička odgovornost Konfederacije i kantona za osiguravanje VO-a u Švicarskoj (Federalni ustav, čl. 63a)	*Sveučilišna razina:* - otvoreno kozmopolitsko sveučilište - zahvaljujući dvama kampusima u Sjevernoj Africi, sveučilište se promovira i kao interkontinentalna VO institucija - veliki brojevi u mobilnosti studenata - fokus na internacionalizaciju - posebno dobri odnosi s Latinskom Amerikom - posebna usmjerenost na suradnju s lokalnom zajednicom i projekte koji se temelje na otvorenosti, različitosti, jednakosti i toleranciji - jedna od strateških odrednica – razvijanje projekata koji potiču suradnju i davanje podrške slabije razvijenim područjima u svijetu - posebna aktivnost - razvoj programa za učenje španjolskoga jezika i kulture kroz Centar za moderne jezike - kombinacija pristupa *internacionalizacija kod kuće* i *internacionalizacija u inozemstvu* - *Nacionalna razina:* - ograničene ovlasti federalnog resornog Ministarstva u Madridu – koordinacija i poticanje suradnje među sveučilištima te jačanje cijeloga sveučilišnog sustava

Tablica 29 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 29:

FAK-TORI	STUDIJA SLUČAJA 1 (Beč, Austrija)	STUDIJA SLUČAJA 2 (Lausanne, Švicarska)	STUDIJA SLUČAJA 3 (Granada, Španjolska)
Strateško usmjerenje VO institucije (nastavak)	→ nacionalna: ingerencija koordinacije i monitoringa sveučilišnog sustava → europska: snažna orijentaciji prema EU politikama (Austrija je bila jako aktivna u pokretanju Bolonjskog procesa); diseminiranje diskusija o daljnjem razvoju VO na europskoj razini i na nacionalnu razinu → globalna: internacionalizacija koja ide izvan Europe (dokument *Beyond Europe*) - *Supranacionalna (europska) razina:* - SuB razvija politike i inicijative po uzoru na najrazvijenija europska i svjetska sveučilišta - usklađenost ciljeva i politika s trendovima u politikama VO na europskoj razini te globalnim promjenama u VO sustavu	- povezanost kantona Vaud i UniL - usmjerenost sustava na nacionalnoj razini na istraživanja, kompetitivnost, izvrsnost, povezanost s gospodarstvom - fokus na internacionalizaciju - *Supranacionalna (europska) razina:* - nakon isključivanja iz programa Erasmus+ i *Horizon 2020*, švicarska sveučilišta i *Swissuniversities* uložili su velike napore u uvjeravanje Vlade da se Švicarska mora vratiti u ove programe – u *Horizon 2020* vratili su se 1.1.2017., a u Erasmus+ nisu (umjesto njega uspostavljen je *Swiss-European Mobility Programme – SEMP*)	- na nacionalnoj i regionalnoj razini UGR posebno prepoznat po rezultatima u mobilnosti, posebno u okviru programa Erasmus+ - utjecaj krize znatno utjecao na smanjenje proračuna za sveučilišta, posebno u stavci istraživanja, što utječe i na kratkoročne i dugoročne strategije - dobri odnosi s Marokom u području VO-a na nacionalnoj/regionalnoj/sveučilišnoj razini ponekad ograničavaju razvoj UGR-ovih kampusa u Sjevernoj Africi - *Supranacionalna (europska) razina:* - zbog nemogućnosti da vodstvo sveučilišta samostalno vodi kadrovsku politiku i raspolaže financijama (koje su značajno smanjene zbog utjecaja krize), nema puno mogućnosti angažiranja vrhunskih stranih istraživača - smanjeno financiranje neposredno utječe i na strategije sveučilišta, pa tako i na područje internacionalizacije, ali i na kvalitetu cijeloga sustava - može li se činjenica da Španjolska ima dva autonomna grada na području Sjeverne Afrike i što UGR tamo ima dva sveučilišna kampusa bolje iskoristiti kao primjer i razvoj vlastite ali i europske politike VO-a?
Tip VO institucije	*Sveučilišna razina:* - kombinacija istraživačkog *(research)* i sveučilišta na kojem se podučavaju nova znanja *(teaching)*, uz dodatni rad na tzv. trećoj misiji Sveučilišta - *Nacionalna razina:* - SuB i Sveučilište u Innsbrucku jedina su austrijska sveučilišta koja su na Šangajskoj rang-listi u 2016. pozicionirana između 151.-200. mjesta - iz uvida iz intervjua može se vidjeti da nacionalne vlasti ponekada značajnije podržavaju neka regionalna sveučilišta, posebno jer trenutna politika slijedi logiku broja studenata, a ne istraživačka i druga postignuća VO institucije - *Supranacionalna (europska) razina:* - SuB svjestan da samo države koje snažno potiču razvoj sveučilišta s kombinacijom poučavanja i istraživanja mogu pratiti europske politike VO-a i koristiti sve mogućnosti koje pružaju različiti europski modeli financiranja VO-a i istraživačkih djelatnosti	*Sveučilišna razina:* - kombinacija istraživačkog *(research)* i sveučilišta na kojem se podučavaju nova znanja *(teaching)* - snažna istraživačka komponenta kombinira se s idejom *zelenog* kampusa i energetske učinkovitosti i održivosti - otvorenost prema lokalnoj zajednici - *Nacionalna razina:* - sva kantonalna i tehnička sveučilišta u Švicarskoj, uključujući i dva federalna tehnološka instituta, snažno su usmjerena na istraživanja (primijenjena/fundamentalna) - snažna usmjerenost na povezivanje sveučilišta i potreba ekonomskog sektora i tržišta rada - *Supranacionalna (europska) razina:* - Švicarska je središte mnogih međunarodnih organizacija – ova činjenica snažno utječe na velik broj stranaca koji žive u Švicarskoj te na visoku razinu orijentiranosti švicarskih VO institucija na politiku internacionalizacije - ideja međunarodne suradnje prirodno ugrađena u švicarski kontekst - usmjerenost švicarskog konteksta ne samo na Europu nego na cijeli svijet utječe i na VO institucije	*Sveučilišna razina:* - kombinacija istraživačkog *(research)* i sveučilišta na kojem su uz podučavanje novih znanja *(teaching)* vrlo razvijene objedinjene 'servisne funkcije' za studente i istraživače te niz aktivnosti u području kulture, uz dodatni naglasak na treću misiju sveučilišta, odnosno na *'developing cooperation'* i suradnju s lokalnom zajednicom - *Nacionalna razina:* - snažno izražena istraživačka komponenta pozicionirala je UGR kao jedino andaluzijsko sveučilište na Šangajskoj rang-listi koje se temelji na pokazateljima znanstvenog i istraživačkog rada, što je prepoznato i na regionalnoj i na nacionalnoj razini - *Supranacionalna (europska) razina:* - istraživači s UGR-a ostvaruju dobre rezultate u povlačenju sredstva za financiranje vrhunskih istraživačkih projekata iz nacionalnih i europskih izvora
Obilježje znanstvenog područja	*Sveučilišna razina:* - 65% SuB čine društvene i humanističke znanosti; slijedi prirodoslovlje, *Life sciences* i tehničke znanosti; → na temelju zakona iz 2002. (University Act), iz sastava SuB izuzet tadašnji Medicinski fakultet (postao zasebno sveučilište)	*Sveučilišna razina:* - malo sveučilište, nije sveobuhvatno (teologija i religijski studiji / pravo, kriminalistika i javna uprava / umjetnost / društvene i političke znanosti / ekonomija i poslovanje / geoznanosti i okolišne znanosti / biologija i medicina); - snažna baza u pojedinim znanstvenim područjima	*Sveučilišna razina:* - veliko sveobuhvatno sveučilište (obrazovanje u svim znanstvenim područjima) - *Nacionalna razina:* - na regionalnoj razini prepoznato po kvaliteti (dijeli mjesto sa Sveučilištem u Sevilli) pojedinih studija

Tablica 29 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 29:			
FAK-TORI	**STUDIJA SLUČAJA 1 (Beč, Austrija)**	**STUDIJA SLUČAJA 2 (Lausanne, Švicarska)**	**STUDIJA SLUČAJA 3 (Granada, Španjolska)**
Obilje-žje znan-stve-nog podru-čja (nasta-vak)	*Nacionalna razina:* - u Beču djeluje ukupno 10 javnih VO institucija: 9 sveučilišta i 1 akademija - iako nema zastupljena sva znanstvena područja, SuB ima obilježja sveobuhvatne VO institucije - *Supranacionalna (europska) razina:* - gubitak Medicinskog fakulteta utjecao na jedan dio znanstvene produktivnosti SuB, što se održava na istraživačku djelatnost i rezultate uspješnosti koji se vrednuju globalno i na europskoj razini	*Nacionalna razina:* - UniL jedino kantonalno sveučilište u kantonu Vaud - bliska suradnja UniL s EPFL-om - tri fakulteta jedinstvena u Švicarskoj djeluju u okviru UniL (pravne znanosti, kriminalistika i javna uprava / biologija i medicina / geoznanosti i okolišne znanosti) - *Supranacionalna (europska) razina:* - usmjerenost s na specifična znanstvena područja i usmjerena međunarodna suradnja doprinose vrhunskim rezultatima pojedinih istraživačkih grupa – važno za financiranje istraživanja	*Supranacionalna (europska) razina:* - na europskoj razini UGR posebno prepoznat kao mjesto izvrsnosti u više znanstvenih područja (npr. ICT, medicinske znanosti, lingvistika, područje očuvanja kulturnoga nasljeđa) te kao visoko internacionalizirana VO institucija

Nakon što je u prethodnom dijelu poglavlja potvrđena glavna teza ovoga doktorskoga rada, daljnji će se dio rasprave sada usmjeriti na ispitivanje tvrdnje prema kojoj je **'različitosti između pojedinih nacionalnih (i subnacionalnih) politika moguće vezivati sa značajem konteksta, što se onda primjenjuje i na sam odabir različitih strateških odrednica internacionalizacije sveučilišta'**. Uvide potrebne za ispitivanje ove tvrdnje moguće je pronaći u podacima o nacionalnim razinama te djelovanju faktora s nacionalne razine, koji su dobiveni komparativnom analizom putem istraživačkog modela. Detaljan prikaz ovih uvida predstavljen je u tablicama 30 i 31.

Kako je bilo očekivano, komparativnom je analizom potvrđeno da se nacionalni sustavi visokoga obrazovanja u Austriji, Švicarskoj i Španjolskoj razlikuju. Analizom se obuhvaćena tri sveučilišta u trima državama koje imaju različitu geografsku poziciju (Austrija i Švicarska – srednja Europa; Španjolska – južna Europa), veličinu (Švicarska – 41.285 km^2, Austrija – 83.872,1 km^2; Španjolska – 504.030 km^2), broj stanovnika (Švicarska – oko 8,1 milijuna; Austrija – oko 8,7 milijuna; Španjolska – oko 48,5 milijuna stanovnika), bruto domaći proizvod –BDP (u 2016. godini BDP Švicarske iznosio je 80,346$ po stanovniku (ukupan BDP 669,038 milijuna dolara; rast od 1.4% u odnosu na 2015.); Austrije 44,233$ po stanovniku (ukupan BDP 386,587 milijuna dolara; rast od 1.5% u odnosu na 2015.); Španjolske 26,565$ po stanovniku (ukupan BDP 1,232,597 milijuna dolara; rast od 3.3% u odnosu na 2015.);)[196]. Također, zamjetne su razlike vidljive i među sustavima visokoga obrazovanja u ovim trima državama. Ove razlike moguće je oslikati kroz nekoliko osnovnih kategorija. Jedna od njih je sam način

[196] Podaci preuzeti s mrežnih stranica https://countryeconomy.com/.

upravljanja VO sustavom na nacionalnoj razini. Dok je u Austriji na snazi svojevrsni 'centralizirani sustav' koji počiva na programskom pregovaranju svakog sveučilišta s Ministarstvom znanosti, istraživanja i ekonomije u Beču (Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung) o trogodišnjim programskim ugovorima, pri čemu je uloga Ministarstva ograničena na koordinaciju, u Švicarskoj i Španjolskoj se sustav VO-a temelji na decentraliziranom modelu i regionalnosti. U Švicarskoj glavnu odgovornost za visoko obrazovanje i kantonalna sveučilišta imaju kantoni (npr. kanton Vaud sklapa jednogodišnje ugovore s UniL), dok Državni sekretarijat za obrazovanje, istraživanje i inovacije (Staatssekretariat für Bildung, Forschung und Innovation), zajedno s drugim tijelima na federalnoj razini, koordinira sustav. Španjolski sustav VO-a također je decentraliziran, a glavnu odgovornost za područje VO-a imaju autonomne zajednice koje izravno sa sveučilištima pregovaraju o pojedinim pitanjima (npr. Autonomna zajednica Andaluzija preko svoga regionalnog Ministarstva ekonomije, znanja i zapošljavanja (Consejerías de Economía y Conocimiento y de Empleo) i Općom upravom za sveučilišta u Sevilli (Dirección General de Universidades)), dok je nacionalno Ministarstvo obrazovanja, kulture i sporta u Madridu (Ministerio de Educación, Cultura y Deporte) zaduženo za koordinaciju i monitoring sustava.

Razlike su vidljive i u području ulaganja u sustav VO-a, budući da je prema podacima OECD-a Švicarska u VO 2013. godine uložila oko 4,1% BDP-a, Austrija 3,5% BDP-a, a Španjolska 2,1% BDP-a. Razlike su dodatno vidljive i kada se promotri razina ulaganja BDP-a u istraživanje i razvoj (R&D), gdje prema podacima za 2013., Švicarska ponovno ima primat (2,967% BDP-a), za čim slijedi Austrija (2,886% BDP-a), dok Španjolska znatno zaostaje za ovim dvjema državama (1,284% BDP-a).[197]

Nadalje, iako je analizom utvrđeno kako se visoko obrazovanje, s obzirom na iznose školarina te njegovu dostupnost, ipak u sve tri države smatra javnim dobrom, uvidi ukazuju i na neka odstupanja od ovog koncepta u trima slučajevima. Prvi su primjer relativno niski iznosi školarina u trima državama (čak i u Švicarskoj, gdje na UniL npr. iznose oko 580 CHF semestralno), uz iznimku školarina na master studijima u Španjolskoj, gdje su školarine ovisno o regiji vrlo visoke. Drugi je takav primjer upisna politika na nacionalnim razinama (tzv. *free access policy*). I dok je u Austriji i Švicarskoj na snazi zakonska odredba o slobodnom upisu studenata na preddiplomske studije (sveučilišta ne mogu samostalno odrediti kvote za upis u

[197] Službeni podaci OECD-a preuzeti sa službenih mrežnih stranica. Podaci su zajedno s izvorima predstavljeni detaljnije u okviru prethodnog poglavlja ovoga doktorskog rada.

prvu godinu studija), čime je *de facto* omogućen jednak ulaz na sveučilišta svima, suprotno tome iznimka je vidljiva u Španjolskoj, gdje npr. javna sveučilišta u Andaluziji odluku o kvotama usklađuju s vlastima na regionalnoj razini.

No ipak, kako bi se najbolje ilustrirale razlike među nacionalnim kontekstima u trima promatranim slučajevima, u sljedećem će se dijelu teksta predstaviti uvidi iz intervjua vezani uz prilagodbu triju nacionalnih politika VO-a na jednu od glavnih inicijativa politike kreirane na europskoj razini u ovom području, a riječ je o prilagodbi Bolonjskom porcesu.

Podaci iz intervjua tako govore da su sva tri sustava VO-a (austrijski, švicarski, španjolski) u trenutku pristupanja triju država provedbi Bolonjskog procesa 1999. bili bitno različiti u odnosu na glavna načela deklarirana kroz *Bolonjsku deklaraciju*. Stoga ne čudi činjenica da su sve tri države u implementaciju Bolonjskog procesa ušle gradualno, pri čemu su, prema mišljenju sugovornika u intervjuima, postigle i različite rezultate. Tako uvidi iz Austrije govore o visokoj usmjerenosti i uključenosti ove države u sam proces pripreme i pokretanja Bolonjskog procesa na europskoj razini. Visoko rangirani dužnosnik u nacionalnom Ministarstvu znanosti, istraživanja i ekonomije u Beču navodi kako, prema njegovom mišljenju, najvažniji aspekt Bolonjskog procesa predstavlja mogućnost komparacije struktura studija u različitim zemljama kroz uvođenje tzv. bolonjske struktura studija, te njegova kompatibilnost s drugim sustavima VO-a u Europi. *'Bolonjski je proces donio obvezu da se institucije i ljudi na VO institucijama bave razvojem kurikuluma, da se više orijentiraju prema internacionalizaciji te da kroz uvođenje modela studiranja prema sustavu 3+2 moderniziraju studijske programe. Nažalost, u Austriji na puno mjesta to nije doživjelo uspjeh, u nekim je sredinama došlo do situacije da su stari studijski programi samo automatski pretvoreni u sustav 3+2, zbog čega je čak 2009. došlo do studentskih prosvjeda, i to ne samo u Austriji, nego i Njemačkoj, Francuskoj i nekim drugim zemljama. Zbog svega toga, 2009. i 2010. u Austriji je pokrenut rad na tzv. 'Bologna reloaded process', svojevrsnom drugom reformskom procesu, u kojem je donekle promijenjen sadržaj studijskih programa, odnosno kurikulum,'* Uvidi iz intervjua govore da je istovremeno sustav studija prema modelu 3+2 studentima donekle stvorio poteškoće u području mobilnosti, budući da studenti diplomskih studija moraju vrlo brzo početi raditi na svom diplomskom radu, dok studentima preddiplomskih studija ipak treba neko vrijeme nakon što se upišu na studij i snađu, da bi uopće počeli razmišljati o mobilnosti. Ipak, internacionalizacija i strateško pozicioniranje sveučilišta u ovom području vrlo je važan dio pregovora koji se odvijaju između resornog Ministarstva i svakog javnog sveučilišta. Sukladno tome, tijekom zadnjih pregovora o trogodišnjim programskim ugovorima (2015.) sveučilišta su vrlo jasno

morala iskazati svoje strateške ciljeve vezane uz internacionalizaciju, posebno onu koja je vezana uz europski kontekst.

Uvidi iz intervjua provedenih u Španjolskoj svjedoče o uvođenju značajnih promjena u sustav VO-a ovoj državi u okviru provedbe Bolonjskog procesa. Tako npr. glavni tajnik Odbora za internacionalizaciju i suradnju Španjolske Rektorske konferencije u Madridu (La Comisión Sectorial – Internacionalización y Cooperación Universidades Españolas, CRUE) i prorektor za međunarodne odnose Sveučilišta u Vigu profesor Manuel José Fernández Iglesias ističe kako je implementacija Bolonjskog procesa u Španjolskoj bila *'vrlo kompleksan proces'*, koji je po njegovom mišljenju, imao neke pozitivne, i neke negativne efekte. Pritom je kao pozitivno npr. istaknuo uvođenje ECTS sustava, što je utjecalo na cijeli proces studiranja, o čemu je rekao: *'To je važna promjena u konceptu visokoga obrazovanja, studenti sada puno više rade s profesorima, a jako je važna i priča koja se razvila s programima mobilnosti, što je jako dobro. No, možda je ipak ključna pozitivna promjena uvođenje standarda kvalitete. Mislim da je to bilo vrlo važno za sustav'*. Negativnim efektom Bolonjskog procesa smatra pak samu organizaciju modela studiranja. *'Prije uvođenja Bolonjskog sustava, de facto smo imali 3+2, odnosno dio programa izvodio se tijekom tri godine, dok su neki programi trajali pet godina, i to je dobro funkcioniralo. Sada je iz političkih razloga uveden sustav 4+1, i sada imamo problema s kompatibilnošću s ostalim zemljama.' Također, i*stiče kako je generalna odluka o uvođenju novoga sustava studiranja donesena u Španjolskoj 2005., a sam proces donošenja odluke započeo je dvije godine ranije, 2003. *'Tada je u tijeku bila velika rasprava na koji ćemo način ući u reformu. Govorili smo da treba mijenjati model i odlučili se za onaj 4+1. Ako me pitate zašto, ne mogu vam sa sigurnošću reći. Vjerojatno je jedan od razloga bio i dugo studiranje studenata pa smo se nadali da će sustav 4+1 utjecati na bolju prohodnost. Sada imamo master studije koji traju jednu godinu, i to je jako problematično, a radi nam probleme i u organizaciji mobilnosti'*. Također, profesor Fernández Iglesias govori o neprepoznatljivosti diplomskih (master) studija među studentima u Španjolskoj: *'Studenti žele završiti samo preddiplomski studij jer je takva prije bila kultura visokoga obrazovanja u Španjolskoj. Istina je da studenti ne razumiju zašto bi išli na tu dodatnu jednu master godinu, na studij koji je puno skuplji od preddiplomskog studija. Studentima se model 4+1 čini dobar jer tako imaju osjećaj da su duže studirali, i da nakon četiri godine mogu naći posao u javnoj službi.'* Direktorica za sveučilišni sustav u regionalnom Ministarstvu ekonomije i znanja u Sevilli profesorica Dolores Ferre Cano u intervjuu se također, u kontekstu provedbe Bolonjskog procesa, osvrće na model studiranja i prepoznaje ga vrlo važnom promjenom. *'Nitko s pouzdanjem ne može reći zašto se*

Španjolska odlučila za model 4+1. Jedan od razloga sigurno je vezan i uz činjenicu da Latinska Amerika ima sustav 4+2 pa je model 4+1 ipak bliži tom sustavu. Također, vjerojatno je jedan od razloga činjenica da Španjolska nema tradiciju master studija i da su svi očekivali da će oni biti skuplji od školarina koje se plaćaju na prvoj razini studija. Broj studenata koji se u Andaluziji upisuju na master studije vrlo je nizak, riječ je o otprilike 10% onih koji završe preddiplomske studije. Razloge takvih pokazatelja moguće je vezivati uz činjenicu da u Španjolskoj nemamo tradiciju ovih studija, pa tako niti u Andaluziji. No mislim da cijena master studija nije problem'. Profesorica Ferre Cano ovaj aspekt Bolonjskog procesa snažno povezuje s utjecajem krize. U intervjuu ističe kako je *'kriza puno toga promijenila, puno se studenata odlučilo studirati jer nisu imali posao, a upis studenata na master studije dodatno je doživio pad. Čini mi se da se utjecaj krize najbolje i vidi na razini master studija – obitelji nemaju novca da pomognu studentima, a stipendije ionako niti prije nisu bile previše izdašne. Mnogi mladi ljudi odlaze u inozemstvo jer ne mogu naći posao. Mnogi poslodavci kažu da su radnici u Španjolskoj prekvalificirani, ali ja ne mislim da je to tako. Sada imamo mlade ljude koji su u okviru programa Erasmus bili u inozemstvu tijekom studija, imaju veća znanja i kompetencije kada izađu sa sveučilišta nego je to bilo prije. Čini mi se da ovo poslodavci govore samo zbog toga da bi radnike mogli manje plaćati.'*

Prilagodba Bolonjskom procesu niti u Švicarskoj nije bila jednostavna niti laka. I sustav VO-a u ovoj državi bio je znatno različit u odnosu na prijašnji. Ipak, kako ističe prorektor za istraživanje i međunarodne odnose Sveučilišta u Lausanni profesor François Bussy *'Bolonjski je proces donio revolucionarne promjene u odnosu na predbolonjski sustav, najviše u području strukture studija. Još imamo neke programe koji nisu u potpunosti prilagođeni, ali na tome se radi.'* Ipak, relativnu uspješnost u implementaciji Bolonjskog procesa u Švicarskoj prije svega vezuje uz nacionalni kontekst i administrativnu tradiciju, te ističe: *'neke su države potpisale Bolonjsku deklaraciju i time se obvezale provesti bolonjsku reformu, a da pritom nisu to odmah mislile i provesti u svim područjima. Švicarci su drugačiji, mi kada nešto potpišemo, kada se obvežemo, onda to i mislimo i želimo provesti. To je dio naše tradicije, našeg konteksta, zato nekada naš sustav smatraju 'preuređenim' sustavom.'* Kao posebno važna i uspješna područja Bolonjske reforme ističe mobilnost i područje internacionalizacije, kao i samu činjenicu da je pokretanjem promjena u području VO-a na europskoj razini svima dana mogućnost da se značajno usmjere i na druge sredine (*'nije dovoljno biti okrenut samo domaćim studentima i istraživačima')* te da se dodatno internacionalizira istraživačko okruženje, koje je i u trenutku pokretanja Bolonjskog procesa u Švicarskoj već bilo dosta internacionalno. No istovremeno

kaže i da je *'bilo jako teško i izazovno neke aspekte Bolonjskog procesa uskladiti u relativnom kratkom roku. Na primjer, bilo je zahtjevno odrediti pravila i kriterije ulaska studenata na diplomske studije'*. Ipak, svi dužnosnici intervjuirani u Švicarskoj govore o jako lošim posljedicama koje je isključivanje Švicarske iz programa Erasmus+ i *Horizon 2020* imalo na cijeli VO sustav i VO institucije. Posebno nezadovoljstvo zbog nesudjelovanja u programu Erasmus+ iskazuju predstavnici sveučilišta jer iako je ovaj program zamijenjen nacionalnim programom *Swiss-European Mobility Programme (SEMP),* koji je usmjeren na mobilnost, VO institucije izgubile su mogućnosti korištenja KA aktivnosti u okviru programa Erasmus+ (npr. organizacija različitih međunarodnih radionica, pokretanje zajedničkih studijskih programa s partnerima, i sl.), što smatraju jako lošim. Uvidi iz intervjua s predstavnicima Švicarske Rektorske konferencije (Swissuniversities) govore o naporima koji se ulažu u lobiranje da se Švicarska vrati u program Erasmus+ u sljedećem razdoblju. Znanstvena savjetnica u Državnom sekretarijatu za obrazovanje, istraživanje i inovacije u Bernu Suzanne M. Monnier tijekom intervjua pak govori da je Bolonjski proces u Švicarskoj pozitivno utjecao na procese harmoniziranja nacionalnog sustava VO-a s odrednicama kreiranim na europskoj razini, te da je imao pozitivne efekte na daljnji razvoj suradnje s drugim državama i VO institucijama. Istovremeno, posebno važnim ocjenjuje i uspostavljanje sustava prepoznavanja i priznavanja kvalifikacija na europskoj razini. *'Mislim da je sada sve transparentnije, lakše je surađivati.'* Također, Monnier kaže kako je Švicarska mala zemlja s malo prirodnih resursa. *'Znanost i visoko obrazovanje stoga smatramo jednim od naših najvažnijih resursa i ulažemo napore kako bi naš sustav bio privlačan strancima. Stoga smo snažno usmjereni na stalno poboljšanje kvalitete, izvrsnosti i suradnje, naša se sveučilišta i VO institucije trude biti mjesta na kojima se strani studenti i istraživači osjećaju dobrodošlima. Želimo privući najbolje talente iz cijeloga svijeta, povezati se s vodećim institucijama globalno. Cijeli je sustav usmjeren prema ovim ciljevima, a u svemu tome, vidljivi su i pozitivni efekti Bolonjskog procesa u nekim područjima, posebno u internacionalizaciji i u istraživanju.'*

Tablica 30: Pregled uvida o karakteristikama nacionalnih razina (Austrija, Švicarska, Španjolska) u području visokoga obrazovanja na temelju analize provedene komparacijom triju studija slučaja

KARA-KTERI-STIKE	AUSTRIJA	ŠVICARSKA	ŠPANJOLSKA
Uloga države u politici VO-a na nacionalnoj razini	- u Austriji djeluje ukupno 70 sveučilišta (javna sveučilišta - sveobuhvatna, medicinska i sveučilišta u području umjetnosti = 22[1]; Tehnička sveučilišta (Universities of Applied Sciences) = 21; Sveučilišne visoke škole za obrazovanje nastavnika (University Colleagues of Teacher Education) = 14; privatna sveučilišta =13) _ <u>Zakon</u> - *Universities Act* (2002) donio veliku razinu samostalnosti javnim sveučilištima <u>Financiranje</u> – rektori javnih sveučilišta pregovaraju s ministrom i federalnim Ministarstvom znanosti, istraživanja i ekonomije o trogodišnjim programskim ugovorima na temelju Razvojnoga plana - javna se sveučilišta uglavnom financiraju javnim sredstvima – Austrija na državnoj razini ulaže u istraživanje i razvoj 3,07% BDP-a = 10,74 milijardi eura <u>Zapošljavanje i ljudski resursi</u> – politiku zapošljavanja na javnim sveučilištima vode rektori (prije donošenje *Universities Acta*, politiku zapošljavanja i imenovanja na profesorske pozicije vodilo resorno Ministarstvo) - UTJECAJ KRIZE na financiranje i ljudske resurse – država nije smanjila proračun za sveučilišta, VO i istraživanje - nije ostvaren rast kako je planirano ali utjecaj krize nije 'amortiziran' na stavci proračuna za sustav znanosti i VO-a	- sustav visokog obrazovanja u Švicarskoj sastoji se od nekoliko tipova VO institucija: 2 federalna tehnološka instituta (ETH Zürich i EPFL Lausanne); 10 kantonalnih sveučilišta, 9 tehnoloških sveučilišta (od čega 7 javnih i 2 privatna); 14 sveučilišta za obrazovanje učitelja (UTEs); VO institucija u području glazbe i umjetnosti, te institucija koja su usmjerene na profesionalno (stručno) obrazovanje, a dio su švicarskog tercijarnog sustava obrazovanja - <u>Zakon</u> – *Federal Act on Funding and Coordination of Swiss Higher Education Sector (Higher Education Act HEdA)* usvojen 30. rujna 2011., a stupio na snagu 1. siječnja 2015. - novi Zakon objedinio pravnu regulativu za švicarski VO sustav te propisao stvaranje zajedničkih tijela Federacije i kantona u svrhu kreiranja prioriteta i planiranja financijskih ulaganja u VO (npr. Swiss Conference of Higher Education Institutions – EDK, koji čine Vijeće za visoko obrazovanje i Plenarna skupština) - novi Zakon predviđa i olakšavanje mobilnosti između različitih tipova VO institucija <u>Financiranje</u> – sveučilišta novac za svoje djelovanje dobivaju u najvećoj mjeri od kantona kojem pripadaju (oko 57%), zatim od Konfederacije (oko 23%; iako se i taj dio financija za sveučilišta kanalizira kroz kantone, odluku o razini financiranja sveučilišta donosi Parlament u Bernu); te oko 20% sredstva iz drugih izvora (samostalno) - pregovori o financiranju iz federalnih izvora u ingerenciji kantona, ne sveučilišta (gleda se broj studenata pojedinog sveučilišta, posebni indikatori, i sl.) - sredstva koja kantonalna sveučilišta i tehnološka sveučilišta dobivaju od Konfederacije u razdoblju od 2017.-2020. dodjeljuju se kroz tri glavna instrumenta: osnovna davanja (poučavanje i istraživanje); investicijska sredstva za održavanje kampusa i zgrada; kompetitivni dio - sredstva za inovativne i projekte suradnje od nacionalne važnosti (natječaji i pozivi) <u>Zapošljavanje i ljudski resursi</u> - autonomija sveučilišta (odluke o zapošljavanju profesora seniora i administrativnih zaposlenika, napredovanjima i visini plaća u ingerenciji rektora (ipak, većina sveučilišta visinu plaća usklađuje s kantonalnim vlastima, iako to nije zakonski propisano) - UTJECAJ KRIZE – nema	- u Španjolskoj djeluje ukupno 76 sveučilišta (javnih = 50; privatnih = 26); u Andaluziji = 10 javnih, 1 privatno sveučilište - <u>Zakon</u> – nacionalni sveučilišni sustav u Španjolskoj reguliran Organskim zakonom 4/2007; na regionalnoj razini u Andaluziji kroz *Andalusian Universities Act* (2003; njime je osnovano i Sveučilišno vijeće Andaluzije) <u>Financiranje</u> – oko 30% ukupnog financiranja VO-a u Andaluziji temelji se na rezultatima sveučilišta (sva sveučilišta imaju iste, zajedničke ciljeve koji se definiraju u dogovoru s regionalnim Ministarstvom, ali svako od njih određuje svoju dinamiku njihovog ispunjavanja), a monitoring se provodi putem indikatora u trima područjima: obrazovanje, istraživanje i inovacije - sveučilišta s regionalnim Ministarstvom sklapaju jednogodišnje ugovore i imaju veliku razinu autonomije u trošenju dobivenih javnih sredstava <u>Zapošljavanje i ljudski resursi</u> – vodstvo sveučilišta može zaposliti/angažirati samo profesore seniore među kandidatima koji su već akreditirani od strane vlasti, u skladu sa zakonom - veći dio zaposlenika ima status javnih službenika (na UGR njih 2044 od ukupno 3559 u znanstveno-nastavnom zvanju, od čega 614 profesora i 1430 predavača; njih 973 od ukupno 2121 zaposlenih u administraciji, pri čemu 9 osoba, prema podacima za 2016., ima status privremenih zaposlenika) - UTJECAJ KRIZE – uslijed krize, proračun sveučilišta znatno je smanjen, što se prvenstveno vidi u području financiranja istraživačkog rada (manje novca za projekte, manje mjesta za doktorande, manje novca za konferencije, i sl.) - mnogi studenti morali su početi raditi tijekom studija - zbog visoke stope nezaposlenosti, studenti nakon završenog studija (preddiplomskog) teško pronalaze posao, neki odlaze u inozemstvo - upisi na diplomske studije puno manji u odnosu na preddiplomske (visoke školarine na master studijima; zbog povijesnih razlika španjolskog VO sustava u odnosu na bolonjski, mnogi poslodavci ne prepoznaju diplome na master razini)

Tablica 30 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 30:

KARAKTERISTIKE	AUSTRIJA	ŠVICARSKA	ŠPANJOLSKA
Prilagodba odrednicama politike VO-a na europskoj razini	- Austrija potpisala *Bolonjsku deklaraciju* i pristupila provedbi Bolonjskog procesa 1999. (prvi val) - postupna provedba Bolonjskog procesa (npr. proces prelaska na bolonjske studijske programe ovisno o području i sveučilištu gradualno) - Austrija članica programa Erasmus od 1992.	- Švicarska potpisala *Bolonjsku deklaraciju* i pristupila provedbi Bolonjskog procesa 1999. (prvi val) - postupna provedba Bolonjskog procesa - reorganizacija dotadašnjih studijskih programa značajna promjena u odnosu na značajke sustava VO-a u Švicarskoj - Švicarska je ušla u program Erasmus 1992.; nakon što su stanovnici Švicarske na referendumu u veljači 2014. odlučili o uvođenju kvota za strance, EU je odlučila suspendirati švicarsko sudjelovanje u svim akademskim i istraživačkim programima mobilnosti – *Horizon 2020* i Erasmus - Švicarska se na kraju vratila u program *Horizon 2020,* i to kao puna članica, ali se u program Erasmus+ nije – nezadovoljstvo akademske zajednice	- Španjolska potpisala *Bolonjsku deklaraciju* i pristupila provedbi Bolonjskoga procesa 1999. (prvi val) - postupna provedba Bolonjskog procesa - značajne promjene u odnosu na značajke nacionalnog VO sustava (npr. prelazak na sustav bolonjskih studija prema modelu 4+1 i danas izaziva oprečna mišljenja u akademskoj zajednici i javnosti; iako je smanjila do tada značajni postotak *drop-outa,* nova struktura studija negativno se odrazila na broj studenata koji se upisuju na master (diplomske) studije) - Španjolska pristupila programu Erasmus 1987. (jedna je od najpoželjnijih europskih zemalja za dolaznu mobilnost studenata)
Politika VO-a u odnosu na druga *policy* područja	- federalno Ministarstvo znanosti, istraživanja i ekonomije vodi politiku VO-a i istraživanja u Austriji - uz ovo Ministarstvo, u kreiranju i provođenju VO politika važnu ulogu imaju i federalno Ministarstvo transporta, inovacija i tehnologije (za primijenjena istraživanja) i federalno Ministarstvo obrazovanja (zaduženo za osnovno i srednjoškolsko obrazovanje, ali pokriva i sveučilišne visoke škole za obrazovanje nastavnika) - 3 agencije (FWF, FFG, OeAD) i 2 savjetodavna tijela na državnoj razini (Austrian Council for Research and Technology Development; Austrian Science Board)	- u skladu s Federalnim ustavom (članak 63a), Konfederacija i kantoni zajednički su odgovorni za VO u Švicarskoj - vođenje politike VO-a podijeljeno na nekoliko agencija i tijela, kako na federalnoj, tako i na kantonalnoj razini: glavno tijelo je Državni sekretarijat za obrazovanje, istraživanje i inovacije SERI *(State Secretariat for Education, Research and Innovation),* koji je dio Federalnog odjela za ekonomska pitanja, obrazovanje i istraživanje EAER *(Federal Department of Economic Affairs, Education and Research);* slijedi Švicarska konferencija kantonalnih ministara obrazovanja EDK *(Swiss Conference of Higher Education Institutions),* koju čini Vijeće za visoko obrazovanje *(Higher Education Council)* i Plenarna skupština *(Plenary Anssembly)* → kantonalna sveučilišta najviše su okrenuta razgovorima i dogovorima s kantonalnim vlastima	- Ustavom iz 1978. vlast je u Kraljevini Španjolskoj decentralizirana, a država je teritorijalno podijeljena na 17 autonomnih zajednica i 2 autonomna grada (Melilla i Ceuta) - Autonomna zajednica Andaluzija (Junta de Andalucía) kao regionalna Vlada zadužena je za upravljanje sustavom VO-a i sustavom sveučilišta preko svoga regionalnog ministarstva (UGR spada pod Andaluziju) - Opća uprava za sveučilišta (Dirección General de Universidades) trenutno je dio regionalnog Ministarstva ekonomije i znanja (Consejería de Economía y Conocimiento) - federalno Ministarstvo obrazovanja, kulture i sporta u Madridu zaduženo je za koordinaciju i monitoring sveučilišta
Nacionalna politika internacionalizacije u području VO-a	- na nacionalnoj razini ne postoji jedna zajednička strategija internacionalizacije u području VO-a, ali postoji dokument *Beyond Europe - Die Internationalisierung Österreichs in Forschung, Technologie und Innovation über Europa hinaus,* koji se bavi razvojem austrijskoga VO-a unutar EU i izvan Europe - u tijeku rad na dokumentu *Mobility Startegy in Austria* - podaci iz intervjua govore da sveučilišta smatraju kako je najbolje da samostalno vode svoju politiku internacionalizacije - internacionalizacija kao područje važan dio programskog pregovaranja na nacionalnoj razini - vlasti na nacionalnoj razini generalno su manje zainteresirane za institucionalne liste, a puno više za rangiranje pojedinih područja unutar pojedinih sveučilišta (npr. QS rangiranje) - iako postoji svjesnost o problematičnosti indikatora i načina mjerenja, rangiranja su zastupljena u nacionalnom dokumentu *Plan A,* u kojem se iznosi da bi u sljedećem	- na federalnoj razini 2010. donesen dokument *Switzerland's International Strategy for education, research and innovation* - glavna ideja: daljnji razvoj međunarodno prepoznatog, konkurentnog obrazovnog, istraživačkog i inovacijskog sustava - glavni naglasci: povezivanje internacionalnih aktivnosti, inicijativa i ciljeva kroz cijelu vertikalu – obrazovanje, istraživanje i inovacije; Švicarska kao zemlja tzv. ERI područja s instrumentima međunarodne suradnje za poticanje izvrsnosti - dva glavna cilja: nastavak sudjelovanja Švicarske u međunarodnim programima i mrežama; uspostavljanje strateških partnerstva u području ljudskih kapitala i mobilnosti s ciljem održavanja i unapređenja kompetitivne pozicije zemlje - tri prioriteta: jačanje i širenje sudjelovanja i članstva u međunarodnim mrežama; poticanje izvoza obrazovanja i uvoza talenata kako bi se pojačala pozicija Švicarske kao glavnog igrača u obrazovanju, istraživanju i inovacijama; međunarodni sustav prepoznavanja i priznavanja kvalifikacija kao jedno od ključnih područja	- Federalno Ministarstvo obrazovanja, kulture i sporta donijelo je u listopadu 2015. *Strategy for the Internationalisation of Spanish Universities 2015 – 2020* - kompetitivnost je značajno istaknuta u Strategiji iako prema uvidima iz intervjua kompetitivnost nije dio španjolskog kulturalnog konteksta kao u nekim drugim europskim zemljama - na regionalnoj razini internacionalizacija se dosta snažno prvenstveno vezuje uz mobilnost - na razini Andaluzije, UGR je posebno prepoznat kao sveučilište koje najsnažnije radi na aktivnostima i inicijativama u području internacionalizacije i ostvaruje visoke rezultate mobilnosti - prednost (prema mišljenju većine sugovornika) – španjolski je drugi globalno govoreni jezik - Federalno Ministarstvo ne koristi rezultate rangiranja u kreiranju politike VO-a na nacionalnoj razini, no rangiranja se značajno koriste na regionalnoj razini, prvenstveno kao promidžbeni alat jer vlasti na regionalnoj razini znaju da podatke o rezultatima rangiranja posebno prate njihovi partneri u Latinskoj Americi

Tablica 30 nastavlja se na sljedećoj stranici:

Nastavak Tablice 30:			
KARA-KTERI-STIKE	**AUSTRIJA**	**ŠVICARSKA**	**ŠPANJOLSKA**
Nacio-nalna politika interna-cionali-zacije u podru-čju VO-a (nasta-vak)	razdoblju tri austrijska javna sveučilišta trebala ući na listu top 100 svjetskih sveučilišta, ali bez preciziranja institucija koje bi trebale ostvariti ovaj cilj	profesionalnog obrazovanja *(professional training)* prema VO-u; poticanje međunarodne prepoznatljivosti - rezultati i prilagodljivost ekonomije temeljene na znanju traže brzu prilagodljivost VO-a na globalne izazove i razvoj ekonomije - rangiranja se nacionalnoj razini koriste se kao promidžbeni alat koji oslikava atraktivnost švicarskog VO i istraživačkog sustava	

Uvidom u podatke dobivene komparacijom triju nacionalnih sustava visokoga obrazovanja, te na temelju rezultata analize koji su predstavljeni u prethodnom dijelu rasprave, **moguće je zaključiti kako je tvrdnja da je 'različitosti između pojedinih nacionalnih (i subnacionalnih) politika moguće vezivati sa značajem konteksta' dokazana.**

Također, **uvidi iz tablica 30 i 31 donose podatke koji upućuju i da je ove različitosti u kontekstima moguće vezivati uz 'sam odabir različitih strateških odrednica internacionalizacije sveučilišta'**, što je vidljivo i iz dijela rasprave u kojem su predstavljeni uvidi o trima sveučilišnim strategijama u ovom području.

Stoga je, zaključno u ovom dijelu rasprave, još nužno obrazložiti može li se na temelju uvida iz komparativnog istraživanja provedenog putem istraživačkog modela potvrditi hipoteza kojom se tvrdilo da **'razlike između nacionalnih konteksta i načina na koji države upravljaju ekonomskom i financijskom krizom utječu na razlike u strategijama internacionalizacije pojedinih javnih europskih sveučilišta'.** Pritom se smatralo da **nacionalni kontekst obuhvaća različitosti u tradiciji, kulturi i povijesnoj ulozi države** koje utječu na razlike u nacionalnim strategijama internacionalizacije i strategijama koje u ovom području razvijaju javna sveučilišta.

Uvidi iz tablica 30 i 31 pokazali su se korisnima za analizu postavljene hipoteze u okviru ovog doktorskog rada. Analizom je utvrđeno kako u dvjema promatranim državama postoji strategija internacionalizacije u području visokoga obrazovanja na nacionalnoj razini (Švicarska i Španjolska), dok u Austriji ne postoji. Istovremeno je u ovoj državi na nacionalnoj razini donesen dokument *Beyond Europe - Die Internationalisierung Österreichs in Forschung, Technologie und Innovation über Europa hinaus*, koji se bavi razvojem austrijskoga VO-a unutar EU i izvan Europe.

I dok je u Austriji, prema uvidima iz intervjua, sveučilištima ostavljena sloboda da samostalno donose odluke o razvoju područja internacionalizacije te aktivnostima i inicijativama koje pokreću, u Španjolskoj se na regionalnoj razini (posebno u Andaluziji) internacionalizacija prvenstveno snažno vezuje uz programe mobilnosti, odnosno uz program Erasmus+. S druge strane, glavni je cilj nacionalne strategije u ovom području u Švicarskoj daljnji razvoj međunarodno prepoznatog, konkurentnog obrazovnog, istraživačkog i inovacijskog sustava, pri čemu se posebno ističe važnost nastavka sudjelovanja Švicarske u međunarodnim programima i mrežama te uspostavljanje strateških partnerstva u području ljudskih kapitala i mobilnosti s ciljem održavanja i unapređenja kompetitivne pozicije cijele zemlje.

Kada je tijekom intervjua govorio o posebnim strateškim odrednicama strategije internacionalizacije Sveučilišta u Beču, prorektor Heinz Faßmann izjavio je kako *'sva dobra sveučilišta svoje strategije u ovom području vjerojatno grade oko sličnih elemenata'*. Slično se može zaključiti i o strateškim dokumentima koji su doneseni na nacionalnoj razini ili pak sličnim dokumentima o internacionalizaciji u visokom obrazovanju koje su usvojile regionalne vlasti. Uvidi iz intervjua stoga su se pokazali izuzetno korisnima u detektiranju nekih specifičnosti koje se mogu smatrati važnim obilježjima konteksta i karakteristikama koje predstavljaju preduvjete za provedbu specifičnih aktivnosti u području internacionalizacije.

Analizom je utvrđeno kako sve tri države posebno važnim elementom područja internacionalizacije smatraju privlačenje najboljih talenata, te u tom smislu, korištenje svojih komparativnih prednosti u aktivnostima i inicijativama koje su vezane uz ovaj strateški cilj. Ipak, iz intervjua je vidljivo da su, unatoč želji ostvarivanja suradnje s najboljim VO institucijama globalno (najviše s onima iz Sjeverne Amerike te iz visoko razvijenih azijskih država kao što su npr. Kina i Japan), tri države, ali i tri analizirana sveučilišta, snažno okrenuta specifičnim državama koje su im povijesno bliske. Tako je npr. u Austriji i na SuB vidljiva posebna usmjerenost na države iz srednje i istočne Europe s kojima Austriju veže zajednička povijest i tradicija. Španjolske VO institucije i sama strategija na nacionalnoj razini u području internacionalizacije posebno su pak usmjereni na države Latinske Amerike, zemlje Mediterana i Sjever Afrike, s kojima postoje povijesne veze. Nasuprot tomu, Švicarska pokušava kroz diplomatsku djelatnost i *soft-power* koncept snažno promovirati i povezati švicarske znanstvene i VO institucije s najizvrsnijim sličnim institucijama u svijetu kroz mrežu *Swissnex network* (za sada u SAD-u, Kini, Indiji i Brazilu). Ipak, kada se promatra razina UniL, tada je posebnu usmjerenost na specifične VO institucije i države moguće pronaći kroz analizu samog koncepta

privilegiranih partnerstava (za sada ih UniL ima tri, pri čemu su dva među njima francuska sveučilišta) i posebnu bliskost i povezanost francuske regije u Švicarskoj (kojoj pripada Vaud) s Francuskom.

Ispitanici u intervjuima na razini sveučilišta komparativnim prednostima smatraju i uvjete života u gradu u kojem sveučilište djeluje, pritom ističući ponešto drugačije karakteristike. I dok intervjuirane osobe na SuB i Austriji govore o Beču kao kozmopolitskom, modernom gradu, dobro prometno povezanom s ostatkom Europe i svijeta, u razgovorima se često kao komparativne prednosti ističu kvaliteta austrijskih VO institucija, posebno SuB, te karakteristike Beča (*'grad kulture i umjetnosti'; 'grad ugodan za život'; 'grad koji je otvoren prema strancima i poštuje njihovu tradicijsku i jezičnu raznolikost'*, i sl.). Nerijetko, neki ispitanici govore i o povijesnoj ulozi Beča, ističući kako je on oduvijek istočnim državama predstavljao *'vrata prema Zapadu'* i imao kozmopolitski karakter.

Ispitanici u Španjolskoj i na UGR-u prvenstveno govore o kvaliteti i dobrim uvjetima života u ovoj zemlji. Važnom komparativnom prednošću smatraju i dobru kvalitetu VO institucija i cijelog sustava VO-a, ali i činjenicu da je život u Španjolskoj za strance jeftin te da su školarine (posebno u Andaluziji) niske na preddiplomskoj i doktorskoj razini. Uz to, predstavnici UGR-a ističu kako je Granada danas okrenuta studentima, otvorena multikulturalizmu i strancima. Koliku to različitost predstavlja za Granadu, u odnosu na situaciju od prije nekoliko desetljeća, oslikava sljedeća izjava*: 'Internacionalizacija je realnost. U pedesetima je bilo čudo vidjeti npr. Francuza u nekim manjim selima u okolici Granade, bilo je to kao da vidiš osobu s Marsa. Danas su zbog mobilnosti stranci posvuda, a naši studenti i profesori putuju po Europi i svijetu. To je učinio Erasmus – omogućio nam je da se lakše razvijamo kroz mobilnost'*. Ova izjava potvrđuje uvid prema kojem je Španjolska, u odnosu na druge dvije promatrane države i sveučilišta, u području internacionalizacije izrazito okrenuta mobilnosti kroz program Erasmus+. Također, podaci iz intervjua govore da se duga tradicija sveučilišnog obrazovanja u Španjolskoj također smatra komparativnom prednošću, kao i tradicija i povijest pojedinih španjolskih regija te države u cjelini.

Suprotno ovim uvidima, prema uvidima iz intervjua, koncept internacionalizacije u Švicarskoj među predstavnicima UniL i institucijama švicarskog sustava VO-a, više je usmjeren na neka 'moderna' obilježja. Tako npr. uvidi iz intervjua govore o važnosti obilježja same današnje države (*'sigurna, stabilna i neutralna država s konsenzualnim političkim životom'; 'država s dobrom geografskom pozicijom i ugodnom klimom te svim predispozicijama za ugodan život'*, i sl.). Važna komparativna prednost švicarskog VO sustava nalazi se, prema

mišljenjima ispitanika, i u dobroj kvaliteti VO-a i istraživanja, njihovoj visokoj internacionaliziranosti, visokim ulaganjima i povezanosti VO sustava s gospodarstvom te velikim brojem stranaca koji žive u Švicarskoj.

S obzirom na činjenicu da se nacionalni kontekst u hipotezi vezivao uz različitosti u tradiciji, kulturi i povijesnoj ulozi države, zbog čega je u analizi trebalo provjeriti je li moguće utvrditi poveznice između specifičnih strateških odrednica (niša) internacionalizacije u ovom području na SuB s tradicijom i politikom Austro-Ugarske Monarhije, na UniL s politikom neutralnosti, a na UGR sa španjolskom kolonijalnom tradicijom i politikom kolonijalizma, na temelju analize ne može se reći da je ovakva izravna poveznica u službenim dokumentima utvrđena.

Ipak, kroz intervjue i boravak u trima sveučilišnim sredinama, utvrđeno je da je specifične strateške odrednice internacionalizacije moguće vezivati uz pojedine karakteristike koje se mogu smatrati povijesnim, kulturalnim i tradicijskim 'ostacima' ili tekovinama spomenutih koncepata, koji su danas, pretvoreni u nova, suvremena obilježja, ipak prisutni u samoj srži triju sveučilišta.

U tom smislu, u kontekstu analize sveučilišne strategije internacionalizacije na SuB, takvim tekovinama mogu se smatrati sljedeća obilježja: multinacionalnost, multilingualnost, otvorenost prema strancima, tolerancija različitosti drugih tradicija, kultura i drugih specifičnih obilježja, posebna usmjerenost na države srednje i istoče Europe s obzirom na povijesnu povezanost s ovim područjem, te privlačenje najboljih talenata (posebno iz ovog geografskog područja, na temelju povijesnih veza, te često na temelju posebnih sporazuma). Nadalje, u kontekstu analize sveučilišne strategije internacionalizacije na UniL, takvim se tekovinama mogu smatrati sljedeća obilježja: dugogodišnja stabilnost države koja posljedično nosi blagostanje, visoka razvijenost i razina financiranja VO i istraživačkog sustava, međunarodna prepoznatljivost u području medijacije, posredovanja i diplomacije, višejezičnost, multikulturalnost, velika zastupljenost stranaca u općoj populaciji, privlačenje najboljih talenata (ali ne kao svrha samoj sebi). Zaključno, u kontekstu analize sveučilišne strategije internacionalizacije na UGR-u, takvim se tekovinama mogu smatrati sljedeća obilježja: privlačenje talenata u kontekstu vlastite tradicije i kulture te izvoza obrazovanja kroz opće širenje utjecaja španjolskog jezika i kulture, posebna usmjerenost na Latinsku Ameriku, kampusi na afričkom kontinentu u Melilli i Ceuti (dva autonomna španjolska grada u Sjevernoj Africi).

Tablica 31: Pregled uvida o efektima djelovanja nacionalnih faktora na razine triju analiziranih sveučilišta (Beč, Lausanne, Granada) na temelju komparacije triju studija slučaja

FAK-TORI	Sveučilište u Beču	Sveučilište u Lausanni	Sveučilište u Granadi
Tradi-cija, kultu-ra i povije-sna uloga države	→ tradicija i politika Austro-Ugarske Monarhije - dvojna monarhija - dva područja uprave: austrijska i mađarska - višenacionalna država - višejezičnost - obuhvaćala velik dio središnje, istočne i jugoistočne Europe - → u kontekstu analize sveučilišne strategije internacionalizacije: višenacionalnost, multilingualnost, otvorenost prema strancima uz toleranciju različitosti, tradicije i specifičnih obilježja stranaca	→ politika neutralnosti - druga najstarija država koja primjenjuje politiku neutralnosti (neutralnost već više od 500 godina) - nije članica EU – posebni odnosi, ali u Schengenu (od 2008.) - članica UN-a (od 2002.) - federalna država, direktna demokracija, referendumsko izražavanje volje građana - višejezičnost – Švicarska objedinjava njemačku, francusku, talijansku i retromansku lingvističku zajednicu - jedna od vodećih država u postupcima medijacije, pregovaranja i diplomatske aktivnosti - sjedište brojnih međunarodnih organizacija - → u kontekstu analize sveučilišne strategije internacionalizacije: dugogodišnja stabilnost države koja posljedično nosi blagostanje te visoku razvijenost i razinu financiranja VO i istraživačkog sustava, međunarodna prepoznatljivost u području medijacije, posredovanja i diplomacije, višejezičnost (četiri službena jezika), multikulturalnost (četiri regije), velik broj stranaca	→ kolonijalna tradicija i politika kolonijalizma - Španjolska kao velika kolonijalna sila - širenje španjolskog jezika i kulture u kolonijama - uspon Španjolske kao kolonijalne sile završio u 19. stoljeću - Melilla i Ceuta – dva autonomna grada u Sjevernoj Africi (kulturalno i etničko raskrižje, kulturalni miks – stapanje različitih nacija, religija, tradicija i jezika; danas područja s visokim brojem mingranata, složenom geopolitičkom pozicijom i otvorenim pitanjima s Marokom) - i dalje u sastavu Španjolske, a time i teritorij EU-a – dva kampusa UGR-a u Melilli i Ceuti - → u kontekstu analize sveučilišne strategije internacionalizacije: privlačenje talenata (studenti i profesori) ali u kontekstu vlastite tradicije i kulture te izvoza obrazovanja, opće širenje utjecaja španjolskog jezika i kulture, posebna usmjerenost na Latinsku Ameriku, kampusi na afričkom kontinentu u Melilli i Ceuti
Te-meljna para-digma VO-a	→ obrazovanje kao javno dobro (kada se gledaju iznosi školarina) - *free-access* politika upisa u I. godinu preddiplomskih studija - primarno javno financiranje sveučilišta na temelju trogodišnjih programskih ugovora - federalno Ministarstvo znanosti, istraživanja i ekonomije smatra da prevelik broj studenta studira na sveučilišnim studijima (80%) u odnosu na stručne studije (20%) i da bi taj omjer trebalo promijeniti - → utjecaj financijske i ekonomske krize nije donio smanjenje ulaganja u sustav VO-a i financiranje javnih sveučilišta (pa i SuB)	→ obrazovanje kao javno dobro - *free-access* politika upisa u I. godinu preddiplomskih studija - školarina na UniL iznosi 580 CHF za jedan semestar, ali visoki troškovi života (oko 1.950 CHF) - primarno javno financiranje (kanton Vaud, federalna sredstva) - sustav VO-a temelji se na istraživanjima i razvoju tehnologije (primijenjena i/ili fundamentalna istraživanja) te na dualnosti i vrlo bliskoj suradnji između pojedinih VO institucija, velikih tvrtki i gospodarstva, te potrebama tržišta rada i ekonomskog sektora - visoka razina kompetitivnosti u području istraživanja - → utjecaj financijske i ekonomske krize nije se odrazio na sustav financiranja UniL, niti je kanton Vaud prolazio kroz značajniji utjecaj zadnje međunarodne financijske i ekonomske krize	→ obrazovanje kao javno dobro - kvote za upis studenata u I. godinu preddiplomskoga studija sveučilišta dogovaraju s regionalnim vlastima (iako postoje dodatni ispiti koje provode sveučilišta, a dio su cjelokupne upisne politike koja se dogovara na regionalnoj razini, VO široko dostupno) - primarno javno financiranje (Autonomna zajednica Andaluzija, nacionalna razina) - niske školarine na preddiplomskim studijima (posebno u Andaluziji) - niska razina upisa na master studije (visoke školarine, neprepoznavanje master kvalifikacija na tržištu rada) - → vrlo velik utjecaj financijske i ekonomske krize – manje javnog novca za sveučilišta, manje zapošljavanja → visoka stopa nezaposlenosti, nema jasne poveznice između potreba tržišta rada i VO sustava
Politi-čko i terito-rijalno ustroj-beno uređe-nje države	- država u srednjoj Europi - 8.711.770 stanovnika (2016.) - 83.872,1 km^2 - članica EU od 1995. (četvrto proširenje) - centralizirani model VO-a (programsko pregovaranje sveučilišta s resornim Ministarstvom) - u Beču djeluje čak 10 javnih VO institucija - SuB – status nacionalnog sveučilišta (u promidžbi; u stvarnosti se na nacionalnoj razini ne doživljava na taj način)	- država u srednjoj Europi - 8.179.294 stanovnika (2016.) - 41.285 km^2 - nije članica EU (građani na referendumima 1992. i 2001. odbili ući u EU) - 20 kantona i 6 polukantona - 4 regije - Vaud – najveći i najnapučeniji kanton u zapadnoj Švicarskoj (746.300 stanovnika/9.2% ukupne švicarske populacije; 3.212 km^2) - decentralizirani model VO-a - glavnu odgovornost za kantonalna sveučilišta imaju kantoni (jednogodišnji ugovori između UniL i Vauda), dok Državni sekretarijat za obrazovanje, istraživanje i inovacije (SERI) u Bernu zajedno s drugim tijelima na federalnoj razini koordiniraju sustav - regionalizam - decentralizacija	- država u jugozapadnoj Europi, koja zauzima veći dio Pirinejskog poluotoka, a pripadaju joj i Balearski i Kanarski otici te dva autonomna grada (Melilla i Ceuta) u Sjevernoj Africi, te enklava Llívia u francuskim Pirenejima - 48.563.476 stanovnika (2016.) - 504.030 km^2 - članica EU o 1986. (treće proširenje) - 1978. Španjolska postala parlamentarna monarhija – podijeljena u 17 autonomnih zajednica (vlastita vlada, parlament i sudstvo) te 2 autonomna grada - Autonomna zajednica Andaluzija - druga po veličini (8.437.000 stanovnika (2012.); 87.268 km^2) - decentralizirani model VO-a – glavnu odgovornost imaju autonomne zajednice (izravni pregovori sveučilišta s regionalnim Ministarstvom ekonomije

Tablica 31 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 31:			
FAK-TORI	**Sveučilište u Beču**	**Sveučilište u Lausanni**	**Sveučilište u Granadi**
… nasta-vak			znanja te Općom upravom za sveučilišta u Sevilli; jednogodišnji ugovori) - regionalizam - decentralizacija
Gene-ralni odnos prema inter-nacio-naliza-ciji	→ nema zajedničke nacionalne strategije internacionalizacije (ali postoji dokument *Beyond Europe)* → visoka usmjerenost na koncept internacionalizacije kroz prepoznate komparativne prednosti → uvidi iz intervjua – tri grupe karakteristika: ■ uvjeti života u austrijskim gradovima, posebno u Beču ■ kvaliteta sveučilišta, posebno SuB ■ geografska pozicija i povijesne i tradicijske veze sa zemljama koje su u povijesti bile bliske Austriji	→ postoji zajednička nacionalna strategija internacionalizacije u području visokoga obrazovanja i istraživanja → visoka usmjerenost na koncept internacionalizacije kroz prepoznate komparativne prednosti → uvidi iz intervjua – tri grupe karakteristika: ■ obilježja države (sigurna, stabilna i neutralna država, konsenzualan politički život, dobra geografska pozicija, ugodna klima) ■ kvaliteta VO-a i istraživanja ■ internacionaliziranost	→ postoji zajednička nacionalna strategija internacionalizacije samo za sveučilišta → visoka usmjerenost na koncept internacionalizacije kroz prepoznate komparativne prednosti → uvidi iz intervjua – tri grupe karakteristika: ■ kvaliteta i dobri uvjeti života ■ kvaliteta VO-a ■ geografska pozicija i povijesne veze (Latinska Amerika, Mediteran, Sjever Afrike)

Na temelju vrlo široke komparativne analize provedene putem istraživačkog modela, te na temelju rasprave koja je ekstenzivno predstavljena u ovom poglavlju doktorskog rada, moguće je utvrditi kako unatoč činjenici da u dokumentima i službenim podacima nije pronađen dokaz o postojanju poveznice između sveučilišnih strategija i tradicije i politike Austro-Ugarske Monarhije (SuB), politike neutralnosti (UniL) te španjolske kolonijalne tradicije i politike (UGR), uvidima je ipak potvrđeno (posebno kroz intervjue) da je specifične strateške odrednice internacionalizacije ovih triju sveučilišta ipak u širem smislu moguće vezivati uz prethodno navedene posebne karakteristike koje se mogu smatrati povijesnim, kulturalnim i tradicijskim 'ostacima' ili tekovinama spomenutih triju koncepata. Također, analizom je utvrđeno da su ispitanici tijekom intervjua vrlo često u potpunosti negirali postojanje poveznica s trima povijesnim konceptima (npr. *'Španjolska je zadnje svoje kolonije izgubila prije više od 200 godina, dakle o nekakvom utjecaju kolonijalizma ne možemo više govoriti.'*, *'Beč je danas moderan, kozmopolitski, svjetski grad. U njemu je ugodno živjeti, dobro je prometno povezan. Beč je okrenut budućnosti i modernim konceptima, a ne povijesti.'*), dok su tijekom intervjua ipak vrlo često govorili upravo o specifičnim obilježjima koja su detektirana kao ona koja se mogu smatrati svojevrsnim 'ostacima' ili tekovinama ovih koncepata, o čemu se detaljno govori kroz cijeli prethodni tekst u ovom poglavlju.

S druge strane, kroz uvide dobivene komparativnim istraživanjem putem istraživačkog modela **utvrđen je utjecaj ekonomske i financijske krize na sveučilišta u Španjolskoj, što se je onda bilo moguće povezati i s provedbom sveučilišne politike u području**

internacionalizacije te aktivnostima i inicijativama UGR-a u okviru strategije internacionalizacije, što se posebno očituje kroz izrazitu okrenutost programima za koje postoji osigurano financiranje na EU razini (npr. Erasmus+). **Suprotno tome, uvidima nije utvrđeno postojanje utjecaja financijske i ekonomske krize na strategije internacionalizacije SuB i UniL te na djelovanje ovih sveučilišta u ovom području.**

Kako je najavljeno na početku ovoga poglavlja, u sljedećem dijelu rasprave razmotrit će se u kolikoj je mjeri istraživački model (i podaci koji su kroz njega filtrirani) kompatibilan s indikatorima globalizacije i internacionalizacije u području visokoga obrazovanja koji su dobiveni kroz *delfi* istraživanje. Također, u ovom će se dijelu rasprave razmotriti može li se istraživački model korišten u komparativnom istraživanju u okviru ovoga doktorskoga rada smatrati uspješnim te na koji bi ga način bilo moguće poboljšati.

U poglavlju Teorijsko-komparativna analiza literature detaljno je obrazloženo kako je na temelju sveobuhvatne analize moguće zaključiti da u literaturi, među istraživačima, ne postoje opće prihvaćene definicije globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja. Jednako tako, ustanovljeno je kako među istraživačima i ekspertima u području VO-a ne postoji suglasje o indikatorima globalizacije i internacionalizacije u VO-u. Stoga je u okviru ovoga doktorskoga rada, prije provedbe komparativnog istraživanja, provedeno istraživanje putem *delfi* metode među ekspertima u ovom području širom svijeta. Rezultati *delfi* istraživanja ekstenzivno su predstavljeni u poglavlju Konceptualizacija definiranja globalizacije i internacionalizacije u području visokoga obrazovanja i njihovi indikatori (poglavlje 4.).

Na temelju rezultata *delfi* istraživanja, služeći se indikatorima globalizacije i internacionalizacije koji su među ekspertima postigli najveću razinu konsenzusa, u tablicama 32, 33, 34 i 35 predstavljeni su podaci o trima sveučilištima (Beč, Lausanna, Granada) i trima nacionalnim razinama (Austrija, Švicarska, Španjolska). Pritom su, budući da se ovaj doktorski rad bavi ispitivanjem utjecaja globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta, tablicama obuhvaćeni indikatori globalizacije i internacionalizacije u VO-u na sveučilišnoj razini te indikatori globalizacije i internacionalizacije u VO-u na nacionalnoj razini.

Tablica 32: Indikatori globalizacije u području visokoga obrazovanja (na temelju provedenog *delfi* istraživanja) na sveučilišnoj razini (sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi) na temelju komparacije triju studija slučaja

INDIKATORI GLOBALIZACIJE	SVEUČILIŠTE U BEČU	SVEUČILIŠTE U LAUSANNI	SVEUČILIŠTE U GRANADI
Sudjelovanje u globalnim sveučilišnim mrežama	DA - ASEA-UNINET, EURASIA-PACIFIC UNINET, ACUNS, *Magna Charta Observatory*, i dr. - na europskoj razini: EUA, UNICA, DRC, The CENTRAL Network, i dr.	DA - NAFSA, Indo-Swiss Joint RP, *Scholars at Risk (SAR), Magna Charta Observatory, Clinton Global Initiative University*, i dr. - na europskoj razini: EUA, UNICA, i dr.	DA - AUIP, IAU, COLUMBUS, PEACE (PPN), i dr. - na europskoj razini: Coimbra Group, EUA, *Magna Charta Observatory*, i dr.
Sudjelovanje u strateškim partnerstvima i konzorcijima	DA - strateška partnerstva kao jedna od glavnih okosnica Strategije internacionalizacije - 81 strateško partnerstvo širom svijeta (od čega 17 u Sjevernoj Americi, 9 u Južnoj Americi, 17 u Europi, 1 u Africi, 29 u Aziji, 8 u Australiji)	DA - privilegirana partnerstva kao jedna od glavnih okosnica Strategije internacionalizacije - 3 privilegirana partnera (Université de Lancaster, Université libre de Bruxelles, Université Laval) - 296 sveučilišta partnera	NE - usmjerenost na sklapanje velikog broja različitih vrsta sporazuma (više od 800; primarna usmjerenost na sporazume vezane uz programe mobilnosti, npr. Erasmus+, Eramsus Mundus, *UGR Mobility Programme*, i sl.)
Korištenje stranog (svjetskog) jezika kao nastavnog jezika	DA - politika multilingualnosti - 24% svih studijskih programa izvodi se na stranim jezicima (od čega 16,2% na engleskom jeziku) - velik broj kolegija na engleskom jeziku → obilježje konteksta: na temelju zakona predavanja na preddiplomskoj razini moraju se održavati na njemačkom jeziku	DA – bilingualna jezična politika - većina studijskih programa izvodi se na francuskom jeziku (kanton Vaud dio je francuske regije u Švicarskoj) - poticanje stranih studenata da nauče ili usavrše znanje francuskog jezika kroz UniL School of French as a Foreign Language - 8 diplomskih (master) studijskih programa izvodi se na engleskom jeziku - velik broj kolegija na engleskom jeziku → obilježje konteksta: Švicarska je država sa četiri službena jezika (njemački, francuski, talijanski, retromanski), što u startu utječe na visku razinu multilingualnosti	NE – gotovo isključiva usmjerenost na španjolski jezik - izrazito visoka usmjerenost na španjolski kao drugi globalno govoreni jezik (npr. od ukupno 104 diplomskih (master) studija, samo se 2 izvode na engleskom jeziku) - pokušaj zaokreta UGR-a u ovom području: uspostavljanje 6 bilingualnih studija (engleski/španjolski) – ograničeni pomaci → obilježje konteksta: iako se u nacionalnim i regionalnim (Andaluzija) dokumentima, te dokumentima CRUE-a, naznačava važnost korištenja engleskog jezika u nastavi, u stvarnosti ipak prevladava svijest o važnosti španjolskog jezika

Kada se promotre podaci prezentirani u tablicama (32 – 35) kroz kategorije indikatora globalizacije i internacionalizacije na sveučilišnoj i nacionalnoj razini, moguće je zaključiti da su sva područja globalizacije i internacionalizacije zastupljena kroz ove indikatore prisutna i zastupljena i u istraživačkom modelu osmišljenom za provedbu komparativnog istraživanja u okviru ovoga doktorskoga rada. Iznimku čine tri indikatora internacionalizacije, o kojima nema službenih cjelovitih podataka.

Riječ je o dvama indikatorima internacionalizacije (na sveučilišnoj i nacionalnoj razini) koji su vezani uz podatke o broju stranih studenata upisanih na cjelovite studijske programe na nekoj VO instituciji, odnosno evidenciju tzv. *free movers* studenata, te jednom indikatoru internacionalizacije na nacionalnoj razini koji se tiče točnog broja stipendija za studente strance u svrhu njihovog upisa na cjelovit studijski program na nekoj VO instituciji u određenoj državi.

Tablica 33: Indikatori internacionalizacije u području visokoga obrazovanja (na temelju provedenog *delfi* istraživanja) na sveučilišnoj razini (sveučilišta u Beču, Lausanni i Granadi) na temelju komparacije triju studija slučaja

INDIKATORI INTERNACIONA-LIZACIJE	SVEUČILIŠTE U BEČU	SVEUČILIŠTE U LAUSANNI	SVEUČILIŠTE U GRANADI
Broj i postotak inozemnih studenata upisanih na sveobuhvatni studijski program na preddiplomskoj/diplom-skoj/doktorskoj razini *(free-movers)*	nema točnih podataka	nema točnih podataka	nema točnih podataka
Združeni studijski programi (broj i postotak)	7 diplomskih združenih *(joint-degree)* studijskih programa	X	7 dvojnih međunarodnih master programa, 3 Erasmus Mundus i Erasmus+master programa
Broj i postotak dolaznih/odlaznih istraživača i sveučilišnih nastavnika koji sudjeluju u programima mobilnosti i odlaze na inozemne visokoobrazovne institucije	Erasmus+ podaci: - u ak. god. 2015./2016. ukupno je 110 nastavnika i profesora SuB boravilo na stranim VO institucijama - dolazna mobilnost: nema podataka	→ nema Eramus mobilnosti nastavnika i profesora – ona se organizira kroz istraživačku djelatnost (poseban fokus na mlade istraživače)	UGR u javno dostupnim dokumentima i podacima ne deklarira brojeve dolaznih i odlaznih istraživača (samo studenti) → fokus na EU projekte te suradnje i mobilnost u okviru europskih projekata (43 aktivnih EU projekata)
Broj i postotak dolaznih/odlaznih stranih studenata koji sudjeluju u programima mobilnosti (npr. Erasmus+)	Erasmus+ podaci: - u ak. god. 2015./2016. ukupno je 1020 studenata SuB boravilo i studiralo na stranim VO institucijama - u ak. god. 2014./2015. ukupno je 1030 stranih studenata preko ovoga programa boravilo i studiralo na SuB	→ zbog isključivanja Švicarske iz europskih programa u području VO-a i istraživanja (jesen 2014.) program Erasmus+ zamijenjen programom *Swiss-European Mobility Programme – SEMP* - u ak. god. 2015./2016. ukupno je 518 studenata UniL boravilo i studiralo na stranim VO institucijama (od čega njih 242 u okviru SEMP-a, njih 187 u okviru sporazuma o suradnji sklopljenih sa stranim sveučilištima, te njih 74 u okviru CH-UNIMOBIL-a) - u ak. god. 2015./2016. na UniL boravilo i studiralo 503 stranih studenata (od čega njih 242 u okviru SEMP-a, njih 167 u okviru sporazuma o suradnji sklopljenih sa stranim sveučilištima, te njih 74 u okviru programa CH-UNIMOBIL)	Erasmus+ podaci: - u ak. god. 2015./2016. ukupno je 1859 studenata UGR-a boravilo i studiralo na stranim VO institucijama - u ak. god. 2015./2016. ukupno je 1914 stranih studenata preko ovoga programa boravilo i studiralo na UGR-u
Međunarodni istraživački projekti (mjereni u brojevima i €)	- od 2007. istraživači SuB u kompetitivnom su okruženju dobili 49 ERC projekata - u 2015. ukupno je dobiveno 16.018,106 € u okviru provedbe europskih istraživačkih projekata	→ zbog isključivanja Švicarske iz europskih programa u području VO-a i istraživanja (jesen 2014.), UniL je, kao i druga švicarska sveučilišta, imao prekid u provedbi istraživačkih projekata koji se financiraju europskim sredstvima → prema podacima sa službenih mrežnih stranica, trenutno UniL ima 31 ERC projekt u različitim fazama provedbe → velik dio istraživačkih projakata UniL financira se kroz različite švicarske nacionalne programe i fondove (npr. Swiss National Science Foundation – FNS) → prema podacima za godinu 2015., od ukupnog proračuna UniL (575,41 milijuna CHF), 46,9 milijuna CHF (8,15% ukupnog proračuna) financira se iz nacionalnih istraživačkih fondova (najviše iz FNS-a), dok 9,5 milijuna CHF (1,66% ukupnog proračuna) dolazi iz europskih programa financiranja istraživačkog rada	- u ak. god. 2015./2016. UGR ima 43 aktivna EU projekta (što čini 9% svih projekata) - u ak. god. 2015./2016. ukupno je dobiveno 11.514,477 € u okviru provedbe europskih istraživačkih projekata

Tablica 33 nastavlja se na sljedećoj stranici.

Nastavak Tablice 33:			
INDIKATORI INTERNACIONA-LIZACIJE	**SVEUČILIŠTE U BEČU**	**SVEUČILIŠTE U LAUSANNI**	**SVEUČILIŠTE U GRANADI**
Strateška partnerstva sklopljena s drugim europskim i/ili međunarodnim visokoobrazovnim institucijama (mjerena brojevima)	81 (strateška partnerstva) → u strategiji internacionalizacije navodi se da je cilj SuB ostvariti limitirani broj strateških partnerstava s top svjetskim sveučilištima (posebno u Aziji, Sjevernoj Americi i Europi)	3 (privilegirana partnerstva) → u strategiji internacionalizacije navodi se kako je jedan od glavnih ciljeva razvijati privilegirana partnerstva u cilju ostvarivanja bliske suradnje i povezivanja institucija na uskim specifičnim temama → 296 partnerskih sporazuma	nema fokusa na strateška partnerstva → usmjerenost na velik broj sklopljenih ugovora (više od 800) → poseban fokus na ugovore u okviru programa Erasmus+

Razloge nepostojanja točnih podataka o tzv. *free movers* studentima moguće je obrazložiti dvama činjenicama. Prvo, evidentiranje točnog broja dolaznih stranih studenata koji se odlučuju za upis cjelovitih studijskih programa na specifičnom sveučilištu u nekoj zemlji otežava činjenica da se studenti koji dolaze iz EU država upisuju na studije na VO institucijama u državama članicama EU po istim pravilima kao i domaći studenti, zbog čega se ne smatraju strancima, pa se na taj način niti ne vode u statistikama. Drugo, zbog prisutnosti velikog broja stranaca koji žive u nekim stranim državama (posebno u velikim gradovima), teško je sa sigurnošću reći može li se student s nominalno stranim državljanstvom, koji u određenom razdoblju živi u nekoj zemlji (npr. iz obiteljskih razloga) i u njoj se odlučuje upisati studij na nekoj VO instituciji, smatrati tzv. *free movers* studentom, i je li u ovakvim slučajevima moguće govoriti o internacionalizaciji i dugotrajnijoj studentskoj mobilnosti. Također, važno je napomenuti i da niti na individualnoj, niti na institucionalnoj razini ne postoji obveza evidentiranja i praćenja statističkih podataka o ovoj kategoriji studenata. Ipak, praćenje ovih podataka i uvidi koje bi bilo moguće temeljem njih dobiti sigurno bi dali dodatnu dimenziju istraživanju pojedinih elemenata internacionalizacije.

Treći indikator internacionalizacije u području VO-a na nacionalnoj razini za koji niti kroz komparativnu analizu dokumenata, a niti kroz provedene intervjue, nije pronađen točan podatak, odnosi se na broj državnih stipendija i potpora za upis studenata na studij u inozemstvu (sveobuhvatni studijski program na preddiplomskoj/diplomskoj/doktorskoj razini na stranim visokoobrazovnim institucijama).

Tablica 34: Indikatori internacionalizacije u području visokoga obrazovanja (na temelju provedenog *delfi* istraživanja) na nacionalnoj razini (Austrija, Švicarska, Španjolska) na temelju komparacije triju studija slučaja

INDIKATORI INTERNACIONA-LIZACIJE	AUSTRIJA	ŠVICARSKA	ŠPANJOLSKA
Internacionalizacija kao strateški prioritet nacionalnog sustava visokog obrazovanja (postojanje politike internacionalizacije u zakonskim aktima kojima se regulira područje visokog obrazovanja na nacionalnoj razini)	DA	DA	DA
Politika internacionalizacije u sustavu visokog obrazovanja (postojanje nacionalne strategije internacionalizacije u području visokog obrazovanja)	NE (ali postoji dokument o internacionalizaciji Austrije u istraživanjima, tehnologiji i inovacijama izvan Europe) - *Beyond Europe - Die Internationalisierung Österreichs in Forschung, Technologie und Innovation über Europa hinaus* (2013.)	DA *Switzerland's International Strategy for education, research and innovation* (2010.)	DA *Strategy for the Internationalisation of Spanish Universities 2015 – 2020* (usvojena u listopadu 2015.)
Broj i postotak domaćih studenata upisanih na sveobuhvatni studijski program na preddiplomskoj/diplomskoj/doktorskoj razini na nekoj inozemnoj visokoobrazovnoj instituciji (mjereno brojevima i % na godišnjoj razini) (tzv. *free movers*)	NEMA ZBIRNIH PODATAKA	NEMA ZBIRNIH PODATAKA	NEMA ZBIRNIH PODATAKA
Broj državnih stipendija i potpora za upis studenata na studij u inozemstvu (sveobuhvatni studijski program na preddiplomskoj/diplomskoj/doktorskoj razini na stranim visokoobrazovnim institucijama) (mjereno brojevima i % na godišnjoj razini, opis)	NEMA ZBIRNIH PODATAKA	NEMA ZBIRNIH PODATAKA	NEMA ZBIRNIH PODATAKA
Postojanje posebnih instrumenata/mehanizama nacionalne politike koji potiču/podržavaju internacionalizaciju u nacionalnom sustavu visokog obrazovanja	→ Pro.Mo.Austria 2016 – 2018 → niz različitih programa na nacionalnoj razini za ulaznu, odnosno izlaznu mobilnost i područje međunarodne suradnje – studiranje na svim razinama studija, i istraživanja npr. Bilaterale "Aktionen" (Slovačka, Češka, Mađarska), IMPULSE Iran-Austria, Scientific and Technological Cooperation, HERAS Scholarship Programme, i dr.	→ Swiss National Science Foundation SNSF – najvažnija javna fondacija za financiranje kompetitivnih istraživačkih projekata i međunarodnih suradnji – snažno pridonosi internacionaliziranosti istraživanja i istraživačke djelatnosti u Švicarskoj → nakon isključivanja Švicarske iz programa Erasmus+, uspostavljen *Swiss-European Mobility Programme – SEMP* → još jedan nacionlani program je i npr. CH-UNIMOBIL	→ španjolska Vlada pokrenula *Program International Campus of Excellence* (CEI) 2009. – zajedno s programom *Excellence in University* snažno pokrenuo razvoj internacionalizacije → CRUE – projekti internacionalizacije vezani uz lingvistički element imaju vrlo važno mjesto na listi prioriteta → Vlada Andaluzije financira i potiče dva projekta: - program vezan uz mobilnost studenata - program koji je usmjeren na podizanje razine znanje engleskog jezika kod studenata andaluzijskih sveučilišta

Na temelju analize, nužno je istaknuti kako u sve tri analizirane države postoji više instanci s kojih se dodjeljuju različiti tipovi stipendija za dolazne i odlazne studente preddiplomskih, diplomskih i poslijediplomskih studija (državna, regionalna razina). Neke takve potpore dodjeljuju se i kroz različite programe koji su dio međunarodnih (najčešće EU) programa i projekata, kroz velik broj različitih bilateralnih i multilateralnih ugovora i sporazuma, te kroz različite institucije, i to posebno za studente na doktorskoj razini. Kao i u slučaju indikatora internacionalizacije koji se odnose na podatke o tzv. *free movers* studentima, tako bi i uvidi u okviru ovog indikatora (broj državnih stipendija) sigurno mogli dati dodatnu vrijednost izučavanju internacionalizacije i internacionaliziranosti, a mogli bi dati i zanimljive odgovore o samoj atraktivnosti nekog nacionalnog sustava VO-a.

Suprotno tome, u nemogućnosti dolaska do cjelovitih informacija o točnom broju i vrstama stipendija, stječe se dojam kako je individualni napor svakog stranog studenta da samostalno dođe do sveobuhvatnih informacija o mogućnostima apliciranja za određene vrste stipendija i potpora u nekoj stranoj državi dio obilježja kompetitivnog okruženja. Na taj način, osim same kvalitete kandidata, veću šansu za uspješnost u ovom području imaju ne samo najbolji, nego i kandidati koji se pokažu spretnijima u pronalaženju informacija i podataka o mogućnostima koje im se nude.

Na temelju svega iznesenog, stoga je moguće zaključiti da su se uvidi koji se mogu dobiti kroz indikatore globalizacije i indikatore internacionalizacije u području VO-a, a koji su prezentirani podacima u tablicama (32 – 35), pokazali korisnima za ispitivanje globaliziranosti ili internacionaliziranosti pojedinog sveučilišta ili nacionalnog VO sustava. Također, budući da se kroz ove indikatore donose egzaktni (brojčani) podaci o pojedinim aspektima globalizacije i internacionalizacije, oni sigurno doprinose snazi argumentiranja i obrazlaganja pojedinih uvida. No, unatoč tomu, za ispitivanje teze i hipoteze u okviru ovoga doktorskoga rada podaci dobiveni kroz indikatore pokazali su se nedovoljnima za donošenje konačnih zaključaka o postavljenoj tezi i hipotezi.

Stoga, usporedbom uvida i podataka dobivenih korištenjem istraživačkog modela osmišljenog za ovaj istraživački projekt s jedne, te podataka dobivenih korištenjem indikatora s druge strane, moguće je zaključiti kako se za dublje shvaćanje razlika u pojedinim sveučilišnim strategijama internacionalizacije te odabira specifičnih aktivnosti, inicijativa i strateških odrednica (niša) u ovom području, neizostavno dublje mora analizirati sam kontekst, kako pojedinačne VO institucije, tako i svakog pojedinačnog nacionalnog sustava VO-a.

Sukladno tome, stoga bi se dobrom istraživačkom strategijom mogla smatrati kombinacija dvaju spomenutih pristupa. Podaci dobiveni putem indikatora na taj bi način istraživaču mogli dati osnovne uvide o internacionalizaciji i globalizaciji neke VO institucije i/ili nacionalnog VO sustava, te bi potom, uklopljeni u istraživački model, mogli poslužiti za daljnje ekstenzivno razmatranje širih aspekata djelovanja sveučilišta (ne samo u području internacionalizacije), njegovih specifičnih karakteristika, značajki nacionalnog VO sustava, te za analizu efekata djelovanja faktora s različitih razina (u čemu posebno važnu ulogu imaju intervjui).

Tablica 35: Indikatori globalizacije u području visokoga obrazovanja (na temelju provedenog *delfi* istraživanja) na nacionalnoj razini (Austrija, Švicarska, Španjolska) na temelju komparacije triju studija slučaja

INDIKATORI GLOBALIZACIJE	AUSTRIJA	ŠVICARSKA	ŠPANJOLSKA
Korištenje stranog (svjetskog) jezika kao nastavnog jezika	- na temelju zakona predavanja se na preddiplomskoj razini moraju održavati na njemačkom jeziku - na doktorskim studijima široko korištenje engleskog jezika → kontekst Beča – kozmopolitski grad, poštivanje tradicije i običaja stranaca koji govore mnogim jezicima (poštivanje ideje multilingualnosti); lako snalaženje na engleskom jeziku	DA - Švicarska je država sa četiri službena jezika (njemački, francuski, talijanski, retromanski) – multilingualnost - snažno poticanje multilingualnosti - velik broj stranaca (20% od 8 milijuna stanovnika) → kontekst – ovisno o regiji, na temelju zakona učenici u školama obavezno uče dva od četiri službena jezika plus strani jezik/jezike – multilingualnost kao instrument kompetitivnosti	- odluka o korištenju jezika u nastavnom procesu u ingerenciji VO institucija - u dokumentima na svim razinama potiče se korištenje engleskog jezika u nastavi - ovisno o autonomnoj zajednici, veće ili manje korištenje stranih jezika (npr. Andaluzija – minimalno korištenje engleskog jezika; Katalonija – visok razina korištenja engleskog jezika) → kontekst – ovisno o autonomnoj zajednici, općenito niska razina korištenja engleskog jezika; prevladavajući stav: španjolski je drugi globalno govoreni jezik; španjolski studenti uglavnom na sveučilišta dolaze s vrlo skromnim znanjem engleskog jezika (unatoč npr. propisanom uvjetu o minimalnoj razini B1 na UGR-u; problem cijele obrazovne vertikale); u Andaluziji teško snalaženje bez znanja španjolskog jezika
Postojanje zakonske regulative kojom se uređuju i propisuju uvjeti ulaska stranih VO institucija (privatnih/državnih) ili drugih institucija koje pružaju usluge u obrazovanju u nacionalni sustav VO-a i na nacionalno tržište VO-a	DA	DA	DA

Također, i uvidi iz komparativnog istraživanja triju studija slučaja putem istraživačkog modela, i uvidi dobiveni kroz indikatore globalizacije i internacionalizacije u području VO-a, upućuju kako bi za stvaranje nekog sigurnijeg općeg stava o utjecaju globalizacije na internacionalizaciju javnih europskih sveučilišta, te za generaliziranje zaključaka dobivenih

kroz ovaj doktorski rad, istraživanje ipak trebalo proširiti na veći broj zemalja i sveučilišta (slučajeva), uz sagledavanje i analizu većeg broja egzaktnih (brojčanih) podataka te korištenje kvantitativnih metoda. Na taj bi se način kvantitativnim metodama dobili egzaktni podaci, koji bi istraživaču omogućili veću razinu sigurnosti u utvrđivanju pojedinih uvida, dok bi se korištenjem kvalitativnih metoda mogli dobiti dublji uvidi o specifičnostima pojedinih slučajeva, uz mogućnost veće razine nijansiranja uvida o pojedinim efektima djelovanja faktora i specifičnostima VO sustava i/ili VO institucije, (posebno kroz veći broj intervjua). Kombinacijom svih ovih rezultata onda bi se mogla dobiti potpunija slika o analiziranim slučajevima. Uz to, ovo je istraživanje pokazalo kako bi za daljnji razvoj i ovog istraživačkog modela osmišljenog za provedbu komparativnog istraživanja, a i za ispitivanje većeg broja slučajeva, istraživač na raspolaganju trebao imati veće resurse. Prvenstveno je riječ o istraživačkom timu (moguće sastavljenom od stručnjaka koji poznaju osobitosti pojedinog nacionalnog konteksta koji bi se analizirao) te financijskim sredstvima potrebnim za daljnje testiranje uvida koji su dobiveni u okviru ovog doktorskoga istraživanja.

Također, važno je napomenuti kako bi u sljedećem koraku bilo nužno stupiti u kontakt s međunarodnim ekspertima vezano uz problem pronalaska podataka o trima indikatorima koji prate broj tzv. *free movers* studenata i evidentiranje točnog broja i vrsti stipendija za strance za cjelovite studije u pojedinim državama, kako bi se u daljnjim konzultacijama provjerilo na koji bi način trebalo pristupiti ovom problemu.

Dodatno, vezano uz istraživački model koji je korišten u ovom projektu, važno je napomenuti kako je on za sada testiran samo na trima slučajevima, i to na primjerima europskih sveučilišta i europskih nacionalnih sustava visokoga obrazovanja. Stoga bi u sljedećem koraku nužno bilo provjeriti i utvrditi je li ovaj model primjenjiv i na izvaneuropski kontekst nekog nacionalnog sustava VO-a te na analizu privatnih sveučilišta i/ili drugih tipova VO institucija. Uz to, nužno bi bilo jednom ekstenzivnom istraživačkom strategijom snažnije povezati minimalne definicije, ovaj istraživački model, te indikatore dobivene kroz provedeno *delfi* istraživanje, za što bi se korisnima mogli pokazati i uvidi o specifičnim 'školama' istraživača u ovom području te različitim tradicijama istraživanja globalizacije i internacionalizacije VO-a, što je detaljnije obrazloženo u poglavlju Teorijsko-komparativna analiza literature.

Iako je predloženi istraživački model korišten u ovom doktorskom radu vrlo sveobuhvatan (pokriva velik broj karakteristika i faktora), možda bi u nekom sjedećem projektu, već u fazi predanalize, na osnovnoj razini, nužno bilo utvrditi mogu li se uopće neki faktori i karakteristike iz modela primijeniti u istraživanju specifičnog nacionalnog i

sveučilišnog konteksta. U tom slučaju, neki bi se faktori i karakteristike potencijalno mogli pokazati nerelevantnima za specifični slučaj, zbog čega bi se u početnoj fazi model mogao malo reducirati i ekonomizirati. Također, s obzirom da je vidljivo kako je tijekom analize među nekim faktorima i karakteristikama uočeno preklapanje, te dvosmjerno djelovanje nekih od njih (npr. pitanje rangiranja koje je nužno analizirati s aspekta njegova djelovanja na nacionalne i sveučilišne razine s jedne, te aspekta odgovora ovih razina na njegovo djelovanje s druge strane), reduciranje modela moglo bi biti korisno za dobivanje dubljih uvida o specifičnim relevantnim pitanjima.

I na kraju, prije konačnog zaključka je li cjelokupnim istraživanjem utvrđeno postojanje utjecaja globalizacije na internacionalizacije javnih europskih sveučilišta, nužno je iznijeti i nekoliko općih napomena vezanih uz provedbu ovog projekta.

Prvo, važno je istaknuti kako je tijekom provedbe komparativnog istraživanja na trima sveučilištima i u trima državama ostvaren kontakt i komunikacija (kroz intervjue i sastanke) s osobama koje su jako otvorene ideji internacionalizacije, koje su i same kroz svoje djelovanje uključene u ovaj koncept, pa su onda shodno tome, u samom startu imale pozitivan stav prema ideji internacionalizacije i ovom istraživačkom projektu. Riječ je o osobama koje govore strane jezike, koje su otvorene prema strancima te su zainteresirane za istraživanja u ovom području, što je djelomično moglo utjecati na same nalaze dobivene kroz ovo istraživanje.

Drugo, istraživanjem se potvrdilo i kako su osobe koje su i same boravile na stranim institucijama i iskusile pozitivne strane koncepta internacionalizacije, sklonije međunarodnoj suradnji i novim inicijativama u području internacionalizacije kroz korištenje različitih mehanizama i programa na sveučilišnoj, nacionalnoj i europskoj razini.

Treće, iako je za pretpostaviti kako na trima analiziranim sveučilištima sigurno postoje i određeni dijelovi studentske populacije i istraživačke zajednice koji nisu baš skloni ideji i inicijativama internacionalizacije, na temelju uvida dobivenih tijekom istraživačkih boravaka u ovim sredinama, ipak je moguće reći kako je i u kontekstima triju sveučilišta, i u kontekstima triju država i regija u kojima ona djeluju, dobiven opći uvid o snažnoj prisutnosti ideje internacionalizacije i otvorenosti cijeloga sustava prema stranim studentima i istraživačima te međusobnoj suradnji. Također, s obzirom na to da su se u svim relevantnim institucijama u trima državama mnogi dužnosnici i zaposlenici odazvali molbi za intervjue i sastanke, moguće je reći kako i sam ovaj uvid govori u prilog činjenici da je u ovim sredinama ideja

internacionalizacije zaživjela, da je utkana u redovito funkcioniranje institucija, te da se razgovor o internacionalizaciji smatra važnim.

Četvrto, provedba samog empirijskog istraživanja (što obuhvaća i boravak na trima sveučilištima i u trima državama) završen je sredinom srpnja 2017. U tom smislu, svi uvidi predstavljeni u okviru ovoga doktorskog rada dobiveni su prije pokretanja inicijative Autonomne zajednice Katalonije za održavanje referenduma o proglašenju neovisnosti, što je u Španjolskoj proteklih mjeseci pokrenulo niz unutarpolitičkih sukoba te otvorilo brojna pitanja o eventualnim promjenama u ovoj zemlji. Također, važno je napomenuti kako uvidi iz ovog istraživanja održavaju stanje u austrijskom nacionalnom VO sustavu prije održavanja parlamentarnih izbora u listopadu 2017. i stupanja na dužnost Vlade premijera Sebastiana Kurza. No, bez obzira na sastav nove austrijske Vlade, činjenica da je na čelo Ministarstva znanosti, istraživanja i ekonomije u Beču u siječnju 2018. imenovan novi ministar, a riječ je o profesoru Heinzu Faßmannu, dugogodišnjem prorektoru za istraživanje i internacionalizaciju Sveučilišta u Beču, koji je i intervjuiran u veljači 2017. u okviru ovog istraživanja, ipak govori u prilog očekivanjima da će područje internacionalizacije i dalje snažno biti zastupljeno u politici VO-a u Austriji.

Peto, iako su u okviru ovog istraživačkog projekta dobiveni osnovni uvidi na temelju kojih je moguće utvrditi da se područje internacionalizacije na promatranim trima sveučilištima postupno razvijalo, tijekom provedbe komparativnog istraživanja pokazalo se kako bi za dublje istraživanje i dobivanje detaljnijih podataka koji mogu oslikati vremenski kontinuum vezan uz internacionalizaciju istraživač morao na raspolaganju imati više vremena. Također, osim dužega boravka na trima sveučilištima i u trima državama, bilo bi nužno analizu proširiti dodatnom metodologijom kako bi se mogli prikupiti dodatni relevantni podaci o pojedinim aspektima internacionalizacije, posebno zbog različitosti u vođenju statistika na trima sveučilištima i različitostima u sustavima izvještavanja. Ipak, uvidi dobiveni kroz komparativno istraživanje, te posebno kroz intervjue, bez sumnje ukazuju na to da je veliki zamah internacionalizaciji na trima sveučilištima dao program Erasmus. Većina intervjuiranih dužnosnika govori kako je prvo uključivanjem država, a onda i sveučilišta, u program Erasmus, omogućeno da se mobilnost i međunarodna suradnja više ne odvijaju na individualnoj razini, nego na razini institucija. Uvidi također govore o tome da je program Erasmus stvorio preduvjete za povećanje populacije studenata, istraživača i administrativnih zaposlenika koji preko ovog programa mobilnosti mogu boraviti na stranim visokoobrazovnim institucijama te

na taj način steći internacionalno iskustvo koje nije samo ograničeno na stručna i sveučilišna znanja, nego se odnosi i na kulturalnu i jezičnu dimenziju.

Na kraju, na temelju analize svih uvida dobivenih istraživanjem provedenim u okviru ovog doktorskog rada moguće je zaključiti kako je u ovom istraživačkom projektu utvrđeno postojanje veze između utjecaja globalizacije i internacionalizacije javnih europskih sveučilišta. Također, moguće je zaključiti kako je **unatoč djelovanju istih promjena uzrokovanih zadnjim valom globalizacije u visokom obrazovanju, kroz analizu utvrđeno postojanje različitih pristupa internacionalizaciji koje razvijaju javna sveučilišta**, pri čemu ona koriste i specifične strategije u ovom području. **Analiza je pokazala i da je odabir specifičnih strategija i strateških odrednica internacionalizacije među sveučilištima uvjetovan i posebnostima različitih nacionalnih konteksta, u kojima je, na primjeru triju slučajeva, utvrđeno postojanje poveznica s posebnim karakteristikama koje se mogu smatrati 'ostacima' ili tekovinama specifičnih povijesnih, kulturalnih i tradicijskih obilježja neke države.** Također, moguće je zaključiti kako se kroz cjelokupnu analizu i istraživanje provedeno u okviru ovog doktorskoga rada odgovorilo na sva postavljena istraživačka pitanja.

6.1. Pogled u budućnost na temelju rezultata i zaključaka ovoga doktorskoga rada

Kako je već ekstenzivno u ovom poglavlju obrazloženo, glavne teza i hipoteza postavljene u ovom doktorskom radu potvrđene su na temelju provedbe empirijskog istraživanja. Ipak, kako bi se dublje mogli istražiti utjecaji globalizacije na internacionalizaciju sveučilišta, posebno vezano uz postojeće 'ostatke' ili tekovine specifičnih povijesnih, kulturalnih i tradicijskih obilježja neke države, kako bi se zaključci mogli argumentirati s većom snagom, te kako bi se mogao donijeti generalni stav o istraživanim pitanjima, uz testiranje većeg broja slučajeva i korištenje kvantitativnih metoda zajedno s onim kvalitativnima, nužno bi bilo kroz neki novi projekt koji izlazi iz okvira ovog doktorskoga rada, provesti dodatna istraživanja u nekoliko smjerova.

Prvo, važno bi prije svega bilo istražiti samu implementaciju sveučilišnih i nacionalnih politika u području internacionalizacije kroz *policy* ciklus, te u okviru toga, utvrditi stupanj promjene *(policy change)* koja je primjenom specifične politike internacionalizacije nastupila na specifičnoj VO instituciji. U tom bi smislu korisno bilo testirati efekte ovih politika i među širom studentskom populacijom i istraživačima, koji su istovremeno i akteri i korisnici određenih aktivnosti u ovom području. Također, trebalo bi dodatno dublje ispitati i razinu uspješnosti implementacije politika i strategija internacionalizacije na institucijama VO-a kroz primjenu *top-down* modela.

Drugo, zanimljivo bi bilo dublje istražiti utvrđeno postojanje i ulogu *policy* poduzetnika u pojedinim nacionalnim i institucionalnim kontekstima vezano uz područje internacionalizacije, a kroz primjenu mrežne analize *(policy network analysis)* identificirati glavne aktere i mreže aktera, te njihove međusobne odnose.

Treće, jednim od važnih smjerova analize moglo bi se pokazati istraživanje diplomatske aktivnosti pojedinih država u području promoviranja nacionalnog sustava visokoga obrazovanja, te posebno njegove internacionalne dimenzije. U tom bi slučaju nužno bilo proširiti istraživanje na analizu *soft-power* koncepta, proučiti posebnosti pojedinih vanjskih politika država koje se žele istražiti, te provesti intervjue s novim 'setom' dužnosnika i eksperata u području vanjske politike i diplomacije.

Četvrto, istraživanje provedeno u okviru ovog doktorskog rada obuhvatilo je tri visoko internacionalizirana europska sveučilišta. Uvidi iz analize ukazuju kako se visoka orijentiranost politici i ideji internacionalizacije pokazala jako korisnom strategijom ovih visokoobrazovnih institucija. Zbog svega toga, čini se kako bi u jednom od sljedećih projekata zanimljivo bilo

komparirati ova tri slučaja s primjerima sveučilištima koja nisu internacionalizirana, te u okviru toga ispitati može li se na primjeru politike internacionalizacije govoriti o dobitnicima i gubitnicima globalizacije. U svakom slučaju, riječ je tek o početnoj ideji koju je nužno dodatno razviti.

Peto, posebno bi zanimljivo bilo u nekom novom istraživanju dublje analizirati osobitosti dvaju kampusa Sveučilišta u Granadi smještenih u Melilli i Ceuti, dvama autonomnim španjolskim gradovima u Sjevernoj Africi. Iako se na početku provedbe istraživanja očekivalo kako će se upravo ova dva kampusa pokazati specifičnostima (nišama) strategije internacionalizacije UGR-a, to se nije dogodilo. Prvo, u analizi nije utvrđeno da ova dva kampusa posjeduju obilježja tzv. dislociranih kampusa *(brench campuses),* a kao drugo, pokazalo se da potencijali ovih dvaju kampusa niti u nacionalnom niti u sveučilišnom kontekstu nisu niti približno dovoljno iskorištena, iako je riječ o vrlo jedinstvenim mjestima koji zbog svoje posebne geografske i geopolitičke pozicije, multietničnosti i multikulturalizma, imaju vrlo velik razvojni potencijal. U tom smislu, ova posebnost koju među trima analiziranim sveučilištima ima samo Sveučilište u Granadi (činjenica da je riječ o sveučilištu koje je smješteno na dvama kontinentima), a koja bi dala posebnu potvrdu globaliziranosti ove VO institucije kroz koncept dislociranih kampusa, sigurno zaslužuje dodatnu pozornost. Važno je istaknuti da bi dublje istraživanje ovoga pitanja tražilo dubinsku analizu političkih odnosa između Španjolske i Maroka, dublju analizu suradnje ovih dviju država u području politike visokoga obrazovanja, te brojnih drugih aktualnih pitanja koji su trenutno aktualni kako u Španjolskoj, tako i u državama Sjeverne Afrike s kojima ova područja graniče (npr. pitanje migranata, povijesnih utjecaja i veza ovih gradova i područja, i sl). U svakom slučaju, moguće je zaključiti kako je dobivanje osnovnih uvida o kampusima UGR-a u Ceuti i Melilli ostavilo snažan dojam nužnosti da se jedno od sljedećih istraživačkih projekata usmjeri baš na ovu vrlo zanimljivu i neistraženu temu u kontekstu analize globalizacije i internacionalizacije visokoga obrazovanja.

I na kraju zaključno, kako je već razloženo u trećem poglavlju ovoga doktorskoga rada (Teorijsko-komparativna analiza literature), jedan od smjerova kojim bi se na temelju uvida dobivenih empirijskim istraživanjima moglo krenuti u nekom od sljedećih projekata, svakako je daljnji rad na definiranju globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u području visokoga obrazovanja. Na temelju rezultata dobivenih kroz *delfi* istraživanje, povezivanjem pojedinih specifičnosti u samom definiranju ovih triju pojamova u području VO-a i rezultata dobivenih mapiranjem istraživača centara/instituta s aspekata pojedinih znanstvenih polja i

grana u području istraživanja VO-a, zasigurno bi se moglo doprinijeti dubljem razumijevanju i daljnjem razvoju akademske disipline proučavanja visokoga obrazovanja.

LITERATURA

Altbach, P. G. (2004) *Globalisation and the university: Myths and realities in an unequal world*, Tertiary Education and Management, 10:1, 3-25

Altbach, P. G. (2006) *Globalization and the university: Realities in an unequal world*, u J. J. Forest & P. G. Altbach (Eds.), *International handbook of higher education* (Vol I, pp. 121-140), Springer

Altbach, P. G. (2009) *Peripheries and centers: Research universities in developing countries*, Asia Pacific Education Review, 10(1), 15-27

Altbach, P. (2015) *Perspectives on internationalizing higher education*, International Higher Education, (27)

Altbach, P. G. (2014) *The emergence of a field: Research and training in higher education*, Studies in Higher Education, *39*(8), 1306-1320.

Altbach, P., Knight, J. (2007) *The Internationalisation of Higher Education: Motivations and Realities*, Journal of Studies in International Education, Vol. 11, No. 3/4, Fall/Winter, pp. 290-305

Altbach, P. G., Reisberg, L., Rumbley, L. E. (2009) *Trends in global higher education: Tracking an academic revolution*, A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education, dostupno na: *http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/ED/pdf/WCHE_2009/1745_trend_final-rep_ES_FP_090617a.pdf*

Amaral, A., & Magalhães, A. (2004) *Epidemiology and the Bologna saga*, Higher education, 48(1), 79-100

Amaral, A., Neave, G., Musselin, C., Maassen, P. (eds.) (2009) *European Integration and the Governance of Higher Education and Research*, Higher Education Dynamics, Vol. 26

Anderson, J. (2002) *Questions of Democracy, Territoriality and Globalisation*, in James Anderson (Ed.), 6-38

Anderson, D., Johnson, R., & Training, E. (1998) *University autonomy in twenty countries*, Canberra: Department of Employment, Education, Training and Youth Affairs, dostupno na: http://www.magna-charta.org/resources/files/University_autonomy_in_20_countries.pdf (29.11.2017.)

Atkinson, R., Flont, J. (2001) *Accessing hidden and hard-to-reach populations: Snowball research strategies*, Social research update, 33.1, 1-4

Bache, I. (2006) *The Europeanization of Higher Education: Markets, Politics or Learning?*, JCMS 2006 Volume 44. Number 2 pp. 231-48

Bergen Communiqué - *The European higher education area–achieving the goals* (2005, May), In Communiqué of the conference of European ministers responsible for higher education, dostupno na: http://media.ehea.info/file/2005_Bergen/52/0/2005_Bergen_Communique_english_580520.pdf (15.11.2017.)

Berlin Communiqué - *Realising the European higher education area* (2003, September), In Communiqué of the Conference of Ministers responsible for higher education in Berlin on 19 September 2003, dostupno na: http://media.ehea.info/file/2003_Berlin/28/4/2003_Berlin_Communique_English_577284.pdf (15.11.2017.)

Bleiklie, I., Kogan, M. (2007) *Organization and Governance of Univesity*, Higher Education Policy, 20, (477–493)

Beyond Europe - Die Internationalisierung Österreichs in Forschung, Technologie und Innovation über Europa hinaus, dostupno na: https://era.gv.at/directory/160.

Bologna Working Group (2005) *A Framework for Qualifications of the European Higher Education Area*, Bologna Working Group Report on Qualifications Frameworks (Copenhagen, Danish Ministry of Science, Technology and Innovation), dostupno na: http://ecahe.eu/w/index.php/Framework_for_Qualifications_of_the_European_Higher_Education_Area

Bolonjska deklaracija (1998), *Prvi koraci u Bolonjskom procesu* (ur. Polić-Bobić, M.), Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2005.

Borrás, S., Jacobsson, K. (2004) *The open method of co-ordination and new governance patterns in the EU*, Journal of European Public Policy 11:2 April 2004: 185-208

Bostrom, C. A. (2010) *Diffusion of internationalization in Turkish higher education*, Journal of studies in international education, 14(2), 143-160

Boulkedid, R., Abdoul, H., Loustau, M., Sibony, O., & Alberti, C. (2011) *Using and reporting the Delphi method for selecting healthcare quality indicators: a systematic review*, PloS one, 6(6), e20476.

Brandenburg, U., & de Wit, H. (2011) *Has international education lost its way*, The Chronicle of Higher education, 15.

Brandenburg, U., & Wit de, H. (2011) *The end of internationalization*, International Higher Education, (62): 15–17.

Burnett, S. A., & Huisman, J. (2010) *Universities' responses to globalisation: The influence of organisational culture*, Journal of Studies in International Education, 14(2), 117-142

Cantwell, B., Maldonado-Maldonado, A. (2009) *Four stories: confronting contemporary ideas about globalisation and internationalisation in higher education*, Globalisation, Societies and Education, Vol. 7, No. 3, September 2009, pp. 289-306

Capano, G. (2008) *Looking for serendipity: the the problematical reform of government within Italy's Universities*, Higher Education, 55:481-504

Capano, G. (1996) *Political science and the comparative study of policy change in higher education: theoretico-methodological notes from a policy perspective*, Higher Education 31

Capano, G. (2009) *Understanding policy change as an epistemological and theoretical problem*, Journal of Comparative Policy Analysis, 11(1), 7-31.

Capano, G., & Howlett, M. (2009) *Introduction: The determinants of policy change: Advancing the debate*, Journal of Comparative Policy Analysis, 11(1), 1-5.

Church, Clive (2003) *The politics and government of Switzerland*, Springer

Clark, B. R. (1998) *Creating Entrepreneurial Universities - Organizational Pathways of Transformation*, IAU Press, Issues in Higher Education

Clark, B. R. (2004) *Sustaining Change in Universities - Continuities in case studies and concepts*, Society for Research into Higher Education & Open University Press

Corbett, A. (2006) *Higher Education as a Form of European Integration: How Novel is the Bologna Process?*, Centre for European Studies University of Oslo, Working Paper No. 15, December 2006, dostupno na: http://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers2006/wp06_15.pdf (23.07.2013.)

Corbett, A. (2011) *Ping Pong: competing leadership for reform in EU higher education 1998-2006*, European Journal of Education, Vol. 46, No. 1, 2011, Part I.

Dagen, T. (2011) *Implementacija Bolonjskog procesa i konvergencija politike i visokog obrazovanja u Hrvatskoj i Austriji*, magistarski rad, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Dagen, T., Doušak, M., Hafner-Fink, M., Novak, M., Fink-Hafner, D. (2017) *Report: analysis 2. Round of a Delphi method survey: defining globalisation, internationalisation and Europeanisation in the field of higher education: experts comments analysis*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2017. 17 str. [COBISS.SI-ID 35519581]

Dagen, T., Doušak, M., Hafner-Fink, M., Novak, M., Fink-Hafner, D. (2017) *Report: analysis 2. Round of a Delphi method survey: defining globalisation, internationalisation and Europeanisation in the field of higher education: survey comments analysis summary*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2017. 17 str. [COBISS.SI-ID 35519325]

Dalkey, N. C. (1972) *The Delphi method: An experimental study of group opinion*, In N. C. Dalkey, D. L. Rourke, R. Lewis, & D. Snyder (Eds.). Studies in the quality of life: Delphi and decision-making (pp. 13-54). Lexington, MA: Lexington Books.

de Boer, H. F., & Goedegebuure, L. C. J. (2003) *New rules of the game? Reflections on governance, management and system change*, In *Real-time systems: reflections on higher education in the Czech Republic, Hungary, Poland and Slovenia*. Vutium, Brno University of Technology.

de Boer, H., Huisman, J. Meister-Scheytt, C. (2010) *Supervision in 'modern' university governance: boards under scrutiny*, Studies in Higher Education, 35:3, 317-333

Deardorff, D. K., de Wit, H., & Heyl, J. D. (Eds.). (2012) *The SAGE handbook of international higher education*, SAGE.

Delgado-Márquez, B. L., Hurtado-Torres, N. E., Bondar, Y. (2011) *Internationalisation of Higher Education: Theoretical and Empirical Investigation of Its Influence on University Institution Rankings*, Globalisation and Internationalisation of Higher Education (online monograph), Revista de Universidad y Sociedad del Conocimiento (RUSC), Vol. 8, No. 2, pp. 265-284 (RUSC), available online: http://www.raco.cat/index.php/RUSC/article/view/254143/340984 (30.8.2015.)

Della Porta, D., & Keating, M. (Eds.). (2008) *Approaches and methodologies in the social sciences: A pluralist perspective*, Cambridge University Press

de Ridder-Symoens, H. (1992) *Mobility*, A History of the University in Europe, 1, 280-304.

De Wit, H. (2010) *Internationalisation of Higher Education in Europe and its assessment, trends and issues*, NVAO Nederlands

De Wit, H. (2002) *Internationalization of higher education in the United States of America and Europe: a historical, comparative, and conceptual analysis*, Westport, Conn: Greenwood Press

De Wit, H. (Ed.). (1995) *Strategies for internationalisation of higher education: a comparative study of Australia, Canada, Europe and the United States of America*, Amsterdam: European Association for International Education

De Wit, H., Hunter, F., Howard, L., Egron-Polak, E. (2015) *Internationalisation of Higher Education* (Study), European Parliament, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies - Culture and Education; available online: http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2015/540370/IPOL_STU(2015)540370_EN.pdf (5.4.2016.)

De Wit, H., Hunter, F. (2015) *Understanding internationalisation of higher education in the European context*, in De Wit, H., Hunter, F., Howard, L., Egron-Polak, E. Internationalisation of Higher Education (Study), European Parliament, Directorate-General for Internal Policies, Policy Department B: Structural and Cohesion Policies - Culture and Education, p. 41-58.

Dill, D. (1997) *Higher Education Markets and Public Policy*, Higher Education Policy 10 (3–4): 167–185.

Dobbins, M., Knill, C. (2009) *Higher Education Policies in Central and Eastern Europe: Convergence towars a Common Model?*, Governance: An International Journal of Policy, Administration, and Institutions, Vol. 22, No. 3, pp. 397–430

Education and training in Europe: diverse systems, shared goals for 2010 - The work programme on the future objectives of education and training systems (2002), dostupno na: http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED477388.pdf (26.08.2013.)

Elken, M., Gornitzka, Å., Vukasovic, M. (2011) *European integration and the transformation of higher education*, Pre-project: Higher Education and Professional Learning: The effectss of European Integration, University of Oslo.

Enders, J. (2004) *Higher Education, internationalization, and the nation-state: Recent developments and challanges to governance theory*, Higher Education 47: 361-382.

Enders, J., & Fulton, O. (2002) *Higher education in a globalising world*, International trends and mutual observations.

Entwicklungsplan: Universität Wien 2020, dostupno na: https://www.univie.ac.at/uploads/media/Entwicklungsplan2020_en_01.pdf (15.1.2017.)

Erasmus Facts, Figures & Trends iz 2015., dostupno na poveznici: https://data.europa.eu/euodp/repository/ec/dg-eac/erasmus-data-2013-2014/erasmus-fft-brochure_online_en_FINAL.pdf

ESG 2015 - Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area, dostupno na poveznici: http://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_2015.pdf.

Estrategia de Internacionalización de la Universidad de Granada, dostupno na: http://secretariageneral.ugr.es/bougr/pages/bougr115/_doc/acg1153/%21.

EU Research on Social Sciences and Humanities – *Higher Education Institutions' Responses to Europeanisation, Internationalisation and Globalisation. Developing International Activities in a Multi-Level Policy Contex*, HEIGLO Final Report, European Comission, 2005.

EUROPA 2020. - Europska strategija za pametan, održiv i uključiv rast (2010), dostupno na: http://www.azoo.hr/images/razno/eu_hr.pdf (26.08.2013.)

Federal Act on Funding and Coordination of the Swiss Higher Education Sector (Higher Education Act, HEdA), dostupno na: https://www.admin.ch/opc/en/classified-compilation/20070429/201501010000/414.20.pdf (13.3.2017.)

Fink-Hafner, D. (edit.) (2010) *The Open Method of Coordination: A View from Slovenia*, Javne politike, Faculty of Social Sciences University of Ljubljana

Fink-Hafner, D., Lajh, D., Deželan T. (2010) *The Open Method of Cooperation in the Global Context of Policy Cooperation*, In Danica Fink-Hafner (ed.) The Open Method of Cooperation: A View from Slovenia, 17–34, Ljubljana: Založba FDV.

Fink-Hafner, D., Deželan, T., Lajh D. (2010) *Conclusion: the Open Method of Coordination – Not so Different from Multilateral Policy Cooperation*, In Danica Fink-Hafner (ed.) The Open Method of Cooperation: AView from Slovenia, 155–168, Ljubljana: Založba FDV.

Fink-Hafner, D., & Dagen, T. (2017) *Globalisation In Higher Education Policies: Multidisciplinary Insights*. Teorija In Praksa, 54

Fligstein, N. (1991) *The structural transformation of American industry: an institutional account of the causes of diversification in the largest firms,* In W. W. Powell & P. J.

DiMaggio (Eds.), *The new institutionalism in organizational analysis* (pp. 311 - 336). Chicago: University of Chicago Press.

Flyvbjerg, B. (2006) *Five misunderstandings about case-study research*, Qualitative inquiry, 12(2), 219-245

Frølich, N. (2006) *Still academic and national–Internationalisation in Norwegian research and higher education, Higher Education, 52*(3), 405-420

Fumasoli, T., Gornitzka, Å., & Maassen, P. A. (2014) *University autonomy and organizational change dynamics*. ARENA.

Gear, C., Koziol-McLain, J., Wilson, D., Rae, N., Samuel, H., Clark, F., & McNeill, E. (2012) *Primary healthcare response to family violence: a Delphi evaluation tool*, Quality in Primary Care, 20(1), 15-30.

Geographischer Atlas zur Vaterlandskunde an der österreichischen Mittelschulen. K. u. k. Hof-Kartographische Anstalt G. Freytag & Berndt, Wien 1911.

Gerring, J. (2007) *Case Study Research, Principles and Practices,* Cambridge University Press

Gold, Peter (2000) *Europe or Africa?: A contemporary study of the Spanish North African enclaves of Ceuta and Melilla*, Oxford University Press.

George, A. L., & Bennett, A. (2005) *Case studies and theory development in the social sciences*, Cambridge, Mass.: MIT Press.

Gornitzka, Å. (2006) *The Open Method of Coordination as practice - A watershed in European education policy?*, Centre for European Studies University of Oslo, Working Paper No. 16, December 2006, dostupno na: http://www.sv.uio.no/arena/english/research/publications/arena-publications/workingpapers/working-papers2006/wp06_16.pdf (23.07.2013.)

Gornitzka, Å. (1999) *Governmental policies and organisational change in higher education*, Higher Education, 38: 5-31

Gornitzka, Å., Gulbrandsen, M., J. Trondal (2003), *Internationalisation of Research and Higher Education. Emerging Patterns of Transformation*, NIFU – Norwegian Institute for Studies in Research and Higher Education, GCS AS – Oslo

Gornitzka, Å., Larsen, I. M. (2004) *Towards professionalisation? Restructuring of administrative work force in universities*, Higher Education, 47: 455-471

Grlić Radman, G. (2003) *Neutralnost Švicarske i njezino članstvo u UN-u*, Politička misao, 39(3), 145-162

Grugel, J. (2002) *Democratization: A Critical Introduction*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire in New York: Palgrave

Hall, P. A. (1993) *Policy paradigms, social learning, and the state: the case of economic policymaking in Britain*, Comparative politics, 275-296.

Harari, M. (1972) *Global Dimensions in US Education: The University*, dostupno na: https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED061911.pdf (5.10.2017.)

Haug, G. (2000) *National exchange agencies in the process towards a European space for higher education*, Journal of Studies in International Education, 4(2), 21-32

Held, D. (2000) *The Changing Coutours of Political Community: Rethinking Democracy in the Context of Globalization*, in Barry Holden (Ed.), 17-31

Held, D., McGrew, A. G. (2003) *Governing Globalization: Power, Authority and Global Governance, Cambridge, Oxford in Malden: Polity Press in Blackwell Publishing Inc.*

Held, D., McGrew, A. G., Goldblatt, D. in Jonathan Perraton (2003) *Global Transformations*, Cambridge in Oxford: Polity Press in Blackwell Publishing Ltd.

Higher Education: A Worldwide Inventory of Research Centers, Academic Programs, and Journals and Publications - 3rd Edition, Center for International Higher Education, Boston College, and Lemmens Media, Bonn, Berlin, New York, 2014

Higher Education and Research in Switzerland - 2017, Swiss Confederation, Federal Department of Economic Affairs, Education and Research EAER, State Secretariat for Education, Research and Innovation SERI, dostupno na: https://www.sbfi.admin.ch/dam/sbfi/en/dokumente/2017/01/hs-f-ch.pdf.download.pdf/HE_en.pdf (13.3.2017.)

Horta, H. (2009) *Global and national prominent universities: internationalization, competitiveness and the role of the State*, Higher Education, 58(3), 387-405

Howlet, M., Fraise, S. (2007) *Re-Visiting the New Orthodohy of Policy Dynamics: The Dependent Variable and Re-Aggregation Problems in the Study of Policy Change*, Canadian Political Science Review, Vol 1(2), pp. 50-62

Howlett, M., & Ramesh, M. (2002) *The policy effects of internationalization: A subsystem adjustment analysis of policy change*, Journal of Comparative Policy Analysis, 4(1), 31-50.

Hsu, C. C., Sandford, B. A. (2007) *The Delphi technique: making sense of consensus*, Practical Assessment, Research & Evaluation, 12(10), 1-8

Huisman, J., Boer, H., & Bótas, P. C. P. (2012) *Where do we go from here? The future of English higher education*, Higher education quarterly, 66(4), 341-362.

Internationale Hochschulrankings und ihre Bedeutung für die österreichischen Universitäten VADEMECUM, dostupno na: https://uniko.ac.at/projekte/rankings/.

International Student Handbook – University of Granada, dostupno na: http://internacional.ugr.es/pages/guias-y-folletos/guiaestudianteinternacional20102011/!. (1.6.2017.)

International Strategy of the University of Lausanne, dostupno na: https://www.unil.ch/international/files/live/sites/international/files/International_strategy/UNIL_International_Strategy_2009-.pdf

Kaldor, M. (2003) *Global Civil Society: An Answer to War*, Cambridge and Oxford: Polity Press in Blackwell Publishing Inc.

Kehm, B. M. (2003) *Internationalisation in Higher Education: from Regional to Global*, The Dialogue between Higher Education Research and Practice, Springer, pp. 109-119

Kehm, B. M., & Musselin, C. (Eds.). (2013) *The development of higher education research in Europe: 25 years of CHER*, Springer Science & Business Media.

Kehm, B. M., & Teichler, U. (2007) *Research on internationalisation in higher education*, Journal of Studies in International Education, *11*(3-4), 260-273

Kelo, M., Teichler, U., & Wächter, B. (2006) *Toward improved data on student mobility in Europe: Findings and concepts of the Eurodata study*, Journal of Studies in International Education, 10(3), 194-223

Knight, J. (2005) *An internationalization model: responding to new realities and challenges*, in H. de Wit, I. C. Jaramillo, J. Gacel-Ávila & J. Knight (Eds.), Higher education in Latin America Washington: World Bank

Knight, J. (2012) *Concepts, rationales, and interpretive frameworks in the internationalization of higher education*, The SAGE Handbook of International Higher Education. London: SAGE, 27-42

Knight, J. (2010) *Internationalization and the Competitiveness Agenda*, In Laura M. Portnoi, Val D. Rust and Sylvia S. Bagley, Higher Education, Policy, and the Global Competition Phenomenon, p. 205-218. New York: Palgrave Macmillan.

Knight, J. (1994) *Internationalization: elements and checkpoints*, Canadian Bureau for International Education, Ottawa

Knight, J. (2003a) *GATS, trade and higher education*, Perspective 2003 - where are we?, London: OBHE

Knight, J. (2007). *Internationalization: Concepts, complexities and challenges*, in International handbook of higher education (pp. 207-227). Springer Netherlands

Knight, J. (1993) *Internationalization: management strategies and issues*, International education magazine, 9(6), 21-22.

Knight, J. (2004) *Internationalization Remodeled: definition, approaches and rationales*, Journal of Studies in International Education, 8(1), 5-31

Knight, J. (2008) *The Internationalization of Higher Education in the 21st century*, *Higher Education in Turmoil. The Changing World of Internationalization*, Sense Publishers, 1-18

Knight, J. (2003b) *Updated definition of internationalization*, International higher education, 33 (Fall), 2

Knight, J., Wit, H. d. (1995) *Strategies for internationalisation of higher education: historical and conceptual* perspective, iz Strategies for internationalisation of higher education. A Comparative Study of Australia, Canada, Europe and United State of America (ur. H. De Wit), European Association of International Education, pp. 5-32

Knill, C. (2005) *Introduction: Cross-national policy convergence: concepts, approaches and explanatory factors*, Journal of European Public Policy 12:5, 764–774

Krücken, G. (2011) *A European Perspective on new modes of University Governance and Actorhood*, Center for Studies in Higher Education, Research & Occasional Paper Series, CSHE17.11.

Krücken, G., Kosmützky, A., Torka, M. (2006) *Towards a Multiversity? Universities between Global Trends and National Traditions*, dostupno na: http://www.transcript-verlag.de/ts468/ts468_1.pdf

Kwiek, M. (2008) *Academic Entrepreneurship vs. Changing Governance and Institutional Management Structures at European Universities*, Policy Futures in Education, Volume 6, Number 6

Kwiek, M. (2004) *The Emergent European Educational Policies under Scrutiny: The Bologna Process from a Central European Perspective*, European Educational Research Journal, 3(4), 759-776

Kwiek, M. (2015) *The internationalization of research in Europe: A quantitative study of 11 national systems from a micro-level perspective*, Journal of Studies in International Education, 19(4), 341-359

Landman, T. (2008) *Teme i metode komparativne politike*, biblioteka *Politička misao*, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Landeta, J. (2006) *Current validity of the Delphi method in social sciences*, Technological forecasting and social change, 73(5), 467-482.

Leistungsbericht & Wissensbilanz 2016 – Universität Wien, dostupno na: https://www.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/startseite/Dokumente/LB_2016_web.pdf

LEY ORGÁNICA 4/2007, dostupno na: http://www.ub.edu/web/ub/ca/sites/genere/docs/normativa/llei_4_2007.pdf (2.5.2017.)

Ley Andaluza de Universidades, LEY 15/2003, de 22 de diciembre, Andaluza de Universidades, dostupno na: http://ofcontrolinterno.ugr.es/pages/normativa/lau/! (2.5.2017.)

Lisbon European Council 23 and 24 March 2000 Presidency Conclusions (2000) – Lisabonska strategija, dostupno na: http://www.europarl.europa.eu/summits/lis1_en.htm (16.08.2013.)

London Communiqué - *Towards the European higher education area: Responding to challenges in a globalised world* (18 May 2007), dostupno na: http://media.ehea.info/file/2007_London/69/7/2007_London_Communique_English_588697.pdf (15.11.2017.)

Ludwig, B. (1997) *Predicting the future: Have you considered using the Delphi methodology?*, Journal of Extension, 35 (5), 1-4., dostupno na: http://www.joe.org/joe/1997october/tt2.html (3.2.2016.)

Luijten-Lub, A. (2007) *Choices in Internationalisation: Hoe Higher Education Institutions Respond to Internationalisation, Europeanisation and Globalisation,* University of Twente

Luijten-Lub, A., Wende, M. C. v. d., Huisman, J. (2005) *On Cooperation and Competition: A Comparative Analysis of National Policies for Internationalisation of Higher Education in Seven Western Countries,* Journal of Studies in International Education, Vol. 9, No. 2 pp. 147-163

Maassen, P., Olsen, J. P. (ur.) (2007) *University Dynamics and European Integration,* Higher Education Dynamics, Vol. 19

Magna Charta Universitatum (1988), dostupno na: http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=6254&sec=2273 (21.08.2013.)

Marginson, S. (2006) *Dynamics of national and global competition in higher education*, Higher education, 52(1), 1-39

Marginson, S. (2000) *Rethinking academic work in the global era*, Journal of higher education policy and management, 22(1)

Marginson, S., Considine, M. (2000) *The enterprise university: Power, governance and reinvention in Australia*, Cambridge University Press

Marginson, S., & Sawir, E. (2005) *Interrogating global flows in higher education*, Globalisation, Societies and Education, 3(3), 281-309.

Marginson, S., Van der Wende, M. (2006) *Globalisation and higher education* [draft #2b, 12 September 2006, prepared for OECD],
dostupno na: https://www.oecd.org/edu/research/37552729.pdf (2.11.2017.)

Marginson, S., Van der Wende, M. (2007) *Globalisation and Higher Education*, OECD Education Working Papers, No. 8. *OECD Publishing (NJ1)*

Marginson, S., & Van der Wende, M. (2007) *To rank or to be ranked: The impact of global rankings in higher education*, Journal of studies in international education, 11(3-4), 306-329

Marsh, D., & Stoker, G. (Eds.). (2005) *Teorije i metode političke znanosti*., Fakultet političkih znanosti.

Martens, K., Wolf, K. D. (2009.) *Boomerangs and Trojan Horses: The Unintended Consequences of Internatioalising EducationPolicy Through the EU and the OECD*, European Integration and the Governance of Higher Education and Research, Higher Education Dynamics 26, str. 81-109

Mill, J. S. (2002 [1891]) *A System of Logic*, Honolulu: University Press of the Pacific

Mok, K. H. (2007) *Questing for internationalization of universities in Asia: Critical reflections*, Journal of Studies in International Education, *11*(3-4), 433-454

Moses, J., Knutsen, T. (2012) *Ways of knowing: Competing methodologies in social and political research*, Palgrave Macmillan

Munkholn, L., Olsen, U. K. (2009) *Open Method of Coordination within EU Education Policy - An Analysis of the Potential for Europeanisation*, Roskilde University 2009 Semester Project, EU-Studies, K1 / Master of Public Administration, K2

Musselin, C. (2006) *Are universities specific organisations?*, in Krücken, G., Kosmützky, A., Torka, M. (eds.) *Towards a Multiversity? Universities between Global Trends and National Traditions*, Bielefeld, Transcript Verlag, pp. 63-84

Neave, G. (2009) *The Bologna Process as alpha or omega, or, on interpreting history and context as inputs to Bologna, Prague, Berlin and beyond*, in European integration and the governance of higher education and research (pp. 17-58). Springer Netherlands

Neave, G. (2003) *The Bologna Declaration: Some of the Historic Delemmas Posed by the Reconstruction of the Community in Europe's Systems of Higher Education,* Education Policy. Vol. 17

Neave, G. (1997, April) *The European dimension in higher education. An historical analysis,* In Conference The Relationship Between Higher Education and the Nation-State, Enschede.

Neave, G., & Maassen, P. (2007) *The Bologna process: An intergovernmental policy perspective*, In *University dynamics and European integration* (pp. 135-154). Springer Netherlands.

Neave, G., & van Vught, F. A. (1991) *Prometheus bound: The changing relationship between government and higher education in Western Europe*.

Novak, M., Dagen, T., Doušak, M., Hafner-Fink, M., Fink-Hafner, D. (2017) *Round of a Delphi method survey : defining globalisation, internationalisation and Europeanisation in the field of higher education : report 1*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2017. 15 str., tabele. [COBISS.SI-ID 35178077]

Novak, M., Dagen, T., Doušak, M., Hafner-Fink, M., Fink-Hafner, D. (2017) *Round of a Delphi method survey : defining globalisation, internationalisation and Europeanisation in the field of higher education : report 2*, Ljubljana: Fakulteta za družbene vede, 2017. 37 str., tabele. [COBISS.SI-ID 35177821]

North, D. C. (1990) *Institutions, institutional change and economic performance,* Cambridge [etc.]: Cambridge University Press. OECD (2002). The growth of cross-border education. In: Education Policy Analysis. Paris: OECD.

Noy, C. (2008) *Sampling knowledge: The hermeneutics of snowball sampling in qualitative research*, International Journal of social research methodology, 11(4), 327-344

OECD Reviews of Higher Education in Regional and City Development - Andalusia, Spain, SELF-EVALUATION REPORT, dostupno na: https://www.oecd.org/edu/imhe/44666367.pdf

Okoli, C., & Pawlowski, S. D. (2004) *The Delphi method as a research tool: an example, design considerations and applications*, Information & management, 42(1), 15-29.

Oliver, C. (1991) *Strategic responses to institutional processes*, Academy of Management Review, 16(1), 145-179.

Olsen, J. P., Maassen, P. (2007) *European debates on the Knowledge Institution: The Modernization of the University at the European level*, University Dynamics and European Integration, Higher Education Dynamics, Vol. 19, str. 3-22

Olsen, J. P. (2007) *The Institutional Dynamics of the European University*, University Dynamics and European Integration, Higher Education Dynamics, Vol. 19, str. 25-53

Painter, M., & Peters, B. G. (2010) *Administrative traditions in comparative perspective: Families, groups and hybrids*, In Tradition and public administration (pp. 19-30). Palgrave Macmillan, London.

Patton, C., Sawicki, D., & Clark, J. (2015) *Basic methods of policy analysis and planning*, Routledge.

Peters, G. (2000) *Four Main Administrative Traditions*, available online: http://web.worldbank.org/WBSITE/EXTERNAL/TOPICS/EXTPUBLICSECTORANDGOVERNANCE/0,,contentMDK:20134002~pagePK:210058~piPK:210062~theSitePK:286305,00.html (22.6.2016.)

Peters, B. G. (2007) *Institucionalna teorija u političkoj znanosti. Novi institucionalizam,* Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Prvi koraci u Bolonjskom procesu (ur. Polić-Bobić, M.), Sveučilište u Zagrebu, Zagreb, 2005.

Polić Bobić, M. (2005) *Bolonjski proces i hrvatsko visoko školstvo*, u *Prvi koraci u Bolonjskom procesu*, zbornik radova, Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, 9-16.

Quyên, Đ. T. N. (2014) *Developing university governance indicators and their weighting system using a modified Delphi method*, Procedia-Social and Behavioral Sciences, 141, 828-833.

Radaelli, C. (2006) *'Europeanization: solution or problem?'*, in M. Cini and A. Bourne (eds), *Palgrave Advances in European Union Studies*, Palgrave, Ch. 4.

Radaelli, C. (2008) *Europeization, Policy Learning and New Modes of Governance*, Journal of Comparative Policy Analysis: Reasearch and Practice, 10:3

Ragin, C. C. (1987) *The comparative method: Moving beyond qualitative and quantitative strategies*, University of California Press

Rhodes, G. (2010) *Opportunities and Challenges in the Internationalization and Globalization of Higher Education in the United States: Implications for US-India Student Mobility*, Retrieved November, 11, 2012.

Robertson, Susan and Roger Dale (2016) *Comparing Policies in a Globalising World: Methodological Reflections*, In Andreas Hadjar and Christiane Gross (eds), Education Systems and Inequalities, 33–50. Bristol: Policy Press

Rohlfing, I. (2012) *Case Studies and Causal Inference: an integrative framework*, Palgrave Macmillan

Rowe, G., & Wright, G. (1999) *The Delphi technique as a forecasting tool: issues and analysis*, International journal of forecasting, 15(4), 353-375.

Rumbley, L. E., Altbach, P. G., & Reisberg, L. (2012) *Internationalization within the higher education context*, The SAGE handbook of international higher education, 3-26.

Rumbley, L. E., Stanfield, D. A., & de Gayardon, A. (2014). *From inventory to insight: Making sense of the global landscape of higher education research, training, and publication*, Studies in Higher Education, 39(8), 1293-1305.

Schmidt, R. C. (1997) *Managing Delphi surveys using nonparametric statistical techniques*, decision Sciences, 28(3), 763-774.

Scott, P. (2000) *Globalisation and higher education: Challenges for the 21st century*, Journal of Studies in International Education, 4(1), 3-10.

Scott, P. (2001) *Internationalisation and/or globalisation*, Paper presented at the CHEPS summerschool, Enschede

Scott, P. (2006) *The global dimension: internationalising higher education*, in B. Kehm & H. de Wit (Eds.), Internationalisation in higher education: European responses to the global perspective, Amsterdam: European Association for International Education (EAIE); EAIR The European Higher Education Society

Scott, P. (1998a) *Massification, internationalization and globalisation*, In P. Scott (Ed.), *The globalization of higher education*. Buckingham/Philadelpia: PA:

Scott, P. (Ed.) (1998b) *The globalization of higher education*, Buckingham/Philadelpia: PA: Society for Research into Higher Education & Open University Press

Scott, W. R. (2001) *Institutions and organizations* (2nd [thoroughly rev. and expanded] ed. ed.). Thousand Oaks, CA. [etc.]: Sage

Scott, W. R. (1998c) *Organizations: rational, natural, and open systems* (4th ed. ed.) Upper Saddle River, N.J., [etc.]: Prentice Hall International

Shams, F., & Huisman, J. (2012) *Managing offshore branch campuses: An analytical framework for institutional strategies*, Journal of Studies in International Education, 16(2), 106-127

Shaw, M. (2002) *Theory of the Global State: Globality as an Unfinished Revolution*, Cambridge: Cambridge University Press

Skulmoski, G., Hartman, F., Krahn, J. (2007) *The Delphi Method for Graduate Research*. Journal of Information Technology Education: Research, 6(1), 1-21. Informing Science Institute

Smeby, J. C., Trondal, J. (2005) *Globalisation or europeanisation? International contact among university staff*, Higher Education, 49(4), 449-466

Stensaker, B., Frølich, N., Gornitzka, Å., Maassen, P. (2008) *Internationalisation of higher education: the gap between national policy-making and institutional needs*, Globalisation, Societes and Education, 6:1, 1-11

Stoker, G., & Baker, K. (2016) *Nuclear Power and Energy Policy: The Limits to Governance*, Springer.

Strategija za pametan, održiv i uključiv rast EUROPA 2020, dostupno na: http://www.azoo.hr/images/razno/eu_hr.pdf.

Strategy for the Internationalisation of Spanish Universities 2015 – 2020, dostupno na: http://www.mecd.gob.es/educacion-mecd/dms/mecd/educacion-mecd/areas-educacion/universidades/politica-internacional/estrategia-internacionalizacion/EstrategiaInternacionalizaci-n-ENGLISH.pdf

Stromquist, N. P. (2007) *Internationalisation as a response to globalization: Radical shifts in university environments*, Higher Education

Switzerland's International Strategy for education, research and innovation, dostupno na: https://www.sbfi.admin.ch/dam/sbfi/en/dokumente/internationale_strategiederschweizimbereichbildungforschungundin.pdf.download.pdf/switzerland_s_internationalstrategyforeducationresearchandinnova.pdf.

Taylor, A. J. P. (1976) *The Habsburg monarchy, 1809-1918: a history of the Austrian Empire and Austria-Hungary*, University of Chicago Press

Teichler, U. (2009) *Internationalisation of higher education: European experiences*, Asia Pacific Education Review, 10:93-106

Teichler, U. (2002) *Internationalisierung der Hochschulen*, In: Das Hochschulwesen, Vol. 50, No. 1, pp. 3-9.

Teichler, U. (2003) *Mutual recognition and credit transfer in Europe: Experiences and problems*, Journal of Studies in International Education, *7*(4), 312-341

Teichler, U. (2004) *The changing debate on internationalisation of higher education*, Higher Education 48: 5-26

The European Qualifications Framework for Lifelong Learning (EQF), dostupan na: http://ecahe.eu/w/images/3/34/EQF.pdf (15.11.2017.)

Turoff, M., & Hiltz, S. R. (1996) *Computer based Delphi process*, In M. Adler, & E. Ziglio (Eds.). Gazing into the oracle: The Delphi method and its application to social policy and public health (pp. 56-88). London, UK: Jessica Kingsley Publishers.

Ulschak, F. L. (1983) *Human resource development: The theory and practice of need assessment*, Reston, VA: Reston Publishing Company, Inc.

University Organisation and Studies Act (Universities Act, 2002), Bundesministerium für Wissenschaft, Forschung und Wirtschaft, Austria, dostupno na: https://wissenschaft.bmwfw.gv.at/fileadmin/user_upload/E_UG.pdf.

Universidad de Granada – a university open to the world, dostupno na: http://internacional.ugr.es/pages/guias-y-folletos/folletoposgradoyclmferias/! (1.6.2017.)

University Autonomy in Europe, Exploatory Study by Thomas Estermann & Terhi Nokkala, European University Association, 2009.

University Autonomy in Europe II., The Scorecard by Thomas Estermann & Terhi Nokkala & Monika Steinel, European University Association, 2011.

University Autonomy in Europe III - Country Profiles, European University Association 2017, dostupno na: http://www.eua.be/Libraries/publications-homepage-list/university-autonomy-in-europe-iii-country-profiles (17.7.2017.)

University of Vienna International Report 2016, dostupno na poveznici: https://www.univie.ac.at/uploads/media/Int.Report_2016_01.pdf.

University of Vienna Internationalisation Strategy, dostupno na: https://international.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/international/International_Report/Internationalisation_Strategy_web.pdf.

Uphoff, E. P., Wennekes, L., Punt, C. J., Grol, R. P., Wollersheim, H. C., Hermens, R. P., & Ottevanger, P. B. (2012) *Development of generic quality indicators for patient-centered cancer care by using a RAND modified Delphi method*, Cancer nursing, 35(1), 29-37.

Van Damme, D. (2001) *Quality issues in the internationalisation of higher education*, Higher education, 41(4), 415-441

Van der Wende, M. (2007) *Internationalization of higher education in the OECD countries: Challenges and opportunities for the coming decade*, Journal of Studies in International Education, 11(3-4), 274-289

Van der Wende, M. C. (2001b), *Internationalisation policies: about new trends and contrasting paradigms*, Higher education policy, 14(3), 249-260

Van der Wende, M. C. (2004), *Introduction, On cooperation and competition: national and European policies for the internationalisation of higher education* (J. Huisman & M. C. v. d. Wende, ur.), Bonn: Lemmens

Van der Wende, M. C. (1997), *Missing links, the relationship between national policies for internationalisation and those for higher education in general*, National policies for internationalisation of higher education in Europe (T. Kälvemark & M. C. v. d. Wende, ur.), Stockholm: National agency for higher education

Van der Wende, M. C. (2001a) *The international dimension in national higher education policies: what has changed in europe in the last five years?*, European journal of education, 36(4), 431-442

Välimaa, J. (2004) *Nationalisation, localisation and globalisation in Finnish higher education*, Higher education, 48(1), 27-54

Van Vught, F. A. (edit.) (2009) *Mapping the Higher Education Landscape - Towards a European Classification of Higher Education*, Higher Education Dynamics 28, Springer

Van Vught, F., Van Der Wende, M., & Westerheijden, D. (2002) *Globalisation and internationalisation: Policy agendas compared*, In *Higher education in a globalising world* (pp. 103-120). Springer, Dordrecht.

Veiga, A. (2008) *Europeization of Higher Education Area: Towards a framework of analysis*, IHEP Publications, dostupno na: http://www.ihep.org/assets/files/gcfp-files/europeanization_of_higher_education_area.pdf (19.07.2013.)

Veiga, A., Rosa, M. J., & Amaral, A. (2005) *Institutional internationalisation strategies in a context of state inefficiency*, On cooperation and competition II: Institutional responses to internationalisation, Europeanisation and globalisation

Vink, M. J., Benson, D., Boezeman, D., Cook, H., Dewulf, A. R. P. J., & Termeer, C. J. A. M. (2015) *Do state traditions matter? Comparing deliberative governance initiatives for climate change adaptation in Dutch corporatism and British pluralism*, Journal of water and climate change, 6(1), 71-88.

Warner, G. (1992) *Internationalization Models and the Role of the University*, International Education Magazine, 8(1), 21.

Westerheijden, D. F. (2003) *Accreditation in Western Europe: adequate reactions to Bologna declaration and the general agreement on trade in services?*, Journal of Studies in International Education, 7(3), 277-302

Wilkins, S., Balakrishnan, M. S., & Huisman, J. (2012) *Student choice in higher education: Motivations for choosing to study at an international branch campus*, Journal of Studies in International Education, 16(5), 413-433

Wilkins, S., & Huisman, J. (2011) *Student recruitment at international branch campuses: can they compete in the global market?*, Journal of Studies in International Education, 15(3), 299-316.

Wilson, S., Hauck, Y., Bremner, A., & Finn, J. (2012), *Quality nursing care in Australian paediatric hospitals: a Delphi approach to identifying indicators*, Journal of Clinical Nursing, 21(11-12), 1594-1605.

Yin, R. K. (2007) *Studija slučaja - dizajn i metode*, , biblioteka *Politička misao,* Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

Zajednička deklaracija o usklađivanju strukture visokog školstva u Europi (Sorbonne joint Declaration), 1998., dostupno na: http://public.mzos.hr/Default.aspx?art=6187&sec=2273 (21.08.2013.)

Zgaga, P. (2006) *Looking out: The Bologna Process in a global setting*, On the 'External Dimension'of the Bologna Process. Oslo: Norwegian Ministry of Education and Research.

Zgaga, P. (2014) *The role of higher education centres in research and policy: a case from a European periphery*, Studies in Higher Education, 39(8), 1393-1404.

Žiljak, T. (2009) *Europeizacija*, dostupno na poveznici: https://europeizacija.weebly.com/uploads/5/4/3/6/5436243/europeizacija.pdf (1.2.2015.)

LITRATURA – članci i poglavlja knjige obuhvaćeni analizom u svrhu pripreme upitnika za provedbu *delfi* istraživanja u okviru doktorskog rada[198]

Znanstveni časopis *Higher Education*

Beerkens, E., & Derwende, M. (2007) *The paradox in international cooperation: Institutionally embedded universities in a global environment, Higher education, 53*(1), 61-79.

Enders, J. (2004) *Higher Education, internationalization, and the nation-state: Recent developments and challanges to governance theory,* Higher Education 47: 361-382.

Frølich, N. (2006) *Still academic and national–Internationalisation in Norwegian research and higher education, Higher Education, 52*(3), 405-420.

Horta, H. (2009) *Global and national prominent universities: internationalization, competitiveness and the role of the State,* Higher Education, 58(3), 387-405.

Smeby, J. C., Trondal, J. (2005) *Globalisation or europeanisation? International contact among university staff,* Higher Education, 49(4), 449-466.

Teichler, U. (2004) *The changing debate on internationalisation of higher education,* Higher Education 48: 5-26.

Välimaa, J. (2004) *Nationalisation, localisation and globalisation in Finnish higher education,* Higher education, 48(1), 27-54.

Van Damme, D. (2001) *Quality issues in the internationalisation of higher education,* Higher education, 41(4), 415-441.

Znanstveni časopis *Journal of Studies in International Education*

Bostrom, C. A. (2010) *Diffusion of internationalization in Turkish higher education,* Journal of studies in international education, 14(2), 143-160.

Burnett, S. A., & Huisman, J. (2010) *Universities' responses to globalisation: The influence of organisational culture,* Journal of Studies in International Education, 14(2), 117-142.

Gao, Y. (2015) *Toward a set of internationally applicable indicators for measuring university internationalization performance,* Journal of studies in international education, 19(2), 182-200.

[198] Detaljan prikaz selekcije znanstvenih časopisa, knjige i članaka za provedbu *delfi* istraživanja, kao i prikaz njihove analize u svrhu izoliranja elemenata i indikatora za pripremu upitnika, predstavljen je u poglavlju 4. doktorskog rada (Konceptualizacija definiranja globalizacije i internacionalizacije u području visokoga obrazovanja i njihovi indikatori – empirijsko istraživanje putem *delfi* metode).

Haug, G. (2000) *National exchange agencies in the process towards a European space for higher education*, Journal of Studies in International Education, 4(2), 21-32.

Mok, K. H. (2007) *Questing for internationalization of universities in Asia: Critical reflections*, Journal of Studies in International Education, 11(3-4), 433-454.

Kehm, B. M., & Teichler, U. (2007) *Research on internationalisation in higher education*, Journal of Studies in International Education, *11*(3-4), 260-273.

Kelo, M., Teichler, U., & Wächter, B. (2006) *Toward improved data on student mobility in Europe: Findings and concepts of the Eurodata study*, Journal of Studies in International Education, 10(3), 194-223.

Altbach, P., Knight, J. (2007) *The Internationalisation of Higher Education: Motivations and Realities,* Journal of Studies in International Education, Vol. 11, No. 3/4, Fall/Winter, pp. 290-305.

Kwiek, M. (2015) *The internationalization of research in Europe: A quantitative study of 11 national systems from a micro-level perspective*, Journal of Studies in International Education, 19(4), 341-359.

López, D. A., López, D. C., Andrade, L. I., & López, B. A. (2011) *Functional patterns in international organizations for University Cooperation in Latin America and the Caribbean*, Journal of Studies in International Education, 15(2), 203-215.

Luijten-Lub, A., Wende, M. C. v. d., Huisman, J. (2005) *On Cooperation and Competition: A Comparative Analysis of National Policies for Internationalisation of Higher Education in Seven Western Countries*, Journal of Studies in International Education, Vol. 9, No. 2 pp. 147-163.

Marginson, S., & Van der Wende, M. (2007) *To rank or to be ranked: The impact of global rankings in higher education*, Journal of studies in international education, 11(3-4), 306-329.

Nilsson, B. (2003) *Internationalisation at home from a Swedish perspective: The case of Malmö*, Journal of studies in International Education, 7(1), 27-40.

Ollikainen, A. (2000) *Into the single market for education: Europeanisation of Finnish education policy discourses, Journal of Studies in International Education, 4*(2), 33-53.

Shams, F., & Huisman, J. (2012) *Managing offshore branch campuses: An analytical framework for institutional strategies*, Journal of Studies in International Education, 16(2), 106-127.

Tamtik, M., & Kirss, L. (2016) *Building a Norm of Internationalization: The Case of Estonia's Higher Education System*, Journal of Studies in International Education, 20(2), 164-183.

Teichler, U. (2003) *Mutual recognition and credit transfer in Europe: Experiences and problems*, Journal of Studies in International Education, *7*(4), 312-341.

Van der Wende, M. (2007) *Internationalization of higher education in the OECD countries: Challenges and opportunities for the coming decade*, Journal of Studies in International Education, 11(3-4), 274-289.

Westerheijden, D. F. (2003) *Accreditation in Western Europe: adequate reactions to Bologna declaration and the general agreement on trade in services?*, Journal of Studies in International Education, 7(3), 277-302.

Wilkins, S., Balakrishnan, M. S., & Huisman, J. (2012) *Student choice in higher education: Motivations for choosing to study at an international branch campus*, Journal of Studies in International Education, 16(5), 413-433.

Poglavlja u knjizi *The SAGE handbook of international higher education*[199]

Rumbley, L. E., Altbach, P. G., & Reisberg, L. (2012) *Internationalization within the higher education context*, The SAGE handbook of international higher education, 3-26.

Knight, J. (2012) *Concepts, rationales, and interpretive frameworks in the internationalization of higher education*, The SAGE Handbook of International Higher Education. London: SAGE, 27-42.

[199] Deardorff, D. K., de Wit, H., & Heyl, J. D. (Eds.). (2012) *The SAGE handbook of international higher education*, SAGE.

Mrežne stranice:

ASEAN European Academic University Network – ASEA-UNINET
Dostupno na: http://asea-uninet.org

Austrian Council for Research and Technology Development
Dostupno na: http://www.rat-fte.at/home_en.html

Academic Council on the United Nations System – ACUNS
Dostupno na: https://acuns.org/

Academic Ranking of World Universities
Dostupno na: http://www.shanghairanking.com/

Asociación Columbus – COLUMBUS
Dostupno na: http://www.columbus-web.org/es/

Agentur für Qualitätssicherung und Akkreditierung Austria - AQ Austria
Dostupno na: https://www.aq.ac.at/de/

Asociación Universitaria Iberoamericana de Postgrado – AUIP
Dostupno na: http://www.auip.org/es/

Association of International Education Administrators – AIEA
Dostupno na: http://www.aieaworld.org/

Austrian Research Promotion Agency – FFG
Dostupno na: https://www.ffg.at/en/die-oesterreichische-forschungsfoerderungsgesellschaft-ffg-alt

Austria Science Bord
Dostupno na: http://www.wissenschaftsrat.ac.at/en/

Austrian Science Fund (FWF)
Dostupno na: https://www.fwf.ac.at/en/

Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung (Wien)
Dostupno na: https://www.bmbwf.gv.at/

Center for World University Rankings – CWUR
Dostupno na: http://cwur.org/

Canton de Vaud (Lausanne)
Dostupno na: https://www.vd.ch/

Central European Network for Teaching and Research in Academic Liaison – The CENTRAL network
Dostupno na: https://www.projekte.hu-berlin.de/en/central/network

Clinton Global Initiative
Dostupno na: https://www.clintonfoundation.org/clinton-global-initiative

Coimbra Group
Dostupno na: http://www.coimbra-group.eu/

Conférence universitaire de Suisse occidentale – CUSO
Dostupno na: https://www.cuso.ch/

CountryEconomy.com
Dostupno na: https://countryeconomy.com/

CWTS Leiden Ranking
Dostupno na: http://www.leidenranking.com/

Conferencia de Rectores de las Universidades Españolas – CRUE
Dostupno na: http://www.crue.org/SitePages/Inicio.aspx

Consejerías de Economía y Conocimiento y de Empleo (Seville)
Dostupno na: http://www.juntadeandalucia.es/organismos/economiayconocimiento.html

Danube Rectors' Conference – DRC
Dostupno na: https://www.drc-danube.org

Dirección General de Universidades (Seville)
Dostupno na:
http://www.juntadeandalucia.es/organismos/economiayconocimiento/consejeria/sguit/dgu.html

Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture – DG EAC
Dostupno na: https://ec.europa.eu/info/departments/education-youth-sport-and-culture_en

Erasmus+ | EU programme for education, training, youth and sport
Dostupno na: https://ec.europa.eu/programmes/erasmus-plus/node_en

Eurasia Pacific Uninet
Dostupno na: http://www.eurasiapacific.net

European Association for International Education – EAIE
Dostupno na: https://www.eaie.org/

European Association for Quality Assurance in Higher Education – ENQA
Dostupno na: www.enqa.eu

European Quality Assurance Register – EQAR
Dostupno na: www.eqar.eu

European Research Area Bord – ERAB
Dostupno na: https://toolkit.pe2020.eu/resource/european-research-area-board-erab/

European Research Council – ERC
Dostupno na: https://erc.europa.eu/

European University Association – EUA
Dostupno na: http://www.eua.be/

Federal Department of Economic Affairs, Education and Research – EAER (Bern)
Dostupno na: https://www.wbf.admin.ch/wbf/en/home.html

Horizon 2020 - European Commission
Dostupno na: https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/

Hrvatska enciklopedija
Dostupno na: http://www.enciklopedija.hr/

Iberoamerican Research Network for International Studies – RIBEI
Dostupno na: http://www.ribei.org/en

IndexMundi - Country Facts
Dostupno na: https://www.indexmundi.com

Indo-Swiss Joint Research Programme in the Social Sciences
Dostupno na: https://www.unil.ch/international/en/home/menuinst/indo-swiss-programme.html

Instituto Nacional de Estadistica – INE
Dostupno na: http://www.ine.es/

International Association of Universities – IAU
Dostupno na: https://www.iau-aiu.net/

La Agencia Nacional de Evaluación de la Calidad y Acreditación – ANECA
Dostupno na: www.aneca.es

Mercer
Dostupno na: www.mercer.com

Ministerio de Educación, Cultura y Deporte (Madrid)
Dostupno na: http://www.mecd.gob.es/portada-mecd/

Network of Universities from the Capitals of Europe
Dostupno na: http://www.unica-network.eu

NAFSA: Association of International Educators
Dostupno na: http://www.nafsa.org/

Observatory Magna Charta Universitatum
Dostupno na: http://www.magna-charta.org/

Ontario Research and Innovation Optical Network – ORION
Dostupno na: https://www.orion.on.ca

Organisation for Economic Cooperation and Development – OECD)
Dostupno na: http://www.oecd.org/

Österreichischer Austauschdienst (OeAD)
Dostupno na: https://oead.at/

Österreichische Universitätenkonferenz (Universities Austria) – UNIKO
Dostupno na: https://uniko.ac.at/uniko/index.php?lang=EN

QS World University Rankings
Dostupno na: https://www.topuniversities.com/university-rankings

Scholars at Risk Network (SAR)
Dostupno na: https://www.scholarsatrisk.org/

State Secretariat for Education, Research and Innovation – SERI (Bern)
Dostupno na: https://www.sbfi.admin.ch/sbfi/en/home.html

Swiss Agency of Accreditation and Quality Assurance – AAQ
Dostupno na: http://aaq.ch/en/

Swiss Accreditation Council
Dostupno na: www.akkreditierungsrat.ch/en/

Swiss Conference of Rectors of Higher Education Institutions – Swissuniversities
Dostupno na: https://www.swissuniversities.ch/en/

Swiss Conference of Cantonal Ministers of Education – EDK
Dostupno na: http://www.edk.ch/dyn/11553.php

Trading Economics
Dostupno na: https://tradingeconomics.com/

University Mobility in Asia and the Pacific – UMAP
Dostupno na: http://umap.org/

United Nations Educational, Scientific and Cultural Organisation – UNESCO
Dostupno na: https://en.unesco.org/themes/higher-education

University of Granada
Dostupno na: www.ugr.es/en/

University of Lausanne
Dostupno na: www.unil.ch/central/en/home.html

University of Vienna
Dostupno na: www.univie.ac.at/en/

Venice International University
Dostupno na: http://www.univiu.org/

World Bank
Dostupno na: http://www.worldbank.org

World University Rankings | Times Higher Education (THE)
Dostupno na: https://www.timeshighereducation.com/world-university-rankings

POPIS PRILOGA

PRILOG 1 Upitnik za provedbu prvog kruga empirijskog istraživanja putem *delfi* metode (kopija elektroničkog upitnika iz KA1 aplikacije)

PRILOG 2 Upitnik za provedbu drugog kruga empirijskog istraživanja putem *delfi* metode (kopija elektroničkog upitnika iz KA1 aplikacije)

PRILOG 3 Tablica s pregledom definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u literaturi po autorima – opće i definicije u području VO-a

PRILOG 4 Tablica s podacima o intervjuima provedenima u okviru empirijskog istraživanja komparacijom triju studija slučaja

PRILOG 1: Upitnik za provedbu prvog kruga empirijskog istraživanja putem *delfi* metode (kopija elektroničkog upitnika iz KA1 aplikacije)

Delphi method research

Questionnaire for the first round

INTRODUCTION

The aim of this Delphi method research is consolidation and crystallization of general definitions of globalisation, internationalisation and Europeanisation and definitions of this three terms in higher education field, and the development of indicators of globalisation and indicators of internationalisation in higher education.

A Delphi method research is a part of the work on the PhD thesis *The impact of globalisation on the internationalisation of European public universities* by a doctoral candidate Tamara Dagen from the University of Zagreb, Faculty of Political Science, under the supervision of professor Danica Fink-Hafner from the University of Ljubljana, Faculty for Social Sciences, Centre for Political Science Research.

A Delphi method research is conducted in cooperation with the Centre for the Political Science Research and the Public Opinion and Mass Communication Research Centre at the Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana.

Thank you very much for taking the time to fill out the questionnaire and for your decision to participate in this study.

QUESTIONNAIRE

On a scale of 0 to 10, where 0 is of no importance and 10 is of great importance, please rate the level of importance of the following elements for the general definition of globalisation.

RATE

Globalisation (in general) is:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- global, worldwide economic and systemic process
- concept / non-concept often used in social scientific discourse
- social phenomenon and contentious issue
- exogenous economic, political, societal and driving force outside the control of governments
- increasing convergence and interdependence across societies
- conglomeration of ideas, technology, media, and money that envelops the world
- power for individuals to collaborate horizontally and to compete globally
- integration of flows and processes over and across borders, transforming the spatial organisation of social relations and transactions
- emergence of supranational institutions
- acceleration, massification and flexibilisation of transnational flows of people, products, finance, images and information
- competition, efficiency, managerialism and market-steering connected to English-speaking countries
- consequences of instantaneous worldwide communication which are neither automatically beneficial nor universally destructive
- increasing connectedness that is largely inevitable in the contemporary world which describes different dimensions of denationalisation and transnationalisation
- threat to culture and fear of damage
- clash of tradition and modernity

Would you like to comment your answers or to propose some other elements that you think are important for the definition of globalization (in general)?

_____

On a scale of 0 to 10, where <u>0 is of no importance</u> and <u>10 is of great importance</u>, please rate the level of importance of the following elements for the definition of globalisation in higher education field.

RATE

Globalisation in higher education field is:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- external process to higher education in which basic social arrangements within and around the university become disembedded from their national context
- growing interdependence and convergence of higher education which push universities to develop new forms internationalisation efforts and policies
- commercial knowledge-transfer characterized by the broad economic, technological, and scientific trends
- emergence of global institutions, which have established campuses and conduct operational
- increasing individualisation and marketization of academic life which change the world of internationalisation
- context of economic and academic trends
- „flat-world platform"… that operates without regard to geography, distance, time, and, in the near future, even language
- widening, deepening, and speeding up of worldwide interconnectedness
- restructuring of the nation state through the deregulation of legal and financial controls, the opening markets or quasi-markets (including in higher education)
- trans-national education
- threat to academic tradition and values
- fear of the abolition of academic freedom
- dominance of English language in higher education field
- increased influence of Europe and USA in higher education field
- boomerang that returns to Europe and USA
- strengthening the impact of marketization, commercialization and instrumentalization in higher education field

Would you like to comment your answers or to propose some other elements that you think are important for the definition of globalization in the HE field?

_____

On a scale of 0 to 10, where <u>0 is of no importance</u> and <u>10 is of great importance</u>, please rate the level of importance of the following elements for the general definition of internationalisation.

RATE

Internationalisation (in general) is:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- steerable policy process of greater cooperation between states
- complementary or compensatory dimension of globalisation and globalizing tendencies
- reaction and a companion trend to globalization
- broad concept that describes transformations on different analytical levels
- phenomenon that extends beyond the local and even the national
- border-crossing relations
- compelling agent of change
- term related to strategic initiatives for global effectiveness
- tool for gaining broader political legitimacy and a toolkit of responses available (primarily at institutional and national levels) to address the many and diverse opportunities and imperatives presented by the overwhelming forces of globalization
- significant profile at the highest levels of policymaking and institutional leadership
- emergence of new international perspective
- source of potential revenue
- potential to shape a country's political situation
- relationships between nation-states, which promotes recognition of and respect for their own differences and traditions
- vast array of issues, strategies, and new development around the world

Would you like to comment your answers or to propose some other elements that you think are important for the definition of internationalisation (in general)?

_____

On a scale of 0 to 10, where <u>0 is of no importance</u> and <u>10 is of great importance</u>, please rate the level of importance of the following elements for the definition of internationalisation in higher education field.

RATE

Internationalisation in higher education field is:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- process of an educational institution becoming more sophisticated, enriched, and broadly applicable to students from all backgrounds and countries
- process of integrating an international/intercultural/global dimension into the teaching, research, service functions, purpose and delivery of higher education/postsecondary education and higher education institutions
- intrinsic process built within and by mutual activities of governments, higher education institutions, students, faculty, citizens, non-governmental organisation (NGOs), and other institutions
- external socio-economic phenomenon and a phenomenon of interest to an extraordinarily broad cross-section of higher education institutions in all parts of the world that effects national higher education sector
- catch-all concept for anything that is related to the international dimension of higher education
- strategy to make higher education more responsive to the challenges of globalisation, matter of strategic action and organisational adaptation, and strategic objective essential to the relevance, dynamism, and sustainability of the worlds' s 21st century institutions and systems of higher education
- key policy area
- universal norm
- trend
- central institutional issue with strategic importance and a central concern of universities
- potent catalyst for new models of the organization, delivery, and even the stated mission of the higher education enterprise in many different contexts across the globe

- important drivers of quality improvement in national higher education systems and a quality sign of higher education institutions
- most important global force that shapes the higher education sector in this century
- response to environmental changes
- one of the most critical and important factors shaping higher education in the last three decades and influencing the course of internationalization processes in mainstream higher education policy making at the national level
- context which varies substantially from country to country
- fundamental practice in most higher education institutions worldwide
- increase of multitude border-crossing activities aimed at providing an educational experience within an environment that truly integrates a global perspective
- international activities of higher education institution such as: academic mobility for students and teachers, international linkages, partnership, developing projects, academic programs, cooperation and knowledge transfer, initiatives framed by multilateral agreements or programmes and international education
- increasing emphasis on commercial cross-border education physical mobility
- recruitment of tuition-paying overseas students
- engagement with the range of dimensions
- increasing interconnectedness between national educational systems
- any systematic effort aimed at making higher education responsive to the requirements and challenges related to the globalization of societies, economy, and labour markets
- objective
- regional education hubs, zones, hotspots, education cities, and knowledge villages

Would you like to comment your answers or to propose some other elements that you think are important for the definition of internationalisation in the higher education field?

_____

On a scale of 0 to 10, where <u>0 is of no importance</u> and <u>10 is of great importance</u>, please rate the level of importance of the following elements for the general definition of Europeanisation.

RATE

Europeanisation (in general) is:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- integration
- incremental process of growing regional co-operation and reorienting the direction and shape of polices
- part of the globalisation process and international cooperative agenda
- regionally defined form or version of either internationalisation or globalisation
- political dynamics at the regional level of Europe
- cooperation among neighbours in order to counteract the pressure from other parts of the world
- convergence of contexts, structures and substances
- segmentation between regions of the world

Would you like to comment your answers or to propose some other elements that you think are important for the definition of Europeanisation (in general)?

_____

On a scale of 0 to 10, where <u>0 is of no importance</u> and <u>10 is of great importance</u>, please rate the level of importance of the following elements for the definition of Europeanisation in higher education field.

RATE

Europeanisation in higher education field is:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- process in which European integration and EU education policy are incorporated in education policy argumentation
- regionalisation in HE
- cooperation and mobility
- integration policy chosen by a national government, and by conditions and strategies prevailing in a given system of education
- education policy measures and recommendations created on political level and then turned into practical education policy-making and to the argumentation of interest organisations and the higher education institutions themselves
- strengthening European higher education and European economies, especially in relation to the United States

Would you like to comment your answers or to propose some other elements that you think are important for the definition of Europeanisation in the HE field?

_____

On a scale of 0 to 10, where <u>0 is of no importance</u> and <u>10 is of great importance</u>, please rate the level of importance of the following indicators of globalisation in higher education field on the global level.

RATE

Indicators of globalisation in higher education field on the global level:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

• UN Education index (as a part of Human Development Index - HDI) (measured in %)
• existence of intergovernmental/university organisations involved in creation of new initiatives and policies in higher education field on global level (yes/no, description)
• access to global resources via books, Internet and other information and communication technologies (measured in % of global population)
• development of new types of HE institutions government models that are more market-oriented (yes/no, description)
• development of new types of qualifications that can be offered by different providers (description)

Would you like to comment your answers or to propose some other indicators of globalisation in the higher education field that you think are important?

_____

On a scale of 0 to 10, where <u>0 is of no importance</u> and <u>10 is of great importance</u>, please rate the level of importance of the following indicators of globalisation in higher education field on the regional level.

RATE

Indicators of globalisation in higher education field on the regional level
(e.g. Europe, Asia, Africa, Latin America and Caribbean, South America, etc. /
EU, South East Asia, Asia Pacific, Sub-Saharan Africa, etc.)

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- attitude towards university autonomy in regional higher education policy (description)
- existence of the regional policy that promotes entrance of a different kind of higher education providers (e.g. public/nongovernmental/commercial/private, etc.) (yes/no)
- existence of regional-based mobility programmes (e.g. Erasmus+, UMAP, AIMS, EU-ASEAN, EU-Latin, etc.) (measured in numbers, description)
- financial investment in different regional higher education programmes (measured in number and € per year)
- establishment and existence of international education organisations (measured in numbers, description)
- existence of regional educational hubs (measured in numbers, description)

Would you like to comment your answers or to propose some other indicators that you think are important?

_____

On a scale of 0 to 10, where <u>0 is of no importance</u> and <u>10 is of great importance</u>, please rate the level of importance of the following indicators of globalisation in higher education field on the national level.

RATE

Indicators of globalisation in higher education field on the national level:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- existence of law/ regulation for foreign education providers (private/state) for market entry in the national higher education system (yes/no)
- foreign education providers (private/state) (measured in numbers and %)
- national level recognition of qualifications acquired on online study programmes/distance learning schemes provided by some foreign provider (private/state) (yes/no)
- national level recognition of qualifications acquired on online study programmes provided by some domestic provider (private/state) (yes/no)
- the existence of law/ regulation for establishment of branch campuses/off-shore satellite campuses in the national higher education system or in foreign countries/another continents (yes/no)
- national investment in new information and communication technologies for development of new teaching and learning methods (measured in € per one year)
- level of private investment in national higher education system (measured in € per one year)
- level of academic freedom and institutional autonomy guaranteed in national legislation (description)
- the use of foreign (world) language as a teaching language
- the use of own (world) language in exporting teaching programmes

Would you like to comment your answers or to propose some other indicators that you think are important?

_____

On a scale of 0 to 10, where <u>0 is of no importance</u> and <u>10 is of great importance</u>, please rate the level of importance of the following indicators of globalisation in higher education field on the university level.

RATE

Indicators of globalisation in higher education field on the university level:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

• participation in global university networks (measured in numbers, description)
• participation in strategic partnerships and consortia (measured in numbers, description)
• establishment of branch campuses/off-shore satellite campuses in foreign countries/another continents (measured in numbers, description)
• online comprehensive study programmes (measured in numbers)
• online study courses (measured in numbers)
• participation in twinning and franchise programmes (measured in numbers)
• courses on a global issues (university level / on the level of different scientific disciplines) (measured in numbers)
• use of foreign (world) language as a teaching language at a particular university
• use of own country (world) language in exporting teaching programmes

Would you like to comment your answers or to propose some other indicators that you think are important?

_____

On a scale of 0 to 10, where <u>0 is of no importance</u> and <u>10 is of great importance</u>, please rate the level of importance of the following indicators of internationalisation in higher education field on the European level.

RATE

Indicators of internationalisation in higher education field on the European level:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- level of EU investment in the Lifelong Learning Programme - LLP, in particular in Erasmus+ programme (measured in € per one year)
- percentage of students involved in Erasmus+ programme and other European mobility programmes on the European level(measured in % per one year)
- percentage of university teachers involved in European mobility programmes on the European level (measured in % per one year)
- level of EU investment in Horizon 2020 programme (measured in € per one year)
- level of investment in research programmes in the framework of the European Research Council - ERC (measured in € per one year)
- level of investment in activities in the framework of the European Social Fund - ESF (measured in € per one year)
- participation of adults in the Lifelong Learning Programme on the European level - LLP (measured in % per one year)

Would you like to comment your answers or to propose some other indicators that you think are important?

_____

On a scale of 0 to 10, where <u>0 is of no importance</u> and <u>10 is of great importance</u>, please rate the level of importance of the following indicators of internationalisation in higher education field on the national level.

Indicators of internationalisation in higher education field on the national level:	**RATE**
	0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10
• internationalisation as strategic priority of the national higher education system (existence of internationalisation policy in the national legislation in the higher education field)	
• policy of internationalisation in higher education system (existence of national strategy of internationalisation in the field of higher education)	
• specific national policy instruments/mechanisms encouraging/supporting the internationalisation in the national higher education system	
• level of national financial investment in higher education (especially in international activities) (measured in annual % of GDP)	
• number of foreign diplomas validated by national ENIC/NARIC offices (measured in number per one year)	
• number and percentage of domestic students enrolled in a comprehensive study program on undergraduate/master/PhD level on some foreign higher education institution (measured in numbers and % per one year)	
• number of bilateral agreements concluded on national level with another partner country (number, information on the implementation)	
• number of national student grants for enrolment in study abroad (comprehensive study program on undergraduate/master/PhD level at foreign higher education institution) (measured in numbers and % per one year, description)	
• number of national student grants for enrolment of foreign students at national higher education institutions (comprehensive study program on undergraduate/master/PhD level) (measured in numbers and % per one year, description)	
• existence of national organization for cultural and educational relations in foreign country (e.g. British Council, DAAD, Institut Français etc.)	

Would you like to comment your answers or to propose some other indicators that you think are important?

_____

On a scale of 0 to 10, where <u>0 is of no importance</u> and <u>10 is of great importance</u>, please rate the level of importance of the following indicators of internationalisation in higher education field on the university level.

RATE

Indicators of internationalisation in higher education field on the university level:

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

- international rankings results of the university
- number and percentage of foreign students enrolled in a comprehensive study program on undergraduate/master/PhD level (measured in numbers and % per one year)
- number and percentage of foreign students who participate in mobility programs (e.g. Erasmus+) - incoming students (measured in numbers and % per one year, description)
- number and percentage of foreign students who participate in mobility programs (e.g. Erasmus+) - outgoing students (measured in numbers and % per one year, description)
- number and percentage of incoming foreign researchers and university teachers (measured in numbers, % and by the length of mobility)
- number and percentage of domestic researchers and university teachers that participate in mobility programs and visit foreign higher education institutions (measured in numbers, % and by the length of mobility)
- number of study programmes in foreign languages on university level / on the level of different scientific disciplines (measured in numbers, description)
- joint study programmes (measured in number and %)
- international agreements with other universities (number, information on the implementation)
- international research projects (measured in number and €)
- strategic partnerships with other European and/or international higher education institutions (number)
- alternative sources of income in the context of internationalisation policies (measured in € in the annual budget)
- membership of a university in international networks and organizations (number, description)

Would you like to comment your answers or to propose some other indicators that you think are important?

_____

Would you be so kind to suggest some other experts in higher education research, specially focused on the matters of globalisation and internationalisation in the field of higher education, that we could send the questionnaire?

Could you give us their e-mail addresses?

Would you prefer to stay anonymous or your name with answers may be cited in a doctoral thesis and other academic publications?

- You can cite me.
- I would prefer to stay anonymous.

If you prefer to remain anonymous, we can guarantee that you will not be mentioned and that your responses to the questions will be treated confidentially.

Do you agree that you are personally acknowledged in a doctoral thesis and other academic publications?

- No
- Yes

NOTES:

1. add verbalization at the scale for each question = 0 - no importance
   10 - great importance

2. add options: do not know
   cannot answer
   not applicable

PRILOG 2: Upitnik za provedbu drugog kruga empirijskog istraživanja putem *delfi* metode (kopija elektroničkog upitnika iz KA1 aplikacije)

Delphi method research

Questionnaire for the second wave of the survey

INTRODUCTION

Let us first thank you for taking an active part in the first wave of our survey "A Delphi method research on definitions of globalisation, internationalisation and Europeanisation and their indicators".

The questionnaire for the second wave of the survey is prepared based on the results of the first wave of the survey. In the second questionnaire we prepared draft definitions of globalisation, internationalisation and Europeanisation in general and in higher education field, and a list of indicators of globalisation and internationalisation in HE.

For the second wave of the survey we decided to form a thin definition (the minimum which is most acceptable). Elements with high importance and high consensus have been selected to form the draft definitions and a list of indicators. Also, some elements and indicators that were rated with relatively high importance among experts in the first wave of the survey were also included in this questionnaire, since during the analysis of results were evaluated as relevant, as well as comments and suggestions given by experts. For a more detailed insight please contact Tamara Dagen via e-mail: tamara.dagen@unizg.hr.

The aim of the second round of the survey is to validate working versions of consensual definitions and consensual indicators among experts. Working definitions are open for your corrections and comments, while for indicators we ask you to decide on their importance.

The second wave of this survey is also conducted in cooperation with the Centre for the Political Science Research and the Public Opinion and Mass Communication Research Centre at the Faculty of Social Sciences, University of Ljubljana.

Participants of the second way of the survey will receive a detailed report on the outcomes of the second wave.

Thank you very much for taking the time to fill out the questionnaire and for your decision to participate in this study.

For any other inquires please contact Tamara Dagen via e-mail: tamara.dagen@unizg.hr.

QUESTIONNAIRE

Based on the results of the first wave of the survey a working version of the definition of globalisation in general is built.

Although it consists of few entities, **please look at proposed definition of globalisation in general as one complete unit** and decide whether you agree with the proposed text, whether you would like to modify it, or whether you would like to comment the draft definition.

Please follow the questions below the definition.

Globalisation (in general) is:

(i) **integration of** global, worldwide economic and systemic **processes over and across borders**, (ii) exogenous economic, political, societal and **driving force** which enable individuals to collaborate horizontally and to compete globally, (iii) increasing **convergence, connectedness and interdependence** across societies that transform the spatial organisation of social relations and transactions, (iv) **acceleration, massification and flexibilisation** of transnational flows of people, products, finance, images, information and communication horizontally and diagonally, **characterized by**: (a) technology development, (b) emergence of supranational institutions, (c) different dimensions of denationalisation and transnationalisation.

a) I agree with this definition / I don't have anything to add.

b) I don't completely agree / have comments regarding this definition.

→ If you would like to modify the definition, please modify it in the text above according to your opinion (add, delete, change text) – please mark you changes in some colour.

→ If you would you like to comment on the definition / your proposal please add your comment here.

c) I cannot answer or comment on this topic.

Similarly as you did with the previous definition, **please look at proposed definition of globalisation in higher education field as one complete unit** and decide whether you agree with the proposed text, whether you would like to modify it, or whether you would like to comment the draft definition.

Please follow the questions below the definition.

Globalisation in higher education field is:

external processes of growing, widening, deepening and speeding up **of worldwide interconnectedness, interdependence and convergence of higher education** in the context of economic, technological, and scientific changes, which are **characterized by**: (i) emergence of global institutions, (ii) commercial knowledge-transfer, (iii) rise of marketization and competition, (iv) increase of mutual collaboration between HE institutions globally, (v) development of variety of new trans-national education activities, which are disembedded from national contexts, and directed towards the development of new forms of internationalisation policies in higher education field.

a) I agree with this definition / I don't have anything to add.

b) I don't completely agree / have comments regarding this definition.

→ If you would like to modify the definition, please modify it in the text above according to your opinion (add, delete, change text) – please mark you changes in some colour.

→ If you would you like to comment on the definition / your proposal please add your comment here.

c) I cannot answer or comment on this topic.

Based on the results of the first wave of the survey, lists of indicators of globalisation in higher education field on different levels are prepared.

Please select indicators of globalisation in higher education field on the global level from the list and copy them in the table below, according to their importance where 1 is most important and 5 is least important.

Green indicators have been proposed by the experts. If you find them relevant, please rank them accordingly. If not, don't include them in the table.

Indicators of globalisation in higher education field on the global level:

• access to global resources via books, Internet and other information and communication technologies (measured in an index)
• existence of intergovernmental/university organisations involved in creation of new initiatives and policies in higher education field on global level (yes/no, description)
• development of new types of qualifications that can be offered by different providers (description)

• extent of co-publishing and collaborative research projects on the global level (measured in numbers)
• cross-border digital delivery of courseware (measured in numbers)

1	
2	
3	
4	
5	

Similarly as you did with the previous list of indicators, **please select indicators of globalisation in higher education field on the regional level from the list and copy them in the table below, according to their importance where 1 is most important and 5 is least important.**

Green indicator have been proposed by the experts. If you find it relevant, please rank it accordingly. If not, don't include it in the table.

Indicators of globalisation in higher education field on the regional level
(e.g. Europe, Asia, Africa, Latin America and Caribbean, South America, etc. /
EU, South East Asia, Asia Pacific, Sub-Saharan Africa, etc.)

- existence of regional-based mobility programmes (e.g. Erasmus+, UMAP, AIMS, EU-ASEAN, EU-Latin, etc.) (measured in numbers, description)
- financial investment in different regional higher education programmes (measured in number and € per year)
- establishment and existence of international education organisations (measured in numbers, description)
- existence of regional educational hubs (measured in numbers, description)

- regional projects resulting in convergences on curriculum, delivery, and assessment (e.g. tunning; measured in numbers)

1	
2	
3	
4	
5	

Similarly as you did with the previous list of indicators, **please select indicators of globalisation in higher education field on the national level from the list and copy them in the table below, according to their importance where 1 is most important and 6 is least important.**

Indicators of globalisation in higher education field on the national level:

• the use of foreign (world) language as a teaching language
• existence of law/regulation for foreign education providers (private/state) for market entry in the national higher education system adopted by national governments
• foreign education providers (private/state) (measured in numbers and %)
• national level recognition of qualifications acquired on online study programmes/distance learning schemes provided by some foreign provider (private/state)
• the existence of law/ regulation for establishment of branch campuses/off-shore satellite campuses in the national higher education system or in foreign countries/another continents
• the use of own (world) language in exporting teaching programmes

1	
2	
3	
4	
5	
6	

Similarly as you did with the previous list of indicators, **please select indicators of globalisation in higher education field on the university level from the list and copy them in the table below, according to their importance where 1 is most important and 6 is least important.**

Indicators of globalisation in higher education field on the university level:

• participation in global university networks (measured in numbers, description)
• participation in strategic partnerships and consortia (measured in numbers, description)
• use of foreign (world) language as a teaching language at a particular university
• establishment of branch campuses/off-shore satellite campuses in foreign countries/another continents (measured in numbers, description)
• participation in twinning and franchise programmes (measured in numbers)
• courses on a global issues (university level / on the level of different scientific disciplines) (measured in numbers)

1	
2	
3	
4	
5	
6	

Based on the results of the first wave of the survey a working version of the definition of internationalisation in general is built.

Although it consists of few entities, **please look at proposed definition of internationalisation in general as one complete unit** and decide whether you agree with the proposed text, whether you would like to modify it, or whether you would like to comment the draft definition.

Please follow the questions below the definition.

Internationalisation (in general) is:

(i) a steerable **policy process of greater cooperation and cross-border formal relations** between states, institutions and organisations, (ii) **transformation** caused by diverse tendencies brought by the forces of globalisation, (iii) **response to** the increase of **competition**; (iv) **recognition and respect for differences** and traditions among nations; (v) **phenomenon that** extends beyond the local and even the national level and **promote the emergence of new international perspective**; (vi) expressed in a vast array of **policymaking, institutional leadership, strategies, issues, tools, and new forms of development**.

a) I agree with this definition / I don't have anything to add.

b) I don't completely agree / have comments regarding this definition.

→ If you would like to modify the definition, please modify it in the text above according to your opinion (add, delete, change text) – please mark you changes in some colour.

→ If you would you like to comment on the definition / your proposal please add your comment here.

c) I cannot answer or comment on this topic.

Similarly as you did with the previous definition, **please look at proposed definition of internationalisation in higher education field as one complete unit** and decide whether you agree with the proposed text, whether you would like to modify it, or whether you would like to comment the draft definition.

Please follow the questions below the definition.

Internationalisation in higher education field is:

(i) **process of integrating an international/intercultural/global dimension** into the teaching, research, service functions, purpose and delivery of higher education, (ii) the **interconnectedness** between national educational systems and international dimensions of higher education characteristic for 21st century, **which: (a) rely on mutual activities** of governments, higher education institutions, students, faculties, citizens, international organisations, non-governmental organisations (NGOs), and other institutions within the contexts which differ substantially from country to country, **(b) on the policy level connects** with the development of strategic objectives, new strategies and multitude border-crossing higher education activities broadly applicable to students and researchers from all backgrounds and countries; (c) **on the level of the higher education institutions is an important driver** of quality improvement and a quality sign, a potent catalyst for the development of new missions and new models of institutional organization and governing for the development of new set of cross-border activities and potential source of income.

a) I agree with this definition / I don't have anything to add.

b) I don't completely agree / have comments regarding this definition.

→ If you would like to modify the definition, please modify it in the text above according to your opinion (add, delete, change text) – please mark you changes in some colour.

→ If you would you like to comment on the definition / your proposal please add your comment here.

c) I cannot answer or comment on this topic.

Based on the results of the first wave of the survey, lists of indicators of internationalisation in higher education field on different levels are prepared.

Please select indicators of internationalisation in higher education field on the European level from the list and copy them in the table on the next page, according to their importance where 1 is most important and 7 is least important.

Indicators of internationalisation in higher education field on the European level:

• level of EU investment in the Lifelong Learning Programme - LLP, in particular in Erasmus+ programme (measured in € per one year)
• percentage of students involved in Erasmus+ programme and other European mobility programmes on the European level (measured in % per one year)
• percentage of university teachers involved in European mobility programmes on the European level (measured in % per one year)
• level of EU investment in Horizon 2020 programme (measured in € per one year)
• level of investment in research programmes in the framework of the European Research Council – ERC (measured in € per one year)
• level of investment in activities in the framework of the European Social Fund - ESF (measured in € per one year)
• participation of adults in the Lifelong Learning Programme on the European level - LLP (measured in % per one year)

1	
2	
3	
4	

5	
6	
7	

Similarly as you did with the previous list of indicators, **please select indicators of internationalisation in higher education field on the national level from the list and copy them in the table on the next page, according to their importance where 1 is most important and 12 is least important.**

Green indicators have been proposed by the experts. If you find them relevant, please rank them accordingly. If not, don't include them in the table.

Indicators of internationalisation in higher education field on the national level:

- internationalisation as strategic priority of the national higher education system (existence of internationalisation policy in the national legislation in the higher education field)
- policy of internationalisation in higher education system (existence of national strategy of internationalisation in the field of higher education)
- number and percentage of domestic students enrolled in a comprehensive study program on undergraduate/master/PhD level on some foreign higher education institution (measured in numbers and % per one year)
- number of bilateral agreements concluded on national level with another partner country (number, information on the implementation)
- number of national student grants for enrolment in study abroad (comprehensive study program on undergraduate/master/PhD level at foreign higher education institution) (measured in numbers and % per one year, description)
- number of national student grants for enrolment of foreign students at national higher education institutions (comprehensive study program on undergraduate/master/PhD level) (measured in numbers and % per one year, description)
- specific national policy instruments/mechanisms encouraging/supporting the internationalisation in the national higher education system
- level of national financial investment in higher education (especially in international activities) (measured in annual % of GDP)
- number of foreign diplomas validated by national ENIC/NARIC offices (measured in number per one year)
- existence of national organization for cultural and educational relations in foreign country (e.g. British Council, DAAD, Institut Français etc.)

- study programmes with an international orientation in curriculum (measured in numbers)
- students enrolled in study programmes with an international orientation in curriculum (measured in number and % in relation the whole student population)

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	

Similarly as you did with the previous list of indicators, **please select indicators of internationalisation in higher education field on the university level from the list and copy them in the table below the list, according to their importance where 1 is most important and 17 is least important.**

Green indicators have been proposed by the experts. If you find them relevant, please rank them accordingly. If not, don't include them in the table.

Indicators of internationalisation in higher education field on the university level:

- number and percentage of foreign students enrolled in a comprehensive study program on undergraduate/master/PhD level (measured in numbers and % per one year)
- number and percentage of foreign students who participate in mobility programs (e.g. Erasmus+) - incoming students (measured in numbers and % per one year, description)
- number and percentage of foreign students who participate in mobility programs (e.g. Erasmus+) - outgoing students (measured in numbers and % per one year, description)
- number and percentage of incoming foreign researchers and university teachers (measured in numbers, % and by the length of mobility)
- number and percentage of domestic researchers and university teachers that participate in mobility programs and visit foreign higher education institutions (measured in numbers, % and by the length of mobility)
- number of study programmes in foreign languages on university level / on the level of different scientific disciplines (measured in numbers, description)
- joint study programmes (measured in numbers and %)
- international research projects (measured in numbers and €)
- strategic partnerships with other European and/or international higher education institutions (measured in numbers)
- membership of a university in international networks and organizations (measured in numbers, description)
- international agreements with other universities (measured in numbesr, information on the implementation)

- existence of international classrooms with guidance of intercultural cooperation among students (measured in numbers)
- number of students tested on the level of intercultural skills (measured in numbers and %)
- number of courses with an international orientation (measured in numbers and %)
- number of students enrolled in courses with an international orientation (measured in numbers and %)
- number of study programmes with international and intercultural learning outcomes (measured in numbers and %)

• number of students enrolled in programmes with international and intercultural learning outcomes (measured in numbers and %)

1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	
11	
12	
13	
14	

15	
16	
17	

Based on the results of the first wave of the survey a working version of the definition of Europeanisation in general is built.

Although it consists of few entities, **please look at proposed definition of Europeanisation in general as one complete unit** and decide whether you agree with the proposed text, whether you would like to modify it, or whether you would like to comment the draft definition.

Please follow the questions below the definition.

Europeanisation (in general) is:

an **incremental process of growing regional cooperation** and political dynamics at the regional level of Europe, **that is:** (i) **part of the globalisation process and international cooperative agenda**, in order to counteract the pressure from other parts of the world (ii) **based on the specific forms of policymaking on the supranational EU level** and promoting European cultural traditions and values and (iii) **reorienting the direction and shape of polices** with a focus on integration, convergence of contexts, structures and substances.

a) I agree with this definition / I don't have anything to add.

b) I don't completely agree / have comments regarding this definition.

→ If you would like to modify the definition, please modify it in the text above according to your opinion (add, delete, change text) – please mark you changes in some colour.

→ If you would you like to comment on the definition / your proposal please add your comment here.

c) I cannot answer or comment on this topic.

Similarly as you did with the previous definition, **please look at proposed definition of Europeanisation in higher education field as one complete unit** and decide whether you agree with the proposed text, whether you would like to modify it, or whether you would like to comment the draft definition.

Please follow the questions below the definition.

Europeanisation in higher education field is:

process of regionalisation in higher education based on education policy measures and recommendations that are: (i) **created on supranational EU political level** by mutual cooperation and integration policy chosen by national governments, (ii) **turned into practical education policy-making on the level of institutions** in higher education, (iii) **given to the argumentation of interest organisations**, in order **to** (a) increase mobility, (b) strengthen the European higher education area, (c) develop European economies globally, and (d) adjust higher education to the needs of the European labour market.

a) I agree with this definition / I don't have anything to add.

b) I don't completely agree / have comments regarding this definition.

→ If you would like to modify the definition, please modify it in the text above according to your opinion (add, delete, change text) – please mark you changes in some colour.

→ If you would you like to comment on the definition / your proposal please add your comment here.

c) I cannot answer or comment on this topic.

PRILOG 3: Tablica s pregledom definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u literaturi po autorima – opće i definicije u području VO-a

Authors	**Globalisation** definition		**Internationalisation** definition		**Europeanisation** definition	
	general	in HE	general	in HE	general	in HE
Philip Altbach	***No definition!***	*'reality shaped by an increasingly integrated world economy, new information and communications technology, the emergence of an international knowledge network, the role of the English language, and other forces beyond the control of academic institutions'* (Altbach, Reisberg, Rumbley, 2009: ii)[1] ---------- *'economic, political, and societal forses pushing 21st century higher education toward greater international involement* (Altbach and Knight, 2007: 290)[2]	***No definition!***	*is defined as the variety of policies and programs that universities and governments implement to respond to globalisation* (Altbach, Reisberg, Rumbley, 2009: 7)[3]	***No definition!***	***No definition!***
Jürgen Enders	*'refers primarly to the processes of increasing interdependence, and ultimately convergence, of economies, and to the liberalisation of trade and markets…* [and] *has a strong cultural component'* (2004: 367)[4] ---------- *'sometimes seems a catch-all phrase or a non-concept, a catalogue of more or less everything that seems different since the 1970s'* (2004: 367)[5]	*'it is associated with a restructing of the nation state: through the deregulation of legal and financial controls, the opening markets or quasi-markets (including in higher education), and the increasing primacy of notions of competition, efficiency and managerialism'* (2004: 367)[6] ---------- *'does not have to be a uniform process and it is not necessarily leading to uniform outcomes'* (2004: 369)[7]	*'the concept of internationalisation should refer mainly to processes of greater co-operation between states, and consequently to activities which take place across te state borders'* (2004: 367)	*'the context of internationalisation varies substantially from country to country'* (2004: 369)[9]	*'a form of regionalisation'* (2004: 368)[10]	*'regionalisation in HE could be described as a process of growing regional co-operation or even integration on equal terms, involving mutual co-operation and „horizontal" interaction at all levels… is part and parcel of the globalisation process, establishing co-operation among neigbours in order to counteract the pressure from other parts of the world'* (2004: 368)[11]

Authors	**Globalisation** definition		**Internationalisation** definition		**Europeanisation** definition	
	general	in HE	general	in HE	general	in HE
Hans de Wit	***No definition!***	***No definition!***	*'is claimed to be the last stand for humanistic ideas against the world of pure economic benefits allegedly represented by the term globalization'* (Brandenburg and De Wit, 2011: 16)[12]	*'internationalisation of European education as a positive development: more explicit, coordinated, interactive and proactive; more strategically focused on multilateral partnerships; continuing professionalization; more focused on the world outside Europe; more attention given to internationalisation of the curriculum; and more attention towards to the quality assurance of internationalisation'* (2002: 71)[13]	***No definition!***	***No definition!***
Jane Knight	*'the flow of technology, economy, knowledge, people, values, ideas… across borders. Globalization affects each country in a different way due to a nation's individual history, traditions, culture and priorities'* (Knight and de Wit 1995: 6)[14] ---------- *'globalization is presented as a phenomenon that affects nternationalization'* (Knight: 2005: 5)[15]	*'is positioned as part of the environment in which the international dimension of higher education is becoming more important and significantly changing'* (2004: 8)[16] ---------- *'economic, political, and cocietal forces pushing 21st century higher education toward greater international involvment'* (Altbach and Knight, 2007: 290)[17] ---------- *'is defined neutrally andviewed as a key environmental factor that has multiple effects—both positive and negative—on education'* (Knight: 2005: 5)[18]	***No definition!***	*'the process of integrating and international or intercultural dimension into the research, teaching and services functions of an institution of higher education'* (1994: 7)[19] ---------- *'is being fundamentally changed in reaction to and support of the competition agenda and market orientation… the double role of internationalisation in furthering both cooperation and competition among countries is a new reality of our more globalized world'* (2010: 216)[20]	*'has been part of the deliberate, planned agenda motivated by the political and economic objectives of the European Union'* (2008: 7)[21]	***No definition!***

Authors	Globalisation definition		Internationalisation definition		Europeanisation definition	
	general	in HE	general	in HE	general	in HE
Ulrich Teichler	*'tends to assume that borders and national systems as such get blurres or even might disappear'* (2004: 7)[22]	*'is often associated with competition and market-steering, trans-national education, and finally with commercial knowledge-transfer'* (2004:7)[23]	***No definition!***	*'tends to adress an increase of border-crossing activities amidst a more or less persistence of national systems of higher education… is often discussed in relation to physical mobility, academic cooperation and academic knowledge transfer as well as international education'* (2004: 7)[24]	*'is the regionally defined version of either internationalisation or globalisation…'* (2004: 7)[25] ------------------------------ *'is seen as 'internationalisation light', as a space which characterized by a commom and history and culture, and finally as an economic, political, and culturale alliance vis-à- vis the rest of world, i.e. 'Europe as a fortress'* (2002: 8)[26]	*'is adressed frequently when referring to cooperation and mobility… also covers such issues as integration, convergence of contexts, structures and substances…or to segmentation between regions of the world'* (2004: 7)[27]
Marjik van der Wende	*'generally relates to the process of increasing convergence and interdependence of economies and to the liberalisation of trade markets'* (2001: 253)[28]	*'both [globalisation and internationalisation] identify the increasing international activities and outreach of higher education'* (2001: 253)[29]	*'can be seen as a response to globalisation'* (2001: 253)[30]	*'including any systematic, sustained effort aimed at making higher education (more) responsive to the requirements and challenges related to the globalisation of societies, economy and labour markets'* (1997: 19)[31]	*'is often employed for describing the phenomena of internationalisation on a „regional" scale… [and] its link to glabalisation consists in the fact that this regional cooperation also intends to enhance the global competitiveness of the European region as a whole'* (2004: 10)[32]	***No definition!***
Peter Scott	*'can be given a much wider meaning – one that emphasizes the impact of global environment changes'* (1998: 122)[33] - *'cannot be regarded simply as a higher form of internationalisation …in a sence the new globalisation may be the rival of the old internationalisation'* (2001)[34]	*'universities are nation institutions, created to fulfil national purposes'* (1998: 113)[35]	*'internationalisation reflected – and maybe still reflects – a world order dominated by nation states'* (1998: 113)[36]	***No definition!***	***No definition!***	***No definition!***

Authors	**Globalisation** definition		**Internationalisation** definition		**Europeanisation** definition	
	general	in HE	general	in HE	general	in HE
Simon Marginson	*'does not create a single political world – it does not abolish the nation state – but it changes the conditions in which nation states operate'* (2000)[37] - - - - - - - - - - - - - - - - - - - *'does not refer to the growing importance of 'international' relations, relations between nations, per se… the term globalisation is reserved here for the growing of world systems'* (2000: 24)[38]	*'universities are among the most globalised institutions'* (Marginson and Considine, 2000: 8)[39]	*'describes the growth of relations between nations and between cultures'* (Marginson, 2000)[40]	***No definition!***	***No definition!***	***No definition!***
Barbara Kehm	***No definition!***	***No definition!***	*'internationalisation is wider than Europeanisation but not as wide as globalisation'* (2003: 110)[4]	***No definition!***	*'a process of internationalization at European level'* (2003: 111)[42]	***No definition!***
Åse Gornitzka, Magnus Gulbrand-sen, Jarle Trondal	*'the process of world-wide engagement and convergence associated with the growing role of global systems that criss-cross many national borders'* (2003: 11)[43] - *'woeldwide phenonema that make the world more interconnected'* (2003: 24)[44]	***No definition!***	*may be defined as becoming international / more international* (2003: 24)[45] - *'any relationship across borders between nationas, or between single institutions situated within different national systems'* (2003: 11)[46]	*'internationalisation of research, innovation and higher education implies that the borders of nation-states are increasingly bypassed and becomes less important for the energies, activities, interests and loyalties of researches, students, universities, research institutes and companies'* (2003: 24)[47]	*'the term Europeanisation denotes internationalisation within the European regions… [and] the concept of regionalisation should be seen as part of the same conceptual family as that of Europeanisation [and] may refer to regionally delimited internationalistaion or to regional processes that do not cross national borders'* (2003: 22)[48] - *'refers to internationalisation within Europe'* (2003: 24)[49]	***No definition!***

Reference:

[1] Altbach, P. G., Reisberg, L., Rumbley, L. E. (2009) *Trends in global higher education: Tracking an academic revolution*, A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education, dostupno na: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/ED/pdf/WCHE_2009/1745_trend_final-rep_ES_FP_090617a.pdf

[2] Altbach, P., Knight, J. (2007) *The Internationalisation of Higher Education: Motivations and Realities*, Journal of Studies in International Education, Vol. 11, No. 3/4, Fall/Winter, pp. 290-305.

[3] Altbach, P. G., Reisberg, L., Rumbley, L. E. (2009) *Trends in global higher education: Tracking an academic revolution*, A Report Prepared for the UNESCO 2009 World Conference on Higher Education, dostupno na: http://www.unesco.org/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/ED/ED/pdf/WCHE_2009/1745_trend_final-rep_ES_FP_090617a.pdf

[4] Enders, J. (2004) *Higher Education, internationalization, and the nation-state: Recent developments and challanges to governance theory*, Higher Education 47: 361-382.

[5] Ibid.

[6] Ibid.

[7] Ibid.

[8] Ibid.

[9] Ibid.

[10] Ibid.

[11] Ibid.

[12] Brandenburg, U., & de Wit, H. (2011) *Has international education lost its way*, The Chronicle of Higher education, 15.

[13] De Wit, H. (2002) *Internationalization of Higher Education in the United States of America and Europe. A Historical, Comparative, and Conceptual Analysis*, Westport, Connecticut: Greenwood Press.

[14] Knight, J., & de Wit, H. (1995) *Strategies for Internationalisation of Higher Education: Historical and Conceptual Perspectives*, In H. de Wit, Strategies for Internationalisation of Higher Education – A Comparative Study of Australia, Canada, Europs and the United States of America (pp. 5-32). Amsterdam: European Association for International Education.

[15] Knight, J. (2005) *An Internationalization Model: Responding to New Realities and Challenges*, in Higher Education in Latin America. The International Dimension (Ed. de Wit, Jaramillo, Gacel-Ávila, Knight), The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington DC.

[16] Knight, J. (2004) *Internationalization remodeled: definition, approaches and rationales*, Journal of Studies in International Education, 8(1), 5-31.

[17] Altbach, P., Knight, J. (2007) *The Internationalisation of Higher Education: Motivations and Realities*, Journal of Studies in International Education, Vol. 11, No. 3/4, Fall/Winter, pp. 290-305.

[18] Knight, J. (2005) *An Internationalization Model: Responding to New Realities and Challenges*, in Higher Education in Latin America. The International Dimension (Ed. de Wit, Jaramillo, Gacel-Ávila, Knight), The International Bank for Reconstruction and Development/The World Bank, Washington DC.

[19] Knight, J. (1994) *Internationalization: elements and checkpoints*, Canadian Bureau for International Education, Ottawa.

[20] Knight, J. (2010) *Internationalization and the Competitiveness Agenda*, In Laura M. Portnoi, Val D. Rust and Sylvia S. Bagley, Higher Education, Policy, and the Global Competition Phenomenon, p. 205-218. New York: Palgrave Macmillan.

[21] Knight, J. (2008) *The Internationalization of Higher Education in the 21st century, Higher Education in Turmoil. The Changing World of Internationalization*, Sense Publishers, 1-18.

[22] Teichler, U. (2004) *The changing debate on internationalisation of higher education*, Higher Education, 48(1), 5-26.

[23] Ibid.

[24] Ibid.

[25] Ibid.

[26] Teichler, U. (2002) *Internationalisierung der Hochschulen.* In: *Das Hochschulwesen*, Vol. 50, No. 1, pp. 3-9. (engleski prijevod preuzet iz Kehm, B. M. (2003) *Internationalisation in higher education: From regional to global*, In The dialogue between higher education research and practice (pp. 109-119). Springer, Dordrecht.

[27] Teichler, U. (2004) *The changing debate on internationalisation of higher education*, Higher Education, 48(1), 5-26.

[28] Wende, M. C. v. d. (2001b), *Internationalisation policies: about new trends and contrasting paradigms*, Higher education policy, 14(3), 249-260.

[29] Ibid.

[30] Ibid.

[31] Wende, M. C. v. d. (1997). *Missing links, the relationship between national policies for internationalisation and those for higher education in general*, National policies for internationalisation of higher education in Europe (T. Kälvemark & M. C. v. d. Wende, ur.), Stockholm: National agency for higher education.

[32] Wende, M. C. v. d. (2004), *Introduction*, in On cooperation and competition: national and European policies for the internationalisation of higher education (J. Huisman & M. C. v. d. Wende, ur.), Bonn: Lemmens.

[33] Scott, P. (Ed.). (1998b) *The globalization of higher education*, Buckingham/Philadelpia: PA: Society for Research into Higher Education & Open University Press.

[34] Scott, P. (2001) *Internationalisation and/or globalisation*, Paper presented at the CHEPS summerschool, Enschede.

[35] Scott, P. (Ed.). (1998b) *The globalization of higher education*, Buckingham/Philadelpia: PA: Society for Research into Higher Education & Open University Press.

[36] Ibid.
[37] Marginson, S. (2000) *Rethinking academic work in the global era*, Journal of higher education policy and management, 22(1).
[38] Ibid.
[39] Marginson, S., Considine, M. (2000) *The enterprise university: Power, governance and reinvention in Australia*, Cambridge University Press.
[40] Marginson, S. (2000) *Rethinking academic work in the global era*, Journal of higher education policy and management, 22(1).
[41] Kehm, B. M. (2003) *Internationalisation in Higher Education: from Regional to Global*, The Dialogue between Higher Education Research and Practice, Springer, pp. 109-119.
[42] Ibid.
[43] Gornitzka, Å., Gulbrandsen, M., J. Trondal (2003), *Internationalisation of Research and Higher Education. Emerging Patterns of Transformation*, NIFU – Norwegian Institute for Studies in Research and Higher Education, GCS AS – Oslo.
[44] Ibid.
[45] Ibid.
[46] Ibid.
[47] Ibid.
[48] Ibid.
[49] Ibid.

PRILOG 4: Tablica s podacima o intervjuima provedenima u okviru empirijskog istraživanja komparacijom triju studija slučaja

		STUDIJE SLUČAJA - INTERVJUI		
	funkcije i afilijacije intervjuiranih osoba	**Sveučilište u Beču / Austrija**	**Sveučilište u Lausanni / Švicarska**	**Sveučilište u Granadi / Španjolska**
SVEUČILIŠNA RAZINA	prorektor u području internacionalizacije	**prof. dr. sc. Heinz Faßmann**, prorektor za istraživanje i međunarodnu suradnju → intervju održan u Rektoratu Sveučilišta u Beču (Universität Wien, Universitätsring 1, Wien) 28.2.2017. od 11.45 do 12.30 sati	**prof. dr. sc. François Bussy**, prorektor za istraživanje i međunarodnu suradnju → intervju održan u Rektoratu Sveučilišta u Lausanni na kampusu UniL (Université de Lausanne, Campus Dorigny, UNIL – Centre, Unicentre - bureau 341, Lausanne) 19.5.2017. od 14 do 15.15 sati	**prof. dr. sc. Dortohy Kelly**, prorektorica za internacionalizaciju → intervju održan u Rektoratu Sveučilišta u Granadi (Universidad de Granada, Av. del Hospicio, Granada) 28.6.2017. od 9.30 do 11 sati
	bivši rektor / prorektor zadužen za područje internacionalizacije	**prof. dr. sc. Georg Winckler**, prethodni rektor SuB (1999-2011) i trenutni član Sveučilišnoga vijeća (2013-2018), bivši predsjednik Europske udruge sveučilišta (European University Association – EUA; 2005-2009) → intervju održan u Uredu za podršku istraživačima (istraživačke servise) i razvoj karijera Sveučilišta u Beču (Universität Wien, DLE Forschungsservice und Nachwuchsförderung, Berggasse 7, Wien) 28.2.2017. od 17 do 18.15 sati	**prof. dr. sc. Jacquest Lanarès**, prethodni prorektor za kvalitetu, ljudske resurse i razvoj poučavanja SuL (2006-2016) → intervju održan na Fakultetu društvenih i političkih znanosti Sveučilišta u Lausanni, na kampusu UniL (Université de Lausanne, Campus Dorigny, Institut des sciences sociales, Quartier UNIL-Mouline, Bâtiment Géopolis, Lausanne) 19.5.2017. od 16 do 17.30 sati	X (prof. dr. sc. Dortohy Kelly već je treći mandat prorektorica za internacionalizaciju UGR-a)
	predstavnik sveučilišta na razini fakulteta zadužen za područje internacionalizacije	**prof. dr. sc. Susanne Weigelin-Schwiedrzik**, prethodna prorektorica za istraživanje i razvoj karijera SuB (2011-2015), prethodna dekanica Fakulteta za filološke i kulturalne studije SuB (2010-2011) i bivša prorektorica za internacionalizaciju Sveučilišta Heidelberg (1999-2001) → intervju održan na Kampusu Sveučilišta u Beču, u Institutu za azijske studije i sinologiju (Universität Wien – Kampus, Institut für Ostasienwissenschaften / Sinologie, Spitalgasse 2, Hof 2, Tür 2.3, Wien) 1.3.2017. od 14 do 15.15 sati	X (prof. dr. sc. François Bussy prethodni je dekan Fakulteta geoznanosti i okoliša; 2013-2016)	**prof. dr. sc. Nuria Hurtado-Torres**, Ekonomski fakultet UGR[1] → intervju održan na Ekonomskom fakultetu Sveučilišta u Granadi, na Kampusu Cartuja (Universidad de Granada, Facultad de Ciencias Económicas y Empresariales, Campus Universitario de Cartuja, Granada) 29.6.2017. od 11 do 13 sati
	ured zadužen za međunarodnu suradnju	**Karin Krall**, zamjenica voditelja Ureda za međunarodnu suradnju i voditeljica Tima za mobilnost → intervju održan u Rektoratu Sveučilišta u Beču (Universität Wien, Universitätsring 1, Wien) 23.2.2017. od14 do 15.30 sati	**Denis Dafflon**, voditelj Ureda za međunarodnu suradnju → intervju održan u kampusu Sveučilišta u Lausanni, u zgradi Amphimax (Université de Lausanne, Campus Dorigny, Amphimax, Lausanne) 18.5.2017. od 8 do 9 sati	**Mercedes López Roldán**, voditeljica Ureda za međunarodnu suradnju → intervju održan u Uredu za međunarodnu suradnju Sveučilišta u Granadi (Universidad de Granada Oficina de Relaciones Internacionales, Complejo Administrativo Triunfo, Avenida del Hospicio, Granada) 26.6.2017. od 9.30 do 11 sati

		STUDIJE SLUČAJA - INTERVJUI		
	funkcije i afilijacije intervjuiranih osoba	**Sveučilište u Beču / Austrija**	**Sveučilište u Lausanni / Švicarska**	**Sveučilište u Granadi / Španjolska**
SVEUČILIŠNA RAZINA	ured zadužen za doktorske studije	**dr. sc. Lucas Zinner**, voditelj Ureda za istraživanje i razvoj karijera → intervju održan na Sveučilištu u Beču, u Uredu za potporu istraživačima (istraživačke servise) i razvoj karijera Sveučilišta u Beču (Universität Wien, DLE Forschungsservice und Nachwuchsförderung, Berggasse 7, Wien) 16.2.2017. od 15.15 do 17 sati	**dr. Denis Billotte**, glavni tajnik Sveučilišne konferencije Zapadne Švicarske (Conférence universitaire de Suisse occidentale – CUSO), Neuchâtel[2] → intervju održan u Sveučilišnoj konferenciji Zapadne Švicarske (Conférence universitaire de Suisse occidentale – CUSO, Fbg de l'Hôpital 19, Neuchâtel) 22.5.2017. od 10 do 12 sati	**María Angustias Garrido Martín**, administrativna voditeljica Međunarodne škole za poslijediplomske studije UGR-a → intervju održan u Međunarodnoj školi za poslijediplomske studije UGR-a (Universidad de Granada, Escuela Internacional de Posgrado, C/ la Paz, nº 18, Granada) 3.7.2017. od 11 do 12.15 sati
	ured zadužen za poslove mobilnosti[3]	X (u ingerenciji Ureda za međunarodnu suradnju SuB)	**Cédric Rychen**, voditelj Ured za društvena pitanja i mobilnost studenata → intervju održan u kampusu Sveučilišta u Lausanni, u Uredu za društvena pitanja i mobilnost studenata (Université de Lausanne, Campus Dorigny, Unicentre, UNIL SASME, Lausanne) 24.5.2017. od 11 do 12 sati	**prof. dr. sc. Juan Luis Benítez Muñoz**, direktor za akademsku orijentaciju studenata, Ured prorektora za studente i zapošljivost[4] → intervju održan u Uredu prorektora za studente i zapošljivost Sveučilišta u Granadi (Universidad de Granada, Vicerrectorado de Estudiantes y Empleabilidad, Cuesta del Hospicio , Granada) 27.6.2017. od 9.30 do 11.45 sati
	osoba zadužena za pitanja rangiranja	**dr. sc. Johannes Sorz**, glasnogovornik za pitanja istraživanja i promicanje mladih talenata, Ured prorektora za istraživanje i međunarodnu suradnju[5] → intervju održan u Rektoratu Sveučilišta u Beču (Universität Wien, Universitätsring 1, Wien) 6.3.2017. od 15 do 16.15 sati	X (prof. dr. sc. Jacquest Lanarès pokriva ova pitanja za UniL)	X (prof. dr. sc. Nuria Hurtado-Torres; svim ispitanicima postavljena su pitanja o rangiranju
	kampusi	X (SuB ima jedan kampus čije djelovanje pokrivaju prethodno navedene osobe)	X (UniL ima jedan kampus čije djelovanje pokrivaju prethodno navedene osobe)	- UGR ima 4 sveučilišna kampusa u Granadi, Kampus Centar koji objedinjava različite sveučilišne centre u povijesnoj jezgri grada te 2 kampusa u Sjevernoj Africi → u skladu s tezom doktorskoga rada, intervjui su provedeni u oba UGR-ova kampusa u Sj. Africi: • **Kampus Melilla:** **prof. dr. sc. Juan Carlos Garrido Rodríguez**, prodekan za internacionalizaciju, suradnju i inkluziju Fakulteta za društvene znanosti Melilla, koordinator za međunarodnu suradnju za UGR kampus u Melilli → intervju održan u Kampusu Sveučilišta u Granadi u Melilli, na Fakultetu društvenih znanosti / španjolski autonomni grad u Sj. Africi (Universidad de Granada, Facultad de Ciencias Sociales - Campus Universitario de Melilla, Santander, 1 Santander St, 1 Melilla, España) 4.7.2017. od 11 do 13.15 sati

		STUDIJE SLUČAJA - INTERVJUI		
	funkcije i afilijacije intervjuiranih osoba	**Sveučilište u Beču / Austrija**	**Sveučilište u Lausanni / Švicarska**	**Sveučilište u Granadi / Španjolska**
SVEUČILIŠNA RAZINA	kampusi - nastavak			• **Kampus Ceuta:** **dr.sc. Juan Miguel Alcántara Pilar**, prodekan za međunarodne odnose Fakulteta za obrazovne znanosti, ekonomiju i tehnologiju Ceuta, koordinator međunarodne suradnje za UGR kampus u Ceuti → intervju održan u Kampusu Sveučilišta u Granadi u Ceuti, na Fakultetu edukacijskih znanosti, ekonomije i tehnologije/španjolski autonomni grad u Sj. Africi (Universidad de Granada, Facultad de Educación, Economía y Tecnología de Ceuta - Campus Universitario de Ceuta, Cortadura del Valle, s/n 51001 Ceuta, España) 5.7.2017. od 11 do 13.30 sati
NACIONALNA RAZINA	ministarstvo zaduženo za sustav visokoga obrazovanja	**Mag. Elmar Pichl**, ravnatelj za visoko obrazovanje u federalnom Ministarstvu znanosti, istraživanja i ekonomije → intervju održan u federalnom Ministarstvu znanosti, istraživanja i ekonomije u Beču (Bundesministerium für Bildung, Wissenschaft und Forschung, Minoritenplatz 5, Wien) 2.3.2017. od 13.20 do 14.20 sati	**Suzanne M. Monnier**, znanstvena savjetnica za područje visokoga obrazovanja u Državnom sekretarijatu za obrazovanje, istraživanje i inovacije – SERI (Bern) → intervju održan u Državnom sekretarijatu za obrazovanje, istraživanje i inovacije u Bernu (Le Secrétariat d'Etat à la formation, à la recherche et à l'innovation, Einsteinstrasse 2, Bern) 23.5.2017. od 14. do 15.30 sati	**prof. dr. sc. Leonardo Caruana**, pomoćni direktor za koordinaciju sveučilišta i monitoring u federalnom Ministarstvu obrazovanja, kulture i sporta (Madrid) → intervju održan u federalnom Ministarstvu obrazovanja, kulture i sporta u Madridu (Ministerio de Educación, Cultura y Deporte, Subdirección General de Coordinación y Seguimiento Universitario, Torrelaguna nº 58 (edificio nuevo), Madrid) 7.7.2017. od 13 do 14.45 sati
	Rektorska konferencija	**Nadine Shovakar**, administrativna voditeljica Odbora za međunarodne odnose u Austrijskoj Rektorskoj konferenciji (UNIKO) → intervju održan u Austrijskoj Rektorskoj konferenciji (Österreichische Universitätenkonferenz – UNIKO, Floragasse 7/7, Wien) 7.3.2017. od 15 do 16.30 sati	**dr. François Grandjean**, direktor Komore sveučilišta u Švicarskoj Rektorskoj konferenciji (Direction des chambres – Chambre des hautes écoles universitaires – Swissuniversities, Bern) → intervju održan u Švicarskoj Rektorskoj konferenciji u Bernu (Swissuniversities, Effingerstrasse 15, Bern) 23.5.2017. od 10 do 10.50 sati) - **Aude Pacton**, voditeljica Odjela za međunarodnu suradnju Švicarske Rektorske konferencije – Swissuniversities → intervju održan u Švicarskoj Rektorskoj konferenciji u Bernu (Swissuniversities, Effingerstrasse 15, Bern) 23.5.2017. od 11 do 12.30 sati)	**prof. dr. sc. Manuel José Fernández Iglesias**, predsjednik Odbora za međunarodne odnose i suradnju Španjolske Rektorske konferencije (Universidades Españolas – CRUE – Madrid), prorektor za međunarodne odnose Sveučilišta u Vigu → intervju održan preko skypa 7.7.2017. od 11 do 12 sati iz prostorija Španjolske Rektorske konferencije (Universidades Españolas – CRUE, Plaza de las Cortes, 2-7a, Madrid) budući se profesor Iglesias toga dan a nalazio u Vigu

		STUDIJE SLUČAJA - INTERVJUI		
	funkcije i afilijacije intervjuiranih osoba	**Sveučilište u Beču / Austrija**	**Sveučilište u Lausanni / Švicarska**	**Sveučilište u Granadi / Španjolska**
REGIONALNA RAZINA	regionalno ministarstvo zaduženo za sustav visokoga obrazovanja	X (nije relevantno za SuB)	Pokrajina (kanton) Vaud - sjedište u Lausanni[6] (tijekom boravka na UniL i u Švicarskoj u tijeku je bio izbor za novu pokrajinsku ministricu i šeficu Odjela za obrazovanje, mlade i kulturu te nije bilo moguće organizirati intervju)	Autonomna zajednica Andaluzija (Junta de Andalucía) - sjedište u Sevilli[7] **prof. dr. sc. Dolores Ferre Cano**, generalna direktorica Opće uprave za sveučilišta pri regionalnom Ministarstvu ekonomije i znanja → intervju održan u Ministarstvu ekonomije i znanja Autonomne zajednice Andaluzija (Junta de Andalucía, Consejería de Economía y Conocimiento, Dirección General de Universidades, Calle Johannes Kepler,1. Isla de la Cartuja, Sevilla) 11.7.2017. od 11 do 13 sati

Napomene:

[1] Uz istraživački rad u području ekonomske znanosti, prof. dr. sc. Nuria Hurtado-Torres objavila je i nekoliko znanstvenih članaka o rangiranju sveučilišta i internacionalizaciji visokoga obrazovanja u međunarodnim znanstvenim časopisima, a sudjelovala je i u delfi-istraživanju koji je s ciljem kristalizacije konsolidiranih definicija globalizacije, internacionalizacije i europeizacije u visokom obrazovanju i indikatora globalizacije i internacionalizacije u VO-u proveden u okviru ovoga doktorskoga rada.

[2] Conférence universitaire de Suisse occidentale – CUSO osnovala su četiri sveučilišta Zapadne Švicarske (sveučilišta u Freibourgu, Ženevi, Lausanni i Neuchâtelu) s ciljem zajedničkog djelovanja i razvoja inicijativa i aktivnosti u području doktorske izobrazbe. Pridruženi članovi CUSO-a su Institut de hautes études internationales et du développement – IHEID iz Ženeve i Institut suisse de droit comparé iz Lausanne - ISDC, a partner je Sveučilište u Bernu.

[3] U skladu s organizacijskom strukturom, uredi za međunarodnu suradnju pojedinih sveučilišta nisu zaduženi za provedbu aktivnosti vezanih uz mobilnost studenata, profesora i administrativnih zaposlenika, nego ove poslove obavljaju drugi uredi; također, na nekim su sveučilištima uredi zaduženi za studente uključeni u pojedine aspekte aktivnosti vezanih uz internacionalizaciju.

[4] Prof. dr. sc. Juan Luis Benítez Muñoz, direktor za akademsku orijentaciju studenata UGR-a, intervjuiran je kako bi se dobile detaljnije informacije o uvjetima upisa studenata na UGR, budući da se poznavanje engleskoga ili nekog drugog stranog jezika pokazao kao jedan od ključnih elemenata analize internacionalizacije na UGR-u (znanje jednog stranog jezika na minimalno B1 razini jedan je od obveznih upisnih uvjeta).

[5] Dr. sc. Johannes Sorz, zaposlen na Sveučilištu u Beču, u Uredu prorektora za istraživanje i međunarodnu suradnju, objavio je nekoliko znanstvenih radova o rangiranju sveučilišta. Njegov znanstveni rad usmjeren je na razvoj mjerenja istraživačkog *outputa* u području humanističkih i društvenih znanosti i analizu indikatora kojima se koriste vodeće globalne liste rangiranja sveučilišta.

[6] Švicarska Konfederacija savezna je država teritorijalno podijeljena na 20 saveznih kantona (pokrajina) i šest polukantona. Svaki kanton djeluje u skladu sa svojim ustavom, a ima svoju skupštinu, vladu i sudove. Kantoni samostalno određuju razinu autonomije svojih općina i ona se razlikuje u pojedinim kantonima.

[7] Kraljevina Španjolska parlamentarna je monarhija koja je teritorijalno podijeljena na 17 autonomnih zajednica (dijele se na provincije, a one na općine) i 2 autonomna grada (Melilla i Ceuta). Autonomne zajednice imaju široku autonomiju, a njihova su glavna tijela parlament i regionalna vlada autonomne zajednice. U skladu sa ustavom pojedine autonomne zajednice, raspodjela ovlasti različita je u pojedinoj autonomnoj zajednici.

CURRICULUM VITAE

Mr. sc. Tamara Dagen diplomirala je novinarstvo na Fakultetu političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, na kojem je potom završila i poslijediplomski znanstveni magistarski studij *Međunarodni odnosi i nacionalna sigurnost* obranom teme *Implementacija Bolonjskog procesa i konvergencija politike visokog obrazovanja u Hrvatskoj i Austriji* pod mentorstvom prof. dr. sc. Zdravka Petaka.

Tijekom doktorskog studija *Politologija*, smjer *Javne politike i razvoj*, sudjelovala je na trima međunarodnim metodološkim ljetnim školama (*6th Berlin Summer School in Social Sciences – Linking Theory and Empirical Research*, Humboldt-Universität zu Berlin, 2016.; ECPR Summer School in Methods and Techniques – *Case Study Research: Method and Practice*, CEU Budapest, 2016.; *Summer School in Higher Education Research and Science*, Universität Kassel, INCHER Kassel, 2017.). U ljetnom semestru ak. god. 2015./2016. završila je istraživački doktorski seminar u okviru doktorskog studija *Interdisciplinary Doctoral Programme in the Humanities and Social Sciences* na Fakultetu za društvena istraživanja Sveučilišta u Ljubljani.

U suradnji s mentoricom prof. dr. sc. Danicom Fink-Hafner sudjelovala je s izlaganjima na dvjema međunarodnim znanstvenim konferencijama: *8th Slovenian Social Sciences Conference – Contemporary social transformations: Reflecting inter-cultural encounters* u Piranu (izlaganje *The globalisation and internationalisation of universities*, 2016.); i *'Looking out – comparability and compatibility in global higher education'* (*THE NEAR-EU PROJECT)* na Sveučilištu u Ljubljani (izlaganje *Globalisation of public policy: the case of higher education policy*, 2017.).

Godine 2017. dobila je jednomjesečnu stipendiju Sveučilišta u Beču za mlade istraživače u svrhu empirijskog rada na doktorskoj disertaciji, tijekom koje je boravila u Institutu za istraživanje europskih integracija (Institut für europäische Integrationsforschung – EIF). Iste je godine dobila i stipendiju Fakulteta političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu iz Fonda za usavršavanje doktorskih studenata. Tijekom empirijskog rada na istraživanju za potrebe svoga doktorskog rada boravila je i na Sveučilištu u Lausanni (Švicarska) i Sveučilištu u Granadi (Španjolska).

U suradnji s grupom istraživača Fakulteta za društvene znanosti Sveučilišta u Ljubljani iz Centra za politološka istraživanja i Centra za družboslovno informatiko, pod vodstvom prof.

dr. sc. Danice Fink-Hafner tijekom 2016. i 2017. provedeno je *delfi* istraživanje pod nazivom *A Delphi method survey: Defining globalisation, internationalisation and Europeanisation in the field of higher education* za potrebe doktorske disertacije. Suradnja s timom FDV-a na ovom projektu *(delfi* istraživanje) nastavlja se i tijekom 2018.

U koautorstvu s mentoricom prof. dr. sc. Danicom Fink-Hafner objavila je znanstveni rad *Globalisation in Higher Education Policies: Multidisciplinary Insights* (Teorija in praksa, 2017.).

Od 2007. zaposlena je u Rektoratu Sveučilišta u Zagrebu.